

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

İNGİLİZ HUKUKU'NDA KÜÇÜK TALEPLER YARGILAMA USÛLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Filiz GÜLER

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nur BOLAYIR

EYLÜL 2024

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

İNGİLİZ HUKUKU'NDA KÜÇÜK TALEPLER YARGILAMA USÛLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Filiz GÜLER

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nur BOLAYIR

EYLÜL 2024

ÖNSÖZ

“İngiliz Hukuku'nda Küçük Talepler Yargılama Usûlü” başlığını taşıyan bu çalışma yüksek lisans tezi olarak Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Yüksek Lisans Programında 04.09.2024 tarihinde Prof. Dr. Güray ERDÖNMEZ, Doç. Dr. Nur BOLAYIR ve Doç. Dr. Melis Taşpolat TUĞSAVUL’ dan oluşan jüri önünde savunulmuş ve oybirliği ile kabul edilmiştir.

Çalışmanın planlanmasından son halini almasına kadar büyük bir sabır ve titizlikle tezimi defalarca okuyan, tecrübelerini paylaşan danışmanım ve hocam Doç. Dr. Nur BOLAYIR’a destekleri için ne kadar teşekkür etsem azdır.

Tez jürimde yer alarak tezle ilgili kıymetli eleştirileri ve önerilerini paylaşan hocalarım Prof. Dr. Güray ERDÖNMEZ ve Doç. Dr. Melis TAŞPOLAT TUĞSAVUL’a,

Çalışma konusunun belirlenmesi hususundaki yönlendirmelerinden dolayı hocam Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e şükranlarımı sunarım.

2210-A Yurt İçi Genel Yüksek Lisans Burs Programı çerçevesinde beni destekleyen Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu’na (TÜBİTAK) teşekkür ederim.

ÖNSÖZ.....	ii
KISALTMALAR	iv
RESUMÉ	vii
ABSTRACT	xi
ÖZET	xivi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNGİLİZ KÜÇÜK TALEPLER YARGILAMASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

§ 1	Küçük Talepler Yargılamasının Tarihi Gelişimi.....	4
I.	Genel Olarak	4
II.	Ulaşılamayan Adalet Raporu	5
III.	Tahkim Programları	7
A.	Manchester Tahkim Programı	8
B.	Londra Tahkim Programı	9
IV.	Yerel İlçe Mahkemeleri Kuralları'nda Yapılan Değişiklikler.....	11
A.	1972 Yılı Değişiklikleri	11
B.	1973 Yılı Değişiklikleri	12
§ 2	Küçük Talepler Yargılamasının Tanımı, Amacı ve Önemi.....	14
I.	Küçük Talepler Yargılamasının Tanımı.....	15
II.	Küçük Talepler Yargılamasının Amacı	18
III.	Küçük Talepler Yargılamasının Önemi	20
§ 3	Küçük Talepler Yargılamasının Özellikleri	23
I.	Küçük Talepler Yargılamasının Kapsamına Giren Uyuşmazlıklar	23
A.	Dava Değerinin £10.000 ve Altında Olduğu Uyuşmazlıklar	24
1.	Genel Olarak.....	24
2.	Dava Değerinin Belirlenmesi	29
B.	Kişiyi İlişkin Zarardan Kaynaklanan Uyuşmazlıklar	31
C.	Konutun Kullanıma Elverişli Olmamasından Kaynaklanan Uyuşmazlıklar	35
II.	Küçük Talepler Yargılamasının Kapsamı Dışında Bırakılan Uyuşmazlıklar	36

İKİNCİ BÖLÜM

İNGİLİZ KÜÇÜK TALEPLER YARGILAMASINDA YARGILAMA AŞAMALARI

§ 1	Dava Öncesi Protokoller Aşaması.....	39
§ 2	Formların Değişimi Aşaması.....	42
	I. Genel Olarak.....	43
	II. Formların Fiziken İbrazı	44
	A. Dava Formu.....	44
	1. Dava Formunun Hazırlanması	44
	2. Dava Formunun Tebliği	49
	B. Cevap Formu	53
	1. Süresi İçerisinde Cevap Formu Verilmemesi	53
	2. Cevap Formu Doldurulması.....	55
	a. Dava Formunun Tebliğ Alındığına İlişkin Bildirimde Bulunulması	56
	b. Mahkemenin Yargı Yetkisine İtirazda Bulunulması	56
	c. Davanın Kabul Edilmesi	57
	d. Kabulün Geri Alınması	60
	e. Davanın Reddi Talebi	61
	III. Formların Elektronik Ortamda İbrazı.....	63
§ 3	Yargılama Usûlünün Belirlenmesi Aşaması	64
	I. İngiliz Medenî Yargılama Hukukunda Yargılama Usûlleri.....	64
	II. Yargılama Usûlünün Geçici Olarak Belirlenmesi.....	67
	A. Soru Formunun İçeriği ve Doldurulması	68
	B. Soru Formunun Doldurulmaması	69
	III. Mahkeme Tarafından Yargılama Usûlünün Belirlenmesi	70
	A. Genel Olarak	70
	B. Yargılama Usûlünün Belirlenmesi Duruşması.....	71
	C. Yargılama Usûlünün Yeniden Belirlenmesi	72
	D. Dava Yönetimine İlişkin Kararlar	73
§ 4	Duruşma Aşaması	77
	I. Duruşma Aşamasının Genel Olarak Tanıtımı ve Teknolojik Gelişmelerin Duruşmalar Üzerindeki Etkisi	77
	A. Duruşma Aşamasının Genel Olarak Tanıtımı	77
	B. Teknolojik Gelişmelerin Duruşma Üzerindeki Etkisi.....	78
	1. Uzaktan Duruşma	78
	2. Çevrimiçi Adli Para Talepleri Pilot Programı	83
	II. Küçük Talepler Yargılamasında Duruşma.....	84
	III. Küçük Talepler Yargılamasında Duruşma Yapılmadan Karar Verilecek Haller	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNGİLİZ KÜÇÜK TALEPLER YARGILAMASINDA İSPAT FAALİYETİ, HÜKÜM VERİLMESİ, HÜKME KARŞI KANUN YOLLARI VE HÜKMÜN İCRASI

§ 1	Küçük Talepler Yargılamasında İspat Faaliyeti	91
	I. Genel Olarak.....	91

II. Küçük Talepler Yargılamasında Deliller	94
A. Tanık	94
1. Yazılı Tanık Beyanlarının Değişimi	95
a. Genel Olarak.....	95
b. Yazılı Tanık Beyanının İçeriği.....	96
2. Tanık Beyanının Özeti.....	97
3. Talep Edilen Yazılı Tanık Beyanının veya Özetinin Sunulmaması	98
4. Tanığın Duruşmada Dinlenilmesi	98
5. Tanığın Duruşmaya Davet Edilmesi	100
B. Duyum Tanıklığı	102
C. Bilirkişi	103
D. Belgeye Dayanan Deliller	111
§ 2 Küçük Talepler Yargılamasında Hüküm Verilmesi	112
I. Genel Olarak.....	112
II. Hükümün Sicile Tescili	115
III. Yargılama Giderleri Hakkında Karar Verilmesi.....	118
A. Genel Olarak	118
B. Küçük Talepler Yargılama Usûlünde Yargılama Giderleri	119
§ 3 Hükme Karşı Kanun Yolları	123
I. Genel Olarak.....	123
II. İstinaf.....	124
A. İstinaf Sebepleri.....	125
B. İstinafa Başvuru Usûlü	127
1. İstinaf Başvurusu İçin İzin Talebinde Bulunulması	127
a. Hükümün Verildiği Duruşmada İzin Talebinde Bulunulması.....	127
b. Hükümün Tebliğinden Sonra İzin Talebinde Bulunulması	128
C. İstinaf İncelemesi ve Verilebilecek Kararlar	130
III. Temyiz.....	133
§ 4 Hükümün İcrası.....	134
I. Genel Olarak.....	134
II. Borçlunun Malvarlığı Hakkında Sorgulanması	136
III. Cebrî İcra Yöntemleri.....	138
A. Taşınır Malların Haczi.....	138
B. Borçlunun Üçüncü Kişilerdeki Alacaklarının Haczi	141
C. Maaş ve Ücret Haczi	144
SONUÇ	147
KAYNAKÇA.....	157

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
ABMYOD	: Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi
ABÜHFD	: Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AD	: Adalet Dergisi
AHBVÜHFD	: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AKAD	: Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi
AndHD	: Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
ASKATK	: Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun
aşa.	: Aşağıda
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBD	: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BÜHFD	: Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
C.	: Cilt
CBLJ	: Canadian Business Law Journal
CJQ	: Civil Justice Quarterly
CLR	: California Law Review
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CNBC	: Civil National Business Centre (Ulusal İş Merkezi)
CPR	: Civil Procedure Rules 1998
Çev.	: Çeviren
DEÜHFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

dn.	: Dipnot
E.	: Esas
GSÜHFD	: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD	: Hukuk Dairesi
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HÜHFD	: Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İBD	: İstanbul Barosu Dergisi
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İİK	: İcra ve İflâs Kanunu
İTİCÜFBD	: İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi
İÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜMHAD	: İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
İzBD	: İzmir Barosu Dergisi
K.	: Karar
m.	: Madde
MCOL	: Money Claim Online (Çevrimiçi Para Talepleri)
MİHBİR	: Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukçuları Birliği
MİHDER	: Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Dergisi
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
OCMC	: Online Civil Money Claim (Çevrimiçi Adli Para Talepleri)
para.	: Paragraf
PPIL	: Public and Private International Law Bulletin

RG	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SA. K	: Sayılı Kanun
SA. Y.	: Sayılı Yönetmelik
SayK	: Sayıştay Kanunu
SDÜHFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SK	: Sayılı Kanun
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TAÜHFD	: Türk Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
Teb. K.	: Tebligat Kanunu
THD	: Terazî Hukuk Dergisi
TKHK	: Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
vd.	: ve devamı
yuk.	: Yukarıda

RESUMÉ

Pour garantir véritablement la liberté d'accès à la justice, qui est un droit protégé par l'État, il est essentiel de disposer d'un système judiciaire approprié et efficace pour traiter tout type de conflit pouvant survenir dans la société. À cet égard, l'existence d'une procédure spéciale ou d'un tribunal pour les petites créances est d'une importance considérable pour la légitimité du système judiciaire. Comme l'établissement efficace de la liberté d'accès à la justice constitue le fondement de l'État de droit, des procédures judiciaires distinctes ou des tribunaux ont été créés pour les petites créances.

Le jugement des petites créances présente trois caractéristiques essentielles. La première est que la procédure est plus simple pour les parties. Ce qui distingue le jugement des petites créances des autres procédures est l'attitude du juge. À la différence du droit civil anglais, où le juge a une attitude passive, il adopte une attitude plus interventionniste dans les affaires concernant les petites créances. Par interventionniste, on entend que le juge aide les parties à formuler leurs allégations et défenses, ainsi qu'à présenter des preuves. La deuxième caractéristique essentielle de la procédure est la rapidité du processus. Idéalement, la partie gagnante doit bénéficier rapidement de ses droits. Enfin, la troisième caractéristique de cette procédure, qui complète les deux premières, est son faible coût.

La détermination de l'étendue de la procédure des petites créances est basée sur la valeur du litige. Selon les règles de procédure civile, cette procédure est généralement appliquée pour les litiges dont la valeur est inférieure à 10 000 £, mais des limites financières différentes s'appliquent dans les cas de dommages corporels ou de litiges liés à l'insalubrité d'un logement.

Dans le droit Turc, il n'existe pas d'équivalent exact à la procédure des petites créances, mais on peut dire que la procédure simplifiée remplit le même objectif. Cependant, le critère principal pour l'application de la procédure simplifiée n'est pas la valeur du litige. En général, les affaires non contentieuses dans lesquelles il n'existe pas de véritable litige entre les parties et les litiges de nature simple sont traitées dans cette procédure. On peut donc dire que la procédure simplifiée diffère de celle des petites créances en droit anglais en ce qui concerne le type de litiges couverts.

Afin d'assurer l'établissement réel du droit de recours à la justice, qui est un droit protégé par l'État, il est essentiel de disposer d'un système judiciaire approprié et efficace pour tout type de litige pouvant survenir dans la société. À cet égard, l'existence d'une procédure spéciale ou d'un tribunal pour les petites créances est primordiale pour la légitimité du système judiciaire. Comme le droit de recours à la justice constitue le fondement de l'État de droit, des procédures judiciaires distinctes ou des tribunaux des petites créances ont été créés.

Le jugement des petites créances présente trois caractéristiques essentielles. La première est que la procédure est plus simple pour les parties. Ce qui distingue le jugement des petites créances des autres procédures est l'attitude du juge. À la différence du droit civil anglais, où le juge a une attitude passive, il adopte une attitude plus interventionniste dans les affaires concernant les petites créances. Par interventionniste, on entend que le juge aide les parties à formuler leurs allégations et défenses, ainsi qu'à présenter des preuves. La deuxième caractéristique essentielle de la procédure est la rapidité du processus. Idéalement, la partie gagnante doit bénéficier rapidement de ses droits. Enfin, la troisième caractéristique de cette procédure, qui complète les deux premières, est son faible coût.

La détermination de l'étendue de la procédure des petites créances est basée sur la valeur du litige. Selon les règles de la procédure civile, cette procédure est généralement appliquée pour les litiges dont la valeur est inférieure à 10 000 £, mais des limites financières différentes s'appliquent dans les cas de dommages corporels ou de litiges liés à l'insalubrité d'un logement.

Dans le droit Turc, il n'existe pas d'équivalent exact à la procédure des petites créances, mais on peut dire que la procédure simplifiée remplit le même objectif. Cependant, le critère principal pour l'application de la procédure simplifiée n'est pas la valeur du litige. En général, les affaires non contentieuses dans lesquelles il n'existe pas de véritable litige entre les parties et les litiges de nature simple sont traitées dans cette procédure. On peut donc dire que la procédure simplifiée diffère de celle des petites créances en droit anglais en ce qui concerne le type de litiges couverts.

Bien que la procédure des petites créances offre des facilités aux parties, elle reste soumise aux mêmes règles que les autres procédures judiciaires jusqu'à l'étape de

l'échange de formulaires, qui est équivalente à l'échange de mémoires dans le droit Turc. Après cette étape, le tribunal adopte une attitude plus interventionniste pour conduire le procès.

Selon les règles de la procédure civile, dans le cadre de la procédure des petites créances, le litige peut être tranché sans audience si les parties y consentent. Si les parties ne consentent pas, une audience est obligatoire. Cependant, dans certains centres d'audience à Bedford, Luton, Guildford, Staines, Cardiff et Manchester, une expérimentation est en cours depuis le 1er juin 2022. Elle permet à certaines affaires de petites créances d'être jugées sans audience, à la discrétion du juge et sans le consentement des parties. Des exemples de litiges pouvant être tranchés sur dossier comprennent les demandes d'indemnisation pour des retards de vol ou des refus d'embarquement, les frais de stationnement privé et les litiges simples dont la valeur est de 1.000 £ ou moins, ne nécessitant pas de témoignages oraux.

Dans le cadre du procès, il incombe à la partie requérante de prouver ses allégations. En droit anglais, le standard de preuve est basé sur la prépondérance des probabilités. Pour qu'une allégation soit retenue, il doit être plus probable qu'improbable qu'elle soit vraie. En ce qui concerne les preuves, le droit anglais ne distingue pas entre les preuves directes et indirectes ; le juge a le pouvoir discrétionnaire de les évaluer librement. Bien qu'il y ait des limitations à l'utilisation des preuves d'expert dans les petites créances, les preuves d'expert, les témoignages, les oui-dire et les preuves documentaires sont les types de preuves les plus courants.

Le système de recours contre les décisions judiciaires fondé sur la possibilité d'erreur existe également en droit anglais. Les recours disponibles sont l'appel et le pourvoi en cassation. Cependant, il est à noter que le recours est limité en droit anglais. Les motifs d'appel sont définis par la loi comme étant une erreur dans la décision ou une irrégularité procédurale, ou toute autre circonstance ayant influencé la décision. Il n'est pas possible de faire appel en dehors de ces motifs. De plus, il est nécessaire d'obtenir une autorisation pour faire appel. Cette autorisation peut être demandée soit au tribunal qui a rendu la décision au moment du verdict, soit ultérieurement auprès de la cour d'appel. L'examen en appel consiste principalement en un contrôle de la légalité, avec une révision limitée du fond. En règle générale, il n'y a pas de nouveau procès lors de l'examen en appel, sauf si la loi le prévoit ou si le juge estime qu'un nouveau procès est nécessaire pour rendre justice. Bien qu'il soit possible de faire appel

de la décision, le pourvoi en cassation est très limité en droit anglais et ne s'applique pas aux petites créances.

En droit Turc, l'exécution de la décision du tribunal ne se fait pas automatiquement ; il est nécessaire de s'adresser à l'office des exécutions. En droit anglais, si une décision de justice n'est pas exécutée volontairement, la partie gagnante doit demander son exécution forcée au tribunal. Les voies d'exécution forcée comprennent la saisie des biens mobiliers, la saisie des biens immobiliers, la saisie sur salaire et la saisie des créances détenues par des tiers.

Enfin, dans le cadre de la procédure des petites créances, les frais de justice sont réduits par rapport aux autres procédures judiciaires, et des limites maximales sont fixées pour les montants récupérables.

ABSTRACT

The existence of an adequate and effective judicial system for all types of disputes that may arise in society is essential to ensure the effective establishment of the freedom to seek the rights that the State has undertaken to protect. At this point, the existence of a special track or court for small claims will have an important value in terms of the legitimacy of the judicial system. Since the effective establishment of the freedom to seek justice is the basis of the rule of law, separate tracks or courts have been established to deal with small claims.

The small claims track has three main features. The first is the simplicity of the track for the parties. In this context, one of the things that distinguishes small claims from other types of litigation is the role of the judge in the proceedings. In contrast to the passive nature of the judge in English civil procedure, the judge in cases involving small claims takes a more interventionist stance. What is meant by an interventionist attitude is that the judge assists the parties in formulating their claims and defences and in presenting evidence. The second key feature of small claims is the speed of the track. Ideally, the successful party should be able to realise its interest quickly. Finally, the third characteristic of this track is its cheapness, which complements the other two characteristics.

The value of the claim is taken into account when determining the scope of the small claims Track. Under the Civil Procedure Rules, this track, which generally applies to disputes under £10,000, is subject to different limits for personal injury and housing disputes.

Although there is no exact equivalent of the small claims track in Turkish law, it can be said that the simple track serves the same purpose. However, it is not the value of the case that determines the scope of the simple track. In general, non-contentious judicial matters and simple disputes that do not involve a real dispute between the parties are subject to this track. Therefore, we can say that the simple track differs from the small claims track in English law in terms of the disputes it covers.

Although the small claims track offers certain conveniences to the parties, it is subject to the same rules as the other tracks until the stage of exchange of forms, which is the stage of exchange of pleadings in Turkish law. After the exchange of forms stage, the court will conduct the proceedings in a more interventionist manner.

In the small claims track, the dispute may be settled without a hearing if the parties agree in accordance with the Civil Procedure Rules. If the parties do not agree, a hearing is compulsory. However, a pilot scheme is being trialled in the Bedford, Luton, Guildford, Staines, Cardiff and Manchester Hearing Centres which will allow certain small claims cases filed after 1 June 2022 to be decided without a hearing at the discretion of the judge without the consent of the parties. In these hearing centres, examples of disputes that can be decided on the record include claims for compensation for delayed or denied boarding, special parking charges and disputes of £1,000 or less which are of such a simple nature that they do not require oral evidence.

In the proceedings to be held, the claimant must prove his claim. In English law, the standard of proof is the balance of probabilities. Accordingly, in order to find in favour of a claim, the probability that the claim is true must be greater than the probability that it is not true. At the stage of proving the claim, there is no distinction in English law between conclusive and discretionary evidence; the judge is free to determine the evidence. Although there are restrictions on the use of expert evidence in small claims track, expert, witness, hearsay and documentary evidence are the most common types of evidence.

The system of remedies, based on the possibility that the court's decision may be wrong, also has its place in English law. The remedies are appeal and review. However, we see that English law aims to limit the application of the remedy to the appeal. The grounds for appeal are expressed in the law as being that the judgment is wrong and that there has been a miscarriage of justice or other irregularity affecting the judgment. Except for these grounds, it is not possible to lodge an appeal. In addition, an authorisation is required in order to appeal. If an appeal is to be lodged, leave to appeal may be obtained from the trial court at the hearing in which the judgment was given, or it may be applied for at a later stage before the appellate court. On appeal, the judgment is essentially subject to a limited review of the substantive law, although it is also subject to a review of compliance with the law. As a rule, there is no retrial at the appellate level. A retrial is only possible in cases where the regulations require a retrial and the judge decides that a retrial is appropriate for the establishment of justice. Although it is possible to appeal against the decision made as a result of the appeal, the right of appeal is very limited in English law and does not exist in small claims.

In Turkish law, the enforcement of a court judgment is not automatic and an application must be made to the enforcement authority. In English law, if the judgment is not executed by consent, the party in favour of the judgment must apply to the court for enforcement. Enforcement can take the form of attachment of earnings, warrant of control, charging order, and third party debt order.

Finally, the costs of the small claims track have been reduced in comparison to other track and limits have been set on the amounts that can be recovered.

ÖZET

Devletin korumayı üstlenmiş olduğu hak arama hürriyetinin gerçek anlamda tesisinin sağlanması adına, toplumda ortaya çıkabilecek her türlü uyuşmazlık için uygun ve etkili bir yargılama sisteminin varlığı elzemdir. Bu noktada küçük taleplere ilişkin özel bir yargılama usûlü veya mahkemenin varlığı adalet sisteminin meşruiyeti hususunda önemli bir değere sahip olacaktır. Hak arama hürriyetinin etkin şekilde tesisi hukuk devletinin temelini oluşturduğundan, küçük miktardaki taleplere uygulanmak için ayrı yargılama usûlleri veya mahkemeler oluşturulmuştur.

Küçük talepler yargılaması üç kilit özelliği bünyesinde bulundurmaktadır. Bunlardan ilki, yargılamanın taraflar açısından daha basit nitelikte oluşudur. Bu kapsamda küçük talepler yargılamasını diğer yargılama usûllerinden ayıran noktalardan biri yargılamada hâkimin tutumudur. İngiliz medenî yargılama hukukunda hâkimin pasif özelliğinin aksine, söz konusu taleplerle ilgili uyuşmazlıkların ele alındığı davalarda hâkim daha aktif bir rol sergilemektedir. Aktif rol ile kastedilmek istenen, hâkimin uyuşmazlığın taraflarına iddia ve savunmalarını formüle ederken ve delillerin sunulması aşamasında yardımcı olmasıdır. Küçük talepler yargılamasının ikinci kilit özelliği yargılamanın hızlı olmasıdır. Nitekim ideal olan davayı kazanan tarafın menfaatine hızlı şekilde kavuşmasıdır. Nihayet söz konusu yargılama usûlünün üçüncü özelliği ise diğer iki özelliğin tamamlayıcısı niteliğinde olan ucuzluk özelliğidir.

Küçük talepler yargılama usûlünün kapsamı belirlenirken dikkate alınacak husus dava değeridir. Medenî Yargılama Kuralları uyarınca kural olarak, £10.000'in altındaki uyuşmazlıkların çözümünde uygulanan bu yargılama usûlü, kişiye ilişkin zarar ve konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda farklı parasal sınırlara tabiidir.

Türk Hukuku'nda küçük talepler yargılama usûlünün tam bir karşılığı bulunmazken basit yargılama usûlünün aynı amaca hizmet ettiği söylenebilir. Fakat basit yargılama usûlünün uygulama alanı belirlenirken esas alınan husus dava değeri

değildir. Genelde taraflar arasında gerçek nitelikte bir çekişme bulunmayan çekişmesiz yargı işleri ve basit nitelikli uyuşmazlıklar bu yargılama usûlünde görülmektedir. Dolayısıyla basit yargılama usûlünün İngiliz Hukuku'nda yer alan küçük talepler yargılama usûlünden kapsamına aldığı uyuşmazlıklar bakımından farklılaştığını söyleyebiliriz.

Küçük talepler yargılama usûlü davanın taraflarına birtakım kolaylıklar sağlasa da, Türk Hukuku'nda karşımıza dilekçelerin değişimi aşaması olarak çıkan formların değişimi aşamasına kadar, diğer yargılama usûlleri ile aynı kurallara tabiidir. Formların değişimi aşamasından sonra mahkeme daha aktif bir tavır takınarak yargılamayı yürütecektir.

Küçük talepler yargılama usûlünde uyuşmazlık Medenî Yargılama Kuralları uyarınca tarafların rıza göstermesi halinde duruşma yapılmadan karara bağlanabilir. Tarafların rıza göstermemesi halinde duruşma açılması zorunludur. Fakat Bedford, Luton, Guildford, Staines, Cardiff ve Manchester'daki duruşma merkezlerinde 1 Haziran 2022 tarihinden sonra açılan bazı küçük taleplere ilişkin davaların, tarafların rızasına gerek duyulmaksızın hâkimin takdiri ile, duruşma yapılmadan karara bağlanabilmesini öngören bir pilot uygulama denenmektedir. Bu duruşma merkezlerinde uçuş gecikmelerinden veya yolcuların uçağa kabul edilmemelerinden kaynaklanan tazminat talepleri, özel park ücretleri ve sözlü delil gerektirmeyecek kadar basit nitelikte olan değeri £1.000 veya daha az olan uyuşmazlıklar, dosya üzerinden karara bağlanabilecek uyuşmazlıklara örnek olarak gösterilmiştir.

Yapılacak olan yargılamada, iddiada bulunan tarafın iddiasını ispat etmesi gerekmektedir. İngiliz Hukuku'nda ispat derecesi olarak olasılıkların dengelenmesi ölçüsü kabul edilmiştir. Buna göre, bir iddia yönünde karar verilebilmesi için iddianın doğru olma olasılığının olmama olasılığından fazla olması gerekmektedir. İddianın ispatı aşamasında İngiliz Hukuku'nda deliller hususunda kesin delil takdiri delil ayrımı bulunmaz; hâkim delilleri serbestçe tayin eder. Küçük talepler yargılaması özelinde bilirkişi delilinin kullanımına ilişkin sınırlandırmalar bulunmakla birlikte; bilirkişi,

tanık, duyum tanıklığı ve belgeye dayanan deliller en çok karşımıza çıkan delil türleridir.

Mahkeme tarafından verilen kararın hatalı olma ihtimaline dayanan kanun yolu sistemi İngiliz Hukuku'nda da kendine yer bulmaktadır. Kanun yolu olarak karşımıza istinaf ve temyiz çıkmaktadır. Fakat İngiliz Hukuku'nda kanun yoluna başvurunun kısıtlanma amacı taşıdığını görmekteyiz. İstinaf sebepleri kanunda hükmün hatalı olması ve karara etki eden bir yargılama hatası veya diğer bir usûlsüzlüğün bulunması şeklinde ifade edilmiştir. Bu sebeplerin haricinde istinaf kanun yoluna başvuru mümkün değildir. Ayrıca kanun yoluna başvuru için izin alınması gerekmektedir. İstinaf yoluna başvurunun amaçlanması halinde bu izin kararın verildiği duruşmada kararı veren mahkemeden alınabileceği gibi, izin için daha sonradan istinaf mahkemesine de başvurulabilir. İstinaf incelemesinde karar esasen hukuka uygunluk denetiminden geçmekle birlikte, sınırlı bir maddi hukuk incelemesinden geçmektedir. İstinaf incelemesi esnasında kural olarak yeni bir yargılama yapılmaz. Yeniden yargılama, ancak Yönetmeliklerde yeniden yargılama yapılmasının zorunlu görüldüğü ve hâkimin adaletin tesisi için yeniden yargılama yapılmasının uygun olduğuna karar verdiği hallerde mümkün olmaktadır. İstinaf sonucu verilen kararın temyizi mümkün olmakla birlikte temyiz kanun yoluna başvuru İngiliz Hukuku'nda oldukça sınırlıdır ve küçük taleplerde karşımıza çıkmamaktadır.

Türk Hukuku'nda mahkeme tarafından verilen kararın icrası kendiliğinden gerçekleşmemekte, bu hususta icra dairesine başvurulması gerekmektedir. İngiliz Hukuku'nda ise mahkeme kararı rızaen yerine getirilmediği takdirde, karar lehine olan tarafın cebri icra için mahkemeye başvurması gerekmektedir. Cebri icra yolları olarak karşımıza taşınır malların haczi, taşınmaz malların haczi, maaş ve ücret haczi ve borçlunun üçüncü kişilerdeki alacaklarının haczidir.

Son olarak, küçük talepler yargılama usûlünün uygulandığı davalarda yargılama giderleri diğer yargılama usûllerine nazaran düşürülmüş ve geri alınabilecek olan miktarlar için azami sınırlar belirlenmiştir.

GİRİŞ

Türk medenî yargılama hukukunun başlıca sorunlarının belki de en önemlilerinden biri, yargılama süresinin oldukça uzun olmasıdır. Öyle ki bu sorunu çözmek adına, bazı uyuşmazlıkların mahkemeye getirilmeden önce zorunlu olarak arabulucuya taşınması şart koşulmuştur. Yargı sisteminin temelinde yatan bu sorunun çözümünde etkili olabileceği düşünülen bir yargılama usûlü olan küçük talepler yargılama usûlü, bu sebeple çalışma konusu olarak seçilmiştir.

Türk Hukuku'nda küçük miktarlı uyuşmazlıklar için ayrı bir yargılama usûlü mevcut olmamakla birlikte; çekişmeli olmayan talepler ve bazı basit nitelikteki uyuşmazlıkların çözümü için ayrı bir yargılama usûlü olan basit yargılama usûlü benimsenmiştir. Bu yargılama usûlü teorik olarak daha hızlı ve ucuz bir yargılama usûlü olarak tasarlanmış olsa da, uygulamada beklenen faydayı gösterememiştir. Dolayısıyla, Türk Hukuk Sistemi'nde küçük talepler yargılama usûlünün tam bir karşılığı bulunmamaktadır.

Belirtmekte fayda var ki, çalışmamız yerel ilçe mahkemelerinde görülmekte olan küçük taleplere uygulanan yargılama usûlü ile sınırlıdır. Küçük miktardaki uyuşmazlıkların alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri çerçevesinde çözümü de mümkün olmakla birlikte, çalışma kapsamında değildir. Fakat bu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine yerel ilçe mahkemelerinde hiç başvurulmadığı anlamına gelmemektedir. İngiliz Hukuku'nda mahkeme sürecinin içinde de alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biri olan arabulucuya yer yer başvurulduğunu zikretmekle birlikte çalışmamız kapsamında olmadığını belirtmek isteriz.

Bu çalışmada İngiliz Hukuku'nda yer alan düzenlemelerin tamamının olduğu gibi kabulü önerilmemekte olup var olan sistemin tanıtılması amaçlanmıştır. Böylelikle ileride olası bir değişiklikte sistemin güçlü yanlarının hukuk sistemimize uygun olan kısımlarının değerlendirilmesi mümkün olabilecektir.

Küçük taleplere ilişkin ayrı bir yargılama usûlünün oluşturulması esasında yalnızca İngiliz Hukuku'nda karşımıza çıkan bir durum değildir. Almanya ve İsviçre gibi birçok ülkede de, küçük taleplerin çözümüne ilişkin farklı yargılama usûlleri belirlenmiştir. Çalışmada İngiliz Hukuku'nda yer alan düzenlemelerin incelenmesindeki asıl sebep, İngiliz Hukuku'nda bu talepler için öngörülen sistemi geliştirmeye ve güncel tutmaya yönelik gayrettir. Nitekim bu çalışmanın ele alındığı tarihte dahi, küçük miktardaki uyuşmazlıkların çözümü için yeni pilot uygulamalar denenmektedir.

Devletlerin kendi iç hukuk sistemleri için öngörmüş oldukları küçük talepler yargılaması usûllerinin haricinde, Avrupa Birliği iç pazardaki rekabet dengesini korumak amacıyla, üye devletlerde geçerli olacak bir yargılama usûlü benimsemiştir. Bu noktada ülkemizin de AB uyum sürecinin bir parçası olarak, böyle bir yargılama usûlünü uygulaması yerinde olabilecektir. Keza, devletlerin küçük miktartlı talepler için ayrı bir yargılama usûlü öngörmesi, Dünya Bankası nezdinde de devletlerin yatırım almaya elverişliliğinin değerlendirilmesinde esas alınan kriterlerden biridir.

Küçük talepler yargılama usûlü Medenî Yargılama Kuralları (*Civil Procedure Rules*) ile birlikte kimlik kazanmıştır. Medenî Yargılama Kuralları öncesinde belirli bir miktarın altındaki uyuşmazlıklar tahkime yönlendirilmekte, bu uyuşmazlıklara ilişkin mahkemelerde özel bir yargılama usûlü öngörülmemekte idi. Yeni düzenleme ile mahkeme tarafından söz konusu taleplerle ilgili sürecin nasıl yürütüleceği, hâkimin yetkileri ve yargılama giderlerine ilişkin hususlar açıklığa kavuşturulmuştur.

İngiliz Hukuku'nda uygulanacak yargılama usûllerinin belirlenmesinde esas alınan nokta, dava değeridir. Kural olarak, değeri £10.000'in altında olan uyuşmazlıklar küçük talepler yargılama usûlü ile görülmektedir. Fakat, özellik arz eden kişiye ilişkin zarardan kaynaklanan uyuşmazlıklarda bu sınır uyuşmazlığın niteliğine göre £1000, £1.500 ve £5.000 olarak belirlenirken; konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan uyuşmazlıklarda sınır, £1.000'dir. Bu sınırın üzerindeki uyuşmazlıklar diğer yargılama usûllerinde görülecektir. Küçük talepler yargılama usûlünün kapsamına giren uyuşmazlıklar birinci bölüm altında ele

alınacaktır. Zikredilen uyuşmazlıklarla ilgili ayrı bir sınırın konulmasının sebebi, bu uyuşmazlıkların çözümü için çoğu kez bilirkişi deliline başvurunun gerekli olmasıdır. Küçük talepler, esasında hızlı bir tahkikat aşamasının ardından karara varılmasının amaçlandığı bir yargılama sistemi sunmaktadır. Ayrık tutulan uyuşmazlıklar hakkında karara varabilmek ise, çoğu zaman daha derin bir tahkikatı gerektirir.

Küçük talepler yargılama usûlünde yargılama sürecinin esasen, Türk Hukuku'nda dilekçelerin değişimi aşamasının karşılığı olan, formların değişimi aşamasının sonuna kadar diğer yargılama usûlleri ile aynı olduğu söylenebilir. Bu sebeple ikinci bölümde, davanın açılmasından formların değişimi aşamasının sonuna kadar kısaca İngiliz Hukuku'ndaki standart prosedür anlatılacaktır. Bu kapsamda Türk Hukuku'nda yargılama dilekçeler aşaması ile başlamakta iken, İngiliz Hukuku'nda tarafların dava sürecine başlamadan önce uyuşmazlığı dostane yoldan çözmelerini amaçlayan dava öncesi protokolleri aşaması bulunmaktadır. Davanın açılması ile Türk Hukuku'nda davanın tâbi olduğu yargılama usûlü, hâkim tarafından tensip tutanağı ile belirlenmekte iken; İngiliz Hukuku'nda yargılama usûlünün belirlenmesi tek başına bir yargılama evresi olarak karşımıza çıkmakta olduğundan ayrıca ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, genel olarak İngiliz Hukuku'nda duruşmaya ilişkin kısa açıklamalara yer verilmiş olup; ardından küçük talepler yargılamasında duruşmanın yürütülüş şekli incelenmiştir.

Hızlı ve basit bir yargılamanın amaçlandığı küçük talepler usûlünde delillere ilişkin sert kurallar gevşetilmiş olup, bilirkişi deliline başvuru hususunda sınırlandırmalar getirilmiştir. Özellikle bilirkişi delili Anglo-Amerikan hukuk sisteminde Türk hukuk sisteminden önemli ölçüde ayrıldığı için delillere ilişkin üçüncü bölüm altında kısa açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca üçüncü bölüm altında mahkeme tarafından küçük talepler yargılamasında hüküm verilmesi, hükme karşı başvurulabilecek kanun yolları da ele alınmıştır. Son olarak, verilen hükmün tamamlayıcısı niteliğinde olan, hükmün icrası hususuna değinilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNGİLİZ KÜÇÜK TALEPLER YARGILAMASI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

§ 1 Küçük Talepler Yargılamasının Tarihi Gelişimi

I. Genel Olarak

Küçük talepler yargılaması (*small claims track*¹) İngiltere’de çok eski bir kurum olmayıp, yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahiptir². Yerel ilçe mahkemelerinin³ (*county court*) iş yükünün çoğunluğunun küçük taleplerden oluşmasına rağmen⁴ bu yargılama usûlünün tarihinin eski tarihlere dayanmaması ilginçtir. Aynı hukuk geleneğinden geldikleri Amerika Birleşik Devletleri’nin küçük taleplerle ilgili geçmişini 1900lü yılların başına götürmek mümkün iken⁵, İngiltere’de bu konuya

¹ “*Small claims*” ifadesi tarafımızca küçük talepler olarak çevrilmiştir. Doktrinde bu yöndeki çeviriler için bkz. Okan Gündüz, **Anglo-Amerikan Hukuku Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Dava Yönetimi**, Ankara 2009, s. 109; Ayşe Gülin Guralp, **Anglo-Amerikan ve Kıta Avrupası Medenî Yargılama Sistemlerindeki Yeni Gelişmeler ve Türk Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi**, İstanbul, 2011, s. 182; Fulya Teomete Yalabık, **İngiliz Ve Amerikan Hukuklarında Vakıaların Getirilmesi İle Delillerin Toplanmasında Hakim Rolü Ve Türk Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi**, İstanbul 2016, s. 166, dn. 63; Hakan Pekcanıtez/ Oğuz Atalay/ Muhammet Özekes, **“Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi”** (<https://blog.lexpera.com.tr/hmk-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-teklifinin-2020-degerlendirilmesi/>); Ece Alpay, **İngiliz ve Türk Yargılama Hukukunda Sözlülük İlkesi**, İstanbul 2020, s. 44.

Doktrinde diğer bazı yazarlarca basit hak iddiaları (İbrahim Barış Sayar, “**Avrupa Basit Hak İddiaları Prosedürü (European Small Claims Procedure): Kapsamı ve Uygulanması Üzerine Bir İnceleme**”, AHBVÜHFD 2019, C. 22, S.1, dn. 1), basit tazminat talepleri (Çiğdem Yatağan, **2011/7/EU Sayılı Topluluk Yönergesi ve 6102 Sayılı TTK’nın 1530. Maddesi Çerçevesinde Mal ve Hizmet Tedarikinde Geç Ödemenin Sonuçları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011, s. 26) ve küçük uyuşmazlıklar (Kâmil Yıldırım/ Mehmet Akif Gül, “**Küçük Uyuşmazlıkların (Small Claims) Kendine Özgü Bir Prosedür Dâhilinde Çözümlemesine İlişkin Düşünceler**”, MÜHF- HAD 2021, C. 27, S. 2, s. 1334) şeklinde çeviriler de mevcuttur.

² İngiliz Hukuku’nda ‘*small*’ (küçük) kelimesinin kullanımının söz konusu talepleri açıklamak için uygunluğu eleştirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. John Baldwin, **Small Claims In The County Courts In England And Wales: The Bargain Basement Of Civil Justice?**, Oxford 1997, s. 2-3.

³ *County court* tarafımızca yerel ilçe mahkemeleri şeklinde çevrilmiştir. Aynı yönde çeviri için bkz. Teomete Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 32). Asliye mahkemesi şeklinde çeviri için bkz. Yıldırım/ Gül, s. 134; İlçe mahkemesi şeklindeki bir diğer çeviri için bkz. Gündüz, s. 85; Guralp, **Değerlendirme**, s. 171. “County” kavramının kullanımının bu mahkemeleri tanımlamak için yeterli olmadığı hakkında bkz. George Applebey, **Small Claims in England and Wales - A Study of Recent Changes in the County Courts and the Development of Voluntary Arbitration Schemes**, Birmingham 1978, s. 5.

⁴ Baldwin, **Bargain**, s. 5; George Applebey, **A Practical Guide to the Small Claims Court**, 2. Bası, Birmingham 2000, s. 2; Anthony Reeves, **How To Make Successful Small Claims**, United Kingdom, 2014, s. 5.

⁵ Baldwin, **Bargain**, s. 5.

ilişkin ilk ivmenin 1970 tarihinde kazanıldığı ifade edilmektedir⁶. Küçük taleplerin çözümüne ilişkin olarak çalışmalar, hâlen devam etmekle beraber bu bölüm altında İngiliz Hukuku'nda küçük taleplerle ilgili öneme sahip gelişmeler ele alınacaktır. Bu bağlamda ilk olarak Tüketici Konseyi (*Consumer Council*) tarafından kaleme alınan Ulaşılamayan Adalet (*Justice out of Reach*) adlı rapor, İngiliz Hukuku'nda öncü nitelikte olduğu için incelenecektir. Ardından bu raporda önerilen mahkeme sistemini yansıtmamakla birlikte, küçük taleplerin çözümü için basitleştirilmiş bir yöntem sunan tahkim programları ele alınacaktır. En son olarak da küçük talepler ile ilgili mahkeme sisteminde gelişim ve dönüşüme sebep olan kanun değişikliklerine değinilecektir.

II. Ulaşılamayan Adalet Raporu

İngiltere'de küçük taleplere ilişkin ilk esaslı çalışmanın Tüketici Konseyi tarafından hazırlanan Ulaşılamayan Adalet (*Justice out of Reach*)⁷ adlı rapor olduğu kabul edilmektedir⁸. Asıl amacını İngiliz hukuk sisteminin tüketicilere sağladığı faydanın araştırılması olarak belirten rapor, sekiz bölümden oluşmaktadır.

Rapora göre, İngiltere'de yerel ilçe mahkemeleri çoğunlukla ticarî işletmelerin alacaklarına kavuşmaları için görev yapmakta olup, tüketiciler mahkeme yoluyla haklarına ulaşamamaktadırlar⁹. Bunun sebepleri arasında küçük miktartlı uyuşmazlıklara avukatların ilgisinin düşüklüğü, yargılama masrafların yüksekliği, adli yardımın çoğunlukla mümkün olmaması, prosedürün kişilerin kendi davalarını takip etmek için oldukça karışık olması gösterilmiştir¹⁰. Avukatların büyük bir çoğunluğu, küçük miktardaki tüketici taleplerinin fazla emek gerektirmesi ve sonucunda elde edilen miktardan yargılama giderleri çıkarıldığında kalan tutarın tüketiciyi maddî anlamda tatmin etmemesinden hareketle, söz konusu davaların açılmasını önermemektedir¹¹. Bireylere yüksek maliyet gerekçe gösterilerek dava açmamaları öğütlenirken; tacirler ticari işletmeleri bünyesinde bu taleplere ilişkin yargılamayı

⁶ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s 1; Christopher J. Whelan, “**Small Claims in England and Wales: Redefining Justice**”, *Small Claims Courts- A Comparative Study*, Oxford 1990, s. 99; Baldwin, **Bargain**, s. 5.

⁷ Consumer Council, **Justice Out of Reach A Case for Small Claims Court**, Londra 1970.

⁸ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s 1; Baldwin, **Bargain**, s. 5.

⁹ Konsey tarafından yapılan araştırmaya göre davaların %90'ı bir firma ya da kamu kuruluşu tarafından açılmaktadır (Consumer Council, s. 13).

¹⁰ Consumer Council, s. 5.

¹¹ Consumer Council, s. 11.

yürütmek amacıyla özel birimler oluşturmakta ya da bu talepler için özel birimleri olan avukatlık büroları ile çok sayıda dosyanın takibi için anlaşılmaktadırlar¹².

Rapora yansıyan istatistiklere göre Vatandaş Danışma Bürosu'na (*Citizens' Advice Bureaux*) her yıl 120.000'in üzerinde başvuru olmakta ve bu başvuruların çoğunluğu müzakere yoluyla çözüme kavuşturulmaktadır. Fakat, Vatandaş Danışma Bürosu'na göre başvuruların %10'luk kısmında tüketici hakkını alamamaktadır¹³. Bu sebeple, küçük miktarda taleplerin de karşılanabilmesi için bunlara özel bir prosedürün getirilmesi gerekmektedir.

Tüketiciler, küçük talepler söz konusu olduğunda davacı olmak kadar davalı olmaktan da çekinmekte ve bazen davalara cevap dahi vermemektedirler. Ancak çalışmaya göre, tüketicilerin davalı oldukları bazı dosyalarda savunma yapmaları halinde, davacıların davayı geri aldıkları gözlemlenmiştir. Yerel ilçe mahkemelerindeki yargılama usûlleri ve delillerin sunulması hakkında fikir sahibi olmayan tüketiciler, dava yönetiminde zorlanmakta ve bu da beraberinde bir avukata danışmayı gerekli kılmaktadır. Çünkü yerel ilçe mahkemelerinde, dava formlarının doldurulması hususunda mahkeme personelinin taraflara yardım etmesine izin verilmemekte; yalnızca formların nasıl doldurulması gerektiğine ilişkin sınırlı sayıda kılavuz bulunmaktadır.

Mahkeme harçlarına avukatlık ücretleri de eklendiğinde, dava sonucunda elde edilecek paradan daha fazlasının, yargılama gideri olarak tüketicinin cebinden çıkması ihtimali doğmaktadır. Bu da, tüketiciyi dava açmaktan caydırmaktadır. Ayrıca küçük talepler için çoğu kez adli yardım da mümkün olmamaktadır. İngiliz Hukuku'nda adli yardıma karar verilirken cevaplanması gereken soru şudur: Dava açma niyetinde bulunan kimse, dava masraflarını karşılayabilecek güçte olsa ve bir avukata danışsaydı avukat dava açmayı önerir miydi? Yukarıda da belirtildiği gibi¹⁴, avukatların tutumu bu konuda genel olarak olumsuz olduğundan, bu talepler için adli yardım mümkün olmamaktadır¹⁵.

Konsey, £100'e kadar olan haksız fiil ve sözleşme kaynaklı talepler için dava açma hakkının yalnızca gerçek kişilerde bulunduğu özel bir mahkeme kurulması gerektiğini ileri sürmüştür. Davacı olma hakkının yalnızca gerçek kişilere

¹² Consumer Council, s. 15.

¹³ Consumer Council, s. 6.

¹⁴ Bkz. yuk. 1.Bölüm, §1, II.

¹⁵ Consumer Council, s. 15-22.

tanınmasının sebebi ise, ticari işletmelerin bu mahkemeleri tüketicilere karşı olan alacaklarının tahsilini kolaylaştırmak amacıyla kullanmasını engellemektedir. Nitekim bu mahkemelerde amaç tüketiciye kolaylık sağlamaktır. Rapora göre, bu mahkemelerde yasal temsile izin verilmemeli ve hâkimler yargılamada aktif bir tutum sergilemelidirler. Yasal temsile izin verilmesi halinde, tıpkı şu an yerel ilçe mahkemelerinde olduğu gibi, taraflar avukat yardımı olmadan dava takibi yapılamayacağını düşüneceklerdir. Avukatların olduğu bir duruşmada ise, hâkimin daha pasif bir tutum sergilemesi gerekecektir.

Konsey ‘makul insan’ (*reasonable person*) modelinin küçük talepler mahkemelerine de uygulanmasını önermiştir. Buna göre, hukuk bilgisine sahip makul bir kişi anlaşmazlık hakkında karar vermesi istenildiğinde nasıl hareket edecekse, mahkeme de o şekilde karar vermelidir. Hâkim bir karar vermek için delillerin yetersiz olduğu kanısında ise, ek delil isteyebilmeli ya da kendisi delil toplayabilmelidir. Aynı şekilde, karar vermek için teknik bir konunun açıklığa kavuşturulması gerekiyorsa bir uzmana danışabilmelidir. Delillerin toplanması için gerekli giderlerin taraflarca karşılanamayacak olması durumunda ise, giderlerin devlet tarafından karşılanması gerekmektedir. Konsey, Manhattan Küçük Talepler Mahkemesi’ne atıfta bulunarak, bu davalara ayda bir akşam veya yarım gün şeklinde dönüşümlü olarak avukatlar tarafından bakılabileceğini ifade etmiştir¹⁶. Böylelikle mahkemenin üzerindeki iş yükü azalacaktır.

III. Tahkim Programları

Tüketici Konseyi’nin ayrı bir küçük talepler mahkemesi kurulması fikri kabul edilmemiş¹⁷; fakat tüketicilere yönelik olarak üç adet gönüllü tahkim programı oluşturulmuştur¹⁸. Bunlar Manchester, Londra ve Lewisham (Güney Londra) tahkim programlarıdır. Burada Manchester ve Londra tahkim programları ele alınacak;

¹⁶ Consumer Council, s. 33- 34.

¹⁷ Ayrı bir küçük talepler mahkemesinin kurulması fikri birkaç nedenden dolayı reddedilmiştir. Halihazırda ceza yargılamasında yapılan yeni reformların üzerine müstakil ayrı bir mahkeme açılması ekonomik yönden uygun görülmemiştir. Ayrıca yerel ilçe mahkemelerinin ülke çapına yayılması ile birlikte tecrübeli kadro ve fiziksel imkanlarından yararlanılmasının doğru olacağı düşünülmüştür (Whelan, s. 104).

¹⁸ Whelan, s. 119.

Lewisham tahkim programı ise, bu tahkim programı yalnızca bir yıl sürdüğü ve çalışmalara konu olmadığı için¹⁹ incelenmeyecektir.

A. Manchester Tahkim Programı

Küçük taleplerin çözümü için ilk olarak 1971 yılında Manchester Tahkim programı oluşturulmuştur. Bu tahkim, genelde davacıların Vatandaş Danışma Bürosu gibi bir kuruluşun tavsiyesi üzerine program ofisine başvurusu ile başlamakta idi. İlk üç yılı Nuffield Organizasyonu ve devamında da Greater Manchester Konseyi tarafından finanse edilen programa başvurulabilmesi için her iki tarafın da programın yargı yetkisini kabul etmesi gerekmektedir. Ayrıca, programın başlangıç yıllarında tahkime yalnızca ticarî amaç gütmeyen Manchester bölgesinde ikamet eden gerçek kişiler başvuru yapabilmekteydi. Başlarda sadece ticarî amaç gütmeyen gerçek kişilere bu imkânın verilmesinin sebebi, Tüketici Konseyi'nin raporunda “gerçek kişilerin mahkemesi” (*genuine people's court*) vurgusunu yapmasıydı. Daha sonra tahkime başvurabilecek olan kişilerin kapsamı genişletilmiştir. Kişi kısıtlaması haricinde coğrafi kısıtlama da programın başında aksaklıklara sebep olmuş; ilk on sekiz ayda başvuruların %25'i, davacının programın yargı yetkisi dışında olması sebebiyle reddedilmiştir²⁰.

Program en başta, davacı konusunda olduğu kadar, dava konusunda da daha dar bir yaklaşım sergilemiştir. Önceleri, malların satımı ya da kiralanması veya hizmetlerin sağlanması ile ilgili sözleşmelerden kaynaklanan £250'e kadar olan iddialar programın yargı yetkisine girerken²¹; daha sonra haksız fiilden kaynaklanan veya ev sahibi ile kiracı arasında ortaya çıkan diğer küçük miktarlı talepler de bu tahkim programında görülmeye başlanmıştır²².

Program, Manchester Hukuk Derneği Başkanı (*Manchester Law Society*) tarafından seçilen bir listeden atanan avukatlar ve teknik uzmanlar (*technical experts*) tarafından yürütülüyordu. Avukatların ve teknik uzmanların bir arada olacağı bir kürsü

¹⁹ Applebey, *Voluntary Arbitration*, s. 52; Whelan, s. 119.

²⁰ Applebey, *Voluntary Arbitration*, s. 47-48; Whelan, s. 119-120.

²¹ Bu miktar ardından 1978 yılında £500'e çıkarılmıştır (Applebey, *Voluntary Arbitration*, s. 47; Whelan, s. 120).

²² Applebey, *Voluntary Arbitration*, s. 47.

(*bench*) oluşturuldu; fakat kürsü üyeleri arasında yaşanan anlaşmazlıkların yargılama süresini uzattığı gerekçesiyle bu sistemden vazgeçildi²³.

Hakemin tahkim yargılamasına başlamadan önce tarafları uzlaştırmaya çalışması, bu programın vurgulanan özelliklerindendir²⁴. Bu programda hakemlerin kanun yolu kapalı olan kararları uzmana danışılması gerekiyorsa on dört; aksi halde yedi gün içinde vermesi gerekiyordu²⁵. Yargılama sırasında hakemler genel olarak ispat kurallarını gevşetmiş; basit bir yaklaşım sergileyerek “aktif” bir tutum göstermişlerdir²⁶. Bu durum programın avantajlarından sayılmıştır. Çünkü yerel ilçe mahkemelerinde hâkimlerin, yıllarca çekişmeli vakıalara ilişkin dosyalara baktıkları için, küçük talepler için oluşturulacak yeni bir prosedüre ayak uydurmakta zorluk yaşamaları muhtemeldi²⁷.

Bu program, 1980 yılında kendisine sağlanan ödeneğin yarıya indirilmesi dolayısıyla ortadan kalkmıştır²⁸. Yapılan bir çalışmaya göre tahkime gitmek için anlaşma sağlanmaması üzerine yalnızca potansiyel davacıların %35’i yerel ilçe mahkemesinde dava açmıştır. Yerel ilçe mahkemesine başvurulmamasının sebepleri ise davacıların davalarını kendilerinin takip edemeyeceğini düşünmeleri, tarafların anlaşmaya varmaları, yüksek masraflar, yargılamanın uzun sürmesi olarak gösterilmektedir²⁹.

B. Londra Tahkim Programı

Westminster Küçük Talepler Mahkemesi olarak anılan Londra Küçük Talepler Mahkemesi, (*The London Small Claims Court*) her ne kadar mahkeme (*court*) olarak adlandırılrsa da, bir tahkim yargılaması yapmaktaydı. 1973 yılında Westminster Hukuk Topluluğu (*City of Westminster Law Society*) sponsorluğunda kurulan mahkeme, 1979 yılına kadar faaliyet göstermiş; ardından mali sebeplerle kapatılmıştır³⁰. Mahkeme Westminster Hukuk Topluluğu tarafından atanan bir komisyon tarafından idare

²³ Whelan, s. 120.

²⁴ Applebey, *Voluntary Arbitration*, s. 48; Whelan, s. 120.

²⁵ Whelan, s. 121.

²⁶ Applebey, *Voluntary Arbitration*, s. 49.

²⁷ Applebey, *Voluntary Arbitration*, s. 49.

²⁸ Kim Economides, “*Small Claims and Procedural Justice*”, *British Journal of Law and Society* 1980, C. 7, S. 1, s. 117, dn. 21; Baldwin, *Bargain*, s. 6, dn. 13.

²⁹ Applebey, *Voluntary Arbitration*, s. 49-50.

³⁰ Applebey, *Voluntary Arbitration*, s. 50; Whelan, s. 121

edilmekteydi³¹. Bu komite avukatlar, Westminster Şehir Konseyi (*Westminster City Council*), Ulusal Tüketici Konseyi (National Consumer Council) ve Vatandaş Danışma Bürosu temsilcilerinden oluşmaktaydı³².

Yerel İlçe Mahkemeleri'nde küçük talepler yargılamasının başlamasıyla Londra Küçük Talepler Mahkemesi'nin kuruluşu aynı tarihlere denk gelmiş olsa da, yapılan yargılamalar farklı nitelikteydi. Londra Küçük Talepler Mahkemesi yargılamanın yapılacağı yer ve zaman konusunda daha esnek olup, taraflara kolaylık sağlamaktaydı. Yargılama giderleri bilirkişi masrafı ile mahkeme harcı ve mahkeme giderlerini içermekle birlikte kazanan taraf karşı taraftan yalnızca harcı geri alabilmekteydi.

Yargı yetkisi hususunda bir kısıtlama bulunmayan mahkemede yargılama yapılabilmesi için asgari sınır £10 olarak belirtilmişti³³. Fakat, mahkeme davanın küçük talepler için geliştirilen bu yöntemle çözümünün uygun olmadığını düşünüyor ise, talebi reddetme imkânına sahipti. Küçük miktartlı bedensel zararlar da dâhil olmak üzere, sözleşmeden ve haksız fiilden doğan uyuşmazlıklar ile kiracı-kiraya veren arasında ortaya çıkabilecek uyuşmazlıklar mahkemede görülebiliyordu³⁴. Davacının uyuşmazlığı mahkeme önüne getirebilmesi için tarafların bu hususta anlaşmış olmaları gerekmektedir³⁵. Mahkemenin yargı yetkisi davalı tarafça kabul edilmediğinde, uyuşmazlık tahkim yoluyla görülememekteydi. Bu durumda davacı tarafından talep edilirse, mahkeme personeli, yerel ilçe mahkemesinde açacağı davada gerekli belgelerin düzenlenmesinde davacıya yardımcı olmaktaydı³⁶. 1978 yılına kadar bu tahkim programında da Ulaşılamayan Adalet raporuna³⁷ paralel olarak şirketlerin, ortaklıkların dava açmalarına izin verilmemişti³⁸.

Hakemler davanın açılmasında ve delillerin elde edilmesinde aktif rol oynamışlar ve Manchester'da olduğu gibi müdahaleci (*inquisitorial*) bir tutum sergilemişlerdir³⁹. Yine, Manchester örneğinde olduğu gibi, bu yargılama esnasında da

³¹ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s.50; Whelan, s. 122.

³² Whelan, s. 122.

³³ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 51; Whelan s. 121-123.

³⁴ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 50-51; Whelan, s. 122.

³⁵ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 52.

³⁶ Whelan s. 122.

³⁷ Bkz. yuk. 1. Bölüm, § 1, II.

³⁸ Whelan s. 123.

³⁹ Whelan s. 122.

avukatla temsil mümkün olmamıştır⁴⁰. Kararlar tek başına icra edilemeyip, kararların icrası için yerel ilçe mahkemesine başvuru gerekmektedir. Bu takdirde, yerel ilçe mahkemesinde yeniden bir yargılama yapılmayıp, küçük talepler yargılamasında verilen kararın mahkemeye sunulması yeterli kabul edilmiştir⁴¹.

IV. Yerel İlçe Mahkemeleri Kuralları'nda Yapılan Değişiklikler

A. 1972 Yılı Değişiklikleri

1972 yılında küçük taleplerin mahkemede çözülmesini kolaylaştırmak adına Yerel İlçe Mahkemeleri Kuralları'nda iki önemli değişiklik yapılmıştır. Bunlardan ilki, duruşma öncesi hazırlığın (*pre-trial review*) medenî yargılama hukukunda uygulamaya konulmasıdır⁴². Dava öncesi hazırlığın amacı, temsil edilmeyen davacının davasını sistematik bir şekilde hazırlamasına yardımcı olmak veya davacıya bu konuda nereden yardım alabileceği hususunda tavsiye vermektir⁴³. Hâkimin tarafları delilleri tartışmak ve yargılamaya ilişkin olarak izlenecek yolun belirlenmesi için çağırdığı bu aşama, hem taraflara hem de hâkime davanın gidişatı ile ilgili bir yol haritası çıkarma imkânı ile hızlı ve ekonomik bir dava çözümü sağlayacaktır⁴⁴. Lord Şansölye Departmanı'na (*Lord Chancellor's Department*) göre duruşma öncesi hazırlık, uyuşmazlıkların bir kısmının çözüme kavuşturulmasına yardımcı olduğu için küçük talepler açısından davanın gidişatını etkileyen önemli bir yeniliktir⁴⁵. Davalı, savunma dilekçesi sunmaz ve duruşma öncesi hazırlık oturumuna da katılmazsa, bu halde hâkimin davayı kabul etme imkânı vardır. Davacının oturuma katılmaması halinde ise, hâkim dosyanın kayıttan düşürülmesine karar verebilir⁴⁶. Türk Hukuku'nda olduğu gibi, davacı daha sonradan yenileme dilekçesi vererek davaya devam edebilir. Şayet ki, davacı dilekçe ile davasını yenilemediği takdirde dava açılmamış sayılır ve daha sonradan aynı vakıalara dayalı yeni bir dava açılabilir⁴⁷.

⁴⁰ Hukukî temsil, yalnızca hakemler tarafından izin verildiği durumlarda mümkündür (Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 51; Whelan s. 123).

⁴¹ Whelan, s. 123.

⁴² Whelan, s. 100.

⁴³ Ken Foster, "Problems with Small Claims", British Journal of Law and Society 1975, C. 2, S. 1, s. 76.

⁴⁴ Whelan, s. 100.

⁴⁵ Whelan, s. 100.

⁴⁶ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s.17.

⁴⁷ Dosyanın kayıttan düşürülmesi (*strike out*), davacının daha sonradan yeni bir dava açmadan mahkemeye başvurusu üzerine, davanın görülmeye devam etmesine imkân tanımaktadır; dolayısıyla Türk Hukuku'nda yer alan dosyanın işlemiden kaldırılması kurumuna benzemektedir. Fakat Türk

1972 yılında yapılan ikinci değişiklik ise, yargılama masraflarının geri alınmasına ilişkindir. Değişiklik uyarınca, kural olarak, £20'nin altındaki uyuşmazlıklar bakımından mahkeme masraflarının kazanan tarafça kaybeden taraftan alınabilme imkânı ortadan kaldırılmıştır⁴⁸. Bu limit, 1970'li yıllara kadar £2 iken, 1970-1972 yılları arasında £5 olarak uygulanmış; ardından da 1972 yılında £20'e çıkarılmıştır⁴⁹.

B. 1973 Yılı Değişiklikleri

Ekim 1973'e gelindiğinde halihazırda var olan tahkim⁵⁰ prosedürü küçük talepler için de kullanılabilir hale getirilmiştir⁵¹. Yapılan düzenleme ile birlikte £ 75'e kadar olan uyuşmazlıklar, kâtip (*registrar*) tarafından taraflardan birinin talebi üzerine tahkime yönlendirilebilecektir⁵². Uyuşmazlığın tahkime yönlendirilmesindeki amaç, şekil şartlarının gevşetildiği bir prosedür ile tarafların hukukî temsile ihtiyaç duymadan haklarını mahkeme yoluyla arayabilmelerine olanak sağlamaktır⁵³.

Tahkimin avantajı şekil şartlarının mahkeme yargılamasına nazaran gevşetilmesi erişilebilirliktir⁵⁴. Şekil şartlarının gevşetildiği bir ortamda taraflar kendilerini daha rahat ifade edebilmekte; bununla birlikte hakem de yargılamada daha aktif rol alabilmektedir⁵⁵. Ayrıca, talep belli bir miktarı aşmadığı takdirde, kural olarak, masrafların önemli bir kısmını oluşturan avukatlık ücretine hükmedilemeyeceği belirtilmiştir⁵⁶. Burada amaç, talep miktarı küçük olan davalarda hukukî temsili devre dışı bırakarak davacının şahsen dava açmasını kolaylaştırmaktır⁵⁷. Anlaşmazlığın

Hukuku'nda dosyanın işlemiden kaldırılmasından itibaren üç ay içerisinde başvuru halinde davaya devam edilebilirken, İngiliz Hukuku'nda bu hususta hâkimin takdir yetkisi bulunmaktadır (Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 17).

⁴⁸ Whelan, s. 100.

⁴⁹ Whelan, s. 100.

⁵⁰ Her ne kadar prosedürü tanımlamak için *arbitration* terimi seçilmiş olsa da, bu prosedür Türk Hukuku'nda bir yargısal çözüm yolu olarak bildiğimiz tahkimden farklılık göstermektedir. Terimin yanlış kullanıldığına ilişkin eleştiri için bkz. Baldwin, **Bargain**, s. 5-6; Nic Madge, "**Small Claims in the County Court**, CJC 2004, C. 23, s. 202. Burada hakem genellikle kâtip (*registrar*) olmakla birlikte, taraflar dilerse başka bir kişinin atanmasını kararlaştırabilmekteydiler (Micheal Birks, **Small Claims in the County Court**, 1975, s. 3; Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 23).

⁵¹ Whelan, s. 100-101.

⁵² Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 19; Whelan, s. 101.

⁵³ Whelan, s. 101.

⁵⁴ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 38.

⁵⁵ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 30-31.

⁵⁶ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 35.

⁵⁷ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 35.

yüksek miktarda avukatlık ücreti ödenmesi ihtimali olmadan ve davacının bizzat medenî usûl hukuku hakkında bilgi sahibi olmasına gerek kalmadan çözülebilmesi, taraflar açısından bir avantaj yaratmaktaydı. Buna karşılık, tarafların usûl hakkında bilgisiz ve yeterli hazırlık yapmadan gelmeleri ise, tahkim süresini uzattığı gerekçesiyle dezavantaj olarak görülmüştür⁵⁸. Gerçekten de, tahkim yargılamasında taraflar önceden hukukî bir danışmada bulunmamış iseler, uyuşmazlığın esası ile ilgili konuları atlayabilmektedirler.

Genellikle hakemin odasında yapılacak olan yargılama, gizli olarak yürütülecektir⁵⁹. Tahkimde katı delil kuralları geçerli olmayacak; hakem taraflarca sunulan belgeler üzerinden karar verebiliyorsa duruşma açmadan karar verebilecek ve ayrıca adil olduğunu düşündüğü herhangi bir usûlü benimseyebilecektir⁶⁰. Değişiklikler incelendiğinde, bu kuralların tahkimin başlatılmasında ve yürütülmesinde birçok hususu mahkemenin takdirine bıraktığı görülmektedir.

Bu yargılamada, kural olarak, masrafları arttırdığı, karar verilme hızını yavaşlattığı sebebiyle bilirkişiden yararlanılmamaktaydı⁶¹. Fakat hakem, tarafların da rızasıyla bilirkişiye başvurabilmekteydi⁶².

Tahkim sınırı kademeli şekilde arttırılmış ve 1991 yılındaki değişiklikle £1000 olmuştur⁶³. 1996 yılına gelindiğinde ise Lord Woolf'un Adalet Erişim Geçici Raporu (*Access To Justice*)⁶⁴ yayımlaması ile rapor doğrultusunda sınır £3.000'e çıkmıştır. Bu raporda Lord Woolf adalete erişim için küçük talepler yargılamasının önemle üzerinde durmuştur. Woolf'a göre "*Hukuk yargılaması, uyuşmazlıkların çözümünde, söz konusu meselenin miktarı veya önemiyle orantılı, uygun bir zaman çizelgesi içinde gerçekleştirilen ve taraflar arasında eşitliği sağlayan bir araç görevi görmelidir*"⁶⁵. Lord Woolf, söz konusu orantılılığın sağlanmasında pratik ihtiyaçlara cevap verecek bir sistemin amaçlandığını vurgulamıştır⁶⁶. Yine raporunda, Woolf küçük talepler

⁵⁸ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 38-39.

⁵⁹ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 30; Whelan, s. 101.

⁶⁰ Foster, s. 76; Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 21-22; Whelan, s. 101.

⁶¹ Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 29.

⁶² Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 22.

⁶³ John Baldwin, "Is There a Limit to the Expansion of Small Claims?", *Current Legal Problems* 2003, C. 56, S. 1, s. 323, dn. 33.

⁶⁴ Harry Woolf, **Access to Justice: Interim Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales** (Lord Chancellors Dept) 1994.

⁶⁵ Woolf, **Interim Report**, s. 102.

⁶⁶ Woolf, **Interim Report**, s. 106.

rejiminin genişletilmesini sıradan insanların adalete erişimini artırmanın esas yolu olarak görmüştür⁶⁷.

1999 yılında yürürlüğe giren Medenî Yargılama Kuralları (*Civil Procedure Rules- CPR*) ile dava değeri £5000'e kadar olan basit nitelikteki talepler için özel bir yargılama usûlü düzenlenmiştir. Maddî sınır belirlenirken kişiye ilişkin zarara (*personal injury*) ve konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan (*housing disrepair*⁶⁸) talepler ayrı tutulup, bu uyuşmazlıklarda sınır £1000 olarak belirlenmiştir⁶⁹. En son değişiklik Nisan 2013'te yapılmış olup, güncel sınır £10.000'dir.

Küçük taleplere ilişkin sınır yıllar içerisinde arttırılmakta iken, bazı yazarlar sınır belirlenirken dikkatli davranılması gerektiğini ileri sürülmektedir. Bu görüşteki bir yazara göre sınırın arttırılması daha fazla kişinin adlî yardımdan yararlanamayacağı anlamına gelmektedir⁷⁰. Ayrıca ileride ayrıntılı olarak anlatılacağı üzere⁷¹, diğer yargılama usûllerinde yapılan yargılama giderleri kazanan tarafça geri alınabiliyor iken, masrafsızlık kuralı (*no cost rule*) gereği küçük taleplerde geri alınabilecek miktar oldukça sınırlıdır. Kanaatimizce de, bu durumda yüksek avukat ücretini ödeyemeyecek durumda olan taraf, dava açarken ya da savunma yaparken hukukî yardımdan mahrum kalacaktır⁷². Ayrıca; küçük talepler yargılamalarında hâkimlerin takındığı aktif tutumun, kimi zaman usûl hukuku kurallarının göz ardı ediliyor olmasının, büyük miktarlar söz konusu olduğunda kabulünün mümkün olmadığı savunulmaktadır⁷³.

§ 2 Küçük Talepler Yargılamasının Tanımı, Amacı ve Önemi

⁶⁷ Woolf, **Interim Report**, s. 100.

⁶⁸ Söz konusu talepler İngiliz Hukuku'nda "*housing disrepair claims*" olarak adlandırılmaktadır. Kanaatimizce, bu ifadenin çevirisi konutun kullanıma elverişli olmamasına dayanan talepler şeklinde olmalıdır. Kelime çevirisine sadık kalarak konut bakımsızlığına dayanan talepler şeklinde bir çeviri yapmak, bu hususun Türk Hukuku'nda kiracının yükümlülüğünde olması sebebiyle karmaşıklığa sebebiyet verebilecektir. Kaldı ki, Türk Hukuku'nda da kiraya verenin aslî edim yükümlülüğü kiralanana kullanıma elverişli bir durumda teslim etmek ve sözleşme süresince bu durumda bulundurmaktır.

⁶⁹ Bu tür karmaşık olabilecek nitelikte davalarda hukukî yardım önem arz ettiğinden dava değerleri daha düşük tutulmuştur (Sarah O'Neill, "**Why Extending the Small Claims Limit Would Increase Access to Justice**", SCOLAG Legal Journal 2005, S. 327, s. 8).

⁷⁰ O'Neill, s. 8.

⁷¹ Bkz. aşı. 3. Bölüm § 5, I.

⁷² Baldwin, **Limit**, s. 339.

⁷³ Baldwin, **Limit**, s. 338.

I. Küçük Talepler Yargılamasının Tanımı

Küçük talepler yargılaması taraflara düşük masraflı, basit ve hızlı bir yargılama imkânı tanıyan usûl hukuku kurumudur.⁷⁴ New York Hukuk Mahkemesi Küçük Talepler Birimi ise, Küçük Talepler Mahkemesi'ni kendilerine ait internet sitesinde "*Bireylerin avukatla temsil edilmeden, para alacakları için dava açabilecekleri basit, ucuz ve şekil şartlarının gevşetildiği özel bir mahkeme*"⁷⁵ olarak tanımlamaktadır⁷⁶.

Küçük talepler yargılamasının temeline tüketiciyi alan bir yaklaşıma göre ise küçük talepler usûlü, tüketicilerin talepleri üzerine karar vermenin bir yolu olarak oluşturulmuştur⁷⁷. Daha basit olarak nitelendirilen bu usûl⁷⁸, tüketicinin adalete erişiminin artırılması açısından önem arz etmektedir⁷⁹. Bireylerin ve küçük işletmelerin adalet sistemiyle temas kurmasının en yaygın yolunu oluşturmaktadır⁸⁰.

Dava konusunun parasal değeri üzerinden hareket eden başka bir yaklaşıma göre ise küçük talepler yargılaması, genellikle büyük miktarda para veya karmaşık konular içermeyen, basit talepleri içeren hukuk uyuşmazlıklarını çözmek için oluşturulan bir mekanizma olarak nitelendirilir⁸¹. Bu görüş, küçük miktardaki uyuşmazlıkları doğrudan basit talepler olarak görmenin mümkün olmadığı gerekçesiyle

⁷⁴ World Bank Group, "Small Claims: Where does the Serbia Stand? A comparative analysis", 2020, s. 2.

⁷⁵ (<http://www.nycourts.gov/courts/nyc/smallclaims/general.shtml>)

⁷⁶ Küçük talepler yargılama usûlünün tanımında yer alan basitlik, hızlilik ve ucuzluk özellikleri Türk Hukuku'nda basit yargılama usûlünde karşımıza çıkmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun gerekçesinde de ifade edildiği üzere basit yargılama usûlü, yazılı yargılama usûlüne nazaran daha hızlı, kolay ve ucuz bir yargılama usûlüdür. Fakat, İngiliz Hukuku'nda yer alan küçük talepler yargılama usûlü ile Türk Hukuku'ndaki basit yargılama usûlü arasındaki en önemli fark, uygulama alanlarının saptanmasında esas alınacak olan kriterlerde karşımıza çıkmaktadır. İngiliz Hukuku'nda dava değeri uygulanacak yargılama usûlünün belirlenmesinde önem arz ederken, Türk Hukuku'nda yalnızca asliye ticaret mahkemelerinde uygulanacak yargılama usûlünün belirlenmesinde dikkate alınmaktadır. Bu konuda bkz. aşa. 1. Bölüm, § 3, I, A, 1.

⁷⁷ Paul Lewis, "Litigants in Person and Their Difficulties in Adducing Evidence: A Study of Small Claims in an English County Court", The International Journal of Evidence and Proof 2007, C.11, S.1, s. 52; O'Neill, s. 7.

⁷⁸ Barbara Yngvesson/ Patricia Hennessey, "Small Claims, Complex Disputes: A Review of the Small Claims Literature", Law and Society Review 1975, C.9, S. 2, s. 222; Law Pack Publishing, *Do It Yourself Small Claims*, 2. Bası, Londra 1999, s. 10; Indicator, *How To Win In The Small Claims Court*, 2012, s. 1.

⁷⁹ O'Neill, s.7.

⁸⁰ Sue Prince/ Sophie Belcher, *An Evolution of Small Claims Dispute Resolution Pilot at Exeter County Court*, 2006, s. 13 (<https://ore.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10036/22872/prince2.pdf?sequence=2&isAllowed=y>)

⁸¹ Marco Giacalone /Seyedeh Sajedeh Salehi, "Small Claims And The Pursuit Of (Digital) Justice: A Tiered Online Dispute Resolution Perspective", Revista ítalo-española de Derecho Procesal, Madrid 2022, C. 1, dn. 1. (<https://www.revistasmarcialpons.es/rivitsproc/article/view/small-claims-and-the-pursuit-of-digital-justice-a-tiered-online/1158>)

eleştirilmiştir⁸². Kanaatimizce de talepler küçük bir parasal değere sahip olsa da, bu mutlaka karmaşık olmayan ve önemsiz konular içerdikleri anlamına gelmez. Nitekim, yapılan çalışmalar da yargılama miktarı ile karmaşıklık arasında bir ilişki kurulamayacağını göstermektedir⁸³.

Küçük talepler yargılamasında kendine yer bulan, göreceli niteliğe sahip “küçük” kavramının kapsamı açısından bir açıklık bulunmamaktadır⁸⁴. Talebin küçüklüğü ile ilgili değerlendirmeyi kimin yapacağı hususunda da bir belirsizlik söz konusudur. Günümüzde, genelde talep miktarı üzerinden bir değerlendirme davacı veya davalı tarafından değil de; parasal bir limit ile kanun koyucu tarafından yapılmaktadır⁸⁵. Kanun koyucular, basitleştirilmiş uyuşmazlık çözüm süreci için uygun olan taleplerin azami parasal değerini belirlerken, yine "küçük" kavramının tanımını yapmakta zorlanmakta⁸⁶ ve değişen koşullara uyum sağlamaya yönelik değişiklikler gerçekleştirmektedir. Bu eşik, genelde ülkenin ekonomik durumuna veya yargılama hizmetlerinin planlaması politikalarına göre belirlenmektedir⁸⁷.

Aynı şekilde küçük hak taleplerine ilişkin genel kabul görmüş bir yargı sistemi bulunmamaktadır. Uygulanan sistemler devletlerin tarihî, siyasî, sosyal ve ekonomik farklılıklarını yansıtacak şekilde farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar, esasen küçük taleplerin kapsamı ve bu taleplere dayanan uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulacağı merci noktasında karşımıza çıkmaktadır. Bazı devletler söz konusu talepler için ayrı bir usûl öngörmüşlerdir. Örneğin, Almanya’da €600 altındaki uyuşmazlıklar, hakîmin uygun görmesi halinde *Bagatellverfahren* olarak adlandırılan basitleştirilmiş bir usûl ile görülebilmektedir. Aynı şekilde İsviçre’de de 30.000 İsviçre frangının altındaki uyuşmazlıklar basit yargılama usûlü (*vereinfachte Verfahren*) ile görülmektedir⁸⁸. Bazı devletler ise anılan talepler için ayrı mahkemeler oluşturmuştur. Amerika Birleşik

⁸² Yngvesson/Hennessy, s. 259; Svetozara Petkova/ Runyararo Gladys Senderayi, “**Two For One: How Leveraging Small Claims Procedures Can Improve Judicial Efficiency and Access to Justice**”, “World Bank Group Equitable Growth, Finance and Institutions Notes”, Washington 2020, s. 8 (<https://documents1.worldbank.org/curated/en/487041607706210590/pdf/Two-For-One-How-Leveraging-Small-Claims-Procedures-Can-Improve-Judicial-Efficiency-and-Access-to-Justice.pdf>).

⁸³ Carl R. Pagter/ Robert McCloskey/ Mitchell Reinis, “**The California Small Claims Court**”, California Law Review 1964, C. 52, S. 4, s. 877, dn. 10; Yngvesson/Hennessy, s. 258.

⁸⁴ Hakan Nordstrom/Gregory Shaffer, “**Access to justice in the World Trade Organization : A Case For A Small Claims Procedure?**”, World Trade Review 2008, C. 7, S. 4, s. 4.

⁸⁵ Yngvesson/Hennessy, s. 225; Robin C. A. White, **The English Legal System in Action: The Administration of Justice**, New York, 1999, s. 293.

⁸⁶ Shelley McGill, “**Business Dominance in the “People’s Court”: An Empirical Assessment of Business Activity in the Toronto Small Claims Court**”, Windsor Yearbook of Access to Justice 2016, C. 33, S. 2, s. 10.

⁸⁷ Petkova/ Senderayi, s. 2.

⁸⁸ Yıldırım/ Gül, s. 1340-1342.

Devletleri'nde, eyaletler arasında küçük farklılıklar bulunmakla birlikte, \$25.000'a kadar olan uyuşmazlıklar Küçük Talepler Mahkemesi'nde görülmektedir. Kanada'da da yine eyaletler arasında farklılıklar bulunmakla birlikte, CA\$100.000'na kadar olan uyuşmazlıklar Küçük Talepler Mahkemesi'nde görülmektedir. Kanada içerisinde en yüksek sınır CA\$100.000 ile Alberta'ya ait iken, en düşük sınır ise CA\$15.000 ile Quebec ve Manitoba eyaletlerindedir. Bu usûlü veya mahkemeleri ifade etmek için “halkın mahkemesi”, “borç tahsilat kurumu” ve “sosyal değişim için araç” kavramları kullanılmaktadır⁸⁹.

Devletler arasındaki farklılıklara rağmen, küçük taleplere ilişkin birtakım ortak özelliklerin sıralanması mümkündür⁹⁰. Bu çerçevede küçük bir malî tavana ek olarak, basit veya gündelik nitelikte kabul edilen belirli türlerle sınırlandırılan bu uyuşmazlık çözümünde, olağan usûllere nispeten şekil şartlarının gevşetildiği⁹¹ basit bir yargılama yürütülmektedir⁹². Hâkimin rolü daha 'aktif' veya geleneksel olarak çekişmeli modelin sağladığından daha 'sorgulayıcı'dır⁹³. Yasal temsil kurumu açıkça yasaklanmış

⁸⁹ Christopher S. Axworthy, “Controlling the Abuse of Small Claims Courts”, McGill Law Journal 1976, C. 22, s. 481; Seana C. McGuire/Roderick A. MacDonald, “Small Claims Court Cant”, Osgoode Hall Law Journal 1997, C. 34, S. 3, s. 511; McGill, **People's Court**, s. 69; Lorig Charkoudian/ Deborah T. Eisenberg/ Jamie L. Walter, “What Works in Alternative Dispute Resolution? The impact of Third-Party Neutral Strategies in Small Claims Cases”, Conflict Resolution Quarterly 2019, C. 37, S. 2, s. 115.

⁹⁰ Kim Gould, “Small Defamation Claims in Small Claims Jurisdictions: Worth Considering for the Sake of Proportionality”, University of New South Wales Law Journal 2018, C. 41, S.4, s.1235.

⁹¹ Yngvesson/ Hennessey s. 222; Rohan Walker/ Bahagia Chong, “The Small Claims Tribunal- the Solicitor's Role”, The Law Institute Journal 1996, C. 70, S. 7, s. 27; McGuire/ MacDonald, s. 511; Baldwin, **Limit**, s. 317; Stacy Lee Burns, “Doing Justice and Demonstrating Fairness in Small Claims Arbitration”, Human Studies 2009, C. 32, S. 2, s. 110; Shelley McGill, “Small Claims Court Identity Crisis: A Review of Recent Reform Measures”, Canadian Business Law Journal 2010, C. 49, S.2, s. 218; Alexandrina Zaharia, “Procedure on Small Claims in Regulating the Bill of the Code of Civil Procedure”, Acta Universitatis Danubius. Juridica 2010, C.6, S.1, s. 106; Elisabetta Silvestri, “Small Claims And Procedural Simplification: Evidence From Selected Eu Legal Systems”, Civil Procedure Review 2019, C. 10, S. 2, s. 7; ; Serkan Kaya, **Consumer Dispute Resolution in the Digital Age: Online Dispute Resolution**, İstanbul 2020, s. 65. Şekil şartlarının gevşetilmesinin aslında olumlu bir özellik olmadığına ilişkin eleştiri için bkz. McGill, **Identity Crisis**, s. 219. “Nova Scotia Küçük Talepler Mahkemesi'nin 2009 tarihli bir değerlendirmesi bu çelişkiyi şöyle tanımlamaktadır: Küçük talepler mahkemelerinde birçok usûl kuralının uygulanmaması adalet erişimi kolaylaştırmayı amaçlasa da, formalite eksikliğinin aslında adaleti engellemesi mümkündür ... Küçük talep mahkemelerinin adalet erişimi hedefi ile mahkemelerin doğasında var olan usûl esnekliğinden kaynaklanabilecek adaletsizlikler arasında ince bir denge vardır. Adil olmayan bir sürecin ucuz olması adalet erişimi değildir.” Aynı şekilde şekil şartlarının gevşetilmesi ve adalet erişimi arasında bir denge kurmanın yerel ilçe mahkemesi hâkiminin görevi olduğu yönünde bkz. Madge, s. 206.

⁹² Baldwin, **Limit**, s. 317; Kaya, s. 65. Yargılamanın basitleştirilerek hızlandırılmasının tek amaç olması halinde, maddî gerçeğin saptanması mümkün olmayabilecektir (Yavuz Alangoya, **Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler**, İstanbul 1979, s. 90; Ejder Yılmaz, “Usul Ekonomisi”, AÜHFD 2008, C. 57, S.1, s. 263-264; Hakan Pekcanitez, “Geciken Adalet”, Makaleler, 2. Bası, C.1, İstanbul 2023, s. 128).

⁹³ John Baldwin, “Monitoring The Rise of The Small Claims Limit: Litigants' Experiences of Different Forms of Adjudication”, Lord Chancellor's Department Research Series, S. 1/97, 1997, s. 2; Kaya, s. 65.

olabileceği gibi, yasal masrafların geri alınmasına getirilen kısıtlamalarla sınırlandırılmış veya caydırıcı hale getirilmiştir⁹⁴. Aynı şekilde küçük taleplere ilişkin verilen kararlara karşı kanun yoluna başvuru imkânı bazı ülkelerde bulunmazken, bazı ülkelerde ise sınırlandırılmıştır⁹⁵. Tarafları haklarını aramaya teşvik amacıyla getirilen masrafsızlık (*no cost*) kuralı uyarınca, bu yargılama usûlünde tarafların her biri masraflarını kendi karşılayacaktır⁹⁶.

Tüm bu özellikler dikkate alındığında kanaatimizce, küçük talepler yargılaması yargılamanın taraflarını temele alan, düşük maliyetli, diğer yargılama usûllerine nazaran şekil şartlarının gevşetildiği, daha az çekişmeli ve böylelikle daha erişilebilir bir uyuşmazlık çözüm mekanizması şeklinde tanımlanabilir.

II. Küçük Talepler Yargılamasının Amacı

Doktrinde bir görüşe göre, küçük talepler yargılamasının amacı küçük taleplere ilişkin davaları basitleştirmek, hızlandırmak ve maliyetleri azaltma yoluyla adalete erişimi kolaylaştırmaktır⁹⁷. Gerçekten de basitleştirilmiş yargılama usûllerinin uygulanmadığı diğer davalarda uyuşmazlık konusu vakıalar ve hukukî sorunun bir bütün halinde incelenmesi suretiyle, ihtilâflı noktalar aydınlatılarak bir karara varılması gerekmektedir. Söz konusu ihtilafın karmaşık olmadığı hallerde, uzun ve masraflı olan böyle bir yargılama yapılmasında bir menfaat olmadığı açıktır. Nitekim, özdeyişte de belirtildiği üzere, geciken adalet adalet değildir⁹⁸. Fakat kanaatimizce,

⁹⁴ Baldwin, **Limit**, s. 317; Kaya, s. 65.

⁹⁵ McGill, **Identity Crisis**, s. 249. Yngvesson/Hennessey, s. 22.

⁹⁶ Walker/ Bahagia, s. 27

⁹⁷ Pagter/McCloskey/Reinis, s. 877; Yngvesson/Hennessey, s. 256; David Kelbie, **Small Claims Procedure in the Sheriff Court**, Edinburgh 1994, s. 1; James C. Turner/ Joyce A. McGill, “**Small Claims Reform: A Means of Expanding Access To The American Civil Justice System**”, University of the District of Columbia Law Review 2000, C.5, S.1, s. 177; Xandra E. Kramer, “**The European Small Claims Procedure Striking the Balance**”, Zeitschrift für Europaiches Privatrecht 2008, C. 2, s. 1; Anita Afriana/ Isis Ikhwanasyah, “**Questioning the Small Claims Court in Indonesia in the Framework of National Civil Procedural Law Reform**”, Jurnal Dinamika Hukum 2016, C. 16, S. 3, s. 269; Patricia Pearl/ Tim Parker, **Small Claims Procedure in the County Court A Practical Guide**, 7. Bası London 2021, s.5; Adrian Zuckerman, **Zuckerman on Civil Procedure Principles of Practice**, 4. Bası, 2021, s. 641; Sue Prince, “**Encouragement of mediation in England and Wales has been futile: is there now a role for online dispute resolution in settling low-value claims?**”, International Journal of Law in Context 2020, C. 16 , Özel Sayı 2, s. 191; Madge, s. 204.

⁹⁸ *Justice delayed is justice denied*. İfadenin ilk olarak nerede ve kim tarafından kullanıldığı hususunda belirsizlik söz konusudur. Fred Shapiro’ya göre, bu ifade aynı anlama gelecek şekilde, ilk olarak John Musgrave tarafından 1646 tarihinde yazılmış olan “*Adaletin Gecikmesinin Büyük Bir Adaletsizlik Olduğunu Gösteren Bilge Bir Başka Söz*” (“*Another Word to the Wise, Shewing that the Delay of Justice, Is Great Injustice*”) başlıklı kitapçıkta geçmiştir. Ardından, Londra’da 1661 yılında John Godolphin ve

yukarıda da belirtildiği üzere⁹⁹, yargılamanın amacı yalnızca hızlı bir çözüme varmak değildir. Tarafların menfaati de gözetilerek yapılacak olan hızlı bir yargılama asıl hedef olmalıdır.

Küçük talepler yargılaması amacıyla kendine yer bulan basitlik, ucuzluk ve hızlilik usûl ekonomisini¹⁰⁰ oluşturan öğelerdir¹⁰¹. Usûl ekonomisi ilkesine riayet etmek, adaletin gecikmeden yerine getirilmesinde büyük bir öneme sahiptir¹⁰². Usûl ekonomisi ilkesi, yargılamanın asıl amacını oluşturmamakla birlikte bu amaca hizmet eden araçlardan biridir¹⁰³.

Bir başka görüş ise, küçük talepler yargılamasının amacının, davanın karmaşıklığına bakılmaksızın, belirli bir tutarın altındaki davaları hızlı bir biçimde sonuçlandırarak mahkemelerin yoğunluğunu azaltmak olduğunu ileri sürmektedir.¹⁰⁴ Ancak, belirli bir miktarın altındaki uyuşmazlıklar karmaşık bir yapıda ise bu usûlün uygulanmasından vazgeçilebileceğine ilişkin, hâkime takdir yetkisi veren Medenî Yargılama Kuralları'nın 26. maddesinin 13. fıkrası bu görüşü çürütmektedir. Ayrıca, mahkemelerin iş yükünün azaltılması medenî bir toplumda amaç değil, ancak adil yürüyen bir yargılama sürecinin sonucu olabilir¹⁰⁵.

1682 yılında William Penn'in eserlerinde kendine yer bulmuştur. Fred Shapiro, "You Can Quote Them", Yale Alumni Magazine, Eylül/Ekim 2010, C. 74, S. 1 (Çevrimiçi: <https://yalealumnimagazine.org/articles/2967-you-can-quote-them>). Ayrıca ifade Türkçe haliyle Millet Meclisinde okunan Hükümet Programı'nda da geçmiştir TBMM Tutanak Dergisi, C.1, 19.12.1983, s. 70 (Çevrimiçi: <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c001/tbmm17001010.pdf>).

⁹⁹ Bkz. dn. 99.

¹⁰⁰ Usûl ekonomisi yerine dava ekonomisi terimi de kullanılmaktadır (Yılmaz, **Usul Ekonomisi**, s. 244-245, dn. 3).

¹⁰¹ Usûl ekonomisi ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yılmaz, **Usul Ekonomisi**, s. 243; Baki Kuru/Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz, **Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, 24. Bası, Ankara 2013, s. 341; Cumhuriyet Rüzgaresen, **Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi**, Ankara 2013, s. 48-49; Meral Sungurtekin Özkan, **Türk Medeni Yargılama Hukuku**, İzmir 2013, s. 119; Ömer Ulukapı, **Medenî Usûl Hukuku**, 3. Bası, Konya 2015, s. 126-127; Güray Erdönmez, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, C. 1, 15. Bası, İstanbul 2017, s. 888; Kuru Baki / Aydın Burak, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı**, C. I-2, 2. Bası, Ankara 2021, s. 588; Ejder Yılmaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C. 1, 4. Bası, Ankara 2021, s. 1178; Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz/ Sema Taşpınar Ayvaz/ Emel Hanağası, **Medenî Usul Hukuku**, 9. Bası, Ankara 2023, s. 164; Murat Atalı/ İbrahim Ermenek/ Ersin Erdoğan, **Medenî Usul Hukuku**, 6. Bası, Ankara 2023, s. 123 Ali Cem Budak/ Varol Karaaslan, **Medenî Usul Hukuku**, 7. Bası, İstanbul 2023, s. 84; L. Şanal Görgün/ Levent Börü/ Mehmet Kodakoğlu, **Medenî Usûl Hukuku**, 12. Bası, Ankara 2023, s. 326; Baki Kuru/ Burak Aydın, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı**, 8. Bası, Ankara 2023, s. 226; Hakan Pekcanitez, "Geciken Adalet", Makaleler, İstanbul 2023, 2. Bası, C.1, s. 127; Hakan Pekcanitez/ Oğuz Atalay/ Muhammet Özkes, **Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı**, 11. Bası, İstanbul 2023, s. 204; Süha Tanrıver, **Medenî Usûl Hukuku**, C. 1, 5. Bası, Ankara 2024, s. 442.

¹⁰² Pekcanitez, **Adalet**, s. 126.

¹⁰³ Yılmaz, **Usul Ekonomisi**, s. 246.

¹⁰⁴ Pagter/ McCloskey/Reinis, s. 877, dn. 10.

¹⁰⁵ Muhammet Özkes, "Arabuluculuk Mahkemelerine Doğru Tehlikeli Gidiş", Duruşma Arası, S.1, Ocak 2019, s. 60.

Yine başka bir görüşe göre ise, küçük talepler yargılamasının amacı ekonomik ve sosyal bakımdan nispeten daha dezavantajlı konumda olan tüketicilerin talepleri üzerine karar vermektir¹⁰⁶. Küçük talepler yargılaması ile ilgili düzenlemelerin, Tüketici Konseyi tarafından Ulaşılamayan Adalet Raporu’nun yayımlanmasından sonra ortaya çıkmasıyla birlikte, asıl amacın bu olduğu düşünülecek olsa da, uygulamada bu yargılama usûlünün tüketicilerden çok firmalar tarafından kullanılıyor olması eleştirilmiştir¹⁰⁷. Ancak Baldwin’e göre bu eleştiri gerçeği yansıtmamaktadır. 1995 yılında sahada yürüttüğü çalışmalarını yayınladığı eserinde Baldwin, küçük talepler usûlünün büyük işletmelerin ya da diğer güçlü kuruluşların tekelinde olmayıp; bu usûlün küçük işletmeler ve özel şahıslar tarafından daha fazla kullanıldığını ileri sürmektedir¹⁰⁸. Kanaatimizce de söz konusu usûlün ticarî işletmeler tarafından da yoğun bir şekilde kullanılıyor olması, tüketicilerin bu usûlden fayda sağladığı gerçeğini değiştirmemektedir. Tüketicilerin davalı konumda bulunduğu hallerde küçük talepler yargılamasının uygulanmaması gerektiğini söylemek¹⁰⁹, tüketiciyi daha yavaş, daha teknik ve masraflı bir yargılama ile karşı karşıya bırakacaktır.

III. Küçük Talepler Yargılamasının Önemi

İhkak-ı hakkın yasaklanarak hak arama özgürlüğünün devletçe korunacağını taahhüt edildiği uygar devletlerde, bireylerin tamamının adalete erişimi güvence altına alınmış olmalıdır. Küçük talepler yargılamasının kapsamına giren uyuşmazlıkların nispeten küçük miktartlı olması, söz konusu uyuşmazlıkların diğer uyuşmazlıklara nazaran daha az önemli olduğunu düşündürebilir. Fakat, söz konusu uyuşmazlıklar toplumun büyük kısmı tarafından sıklıkla deneyimlenen uyuşmazlıklar olduğundan; bu uyuşmazlıkların çözümü için geliştirilmiş bir usûlün varlığı, bireylerin tüm adalet

¹⁰⁶ Gina Gioia, “**Small Claims: Market Realities and New Possibilities**”, Revista Ítalo-Española de Derecho Procesal 2022, C. 1, s. 2.

¹⁰⁷ Axworthy, s. 483; Peter A. Holland, “**Junk Justice: A Statistical Analysis of 4,400 Lawsuits Filed by Debt Buyers**”, Loyola Consumer Law Review 2014, C. 26, S. 2, s. 179; McGill, **People’s Court**, s. 69-70. Ayrıntılı bilgi için bkz. McGill, **People’s Court**, s. 73 vd.

Bu durumun önüne geçmek amacıyla Amerika Birleşik Devletleri’nin bazı eyaletlerinde, uyuşmazlığın Küçük Talepler Mahkemesi’nde görülebilmesi için öngörülen sınır, davacının gerçek kişi olup olmadığına göre değişmektedir. (Pagter/ McCloskey/ Reinis, s. 778). Örneğin California ve Washington’da davacı gerçek kişi olduğunda \$10.000 olarak belirlenen sınır, aksi durumda \$5.000 olarak uygulanmaktadır.

¹⁰⁸ Baldwin, **Bargain**, s. 26; McGill, **People’s Court**, s. 70.

¹⁰⁹ Bu yöndeki görüş için bkz. yuka. 1. Bölüm, §1, II.

sistemi hakkındaki izlenimini şekillendirir¹¹⁰. Anılan uyuşmazlıklardan doğan talepler için başvuru imkânı tanımayan bir adalet sistemi, eksik ve sınıf temelli olarak görülebilir¹¹¹. Gerçekten de yerel ilçe mahkemelerinin iş yükünün çoğunluğunun küçük taleplerden kaynaklanan uyuşmazlıklardan oluştuğu göz önünde tutulduğunda; bu taleplerin çözümü için etkin bir sistemin sağlanamamış olması, çok fazla sayıda kişiyi mağdur edecektir. Ayrıca yargılama giderlerinin diğer usûllere nispeten daha düşük olduğu bu usûl, davacı kadar davalının da lehine olacağından aslında etki ettiği kitle daha geniştir¹¹². Dolayısıyla toplumun büyük kesimi tarafından kullanılması muhtemel bu usûlün varlığı, hukuk sisteminin meşruiyeti açısından önemli bir ideolojik sembol olarak görülmektedir¹¹³.

Küçük talepler yargılaması için özel kolaylaştırılmış bir prosedürün yokluğu halinde, çoğu zaman tüketiciler için hak arama özgürlüğü sağlanamamış olacaktır. Tüketicilerin neden küçük talepleri için olağan usûllerde dava açma yoluna başvuramadıklarını, Ison maddeler halinde açıklamıştır. Yazara göre tüketici için adliye binalarının psikolojik bir baskısı vardır ve “mahkemeye düşmek” istemezler¹¹⁴. Mahkeme formları veya dilekçeler sıradan bir vatandaş için oldukça karışık gözükerek, dava açmaktan kaçınmaya sebebiyet verebilecektir¹¹⁵. Tacirlerin tutmuş oldukları resmî defterlere dayanabiliyor olmaları, tacirlere tüketici üzerinde psikolojik avantaj sağlamaktadır. Tüketicinin tek bir alacak için yasal temsile başvurması oldukça maliyetli olup, satıcı belki de birden çok alacağı için tek bir vekille daha uygun şartlarla anlaşarak, alacaklarını toplu bir şekilde tahsil edebilecektir. Yine hukukî temsil açısından, avukatların küçük taleplere ilişkin uyuşmazlıklara ilgisi düşük olup, avukatlıktaki reklam yasağı gereği tüketiciler kendilerine uygun avukatı bulmakta zorlanmaktadırlar. Buna karşılık tacirler, ticarî hayatları vasıtasıyla avukatlarla daha sıkı ilişki içerisinde olabilmekte ve küçük taleplerinin çözümü için de avukatlardan faydalanabilmektedirler¹¹⁶. Ayrıca muhtemelen bir dava sürecinin işleyişine alışık olmayan tüketici, uyuşmazlığın çözümünde kullanılacak olan delillerin toplanması

¹¹⁰ Pagter/McCloskey/Reinis, s. 877; Axworthy, s. 482; Iain Ramsay, “**Lowered Horizons and Broadened Vistas: The Small-Claims Court and Access to Justice**”, Journal of Law and Society 1998, C. 25, S. 3, s. 441; World Bank Doing Business Team, Enforcing Contracts, Good Practices, para. 6 (<https://subnational.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/enforcing-contracts/good-practices>); McGill, **Identity Crisis**, s. 221.

¹¹¹ McGill, **Identity Crisis**, s. 221.

¹¹² Axworthy, s. 482; Applebey, **Voluntary Arbitration**, s. 2; Gould, s. 1236.

¹¹³ Ramsay, s. 441; Gould, s. 1236.

¹¹⁴ Ison, s. 19.

¹¹⁵ Ison, s. 19.

¹¹⁶ Ison, s. 21.

hususunda da bir tacir kadar dikkatli olmayacaktır¹¹⁷. İddiasını nasıl ispatlayacağı konusunda tereddütleri olan tüketici, dava açmaktan vazgeçebilecektir¹¹⁸. Bu nedenle tüketicilerin hak arama özgürlüğünün teminat altına alınması amacıyla, diğer yargılama usûllerine nazaran basitleştirilmiş bir küçük talepler yargılama usûlünün varlığı önem arz etmektedir.

Basitleştirilmiş yargılama usûllerinin belirlenmesi aynı zamanda ülkenin uluslararası itibar ve ekonomisi açısından da önem taşımaktadır. Şöyle ki, Dünya Bankası (*World Bank*) tarafından her yıl ülkelerin yatırıma ve iş yapmaya elverişliliğinin değerlendirildiği İş Yapma Kolaylığı Endeksi (*Doing Business Index*) yayımlanmaktadır. Bu endeks, ülkelerin yabancı yatırım çekme potansiyeli açısından büyük önem taşımaktadır¹¹⁹. Endekste on farklı başlık altında ülkelerde iş yapabilmenin veya kurabilmenin koşulları incelenerek bir sıralama yapılmaktadır¹²⁰. Sözleşmenin uygulanması başlığı altında yargı sürecinin kalitesi (*quality of judicial process*) de değerlendirilmeye konu edilmektedir. Değerlendirmede küçük talepler için ayrı bir mahkeme veya usûl oluşturulması iyi uygulama (*good practice*) olarak sayılmakta ve puanlamada önem arz etmektedir¹²¹.

Özetle, küçük talepler için özel bir yargılama usûlünün oluşturulması toplumda adalet sistemine güvenini arttırırken, hak arama özgürlüğü teminat altına alınarak uluslararası itibar açısından da olumlu etkiye sahip olunacaktır.

¹¹⁷ Ison, s. 21.

¹¹⁸ Öyle ki, çoğu tüketici iddialarını destekleyen bir tanık olmadan ispat faaliyetini gerçekleştiremeyeceğini düşünmektedir (Ison, s. 22).

¹¹⁹ Teodorica G. Ani, “**Effect of Doing Business to Economic Growth among Selected Countries in Asia**”, *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research* 2015, C.3, S. 5, s. 140; Osman Pala, “**İş Yapma Kolaylığı Açısından Ülkelerin Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye ve Vişegrad Örneği**”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi* 2022, C. 14, S. 27, s. 412; Teodorica G. Ani, “**Effect of Doing Business to Economic Growth among Selected Countries in Asia**”, *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research* 2015, C.3, S. 5, s. 140.

¹²⁰ Değerlendirme yapılacak başlıklar işe başlama (*starting a business*), inşaat izinleri (*dealing with construction permits*), elektrik temini (*getting electricity*), tapu siciline kayıt (*registering property*) kredi alma (*getting credit*), küçük yatırımcıların korunması (*protecting minority investors*), vergi ödemeleri (*paying taxes*), dış ticaret (*trading across borders*), sözleşmelerin uygulanması (*enforcing contracts*), iflas halinde çözüm (*resolving insolvency*) şeklindedir. World Bank Group, “*Doing Business 2020*”, World Bank Publications - Books, S. 32436 (<https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/2db10c90-db63-5746-a4e3-1bfe264dda7c/content>). Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://www.hmb.gov.tr/genel-metodoloji>

¹²¹ Yapılan değerlendirmede yargı sürecinin kalitesine ilişkin alınabilecek azami puan on sekizdir. Üye devlet, şayet bünyesinde küçük talepler için özelleştirilmiş bir mahkeme veya usûl barındırıyorsa, bir puan kazanmaktadır. Ayrıca bu mahkemede veya usûlde taraflar hukukî temsil olmaksızın davayı kendileri yürütebiliyorlarsa, bu halde yarım puan daha kazanılmaktadır. (World Bank Group, **Small Claims: Where Does Serbia Stand? A Comparative Analysis**, dn. 6).

§ 3 Küçük Talepler Yargılamasının Özellikleri

İngiliz Medenî Yargılama Kuralları'nda küçük talepler yargılamasının uygulama alanı iki farklı maddede düzenlenmiştir. İlk ve esas düzenleme Medenî Yargılama Kuralları'nın 27. maddesinin 1. fıkrasıdır. Söz konusu maddede küçük talepler yargılamasının kapsamına giren uyuşmazlıklar, dört başlık halinde ve tahdidi olarak sayılmıştır. Bir diğer hüküm ise, Medenî Yargılama Kuralları'nın 26. maddesinin 9. fıkrasıdır. Hükümde, Medenî Yargılama Kuralları'nın 27. maddesinde sayılan üç istisnâî halin uygulanmasıyla ilgili sınırlar belirlenmiştir.

Çalışmamızda öncelikle küçük talepler yargılamasının uygulama alanı genel olarak ele alınacak olup, ardından kapsam dışı bırakılan hususlara değinilecektir. Uygulama alanı ele alınırken kişiye ilişkin zarar (*personal injury*) ve konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan uyuşmazlıklar, (*housing disrepair claims*) kendine has düzenlemelere sahip olduğundan, ayrıca değerlendirilecektir.

I. Küçük Talepler Yargılamasının Kapsamına Giren Uyuşmazlıklar

İngiliz Medenî Yargılama Hukuku'nda malvarlığına ilişkin uyuşmazlıklarda, uyuşmazlığa uygulanacak yargılama usûlü dava değeri esas alınarak belirlenir. Bir uyuşmazlığın küçük talepler yargılama usûlünde görülebilmesi için, kural olarak dava değerinin £10.000 ve altında olması gerekmektedir. Genel kural zikredilen şekilde olmakla birlikte, Medenî Yargılama Kuralları kişiye ilişkin zarar ve konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan uyuşmazlıkların çözümü hususunda farklı düzenlemeler içermektedir.

Yukarıda açıklamış bulunduğumuz düzenlemeler ışığında, küçük talepler yargılamasının kapsamına giren uyuşmazlıklar genel olarak tüketici uyuşmazlıkları, kazaya ilişkin tazminat talepleri, malların mülkiyeti ile ilgili uyuşmazlıklar ve kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklar şeklinde karşımıza çıkmaktadır (27 SA. Y. m. 15/3). Bu uyuşmazlıklar haricinde satılan malın, yapılan işin veya ödünç verilen paranın ödenmesine ilişkin alacak hakkına dayanan taleplerle de küçük talepler

yargılamasında sıklıkla karşılaşılmaktadır¹²². Ayrıca, mala verilen zararlar nedeniyle açılan küçük miktartlı tazminat davaları da bu usûlle görülebilmektedir¹²³.

Bu başlık altında kanunun sistematığıne uygun şekilde ilk olarak dava değerinin £10.000 ve altında olduğu uyuşmazlıklar ele alınacaktır. Ardından kişiye ilişkin zarardan ve konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan uyuşmazlıklar hakkındaki özel hükümler incelenecektir. En son olarak da, dava değeri olarak küçük talepler yargılaması sınırında kalan fakat kanun tarafından kapsam dışı bırakılan uyuşmazlıklara değinilecektir.

A. Dava Değerinin £10.000 ve Altında Olduğu Uyuşmazlıklar

1. Genel Olarak

Medenî Yargılama Kuralları'nın 27. maddesi uyarınca küçük talepler usûlü dava değeri £10.000'u aşmayan (£ 10.000 dâhil) her türlü dava için olağan yargılama usûlüdür.

Her ne kadar dava değerinin £10.000'nin üzerinde olduğu hallerde, uyuşmazlığın niteliğine göre hızlı, orta ya da çoklu yargılama usûlünün uygulanacağı öngörülmüşse de, hâkim uyuşmazlığın karmaşık olmadığını düşünüyorsa küçük talepler usûlünü uygulama hususunda takdir hakkına sahiptir. Fakat, bu halde yapılacak duruşma için bir günden fazla bir süre belirlenemeyecektir (27 SA. Y. para. 15.5). Dava değerinin £10.000'nin üzerinde olmasına rağmen tarafların anlaşması halinde de dava küçük talepler yargılamasında görülebilecektir¹²⁴. Fakat mahkeme tarafların anlaşması ile bağlı olmayıp dilerse bu talebi reddedebilecektir¹²⁵. Aynı şekilde, £10.000'nin altındaki bir talebin de karmaşık nitelikte olması halinde, küçük talepler usûlü uygulanmamalıdır¹²⁶.

Son olarak, davacı tarafından davanın küçük talepler usûlünde görülmesini önlemek için miktarın kasıtlı olarak olduğundan fazla gösterilmesi ve bunun ilerleyen

¹²² Applebey, **Guide**, s.7; Birks, s.2; Law Pack Publishing, s. 11.

¹²³ Applebey, **Guide**, s.8; Birks, s. 2.

¹²⁴ Stuart Sime, **A Practical Approach To Civil Procedure**, 23. Bası, Londra 2020, s. 246; Pearl/Parker, s. 84

¹²⁵ Sime, **Practical Approach**, s. 246; Pearl/ Parker, s. 76

¹²⁶ Applebey, **Practical Guide**, s. 11; Loughlin/Gerlis, s. 241; Sime, **Practical Approach**, s. 246; Gregory v Turner [2003] EWCA Civ 183 para. 14.

zamanlarda ortaya çıkması halinde, uyuşmazlık seçilen yargılama usûlünde görülebilecektir. Fakat bu hakkın kötüye kullanımı teşkil edecek ve Medenî Yargılama Kuralları bölüm 3 kapsamında hâkime tanınan takdir yetkisi ile hâkim, davacının yapmış olduğu masraflarını geri almamasına hükmedilebilecektir¹²⁷.

Dava değeri, dava konusunun¹²⁸ parasal karşılığı şeklinde tanımlanmaktadır. İngiliz Hukuku'nda dava değeri, uygulanacak yargılama usûlünden görevli mahkemenin belirlenmesine kadar birçok hususta belirleyici bir rol oynamaktadır. Türk Hukuku'nda ise, dava değerinin önem arz ettiği hususlar olmakla birlikte, İngiliz Hukuku'nda olduğu gibi, yargılama usûlü kural olarak dava değeri esas alınarak belirlenmemektedir. Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu yürürlükte iken, dava değeri esas alınarak belirli bir miktarın altındaki uyuşmazlıklar sulh hukuk mahkemesinde, ilgili miktarın üzerinde kalan uyuşmazlıklar ise asliye hukuk mahkemesinde görülmekteydi. Fakat bu durum uygulamada karışıklık yaratıp, çok sayıda görevsizlik kararı verilmesine sebebiyet vererek yargılamayı uzatmaktaydı. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ise böyle bir ayırımı gidilmemiştir. Yeni düzenleme uyarınca malvarlığına ilişkin davalar dava değerine bakılmaksızın, kural olarak asliye hukuk mahkemesinde görülmektedir (HMK m. 2/1).

Türk Hukuku'nda dava değeri, asliye ticaret mahkemelerinde yargılama usulünün belirlenmesinde esas alınmaktadır. TTK m. 4/2 uyarınca miktar veya değeri 1.000.000 Türk Lirası'nı geçmeyen uyuşmazlıklarda basit yargılama usûlü uygulanmaktadır. Türk Hukuku'nda basit yargılama usûlü, yazılı yargılama usûlüne nazaran daha hızlı ve basit bir usûl olarak öngörülmüştür¹²⁹. Bu yargılama usûlünde

¹²⁷ Applebey, **Practical Guide**, s. 7; Loughlin/Gerlis, s. 241; Afzal v Ford Motor Co Ltd [1994] 4 All ER 720 para. son.

¹²⁸ Türk Hukuku'nda mevzuatta tanımı bulunmayan dava konusunun niteliğini açıklamak için birçok teori ileri sürülmüştür. Bu konudaki görüşlere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karl Heinz Schwab, **“Der Stand der Lehre vom Streitgegenstand im Zivilprozeß”**, JuS, Mart 1965, Çev.: Yavuz Alangoya, **“İhtilaf Konusu (Müddeabih) Hakkındaki Doktrinin Durumu”**, İÜHFM 1968, S. 3-4, s. 288-303; Yavuz Alangoya, **“Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler”**, İÜMHAD 1969, C. 3, S. 5, s. 149, dn.68; Saim Üstündağ, **İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi Yasağı**, İstanbul 1967, s. 32; Necip Bilge / Ergun Önen, **Medeni Yargılama Hukuku Dersleri**, 3. Bası, Ankara 1978, s. 692; Timuçin Muşul, **Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri**, İstanbul 1984, s. 101-102; M. Kâmil Yıldırım, **“Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu Teorileri”**, MÜHAD 1991, S. 1-3, s. 23-50; Süha Tanrıver, **Medenî Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı**, Ankara 1998, s. 81; Hamide Özden Özkaya-Ferendeci, **Kesin Hükümün Objektif Sınırları**, İstanbul 2009, s. 160-204; Levent Börü, **“Dava Konusu Kavramı ve Teorileri”**, BATİDER, Haziran 2012, C.28, S.2, s. 260 vd.; Ejder Yılmaz, **Medeni Yargılama Hukuku'nda Islah**, 5. Bası, Ankara 2021, s. 192; Mehmet Akif Gül, **Medenî Usûl Hukukunda Dava Değeri**, İstanbul 2022, s. 16 vd.

¹²⁹ Ergun Önen, **Medeni Yargılama Hukuku**, Ankara 1979, s. 283; Gülcan Sunar, **“Medeni Usul Hukukunda Basit Yargılama Usûlü”**, Yayınlanmamış Doktora Tezi- Marmara Üniversitesi Sosyal

taraf larca sunulacak olan dilekçeler sınırlandırılmış¹³⁰; dosya üzerinden karar verilmesinin mümkün olduğu hallerde duruşma yapmadan karar verme hususunda hâkime takdir yetkisi tanınmıştır¹³¹. Duruşma yapılmasına karar verilmiş ise yargılama, kural olarak, iki duruşmada tamamlanmalıdır. Fakat uygulamada bu hızlılık maalesef ki sağlanamamakta ve bu yargılama usûlünden yeteri kadar faydalanılamamaktadır¹³².

Dava değeri asliye ticaret mahkemesinin oluşumu açısından da önem arz etmektedir. Dava değeri 1.000.000 Türk Lirası'nın altında bulunan uyuşmazlıklar tek hâkimle görülürken, bu miktarın üzerinde ve maddede belirtilen diğer hallerde¹³³ uyuşmazlıklar bir başkan ve iki üyeden oluşan bir heyet halinde görülmektedir (Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun m. 5/3).

Türk Hukuku'nda dava değerinin önem arz ettiği bir diğer durum, tüketici hakem heyetleri ile tüketici mahkemesi arasındaki ilişkidir¹³⁴. Tüketicinin Korunması

Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002, s. 44; Ulukapı, s. 330; Ramazan Aksakal, “**6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Basit Yargılama Usulü**”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi-Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015, s. 11; Murat Atalı, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, C. 3, 15. Bası, İstanbul 2017, s. 2092; İlhan Postacıoğlu / Sümer Altay, **Medenî Usul Hukuku Dersleri**, 8.Bası, İstanbul 2020.s. 809; Baki Kuru/ Burak Aydın, **Medenî Usul Hukuku El Kitabı**, C. II, 2. Bası, Ankara 2021, s. 1694; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 475; Görgün / Börü / Kodakoğlu, **Usûl**, s. 607; Budak/ Karaaslan, s. 361; Yılmaz, **Şerh**, s. 4653.

¹³⁰ Basit yargılama usûlünde tarafların ikinci dilekçe verememelerinin hak arama/ savunma hürriyetine aykırı olduğu yönündeki görüş için bkz. Yılmaz, **Şerh**, s. 4668;

¹³¹ Kuru/ Arslan/ Yılmaz, **Usûl**, s. 773; Postacıoğlu/ Altay, s. 813; Kuru/ Aydın, **El Kitabı C. II**, s. 1704-1705; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, s. 2101. Mahkemeye tanınan bazı hallerde duruşma yapmadan karar verme yetkisinin yerinde olmadığı yönünde bkz. Budak/Karaaslan, s. 368. Kanunî düzenleme bu şekilde olmakla birlikte, Yargıtay'ın dosya üzerinden karar verilmesinin hukukî dinlenilme hakkını ihlal ettiği yönünde kararları bulunmaktadır. (Örneğin bkz. 10. HD, 2014/670 W., 2014/1013 K., 22.01.2014 T.; 10. HD, 2013/25482 E., 2014/1007 K., 22.01.2014 T.; 2. HD 2016/10844 E., 2016/11374 K. 09.06.2016; 2. HD, 2016/13915 E., 2017/6691 K., 01.06.2017 T.; 3. HD 2017/16606 E., 2017/16664 K., 28.11.2017 T.). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kuru/ Aydın, **El Kitabı C. II**, s. 1704-1708. Kanaatimizce İngiliz Hukuku'nda yer alan tarafların rızası halinde dosya üzerinden karar verilebileceğine ilişkin hüküm yerinde bir düzenlemedir. Bu konuda bkz. 2. Bölüm, § 4, III

¹³² Sunar, s. 2; Postacıoğlu/ Altay, s. 809.

¹³³ İlgili madde uyarınca; iflâs, iflâsın kaldırılması, iflâsın kapatılması, konkordato ve yeniden yapılandırma kaynaklanan iş ve davalar, 13.01.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu tarafından hâkimin kesin olarak karara bağlayacağı öngörülen iş ve davalar, şirketler ve kooperatifler hukukundan kaynaklanan genel kurul kararlarının iptali ve butlanına ilişkin davalar, yönetim organları ve denetim organları aleyhine açılacak sorumluluk davaları, organların azline ve geçici organ atanmasına ilişkin davalar, fesih, infisah ve tasfiyeye yönelik davalar, tahkim yargılamasında tahkim şartına ilişkin itirazlar, hakemlerin seçimi ve reddine yönelik davalar ile yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizine yönelik davalar heyet tarafından görülecektir.

¹³⁴ Bir görüş tüketici hakem heyetleri ile tüketici mahkemesi arasındaki ilişkiyi görev ilişkisi olarak belirtse de, kanaatimizce bu ilişki bir görev ilişkisi değildir. (Söz konusu ilişkinin görev ilişkisi olduğuna ilişkin bkz. İbrahim Ermenek, “**Yargı Kararları Işığında Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri Ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri**”, GÜHFD 2013, C. 17, S. 2, s. 599). Şöyle ki görev bir uyuşmazlığın hangi ilk derece mahkemesince görüleceği ile ilgilidir. Öncelikle Tüketici

Hakkında Kanun'un 73. maddesinde tüketici işlemleri ve tüketiciye yönelik uygulamalardan doğabilecek uyuşmazlıkların çözümünde tüketici mahkemeleri görevli kılınmıştır. Aynı Kanun'un 68. maddesinde ise, belirli bir miktarın altındaki uyuşmazlıkların¹³⁵ tüketici hakem heyeti¹³⁶ tarafından çözüme kavuşturulacağı hüküm altına alınmıştır. Tüketici hakem heyetlerinin kuruluş gayesi de küçük talepler yargılama usûlünde olduğu gibi, tüketici uyuşmazlıklarının basit ve çabuk şekilde çözüme kavuşturulması olmakla birlikte; tüketici hakem heyetleri bir mahkeme değildir ve yapılan yargılama da bir dava niteliği taşımamaktadır. Ayrıca tüketici hakem heyetleri kamu görevlisi, avukat, tüketici ve tüketicilere mal ve hizmet sunan tarafı temsil eden kişilerden oluşmaktadır (TKHK m. 66/2). Bu yönden ele alındığında,

hakem heyetleri mahkeme değildir. (Örneğin bkz. 27 Aralık 2007 T. ve 26739 S. R.G. yayımlanan Anayasa Mahkemesi Kararı, 13.HD, 2015/10571 E., 2015/8738 K. 18.03.2015 T.; 3.HD, 2015/1089 E., 2015/3568 K. 05.03.2015 T.; 3. HD, 2019/6228 E., 2020/1362 K. 17.02.2020 T.; 3. HD., 2021/3983 E., 2021/11401 K., 15.11.2021 T.; 3. HD, 2021/3977 E., 2021/11400 K., 15.11.2021 T.). Ayrıca tüketici mahkemesi, tüketici hakem heyeti kararlarını inceleyen merci durumunda olduğundan, ikisi arasındaki ilişkinin bir görev ilişkisi şeklinde bahsi kanaatimizce mümkün değildir.

¹³⁵ Bu miktar, 2024 yılı itibarıyla 104.000 TL olup, her takvim yılı başında yeniden değerlendirilme oranında arttırılmaktadır.

¹³⁶ Tüketici hakem heyetlerinin hukuki niteliği hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yazarlara göre tüketici hakem heyetleri zorunlu tahkim yargılaması yapmakta iken (Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 780; Ermenek, **Tüketici**, s. 580; Murat Atalı, “**6502 Sayılı Kanun'un Tüketici Sorunları Hakem Heyetlerine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi**”, Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, C. 1, Ankara, 2014, s. 412; Mehmet Akif Tutumlu, **Norm, Kuram ve İçtihat Işığında Tüketici Hakem Heyetleri**, Ankara 2015, s. 32; Ali Yeşilirmak, **Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku**, C. 3, İstanbul 2017, s. 2616; Kuru/Aydın, **El Kitabı C. 2**, s. 1865; Tanrıver, **Usul C. 2**, 354-355; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 837) ; bir görüşe göre ise tüketici hakem heyetlerinin faaliyeti kendine özgü bir yargılama dışı uyuşmazlık çözüm yoludur (Ali Cem Budak, “**6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'a Göre Tüketici Hakem Heyetleri**”, DEÜHFD 2014, C. 16, Özel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, s. 79). Başka bir görüşe göre ise tüketici hakem heyetleri tüketilmesi zorunlu bir başvuru yoludur (Hicabi Yağbasan, “**Medeni Usul Hukuku Kuralları Çerçevesinde Tüketici Hakem Heyetlerinde Ortaya Çıkan Bazı Usuli Sorunlar**”, Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi 2019, C.2, S.1, s. 77. Katıldığımız görüşe göre ise tüketici hakem heyetlerinin faaliyeti alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak kabul edilmelidir (Bkz. Hakan Pekcanitez, “**Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri**”, İzBD 1996, S. 3, s. 41-42; Ejder Yılmaz, “**Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi (Avukatlık Kanunu m. 35/A)**”, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki KURU Armağanı, Ankara 2004, s. 846; Meral Sugurtekin-Özkan, “**Avukatlık Kanunu'nun 35/A Maddesi Çerçevesinde Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi**”, MİHDER 2005, C. 1, S. 2, s. 357; M. Akif Tutumlu, **Tüketici Sorunları Hakem Heyetlerinin Yapısı, İşleyişi, Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara 2006, s. 37; Melis Taşpolat Tuğsavul, **Türk Hukukunda Arabuluculuk**, Ankara 2012, s. 85; Mustafa Serdar Özbek, **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, C. 2, 4. Bası, Ankara, 2016, s. 971.). Ayrıntılı bilgi için bkz. Atalı, **Tüketici**, s. 411-412; Nagihan Tandoğan Özbaykal, “**Tüketici Hakem Heyetlerinde İtirazın İptali Davası Sorunu ve 7063 Sayılı Kanun Sonrasında Verilen Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi**”, MÜHF-HAD 2020, C. 26, S. 1, s. 473-476; Önder Topal, “**Tüketici Hakem Heyeti İle Özellikle Tüketici Hakem Heyeti Kararına İtiraz Yargılamasında İcranın Geri Bırakılması Üzerine Düşünceler (Son Değişiklikler Çerçevesinde)**”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2024 C. 21, S.1, s. 296-303.

heyetin hukuki açıdan meseleleri ele alarak çözüme kavuşturması oldukça zor gözükmektedir.

Türk Hukuku'nda küçük miktarlı talepler için ayrı bir yargılama usûlü öngörülmemiş olsa da, ayrı bir takip usûlünün düzenlenmiş olduğu söylenebilecektir. 01.06.2019 tarihinden itibaren, abonelik sözleşmesinden kaynaklanan alacakların tahsili için ayrı bir takip usulü olan abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takip yolu¹³⁷ getirilmiştir. Bu takip yolunda abonelik hizmeti veren taraf, haciz aşamasına kadar işlemleri UYAP bünyesinde oluşturulan Merkezî Takip Sistemi üzerinden yürütebilecektir (Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun m. 1). Anılan takip yolunun esasen İngiliz Hukuku'nda düzenlenmiş olan küçük talepler yargılama usûlü ile küçük miktarlı uyuşmazlıkları konu edindikleri için benzediği düşünülebilir. Ancak ilk olarak hatırlatılmalıdır ki, küçük talepler yargılama usulünün çıkış noktası tüketicilerin korunmasıdır¹³⁸. Buna karşılık, abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takip yolu abonelik hizmeti sunan kurumsal yapılar lehine düzenlemeler içermektedir. Söz konusu takip yoluna yalnızca abonelik sözleşmesinin mal veya hizmet sunan taraf başvurabilmektedir¹³⁹. Küçük talepler yargılama usûlünün uygulanmasında halihazırdaki sistemde böyle bir ayırıma gidilmemekle

¹³⁷ Abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin yeni bir takip yolunun düzenlenmesi ve bu düzenlemenin ayrı bir kanun ile yapılmasının halihazırdaki karmaşık takip hukuku sistemini daha da karmaşıktıracağı ileri sürülmektedir. Kanaatimizce de para alacaklarının kaynaklarına göre bir ayırım yaparak farklı takip usulleri öngörmek icra hukuku sistemimizde karmaşıklığa sebebiyet verebilecek niteliktedir. Ayrıca düzenleme takip yoluna başvuruda eşitlik ilkesine aykırılık teşkil etmesi, abonelik bedeli hususunda bir sınırlama yapmaması, takibe itiraz hususunda imzaya itirazın düzenlenmemesi ve takibin elektronik sistem üzerinden yürütülmesinden kaynaklanabilecek sorunlar sebebiyle haklı olarak eleştirilmektedir. Eşitliğin abonelik sağlayıcılar lehine bozulduğu bir diğer husus ise, diğer takip usullerinde satış isteme süresi bir yıl iken; bu takip usulünde haciz isteme süresinin beş yıl olmasıdır. Fakat belirtmek gerekir ki beş yıllık süre içerisinde haciz istenmezse haciz isteme hakkı değil takip düşecektir. Yine bu takip usulünde diğer usullerden farklı olarak ödeme doğrudan alacaklıya veya avukatına yapılacak bu da takip masrafları ve vekalet ücreti tahsili konusunda sorun çıkartabilecektir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammet Özkes, “**Abonelik Sözleşmelerinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Yeni Takip Yolu (7155 Sayılı Kanun’un Düzenlemesi)**”, İzBD 2018, C.83, S. 3, s. 231-247; Volkan Özçelik, “**Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usûlü Hakkında Kanun’a Göre İcra Takibi**”, UMD 2019, S. 14, s. 382; M. Serhat Sarısözen, “**7155 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Takip Hukukumuza Etkisi**”, İBD 2020, C. 94, S. 3, s. 13; Adem İçen, **7155 Sayılı Kanun’a Göre Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Haciz Yoluyla İlamsız Takip Usulü**, İstanbul 2023, s. 96-98. Fakat doktrinde takip yoluna başvuru hakkının abonelik sağlayıcılarına verilmesinin eşitlik ilkesini ihlal etmediği, avukatla temsil zorunluluğunun ise tek başına adalete erişimi kısıtlamadığı yönünde görüşler de mevcuttur. Bu yönde bkz. Zeynep Bahadır, “**Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usûlü**”, AHBVÜHFD 2019, C. 23, S. 3, s. 140-142.

¹³⁸ Bkz. yuka. 1. Bölüm, § 1, II.

¹³⁹ Tek taraflı olarak alacaklıya böyle bir yetkinin verilmesinin uygun olmadığı hakkında bkz. Özkes, **Abonelik**, s. 228; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özkes, s. 264.

birlikte, söz konusu yargılama usûlünün ilk ortaya çıktığı zamanlarda kurumsal yapıların davacı olmaması gerektiği yönünde görüşler bulunmaktaydı¹⁴⁰.

Küçük talepler yargılama usûlü ile Türk Hukuku'ndaki abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takip yolu arasındaki diğer bir önemli fark ise, ikinci seçeneğe başvuru için avukatla temsil zorunluluğunun bulunmasıdır¹⁴¹. Halbuki, küçük talepler yargılama usûlünde vekalet ücretinin yüksekliği sebebiyle tarafların hukukî temsile başvurmadan kendi davalarını yürütmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takip yoluna başvuru için bir abonelik sözleşmesinin bulunması ve bu sözleşmeye dayanan alacağın faturalandırılmış olması gerekmektedir (ASKATK m. 2/1). Küçük talepler yargılama usulünde böyle bir şart bulunmamakla birlikte, şekil şartları da gevşetilmiştir. Son olarak abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarına ilişkin takip yoluna başvuru için sistemin adından da anlaşılacağı üzere bir para alacağı bulunması zorunlu olmakla¹⁴² takibe konu para alacağının miktarı hususunda bir kısıtlama bulunmamaktadır. Küçük talepler yargılama usûlü karşımıza daha çok küçük miktartlı para alacaklarına ilişkin uyuşmazlıkların çözümü için çıksa da talebin mutlaka para alacağına dayanması şart değildir. Ek olarak bir davanın küçük talepler yargılama usûlünün kapsamına girebilmesi için dava değerinin belirli bir miktarın altında¹⁴³ olması gerekir.

2. Dava Değerinin Belirlenmesi

Medenî Yargılama Kuralları'nın 16. maddesinin 3.fıkrası uyarınca dava parasal bir talebe ilişkin ise, dava formunun dava değerini içermesi gerekmektedir. Dava değeri, davacının talebi esas alınarak mahkeme tarafından belirlenmektedir¹⁴⁴. Her ne kadar dava değeri davacının talebi esas alınarak belirlense de, dava değerine ilişkin

¹⁴⁰ Bkz. yuka. 1. Bölüm, § 1, II.

¹⁴¹ Özekes, **Abonelik**, s. 230; Bahadır, s.140; Özçelik, s. 382; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **İcra**, s. 418; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **İcra**, s. 342; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 267; Avukatla temsil zorunluluğu getirilip getirilmediği hususunun takibin aşamaları için ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği hakkında bkz. İçen, s. 109-110. Düzenlemelerin avukatla temsili zorunlu kılmadığına ilişkin bkz. Sarısözen, **Değişiklikler**, s. 14.

¹⁴² Özekes, **Abonelik**, s. 228; Bahadır, s. 138; Özçelik, s. 380; Emine Elif Soyhan, **Abonelik Sözleşmesinden Doğan Para Alacaklarına Özgü Takip Usulü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi-Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2022, s. 41; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **İcra**, s. 418; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **İcra**, s. 342, İçen, s. 99; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 266.

¹⁴³ Parasal miktarlar için bkz. 1. Bölüm, § 3, I.

¹⁴⁴ Elias & Elias v Blemain Finance Limited [2021] EW Misc 15 (CC) para. 17.

karar mahkemeye aittir (CPR m. 26.13). Şayet, hâkim davacının dava formunda belirttiği miktarın makul olarak talep edilebilecek miktarı aştığına kanaat getirirse, davacıdan miktarı gerekçelendirmesini isteyebilir (CPR m. 26(7)(4); 26 SA. Y. para 14(6). Ancak, hâkim davacının talep ettiği miktara davacının dava formunda bulunandan daha yüksek bir değer veremez¹⁴⁵.

Medenî Yargılama Kuralları dava değerinin belirlenmesi hususunu mahkemeye bırakmakla birlikte, hesaplamanın nasıl yapılacağına ilişkin bazı düzenlemelere yer vermiştir. (m. 26.13.2) İlgili madde uyarınca “*Mahkeme dava değerini belirlerken ihtilâflı olmayan miktarı, faiz miktarını, masrafları, zarar görenin kusurunun tazminat miktarında yapacağı değişikliği (contributory negligence) göz önünde bulundurmadan dava değerini belirleyecektir*”.

İhtilâflı olmayan herhangi bir tutarın nasıl hesaplanacağı, 26 sayılı Yönetmelikte açığa kavuşturulmuştur. Buna göre mahkeme miktarın ihtilâflı olup olmadığını tespit ederken, öncelikle davalının tutumunu esas alacaktır. Davalı tarafından cevap formunda kabul edilen miktar ihtilâflı sayılmayacak¹⁴⁶ ve kabul sebebiyle dava değeri £10.000’nin altına düşüyorsa, bu halde küçük talepler yargılaması söz konusu talep için olağan yargılama usûlü olacaktır (26 SA. Y. para 14.7(a)). Daha önce dava, kısmî dava olarak açılmış ve alacak miktarı belirlenmiş ise, kalan miktarın talep edildiği yeni davada talep edilen miktar ihtilâflı kabul edilmeyecektir. (26 SA. Y. para 14.7(b))¹⁴⁷.

İki veya daha fazla davacının aynı davalıya karşı tek bir dava formu kullanarak ayrı talepleri içeren bir dava açmaları durumunda mahkeme, dava değerini belirlerken

¹⁴⁵ Zuckerman, 639; Pearl/Parker, s. 74.

¹⁴⁶ Akhtar v Boland [2014] EWCA Civ 872 para. 23 (Çevirimiçi: <http://www.bailii.org/cgi-bin/markup.cgi?doc=/ew/cases/EWCA/Civ/2014/872.html&query=akhtar+and+v+and+boland&method=boolean>)

¹⁴⁷ Bu husus Türk Hukuku’nda kısmî davanın kesin delil etkisi başlığı altında karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki, kanaatimizce de haklı olarak, kısmî davada yapılan tespitlerin, açılacak olan ikinci davada hâkimi bağlayarak kesin delil teşkil ettiği kabul edilmektedir. Bu yönde bkz. Özkaya-Ferendeci, **Kesin Hüküm**, s. 215; Kuru/Aydın, El Kitabı C. 2, s. 1504; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **İcra**, s. 749; Budak/Karaaslan, s. 339; Tanrıver, **Usûl C. 2**, 976. Bu yönde Yargıtay kararları için bkz. Hukuk Genel Kurulu 2013/7-1728 E., 2015/1036 K., 13.03.2015 T.; Hukuk Genel Kurulu 2017/ 19-927 E., 2020/382 K., 10.06.2020 T. Kısmî davada yapılan tespitlerin ek davada kesin delil oluşturmalarına ilişkin değerlendirmede bulunmamakla ciddi şekilde değerlendirilmesi gerektiği yönündeki görüş için bkz. Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 467; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, s. 2072. Bir başka görüş de kısmî davada verilen hüküm ve tespitlerin ek dava açısından bağlayıcı olmadığını belirtmekle, çelişik kararların ortaya çıkmasının dürüstlük kuralı gereğince engellenebileceğini ileri sürmüştür. Bu yönde bkz. Cenk Akil, **Kısmî Dava**, Ankara 2013, s. 192-194. Kısmî davanın ek davaya etkisi hususunda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Akil, **Kısmî Dava**, s 183-196.

her davacının iddiasını ayrı ayrı değerlendirecektir (CPR m. 26.13(3))¹⁴⁸. Buna karşılık, davacı aynı davalıya karşı birden fazla para talebi içeren bir dava açtığı takdirde, dava değeri talep tutarlarının toplanması yolu ile değil, miktarı en yüksek olanın esas alınması ile belirlenecektir (26 SA. Y. para. 14.10). Aynı şekilde davalının da bir karşı dava açması halinde miktarlar toplanmayacak; en yüksek olan miktar esas alınacaktır¹⁴⁹.

Talebin parasal bir değer içermemesi halinde yargılama usûlü Medenî Yargılama Kuralları'nın 26. maddesinde yer alan diğer unsurlara göre belirlenecektir¹⁵⁰. Bu konu yargılama usûlünün belirlenmesi¹⁵¹ başlığı altında sonradan ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

B. Kişiyeye İlişkin Zarardan Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

Kişiyeye ilişkin zarardan kaynaklanan uyuşmazlıklar hakkında açıklama yapmadan önce belirtmemiz gerekir ki, Türk Hukuk sistemi ile farklı bir hukuk sisteminde bulunan İngiliz Hukuk sistemindeki bazı kavramların birebir çevirisi kavramın Türk Hukuku'ndaki karşılığını yeterince karşılamamaktadır. Bu kavramlardan biri de *personal injury* kavramıdır. Medenî Yargılama Kuralları'nın 2. maddesinin 3. fıkrası uyarınca *personal injury* kaynaklı davalar (*claim for personal injuries*), bir kişinin yaralanması veya ölümü ile ilgili olarak tazminat talebinde bulunulan davalardır. Bu haliyle *personal injury* kaynaklı davaların karşılığı, Türk hukuk sisteminde yer alan kişiyeye ilişkin zarardan kaynaklanan davalar olmaktadır. Nitekim, Türk Hukuku'nda ölümle birlikte bedensel zararlar üst başlık olarak kişiyeye ilişkin zarar şeklinde ifade edilmektedir¹⁵². Fakat anılan maddenin devamında ise *personal injury*, herhangi bir hastalığı ve kişinin fiziksel veya zihinsel durumundaki herhangi bir bozukluğu içerir şekilde tanımlanmıştır. Bu da Türk Hukuku'ndaki bedensel zararlar kavramını karşılamaktadır. Çalışma kapsamında üst başlık olarak kişiyeye ilişkin zarar çevirisi tercih edilmiştir. Fakat metin içerisinde içerik itibarıyla bedensel zararlardan

¹⁴⁸ Paula Loughlin/Stephen Gerlis, *Civil Procedure*, 2. Bası, Londra 2004, s. 238.

¹⁴⁹ Loughlin/Gerlis, s. 238

¹⁵⁰ Pearl/Parker, s. 76; Anthony Reeves, *See You in Court*, 2003, s. 13.

¹⁵¹ Bkz. aşı. 2. Bölüm, § 3.

¹⁵² Fikret Eren, “**Türk Borçlar Hukukunda Kişiyeye İlişkin Zarar (Ölüm ve Bedensel Zarar)**”, Yeni Gelişmeler Işığında Bedensel Zararların Tazmini Uluslararası Kongre, C. 1, Ankara 2016, s. 57.

bahsedilen yerlerde de ise, *personal injury* kavramının karşılığı olarak bedensel zarar kavramı kullanılmıştır¹⁵³.

Kişiye ilişkin zararlardan doğan davalarda talep edilebilecek kalemler kazanç kaybı, maddî ve manevî tazminattır¹⁵⁴. Bu minvalde zarar şayet kişiye değil, kişinin malına verilmiş ise, bu kapsama girmeyecek; haksız fiile dayanılarak tazminat istenebilecektir¹⁵⁵.

Uyuşmazlığın kişiye ilişkin zarara dayanması halinde Medenî Yargılama Kuralları, tazminat taleplerinin küçük talepler yargılamasında görülebilmesi için farklı parasal sınırlar öngörmüştür. Belirleme yapılırken dikkate alınacak ilk ölçüt, zararın karayolu trafik kazasından (*road traffic accident*) kaynaklanıp kaynaklanmadığıdır. Medenî Yargılama Kuralları'nın 26. maddesinin 9.fıkrasının 3. bendi uyarınca karayolu trafik kazası, İngiltere ve Galler'de bir yolda ya da halka açık başka bir yerde motorlu bir aracın kullanılmasından veya bu araçtan kaynaklanan, herhangi bir kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan bir kaza anlamına gelmektedir. Kanun, yaralanmanın tamamen veya kısmen 1974 tarihli İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda¹⁵⁶ belirtilen ilgili hükümlerin davalı tarafından ihlâl edilmesinden kaynaklanması halinde, bu uyuşmazlıkları kapsam dışında bırakmıştır (CPR m. 26(9)(3))¹⁵⁷.

Zarar karayolları trafik kazasından meydana gelmiş ise, bu halde öncelikle kazanın meydana geldiği tarih esas alınarak bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Kaza kanun değişikliklerinin yürürlüğe girdiği 31 Mayıs 2021 tarihinden önce meydana gelmişse, bu halde tazminat için eski sınır olan £1.000'lik sınır uygulanacaktır. Kaza 31 Mayıs 2021 tarihinde veya daha sonra meydana gelmiş olup kamçı yaralanmasına

¹⁵³ *Personal injury* kavramını bedensel yaralanma şeklinde çeviren yazarlar da bulunmaktadır. Bkz. Mehves Tarım, “**Kimya Sektöründe İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları**”, İTİCÜFBD 2017, C. 16, S. 32, s. 49. Fakat Türk Medeni Kanunu'nda böyle bir kavram olmamakla birlikte medeni hukuk doktrininde de böyle bir kavramla karşılaşmadığımız için bu şekildeki çeviriyi uygun görmedik.

¹⁵⁴ Applebey, **Guide**, s. 125. Belirtmek isteriz ki, İngiliz Hukuku'nda manevî tazminatın iki dayanağı vardır. Birincisi, yaşam isteğinin azalmasına dayanan talep (*loss of amenity*), ikincisi ise fiilin sebep olduğu acı ve ızdıraba (*pain and suffering*) dayanan taleplerdir. Daha fazla bilgi için bkz. Ian Burnett, **Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases**, 12. Bası, Oxford 2013; Burcu G. Özcan Büyüktanır, “**Bedensel Bütünlüğün İhlali Nedeniyle Ortaya Çıkan Maddi Ve Manevi Zararların İngiliz Hukukuna Göre Tazmini**”, AÜHFD 2017, C. 66, S. 1, s. 66.

¹⁵⁵ Applebey, **Guide**, s. 123;

¹⁵⁶ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37/contents>

¹⁵⁷ İngiltere'de iş sağlığı ve güvenliği düzenlemeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zeynep Feride Olcay/ Türkan Melis Parlak, “**İş Sağlığı ve Güvenliği Denetimi Türkiye ve İngiltere Örneklerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi**”, ABMYOD 2016, S. 41, s. 81-97.

ilişkin olduğu takdirde¹⁵⁸, yine davacı açısından bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Kamçı yaralanmalarına ilişkin davalarda davacı fiil ehliyeti bulunmayan bir birey ise yahut dava açıldığı tarihte ergin olmakla birlikte dava öncesi protokolüne başvurulduğu esnada bir çocuk ise, bu uyuşmazlıklar parasal sınıra bakılmaksızın hızlı yargılama usûlünde (*fast track*) görülecektir (CPR m. 26.11).

31 Mayıs 2021 tarihinden sonra meydana gelmiş kamçı yaralanması dışındaki kişiye ilişkin zarar hallerinde parasal sınıra ilişkin değerlendirme, yine öncelikle davacının kimliğine göre yapılacaktır. Davacının dava açıldığı tarihte fiil ehliyeti bulunmayan bir birey (CPR m. 26.10(c)) yahut kazanın meydana geldiği anda savunmasız yol kullanıcısı¹⁵⁹ (*vulnerable road user*) olması halinde tazminat talebi bakımından £1.000'lik sınır uygulanacaktır (CPR m. 26.10(c)). Ayrıca Birleşik Krallık dışında bir sicile kayıtlı olan aracın sebebiyet verdiği kazalardan kaynaklanan taleplerin, küçük talepler usûlünde karara bağlanabilmesi için talep konusu tazminat miktarının £1.000'den fazla olmaması gerekmektedir (CPR m. 26.10(e)).

Sayılan haller dışında karayolları trafik kazası kaynaklı bir uyuşmazlık söz konusu ise, bu halde de talep edilen tazminat miktarının £5.000 ve altında olması gerekmektedir. Karayolları trafik kazası dışında kalan her türlü bedensel zararlara ilişkin talepler için ise, tazminat miktarına ilişkin sınır £ 1.500 olarak belirlenmiştir (CPR m. 26.9(1)(a)).

Aslında kişiye ilişkin zararlar çoğu kez küçük talepler yargılamasının konusunu oluşturmamaktadır; çünkü zarar miktarı yukarıda belirtilen limitlerin üstündedir¹⁶⁰. Bu uyuşmazlıklara talep edilen tazminat miktarına uygun olarak diğer yargılama usûlleri uygulanacaktır. Söz konusu taleplere ilişkin tazminat sınırının düşük tutulma sebebi, bu davaların karmaşık nitelikte olup, bilirkişi incelemesi ve hukukî yardım gerektirmesidir¹⁶¹.

¹⁵⁸ Kamçı yaralanması kaza sonrası vücutta kırık düzeyinde olmayan yumuşak doku zedelenmesine verilen addır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Randolph W. Evans, “**Whiplash Around the World**”, *Headache: The Journal of Head and Face Pain* 1995, C. 35, S. 5, s. 262–263.

¹⁵⁹ Savunmasız yol kullanıcısı yaya, bisiklet veya motor üzerinde seyahat eden kişileri ifade etmek için kullanılmıştır.

¹⁶⁰ Baldwin, *Perspectives*, s. 76. Kişiye ilişkin zararlardan kaynaklanan davaların küçük talepler yargılamasında daha fazla görülebilmesi için yapılması gereken yasal değişiklik önerileri için bkz. Baldwin, *Perspectives*, s. 78-81.

¹⁶¹ David Bennie, *Small Claims and The County Courts*, 2020, s. 19; Vicki Chapman, “**Small Claims Surveying The Future**”, *Legal Action*, Londra Ocak 1998, s. 9.

Kişiye ilişkin zararlar, Türk Hukuku'nda karşımıza çoğunlukla haksız fiil sorumluluğunda çıkmaktadır. Gerek haksız fiilden kaynaklansın gerek sözleşmeye aykırılık durumundan kaynaklansın bu tür talepler için ayrı bir yargılama usûlü öngörülmemiştir. Bu tür taleplerden kaynaklanan davalar, özel bir mahkemenin görevine girmediği sürece, asliye hukuk mahkemelerinde görülmektedir (HMK m. 2). 11 Şubat 2015 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonuna İnsan Zararları Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Teklifi¹⁶² (*Teklif*) sunulmuş ve teklif kabul edilmiştir. Teklif uyarınca bu mahkemelerin vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine yahut kişinin ölümüne bağlı maddî ve manevî zararların tazminine ilişkin davalara bakması öngörülmüştür (*Teklif* m. 3/1)¹⁶³. Mahkemenin görev tanımına bakıldığında, kapsamının İngiliz Hukuku'nda yer alan kişiye ilişkin zararlar ile örtüştüğünü görmekteyiz. Her ikisi de mala verilen zararı kapsam dışı bırakarak ölüm halini kapsamaktadır. Bu mahkemelerde uygulanacak yargılama usûlü için Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapılmıştır (*Teklif* m. 4). Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda aksine açıkça hüküm bulunmadığı durumlarda, olağan yargılama usûlü olarak yazılı yargılama usûlü kabul edildiğinden¹⁶⁴ bu mahkemelerde de yazılı yargılama usûlünün uygulanacağını hedeflendiği söylenebilir. Teklif metni incelendiğinde söz konusu uyuşmazlıklar için ayrı bir mahkeme oluşturulmasının arkasındaki sebep, insan zararlarının olabildiğince hızlı şekilde tazmininin sağlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat halihazırdaki sistemde iş mahkemelerinin görev alanına giren insan zararlarında basit yargılama

¹⁶² İnsan Zararları Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Teklifi Komisyon tutanağı için bkz https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=1220. Kanun teklifi metni için bkz. https://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/komisyonlar/yasakom_2742015.pdf. Fakültesi Dergisi, C. 1, S.2, s. 293-312.

¹⁶³ Hem adli hem idari nitelikte olan zararların adli yargıya tabi bir mahkeme altında ele alınacak olması haklı eleştirilere neden olmuştur. Bu eleştirilerden ilki, insan zararları özel nitelikteki yeni mahkeme tarafından ele alınırken, aynı fiilden kaynaklanan mala zarar davaları niteliklerine göre adli ya da idari yargıda görülecektir. Bu husus usûl ekonomisi ve yargılamanın bütünlüğü ilkesine aykırıdır. Ayrıca bu halde birbirleriyle çelişik kararlar verilebilecektir. Buna ek olarak, adli yargı hâkiminin idarenin sorumluluğu hususunda değerlendirmede bulunması mümkün görünmemektedir. Ayrıntılı olarak bkz. Bahtiyar Akyılmaz/ Çınar Can Evren/ Kamile Türkoğlu Üstün/ Begüm İsbir/ Emine Karagöz Cın/ Hilal Albal/ Halim Alperen Çıtak, “İnsan Zararları Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun Teklifine Eleştirel Bakış”, AHVÜHFD 2015, C. 19, S. 2, s. 167-198; Serdar Yılmaz, İdari Yargının Görev Alanının Daraltılmasına Yönelik Yeni Bir Girişim Olarak “İnsan Zararları Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun Teklifi” Üzerine Bir Değerlendirme, ABD 2015, S. 3, 113-181. Nesibe Kurt Konca, “İnsan Zararları Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun Teklifi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme”, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2016, C. 1, S. 2, s. 293-312.

¹⁶⁴ Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, *Usûl*, s. 771; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, *Usûl*, s. 589; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, *Usûl*, 574; Kuru/Aydın, *Usûl* s. 633; Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, *Usûl*, s. 474.

usûlü uygulanmaktadır. İnsan zararları mahkemesi faaliyete geçtiğinde anılan uyuşmazlıkların yazılı yargılama usûlü kapsamında ele alınması ise bu uyuşmazlıkların çözümü sürecini uzatabilecek niteliktedir. Kanaatimizce hem adli hem de idari yargının alanına giren kişiye ilişkin zararların çözümü için yeni bir mahkeme oluşturulması hedeflenmekte ise, bu halde bu mahkemede uygulanacak yargılama usûlüne ilişkin hızlı bir yargılama usûlü öngören özel düzenlemelerde bulunulması, geri kalan hususlarda yazılı yargılama usûlüne atıf yapılması daha yerinde bir tercih olabilirdi. Ayrı bir insan zararları mahkemesi kurulmasına ilişkin teklif, bu tezin savunulduğu tarihe kadar henüz yasalaşmamış ve böyle bir mahkeme kurulmamıştır. Dolayısıyla, Türk Hukuku'nda kişiye ilişkin zararlar için ayrı bir mahkeme ya da yargılama usûlü söz konusu değildir.

C. Konutun Kullanıma Elverişli Olmamasından Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

Medenî Yargılama Kuralları kira uyuşmazlıklarıyla ilgili belirli özellikler taşıyan taleplerin, küçük talepler yargılama usûlü ile görülebilmesi için genel kuraldan ayrılarak dava değerine ilişkin £1.000'lik bir sınır öngörmüştür (CPR m. 26(9)). Belirtmek gerekir ki, aşağıda açıklanacak düzenlemenin kapsamı dışında kalan uyuşmazlıklar için genel kural olan £10.000'lik parasal sınır uygulanacaktır.

Kira Uyuşmazlıkları Kanunu (*Landlord and Tenant Act*) m. 9/a-1 uyarınca kiralanan, kiraya verildiği anda ve kira süresince kullanıma elverişli olmalıdır. Bu yükümlülüğün ihlali halinde, kiracı onarımın yapılmasını ve uğradığı zararların tazminini kiralayandan talep edebilecektir. Açılacak olan davanın küçük talepler yargılama usûlünde görülüp görülmeyeceğinin tespiti esnasında dikkat edilmesi gereken birkaç husus vardır. Kiracı¹⁶⁵ tarafından ev sahibine karşı açılan davada, talep onarıma ilişkin olmakla birlikte; söz konusu talebin parasal değerinin £1.000'i geçmemesi öngörülmüyorsa, söz konusu uyuşmazlık küçük talepler yargılama usûlü uygulanarak karara bağlanacaktır (CPR m. 26.9(1)(b)). Kiracı onarım yapılmasını istemeyip, kendi yaptığı onarımdan kaynaklanan masrafların tazminini talep ediyorsa, bu halde mevcut düzenlemenin kapsamı dışında kalacak ve £10.000'lik genel kural

¹⁶⁵ İngiliz Hukuku'nda kira ilişkisinde kiraya verenin karşısındaki taraf Türk Hukuk sisteminde olduğu gibi kiracı olarak adlandırılmakta iken, Galler'de konut sözleşmesinin sahibi (*contract-holder of a dwelling*) şeklinde bir adlandırma mevcuttur. Bkz. Renting Homes (Wales) Act 2016, m. 7(5). Karışıklık yaratmamak adına kiraya veren- kiracı kavramları kullanılmıştır.

uygulanacaktır¹⁶⁶. Konutun kullanıma elverişli olmamasına dayanarak manevî tazminat talep ediliyorsa, kiracının onarım yapılmaması nedeniyle katlanmak zorunda kaldığı koşulların ağırlığı dikkate alınacaktır. Sorumluluk için sürenin başlangıcı, kiralayanın onarım gerekliliğinden haberdar olduğu tarihtir¹⁶⁷. Yapılan tespit sonucunda manevî tazminat talebinin miktarı £1.000'i aşmazsa uyuşmazlık küçük talepler yargılama usûlü kapsamında çözüme kavuşturulacaktır.

Türk hukuk sisteminde konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan uyuşmazlıklar için ayrı bir usûl veya mahkeme öngörülmemiştir. Fakat, ayrık durumlar haricinde kira ilişkisinden doğan uyuşmazlıklar sulh hukuk mahkemesinin görev alanındadır (HMK m. 4/1-a). Sulh hukuk mahkemesinde yargılama usûlü olarak basit yargılama usûlünün uygulanması nedeniyle, (HMK m. 316/1-a) bu tür uyuşmazlıklar için Türk Hukuk sisteminde de daha basit bir yolun öngörüldüğü şeklinde bir yoruma varılması mümkündür.

II. Küçük Talepler Yargılamasının Kapsamı Dışında Bırakılan Uyuşmazlıklar

Asıl kural £10.000'nin altında uyuşmazlıkların küçük talepler yargılama usûlünde görülerek karara bağlanması yönünde olmakla birlikte, bazı uyuşmazlıklar bu parasal sınırın altında kalsa bile kanun tarafından kapsam dışı bırakılmıştır. Medenî Yargılama Kuralları m. 27.12(2) uyarınca, kiralayanın kiracıyı konutu tahliye etmek zorunda bırakan hareketlerde (*harassment*¹⁶⁸) bulunması ya da konutu tahliye için gerekli olan prosedürü takip etmeden zorla boşaltması (*unlawful eviction*¹⁶⁹) hallerinde kiracı tarafından¹⁷⁰ açılan davalar, küçük talepler yargılama usûlünde görülemeyecektir.

¹⁶⁶ Birmingham City Council v Avril Lee [2008] EWCA Civ 891 para. 8. (Çevrimiçi: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5b46f1f52c94e0775e7eef48>)

¹⁶⁷ Committee on Constitutional Affairs "The Small Claims limit: limits on claims for Personal Injury and Housing Disrepair Select", First Report, 6 Aralık 2015, para. 47. (Çevrimiçi: <https://publications.parliament.uk/pa/cm200506/cmselect/cmconst/519/51908.htm>)

¹⁶⁸ *Harassment* kavramının türkçe karşılığı taciz olmakla birlikte, kavramın içeriğinin daha iyi anlaşılabilmesi bakımından konutu tahliye etmek zorunda bırakan hareket şeklinde çevirisini uygun gördük. Ev sahibinin kiracıyı taşınmazdan çıkarmak için su, elektrik veya ısıtma gibi temel hizmetleri kasıtlı olarak kesintiye uğratması ya da gerekli onarımları yapmaması bu hareketlere örnek olarak gösterilebilecektir. (Kenny v Preen, McCall v Abelesz [1976] QB 585 para 7.)

¹⁶⁹ Konutun tahliye için gerekli olan prosedürü takip edilmeden zorla boşaltılması, taşınmaz sahibi tarafından gerçekleştirilebileceği gibi, taşınmaz sahibi adına hareket eden üçüncü bir kişi tarafından da gerçekleştirilebilir (Housing Act 1988 m. 27(1)).

¹⁷⁰ Burada talepte bulunanın konut kiracısı olması önem arz etmektedir. Rent Act 1977 Bölüm 3a'ya göre ev sahibiyle veya ev sahibinin aile üyelerinden biriyle birlikte konaklama ya da tatil amaçlı konaklamalar, bu kapsamda ele alınmayacaktır. Yine geçici konaklamalarda taşınmazı kullanan kişi

Küçük talepler yargılama usûlünde adlî yardım imkânının bulunmamasından dolayı, söz konusu uyuşmazlıklar küçük talepler yargılama usûlünün kapsamından çıkarılarak, kiracıya adlî yardım yolunun açılması hedeflenmiştir¹⁷¹. Anılan uyuşmazlıklara, niteliğine uygun düştüğü ölçüde diğer yargılama usûlleri uygulanacaktır.

26 sayılı Yönetmelik para. 15.3 uyarınca ev sahibinin kiralanın tahliye edilmesi için kiracıya karşı (*possession claim*) açacağı dava, kural olarak küçük talepler usûlünde görülemeyecektir. Fakat her iki taraf da kabul ederse, bu usûlde görülebilmektedir (CPR m. 55.9(2)). Bu halde yargılama giderleri hızlı yargılama usûlünde olduğu gibi belirlenecek ve masrafsızlık kuralı¹⁷² uygulanmayacaktır (CPR m. 55.9(3)).

Ev sahibi tarafından kiracıya karşı açılan güvenceli kiracılığın sona ermesi (*demotion claims*)¹⁷³ ya da güvenceli kiracılık sözleşmesinin, mahkeme tarafından kiracıya bazı davranışlarda bulunmasının yasaklandığı bir sözleşmeye dönüştürülmesi talebiyle açılan davalar (*prohibited conduct standart contract order claims*)¹⁷⁴ da küçük talepler usûlünde görülemeyecektir.

Dürüstlüğe aykırılık (*dishonesty*) iddiası içeren davalar da genellikle küçük talepler usûlü için uygun değildir (26 SA. Y. Para. 15.4). Burada dürüstlüğe aykırılığın saptanması önem taşımaktadır¹⁷⁵. Salt bir tarafın karşı tarafın iddialarını inkâr etmesi dürüstlüğe aykırılık taşımaz¹⁷⁶. Böyle bir durumda hâkim dürüstlüğe

konut kiracısı olarak adlandırılmamaktadır (Desnousse v Newham LBC and Paddington Churches [2006] EWCA Civ 547 para. 16, 56.)

¹⁷¹ Loughlin/Gerlis, s. 241.

¹⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz. 3. Bölüm, § 5, II.

¹⁷³ İngiliz Hukuku'nda farklı tipte kira sözleşmeleri vardır. Bunlardan biri de güvenceli kira sözleşmesidir. Bu kira sözleşmesi, hükümlerine uyulduğu ve kira bedeli zamanında ödendiği takdirde kiracıya tahliye karşılığında güvence sağlar. Ev sahibi, kiracının kira sözleşmesini ihlâl ettiğini ileri sürerek mahkemeye başvurup güvenceli kiracılığın sona erdirilmesini ve güvencenin olmadığı yeni bir kira ilişkisi (*demoted tenancy*) kurulmasını talep edebilir (Housing Act 1988, 6a(3)).

¹⁷⁴ Ev sahibi, kiracının apartman ya da site kurallarını veya sözleşmede yasaklanmış davranışlarda bulunarak güvenceli sözleşme şartlarını ihlâl ettiği durumlarda, güvenceli kira sözleşmesinin feshedilmesine alternatif olarak bu yolu kullanabilir (Renting Homes (Wales) Act m. 184).

¹⁷⁵ Burada yer alan dürüstlüğe aykırılık ifadesi Türk Hukuku'nda yer alan dürüstlük kuralına aykırılık ile karıştırılmamalıdır. Türk Hukuku'nda dürüstlük kuralına aykırılığın varlığı için bir hakkın mevcudiyeti gerekmektedir. Bkz. Ramazan Arslan, **Medenî Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı**, Ankara 1989, s. 1 vd; Şener Akyol, **Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı**, 2. Bası, İstanbul 2006, s.7. İngiliz Hukuku'nda yer alan *dishonesty* kavramı, ceza hukuku bağlamında dolandırıcılık suçunun unsurlarından biri olan hileli hareketin saptanmasındaki iradeye benzer bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁷⁶ Pearl/Parker, s. 75.

aykırılık iddiasının kuvvetli olup olmaması hususunda bir ön değerlendirme yapacak ve yargılama usûlünü bu değerlendirmeye göre belirleyecektir¹⁷⁷.

İş sözleşmesinin işverence haksız feshine ilişkin uyuşmazlıklar İş Heyetleri (*Endustrial Tribunal*) tarafından ele alınır ve bu uyuşmazlıklarda küçük talepler yargılama usûlü uygulanmaz¹⁷⁸. İş heyetlerinin kısa yargılama usûlü (*short track*), standart yargılama usûlü (*standart track*) ve açık yargılama usûlü (*open track*) olmak üzere kendine özgü yargılama usûlleri vardır¹⁷⁹. Türk Hukuku'nda Hukuk Usûlü Muhakemeleri döneminde iş mahkemelerinde sözlü yargılama usûlü uygulanmaktaydı. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kabulü ile birlikte bu mahkemelerde basit yargılama usûlü uygulanmaya başlanmış olmakla birlikte (İş Mahkemeleri Kanunu m. 7/1); yazılı yargılama usûlüne nazaran daha basit bir yol öngörüldüğü söylenebilir.

¹⁷⁷ Pearl/Parker, s. 75.

¹⁷⁸ Applebey, **Guide**, s. 11; Bennie, s. 22; Pearl/Parker, s. 9.

¹⁷⁹ Employment Tribunal A Road Map For 2022-2023 s. 4 <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2013/08/ET-road-map-31-March-2022-final.pdf>

İKİNCİ BÖLÜM

İNGİLİZ KÜÇÜK TALEPLER YARGILAMASINDA YARGILAMA

AŞAMALARI

§ 1 Dava Öncesi Protokolleri Aşaması

İngiliz Hukuku'nda uyuşmazlığa taraf olanların dava sürecine başlamadan önce uyuşmazlığı dostane yoldan çözmeye çalışmaları amaçlanmıştır. Bu doğrultuda taraflar, dava öncesi protokollere (*pre- action protocols*) uymalıdır.¹⁸⁰ Dava öncesi protokoller Lord Woolf tarafından '*tarafların uyması beklenen mantıklı uygulama kuralları*' (*codes of sensible practice which parties are expected to follow*) olarak tanımlanmıştır¹⁸¹. 1996 tarihli raporunda adalet yaklaşımının, uyuşmazlıkların mümkün olan her yerde dava açılmadan çözülmesi olduğunu belirten Woolf'un¹⁸², reformunun temel özelliklerinden biri de dava öncesi protokolleridir¹⁸³. Woolf'a göre uyuşmazlığın mahkemede çözülmesi, tarafların hem maaliyet hem de kaybedilen süre açısından menfaatine olmayacaktır¹⁸⁴.

Dava öncesi protokolleri, olası davacıların, olası davalılara taleplerini bildirmelerini gerektirir¹⁸⁵. Bu talebi bildirirken ve talebe yanıt verirken izlenmesi gereken adımları ve zaman çizelgesini belirler¹⁸⁶. Böylelikle, uyuşmazlığın taraflarca dava açılmadan çözümünü teşvik etme amacı taşır¹⁸⁷ (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği – *Pre Action Conduct And Protocols Practice Direction* para.

¹⁸⁰ Loughlin/ Gerlis, s. 77; Güralp, **Değerlendirme**, s. 166; Cengiz Serhat Konuralp, "**Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim**", Yayımlanmamış Doktora Tezi- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, s.68; Zuckerman, s. 169.

¹⁸¹ Harry Woolf, **Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales** (Lord Chancellors Dept) 1996, Bölüm 10, para. 6.

¹⁸² "Davaların büyük çoğunluğunun duruşma yapılmaksızın, taraflar veya avukatları arasında müzakere yoluyla çözüme kavuşturulması, medenî hukuk sistemimizin bir özelliğidir. Yasal işlemlere hiç başlamadan anlaşmazlıklarını çözen çok fazla sayıda potansiyel davacı mevcuttur. Benim niyetim de sistemi bunun üzerine inşa etmektir. Benim medenî yargıya yaklaşımım, uyuşmazlıkların mümkün olan her yerde dava açılmadan çözülmesi yönündedir. Dava açılmasının kaçınılmaz olduğu durumlarda ise, davanın en erken aşamada çözüme kavuşturulmasını teşvik etmek amacıyla hareket edilmelidir." Woolf, **Final Report**, Bölüm 10, para. 2.

¹⁸³ Zuckerman, s. 169.

¹⁸⁴ Woolf, **Final Report**, Bölüm 10, para. 3.

¹⁸⁵ Loughlin/Gerlis, s. 77; Zuckerman, s. 169.

¹⁸⁶ Loughlin/Gerlis, s. 79.

¹⁸⁷ Rupert Jackson, "**Review of Civil Litigation Costs: Final Report**", Birleşik Krallık 2009, s. 48 (Çevrimiçi: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Reports/jackson-final-report-140110.pdf>) Loughlin/Gerlis, s. 77; Zuckerman, s. 885.

3(c)). Eğer taraflar arasında anlaşma sağlanamaz ve yargılama gerekliliği ortaya çıkarsa bu halde de, tarafların uyuşmazlığa ilişkin temel bilgiler ve deliller hakkında karşılıklı bilgi alışverişinde bulunmaları gerekir¹⁸⁸. Görüldüğü üzere, protokolün ilk amacı karşı tarafın bilgilendirilmesi ve ardından uzlaşma sağlanması, bunun mümkün olmaması halinde ise davaya ilişkin gerekli hazırlıkların önceden yapılarak dava sürecinin desteklenmesidir.

Dava öncesi protokollerin tarafları uzlaşmaya teşvik eden niteliği itibariyle Türk Hukuku'nda bazı uyuşmazlıklar için mevcut olan zorunlu arabuluculuğa benzerlik gösterdiği düşünülebilir. Türk Hukuku'nda belirli nitelikteki uyuşmazlıklar öncelikle arabulucu tarafından ele alınacak, anlaşma sağlanmaması halinde mahkemenin önüne gelebilecektir. Bu prosedür işletilmeden mahkemeye başvurulması halinde ise dava, dava şartı eksikliği sebebiyle usûlden reddedilecektir (Arabuluculuk Kanunu m. 18/A-2). Bu hususta mahkeme herhangi bir takdir hakkına sahip değildir. Fakat, dava öncesi protokollere uyulmaması halinde mevcut yaptırımlara baktığımızda, bunların İngiliz Hukuku kapsamında bir dava şartı olmadığını görmekteyiz. Nihayetinde mahkeme bu halde davayı reddetmeyecek, yukarıda saymış olduğumuz yaptırımlardan herhangi birini uygulama konusunda takdir hakkına sahip olacaktır. Bu minvalde dava öncesi protokollerinin, İngiliz Hukuku'nun kendine özgü bir dava öncesi aşaması olduğunu söyleyebiliriz.

Belirli uyuşmazlık türlerine özel dava öncesi protokolleri mevcut olmakla birlikte, bir protokol kapsamında olmayan tüm davalar için Dava Öncesi Davranış ve Protokollere İlişkin Yönetmeliği¹⁸⁹ uygulama alanı bulacaktır. Bu Yönetmelik özel bir protokol kapsamında olmayan davalar için makul bir dava öncesi prosedürün neleri içermesi gerektiğini belirtmektedir¹⁹⁰. Yönetmeliğe göre talepte bulunan talebini, para talebi söz konusu ise hesaplama biçimini ve dayandığı temel belgelerin kopyalarını içeren bir talep mektubu göndermelidir (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para. 6(a)). Talepte bulunanın mektubu karşı tarafın talebi araştırmasına imkân verecek derecede ayrıntı içermeli ve varsa karşı taraftan elindeki temel belgeleri sunması talep edilmelidir (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para. 6(c)).

¹⁸⁸ Zuckerman, s. 169.

¹⁸⁹ Practice Direction – Pre-Action Conduct And Protocols
https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_pre-action_conduct

¹⁹⁰ Loughlin/Gerlis, s. 80.

Kendisine karşı talepte bulunulan ise, talepte bulunanın mektubunu almasından itibaren makul bir süre içinde¹⁹¹ yanıt vermelidir (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para 6(b)). Kendisine karşı talepte bulunulan, cevabında talebi kabul veya reddettiğini belirtmeli; talebin kabul edilmemesi halinde neden kabul edilmediğine dair ayrıntılı gerekçeler sunmalıdır (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para 6(b)). Talepte bulunulan, cevabına dayandığı temel belgelerin kopyaları ile birlikte talepte bulunan tarafından sunulması istenilen belgelerin kopyalarını eklenmeli veya eklemesi mümkün değilse, bunun sebeplerini açıklamalıdır (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para 6(b)). Kendisine karşı talepte bulunulunun, karşı tarafın elinde bulunan başkaca bir belgeye ihtiyaç duyması halinde, o belgeyi de talep etmesi gerekmektedir (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para 6(b)).

Genel nitelikteki dava öncesi protokolü haricinde, bazı uyuşmazlık türleri için özel protokoller de oluşturulmuştur. Bu protokoller söz konusu uyuşmazlık özelinde uyuşmazlığın aydınlatılması ve çözülmesi için gerekli olabilecek bazı hususların tespitine yardımcı olmak üzere hazırlanmıştır¹⁹².

Dava öncesi protokollerine uyulmaması halinde doğrudan bir yaptırım söz konusu değildir¹⁹³. Fakat, uyuşmazlığın mahkemeye taşınması halinde mahkeme, protokole uyulmaması durumunu göz önünde tutarak, yargılama giderleri açısından

¹⁹¹ Makul süre uyuşmazlığın nitelik itibarıyla basit olduğu hallerde on dört gün, karmaşık bir uyuşmazlık söz konusu olduğunda en fazla üç aydır.

¹⁹² İngiliz Adalet Bakanlığı'nın resmi sitesine göre özel dava öncesi protokolleri bulunan uyuşmazlıklar şunlardır: Kişiyi İlişkin Zarar (*Personal Injury*), Klinik Uyuşmazlıkların Çözümü (*Resolution of Clinical Disputes*), İnşaat ve Mühendislik (*Construction and Engineering*), Hakaret (*Defamation*), Mesleki İhmal (*Professional Negligence*), Yargısal İnceleme (*Judicial Review*), Hastalık ve Rahatsızlık (*Disease and Illness*), Konutun Kullanıma Elverişli Olmamasına Dayanan Talepler (*Housing Disrepair*), Toplu Yaşanılan Konut Sahibi Tarafından Yapılan Tahliye Talebi (*Possession Claims by Social Landlords*), İpotek Sahibi Tarafından Yapılan Tahliye Talebi (*Possession Claims for Mortgage Arrears*), Ticarî Mülklerin Zarar Görmesi (*Dilapidation of Commercial Property*), Düşük Miktarlı Karayolları Trafik Kazasından Kaynaklanan Kişiyi İlişkin Zararlar (*Low Value Personal Injury Road Traffic Accident Claims*), Düşük Miktarlı İşveren ve Kamu Sorumluluğuna Dayanan Kişiyi İlişkin Zarar Talepleri (*Low Value Personal Injury Employers' and Public Liability Claims*), Küçük Talepler Limitinin Altındaki Karayolu Trafik Kazalarında Kişiyi İlişkin Zarar Talepleri (*Personal Injury Claims Below the Small Claims Limit in Road Traffic Accidents*). Fakat belirtmek gerekir ki, bu sistemin son güncellenme tarihi 06.04.2022'dir. Bu tarihten itibaren Seyahat Paketleri Talepleri (*Package Travel Claims*), Borç Talepleri (*Debt Claims*) ile Medya ve İletişim Talepleri (*Media and Communication Claims*) için özel dava öncesi protokolleri çıkarılmıştır. Dava öncesi protokolleri İngiliz Hukuku'nda hala gelişim gösteren kurumlardır. Özel dava öncesi protokolleri tek başına bir çalışma konusu oluşturabilecek kadar geniş bir kapsama sahip olduğundan, çalışmada sadece isimlerini zikredilmekle yetinilmiştir. İngiliz Hukuku'nda dava öncesi protokoller için ayrıntılı olarak bkz. Civil Justice Council, **CJC Review of Pre-Action Protocols Final Report**, Ağustos 2023. (Çevrimiçi: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2023/08/CJC-PAP-report-Aug-23-FINAL.pdf>)

¹⁹³ Loughlin/Gerlis s. 78; Zuckerman, s. 169.

karar verme serbestisine sahiptir¹⁹⁴. Ayrıca, mahkeme dava yönetimi yetkileri kapsamında karar verirken dava öncesi protokollere uyulup uyulmadığını dikkate alabilir. Bu çerçevede, dava öncesi protokol kapsamında yerine getirilmesi gereken herhangi bir işlem yerine getirilmemişse hâkim, dava esnasında bu işlemin yapılması için ek süre vermeyi reddedebilir¹⁹⁵ ya da yapılması gereken işlemler yapıncaya kadar yargılamayı durdurabilir (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para 15(b)). Dava öncesi protokollerini yerine getirmeyen davacı lehine bir miktar paraya hükmedilmişse, mahkeme davacı lehine faize hükmetmeyebilir ya da düşük bir faiz oranının uygulanmasına karar verebilir (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para 16(c)). Dava öncesi protokollere uymayan davalı ise ve hükümde davacıya karşı bir miktar para ödenmesine karar verilmiş ise, mahkeme normal şartlarda ödenecek olan faizin %10'una kadar fazlasının ödenmesine karar verebilir (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para 16(d)).

Son olarak zamanaşımı hususuna değinmekte de fayda görüyoruz. Dava öncesi protokole başvurulmuş olması zamanaşımı süresini kesmeyecektir (Dava Öncesi Davranış ve Protokoller Yönetmeliği para 17). Bu nedenle zamanaşımı süresinin dolmasına az bir süre kalmışsa davacı ilgili protokole uymadan da dava açabilir¹⁹⁶.

§ 2 Formların Değişimi Aşaması¹⁹⁷

İngiliz medenî yargılama hukukunda yargılama işlemlerine genelde dava formu düzenleyip mahkemeye başvurulmak suretiyle başlanır¹⁹⁸. Bu yolun haricinde talep para alacağına ilişkin ve kanunda sayılan şartlar¹⁹⁹ mevcut ise, elektronik ortamda Çevrimiçi Para Talepleri Sistemi (*Money Claims Online- MCOL*) de kullanılabilir. Ayrıca İngiltere'de şu an küçük miktartlı para talepleri için çevrimiçi adli para talepleri pilot sistemi (*Online Civil Money Claims- OCMC*) de denenmektedir. Bu kısım altında öncelikle olağan yol olan mahkemeye fiziki başvuru anlatılacak,

¹⁹⁴ Loughlin/Gerlis, s. 97; Güralp, **Değerlendirme**, s. 166; Konuralp s. 69; Zuckerman, s. 169.

¹⁹⁵ Loughlin/Gerlis, s. 96; Zuckerman, s. 43.

¹⁹⁶ Loughlin/Gerlis, s. 78.

¹⁹⁷ Bahsi geçen aşama aslen Türk Hukuku'ndaki dilekçelerin değişimi aşamasıdır. Fakat İngiliz Hukuku'nda mahkemeye başvuru dilekçe ile değil de, form yoluyla yapıldığından bu aşamayı formların değişimi aşaması şeklinde adlandırmayı uygun gördük.

¹⁹⁸ Gündüz, s. 89; Sime, **Practical Approach** s. 57; Neil Andrews, **English Civil Procedure Fundamentals of the New Civil Justice System**, Cambridge 2013, s. 236; Zuckerman, s. 172;

¹⁹⁹ Çevrimiçi para taleplerinin hangi nitelikteki uyuşmazlıklarda kullanılabileceğine ilişkin bkz. aşa. 2. Bölüm, § 2, III.

ardından çevrimiçi para talepleri sisteminden ve başvuru koşullarından bahsedilecektir. En son olarak da şu anda çevrimiçi mahkemeye geçişte kullanılan pilot program olan adli para talepleri pilot sistemine değinilecektir.

I. Genel Olarak

Hukuk yargılamasında olağan yol, tarafların dava formu doldurarak mahkemeye başvurmasıdır²⁰⁰. Fakat, teknolojinin gelişmesi ve iş bölümünün artışı ile birlikte artık yerel ilçe mahkemelerine başvurup form doldurarak dava açılması tek yol değildir. Şöyle ki, öncelikle yapılacak başvurunun yalnızca bir miktar paranın ödenmesine ilişkin olup olmaması önem taşımaktadır. Şayet, talep yalnızca bir miktar paranın ödenmesi ise, bu halde doldurulan dava formları doğrudan yerel ilçe mahkemelerine gönderilmeyip Ulusal İş Merkezi (*Civil National Business Centre - CNBC*)’ne gönderilecektir²⁰¹. 2023 değişikliklerinden önce dokümanlar Salford’daki Yerel İlçe Mahkemesi Para Talepleri Merkezi’ne (*County Court Money Claims Centre*) gönderilmekte idi. Yapılan değişikliklerle birlikte, hem para talebi içeren fiziki hem de çevrimiçi başvurular, artık bu merkeze gönderilecektir. Buna karşılık, talep paraya ilişkin değilse veya paraya ilişkin olup başka talepler de içeriyorsa bu halde yerel ilçe mahkemesine doğrudan başvurulacaktır.

Küçük talepler bakımından görevli mahkeme yerel ilçe mahkemesidir²⁰². Küçük taleplere bu mahkemelerde kural olarak, bölge hâkimi (*district judge*) tarafından bakılmaktadır²⁰³. Bölge hâkimleri, en az beş yıllık deneyime sahip avukatlar arasından tam zamanlı olarak çalışmak üzere seçilirler²⁰⁴. Kural olarak, küçük taleplere bölge hâkimi bakacak olsa da daire hâkimi de (*circuit judge*) kendi rızası ile bu davalara bakabilir (2B nolu Yönetmelik 11.2(1)). Daire hâkimleri, hem hukuk davalarına hem de ceza davalarına bakabilirken; belirli bir alanda uzmanlaşan daire hâkimleri de bulunmaktadır. Daire hâkimleri, aynı zamanda bölge hâkimlerinin kararlarına karşı

²⁰⁰ Sime, **Practical Approach** s. 59; Andrews, **Fundamentals**, s. 78;

²⁰¹ Loughlin/Gerlis, s. 132; Andrews, **Fundamentals**, s.65.

²⁰² Loughlin/Gerlis, s. 132.

²⁰³ Applebey, **Guide**, s. 82; Zuckerman, s. 695.

²⁰⁴ Genellikle bölge hâkimleri, daha önce bölge hâkim yardımcısı olarak görev yapmaktadırlar (Sime, **Practical Approach**, s. 23).

yapılan kanun yolu başvurularını da ele alan, en az yedi yıllık deneyime sahip avukatlar veya bölge hâkimleri arasından seçilen daha kıdemli hâkimlerdir²⁰⁵.

Türk medenî yargı ilk derece mahkemelerimizde, İngiliz Hukuku'nda olduğu gibi farklı derecede hâkimler bulunmamaktadır. Fakat 2022 yılında yapılan değişikliklerle birlikte Türk Hukuku'na hâkim yardımcılığı eklenmiştir²⁰⁶. İlgili düzenleme uyarınca hâkim yardımcılığı temel eğitim dönemi, görev dönemi ve son eğitim dönemi olmak üzere üç dönemden oluşmaktadır (2802 SA. K. m. 10/1). Görev dönemi, çeşitli derecedeki mahkemelerde eğitici hâkimin nezaretinde fiilen görev yapmak suretiyle yerine getirilecektir (2802 SA. K. m. 10/6). Burada hâkim yardımcıları bağımsız bir şekilde yargılama faaliyeti göstermeyip, eğitici hâkimlerce talep edilen işleri yerine getireceklerdir (2802 SA. K. m. 10/A(1)). Hâkim yardımcıları doğrudan hâkimin kendisinin yapması gereken işleri yapamamakta; yetişmeleri ve mesleki deneyim kazanmaları için gerekli görülen uygulamalar hâkim nezaretinde yaptırılabilir (2802 SA. K. m. 10/A(2)). Görüldüğü üzere, mevzuatta hâkim yardımcılığı ayrı münhasır bir hâkimlik olarak düzenlenmemiş olup, daha çok hâkime yardım etme amacı taşımaktadır. Kanaatimizce, bu hususta daha az tecrübeli hâkim yardımcılarını yargılama tecrübesi kazandırmak amacıyla, görev döneminin son birkaç ayında, belirli bir miktar altındaki basit nitelikteki uyuşmazlıklara bakma görevi verilebilir. Anılan uyuşmazlıklar hâkim yardımcıları tarafından daha aktif bir rol sergilenerek karara bağlanabilir. Söz konusu uyuşmazlıklara uygulanacak yargılama usûlünün mali sınırı belirlenirken, senetle ispat veya istinaf sınırı esas alınabilir.

II. Formların Fiziken İbrazı

A. Dava Formu

1. Dava Formunun Hazırlanması

²⁰⁵ Sime, **Practical Approach**, s. 23; Arzu Oğuz, **Karşılaştırmalı Hukuk**, 2. Bası, Ankara 2021, s. 283.

²⁰⁶ RG, 23.06.2022, S. 31875.

Yerel ilçe mahkemelerinde dava açmak için, kural olarak, form düzenlenir²⁰⁷. Dava formu, davanın taraflarını belirlediği için öncelikle davacı ve davalının isimlerini ve adreslerini içermelidir²⁰⁸. Davalıya tebligatın gerçekleştirilmesi için davalıya ait posta kodu girilmelidir²⁰⁹. Davanın hangi usûlde görüleceğinin ve harç miktarının belirlenmesi için ise, dava değerine ilişkin beyanda bulunulması gerekmektedir²¹⁰. Ayrıca, dava formunda mahkemeden talep edilen hukukî korumanın niteliği net bir şekilde ifade edilmelidir.

Dava herhangi bir yerel ilçe mahkemesi duruşma merkezinde açılabilmeyle; dava formunda duruşmaların hangi yerdeki duruşma merkezinde görülmesinin istenildiği de belirtilmelidir. Davalının davaya cevap vermesi halinde ise uyuşmazlığın görüleceği duruşma merkezi değişecektir. Dava, görevsiz yerel ilçe mahkemesi duruşma merkezinde açılmış ise doğrudan reddedilmeyecek, dosya görevli olan duruşma merkezine gönderilecektir. Fakat, bu halde nakil için gerekli olan masrafların ödenmesi gerekmektedir²¹¹. Davalıyı taciz etmek ve zor duruma düşürmek için dava kasten yanlış duruşma merkezinde açılmışsa, davanın reddine karar verilebilecektir²¹².

Dava formunun ilk sayfasında talebe ilişkin özet bilgilere yer verilmesi gerekirken, dava formunda ya da dava formuna eklenen belgede talebin dayanaklarına (*particulars of claim*) ilişkin bilgilendirme yapılmalıdır. Talebin dayanaklarında talep sonucunun dayandığı hayat olayının kısa bir özetinin bulunması zorunludur²¹³. Bunun yanı sıra, davacının lehine hüküm alabilmesi için talebini dayandığı vakıaları deliller vasıtasıyla somutlaştırması gerekmektedir. Bu noktada davacı, dilerse iddiasına dayanak oluşturan belgeleri talebin dayanaklarına ekleyebilir veya göstereceği tanıkları bildirebilir. Talebin dayanakları dava formunun içerisinde, dava formuna ek olarak veya dava formunun tebliğini takip eden günden itibaren on dört gün içerisinde ayrı bir şekilde davalıya tebliğ edilmelidir²¹⁴. Şayet talep dayanakları dava formundan

²⁰⁷ Andrews, **Fundamentals**, s. 78; Sime, **Practical Approach**, s. 59; Pearl/Parker, s. 26. Fakat alternatif prosedürün uygulanmasının amaçladığı durumlarda, farklı bir dava formu olan N208 düzenlenmektedir. Alternatif prosedür, genellikle hakkın kullanımı için mahkeme kararına ihtiyaç duyulan veya gerçek bir ihtilaf içermeyen talepleri kapsar (Zuckerman, s. 213). Bu talepler, doğrudan çoklu yargılama usûlüne tâbi olduğundan bu talepler üzerinde durulmayacak; dava formu ile ilgili vereceğimiz bilgiler N1 formu ile ilgili olacaktır.

²⁰⁸ Zuckerman, s. 205;

²⁰⁹ Reeves, **Successful Claims**, s. 34

²¹⁰ Reeves, **Successful Claims**, s. 34; Zuckerman, s. 206.

²¹¹ Zuckerman, s. 196.

²¹² Zuckerman, s. 197-198.

²¹³ Örneğin, faiz talebinde bulunuluyor ise faizin dayanağı, oranı ve başlangıç tarihi bildirilmelidir.

²¹⁴ Loughlin/Gerlis, s. 134; Andrews, **Fundamentals**, s. 65; Zuckerman, s. 205.

sonra tebliğ edilecekse, dava formunda bu husus açıkça belirtilmelidir²¹⁵. Hazırlanan dava formu, doğruluk beyanı (*statement of truth*) ile davacı ya da temsil ediliyorsa avukatı tarafından imzalanmalıdır²¹⁶. Doğruluk beyanı yok ise, mahkeme davacı veya vekilinden doğrulama isteyebilir. Davacının, doğrulama yapmayarak iddiasının arkasında durma niyeti olmadığı anlaşılırsa, mahkeme kendiliğinden ya da talep üzerine davanın reddine karar verebilir²¹⁷. Dava reddedilmezse, doğruluk beyanı ile desteklenmeyen vakıalar yargılama sırasında ileri sürülemeyecektir²¹⁸.

Uyuşmazlığın kapsamı dava formuna göre belirleneceğinden, bu formun dikkatli bir şekilde doldurulması önem arz etmektedir. Nitekim, davacı tarafından dava formunda veya davalı tarafından cevap formunda belirtilmeyen hususların sonradan ileri sürülmesi mümkün olmayacaktır²¹⁹. Davacı, dava formu davalıya iletilene kadar değişiklik yapma hakkına sahiptir. Bu hak, mutlak olmayıp hâkimin takdirine bağlıdır²²⁰. Form tebliğ edildikten sonra ise, ancak karşı tarafın yazılı rızası veya hâkimin izni ile değişiklik yapabilecektir²²¹. Temyiz Mahkemesi'ne (*Court of Appeal*) göre, hâkim takdir hakkını kullanırken yargılamanın hangi aşamada olduğunu ve İngiliz Medenî Yargılama Hukuku'na hâkim olan baskın amacı²²² (*overriding objective*) gözetmelidir²²³.

Davacının aynı davalıya karşı, aynı yargılamada çözüme kavuşturulabilecek birden fazla talebi var ise, tek bir dava formu kullanılabilir. Aynı şekilde birden fazla davalıya karşı tek form ile dava açılabilir²²⁴. Dava formu, Türk Hukuku'nda olduğu gibi davalı sayısından iki fazla şekilde düzenlenmelidir. Bu formlardan biri mahkemeye verilecek; biri davacının kendisinde kalacak ve davalı/davalılara tebliğ

²¹⁵ Andrews, **Fundamentals**, s. 65; Zuckerman, s. 205

²¹⁶ J. A. Jolowicz, **On Civil Procedure**, New York, 2000 s. 55.

²¹⁷ Zuckerman, s. 376.

²¹⁸ Teomete Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 148.

²¹⁹ Andrews, **Fundamentals**, s. 101. Bu husus Lombard North Central plc v. Automobile World (UK) Ltd (2010) davasında Rimer LJ tarafından "Tarafların duruşmada ileri sürmek istedikleri vakıaların dava ve cevap formlarında (eski haliyle *pleadings* yeni haliyle *statement of case*) belirtilmesi gerektiği, hukuk yargılamamızın temel bir ilkesi olmaya devam etmektedir" şeklinde ifade edilmiştir para. 75 (Çevrimiçi: <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff71060d03e7f57ea6ff7>)

²²⁰ Teomete Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 148; Alpay, s. 81.

²²¹ Teomete Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 148; Alpay, s. 81.

²²² Baskın amaç, Medenî Yargılama Kuralları ile İngiliz Hukuku'na girmiş bir kavramdır. Medenî Yargılama Kuralları'nın 1. maddesinde düzenlenen baskın amaç, esasen davanın adil bir biçimde yürütülmesini esas almaktadır. Bu kapsamda yargılamanın adil şekilde yürütülmesi için hâkime geniş bir takdir yetkisi sunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Güralp, s. 201-202; Teomete-Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 186- 189; Alpay, s. 43-44.

²²³ Teomete Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 148-149.

²²⁴ Zuckerman s. 198.

edilecektir²²⁵. Paraya ilişkin olmayan uyuşmazlıklarda davacı ve vekili, yerel ilçe mahkemesine posta yoluyla veya bizzat giderek başvuru yapabilecektir²²⁶. Başvuru paraya ilişkin ise, formlar Ulusal İş Merkezi'ne (CNBC) posta yolu ile sunulacaktır. Posta yolu ile başvuru halinde mahkeme ofisi tarafından davaya tahsis edilen talep numarası davacı veya vekiline tebliğ edilecektir²²⁷.

Türk Hukuku'nda dava, davacı tarafından oluşturulan dilekçe ile açılmakta ve devamında davalı tarafından cevap dilekçesi sunulabilmektedir. Fakat, basit yargılama usûlünde taraflar, İngiliz Hukuku'nda olduğu gibi, dilekçe yerine dava formu kullanabilirler (HMK m. 317/4). Böylece, taraflar yönlendirmeye ihtiyaç duymadan hızlı ve kolay bir şekilde iddia ve savunmada bulunma hakkını kullanabilecektir²²⁸. Taraflara form ile iddia ve savunmada bulunma imkânı tanınması, kanaatimizce de yargılamanın hem usûlüne uygun, hem de hızlı şekilde yürütülebilmesi için yerinde bir düzenlemedir. Formlar fiziki olarak mahkemelerde tevzi bürosu veya ön bürodan temin edilebilir (HMK Yönetmeliği 37/5) ya da çevrimiçi olarak UYAP Bilgi sistemi üzerinden erişilebilir (HMK Yönetmeliği 37/2)). Basit yargılama usûlüne tabi davalarda dava dilekçesinde bulunması gereken hususlar ayrıca düzenlenmemiş olmakla birlikte²²⁹; dava dilekçesi yerine form verilecek ise, formda yer alması gereken hususlar Yönetmeliğin 37. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenmiştir²³⁰.

İngiliz Hukuku'nda form vermek suretiyle açılan davanın hangi tarihte açıldığı, hem zamanaşımı hususunda karar verilebilmesi hem de azami tebligat süresinin belirlenmesi için önem taşımaktadır²³¹. Medenî Yargılama Kuralları m. 7/2 uyarınca *“Dava, davacının talebi üzerine mahkeme tarafından bir dava formu düzenlenmesiyle başlar”*. Dava formu düzenlenmesi ile kastedilen, mahkemenin dava formuna

²²⁵ Andrews, **Fundamentals**, s. 65.

²²⁶ Loughlin/ Gerlis, s. 132; Andrews, **Fundamentals**, s. 65.

²²⁷ Andrews, **Fundamentals**, s. 65

²²⁸ Atalı, **Pekcanıtez Usûl**, s. 2095; Yılmaz, **Şerh**, s. 4667. Doktrinde yer alan bir görüşe göre, basit yargılama usûlünün basitlik ve hızlilik hedefinin sağlanması için tarafların, mahkemeye sözlü şekilde başvuruda bulunmasına olanak sağlanmalıdır (Sunar, s. 161). Kanaatimizce, mahkemeye sözlü olarak başvuru yalnızca kanunun açıkça izin verdiği hallerde mümkün olmalıdır. Örneğin, İcra İflas Kanunu'nun 18. maddesinin 2. fıkrası icra mahkemesine başvuruların sözlü olarak yapılmasına imkân tanımıştır. İlgili madde uyarınca icra mahkemesine yapılan sözlü başvurular, tutanağa geçilerek dava açılabilir.

²²⁹ HMK m. 322 uyarınca basit yargılama usûlü hakkında hüküm bulunmayan hallerde yazılı yargılama usûlüne ilişkin hükümler uygulanacağından, dava ve cevap dilekçesinde bulunması gereken hususlar HMK m. 119 ve m. 129'a göre belirlenecektir.

²³⁰ Yönetmeliğin 37. maddesinin 3. fıkrası uyarınca dava formu ile dava açılmak istenmesi halinde formda bulunması gereken hususlar, HMK'nin 119. maddesinde yer alan dava dilekçesinin içeriği ile örtüşmektedir. Aralarındaki tek fark, dava formu ile açılan davada dava değerinin belirtilmesinin şart olmayışdır.

²³¹ Loughlin/Gerlis, s. 132

mahkeme mührünü basmasından ibaret olup, bu işlem elle veya makine ile yapılabilmektedir²³². Her ne kadar, kanunda davanın açılma anı mahkemenin dava formunu düzenlediği tarih olarak belirtilmiş ise de, zamanaşımının hesaplanması noktasında bu kurala bir istisna getirilmiştir. İlgili hüküm uyarınca "*Dava, davacının talebi üzerine mahkeme tarafından bir dava formu düzenlenmesi ile başlar. Fakat davacının hazırlamış olduğu formun, mahkeme tarafından düzenlenen dava formundan daha önceki bir tarihte mahkeme ofisine ulaşmış olması halinde; dava, zamanaşımı bakımından talebin ofise ulaştığı anda açılmış sayılır*" (7/A SA. Y. para. 6/1). Bu halde, davacı adalet çarklarını çevirmek için elinden geleni yapmış olup mahkemece dava formunun geç düzenlenmesinden sorumlu olmamalıdır²³³. Bu itibarla belirtmek gerekir ki mahkeme ofisine ulaşan talebin, kanunda aranan şartları taşıyan bir talep olması gerekmektedir²³⁴.

Zamanaşımının hesaplanması bakımından mahkemeye ulaşma tarihinin seçilmesi hususu da karmaşıklığa sebebiyet verebilecek nitelikte olduğundan eleştirilmiştir²³⁵. Örneğin, 10.01.2024 tarihinde zamanaşımına uğrayacak bir alacak için 09.01.2024 tarihinde talepte bulunulduğu, mahkemece 11.01.2024 tarihinde bir dava formu düzenlendiği takdirde, davalıya tebliğ edilen dava formunda sadece mahkemece düzenleme tarihi olan 11.01.2024 tarihi yer alacağı için davalı zamanaşımı hususunda yanılabilir. Bu durum da mahkemelerce gönderilecek olan dava formlarına güvensizliğe sebep olacaktır²³⁶. Kanaatimizce, zamanaşımının hesaplanması bakımından mahkemeye ulaşma tarihinin esas alınması yerindedir. Aksinin kabulü, mahkemenin kendi bünyesinde oluşabilecek bir olumsuzluk nedeniyle davacının hakkını kaybetmesine sebep olabilecektir.

Türk Hukuku'nda dava, elektronik ortamda UYAP üzerinden veya fiziki olarak mahkemelerde açılabilir. Elektronik ortamda dava açılabilmesi için dava açan tarafın veya vekilinin güvenli elektronik imzaya sahip olması gerekir²³⁷. Vekille takip

²³² Loughlin/Gerlis, s. 132; Sime, **Practical Approach**, s. 59; Zuckerman, s. 200.

²³³ Page v Hewetts Solicitors [2012] EWCA Civ 805 35

²³⁴ Zuckerman, s. 201.

²³⁵ Zuckerman, s. 201.

²³⁶ Salford City Council v Garner [2004] EWCA Civ 364, para. 25-26.

²³⁷ Abdurrahim Karşlı, **Medeni Muhakeme Hukuku**, 5. Bası, İstanbul 2020, s. 408; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, **Usûl**, s. 286; Ulukapı, s. 251-252; Hakan Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, C. 1, 15. Bası, İstanbul 2017, s. 1114; Kuru/ Aydın, **El Kitabı**, s. 463; Yılmaz, **Şerh**, s. 2680; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, **Usûl**, s. 349; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 374; Budak/ Karaaslan, s. 194; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, **Usûl**, s. 262; Kuru/Aydın, **Usûl**, s. 167; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 245

edilen veya davacının elektronik imzasının bulunduğu hallerde, dava çoğunlukla elektronik ortam üzerinden açılmaktadır. HMK m. 118 uyarınca dava, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılmaktadır. Davanın açılış tarihi olarak dava dilekçesinin kayıt anının seçilmesinin altında yatan sebep, bu işlemle birlikte artık davacının dilekçe üzerindeki tasarruf yetkisinin sona ermiş olmasıdır²³⁸. Fakat fiziki olarak mahkemelerde açılan davalarda uygulama bu şekilde olmayıp, davacı davası harca tâbi bir dava ise, dava dilekçesinin kaydedilmesinden sonra harç yatırmalıdır²³⁹. Harca tâbi bir davada, tevziye başlangıç işlemleri ile harcın yatırılması ve ardından büroya teslim farklı günlerde olursa davanın başlangıcı ne zaman kabul edilecektir? Bu husus 6.2.1984 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı²⁴⁰ ile çözüme kavuşturulmuştur. İlgili karar uyarınca harca tâbi olmayan davalarda tevzi işleminin gerçekleştiği, harca tâbi davalarda ise harcın ödendiği tarihte dava açılmış sayılır. Fakat, kalem memuru tarafından dava dilekçesinin harcın yatırıldığı tarihten sonraki bir günde teslim edildiği belgelenirse, dava teslimin gerçekleştiği gün açılmış sayılacaktır. Ayrıca sistemsal bir hata nedeniyle elektronik ortamda işlem yapılamaması halinde, durum tutanağa geçirilerek işlem fizikî ortamda yapılır. Elektronik sistemdeki arıza giderildiğinde yapılan işlemler gecikmeksizin elektronik ortama aktarılır ve dava tutanağın düzenlendiği tarihte açılmış sayılır (HMK Yönetmeliği m. 36/6).

2. Dava Formunun Tebliği

Dava formu, kural olarak mahkeme tarafından bir sonraki iş gününde teslimi öngören birinci sınıf posta yoluyla (*first class post*) tebliğ edilecektir²⁴¹. Fakat, davacının talebi üzerine veya re'sen mahkemece karar verilmesi halinde, formun davacı tarafından tebliğe çıkarılması da mümkündür²⁴². Kanun koyucu dava formunun davacı tarafından tebliğe çıkarılmasında azami süreler belirlemiştir. Dava, Birleşik

²³⁸ Ergun Önen, “Hukuk Davasının Hangi Tarihte Açılmış Sayılacağını Belirleyen Bir Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı Üzerine”, SÜHFD 1998, C. 1, S. 1, s. 209; Emre Kıyak, “Türk Hukuk Muhakemesinde Davanın Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları”, Ankara 2014, s. 44.

²³⁹ Kuru/ Arslan/ Yılmaz, *Usûl*, s. 350; Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, 2. Bası, 2014, s. 372; Pekcanıtez, *Pekcanıtez Usûl*, s. 1167-1168; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, *Usûl*, s. 282; Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, C. 2, 4. Bası, Ankara 2021, s. 2679; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Usûl*, s. 373.

²⁴⁰ Yargıtay İBK 6.2.1984 Tarih, 7/3 Sayılı Karar (RG. 19.3.1984/18346).

²⁴¹ Andrews, *Fundamentals*, s. 79; Pearl/Parker, s. 50; Zuckerman, s. 230.

²⁴² Zuckerman, s. 230.

Krallık mahkemelerinin yargı yetkisinin sınırları içerisinde ikamet eden bir davalıya karşı açılmış ise, dava formunun mahkemeye verildiği tarihten itibaren dört ay içerisinde davalıya tebliğ edilmesi gerekmektedir. Davalı Birleşik Krallık mahkemelerinin yargı yetkisi dışında ikamet etmekte ise, bu halde dava formunun davalıya tebliğ edilmesi için gereken süre, formun mahkemeye verildiği tarihten itibaren altı aydır²⁴³. Birleşik Krallık mahkemelerinin yargı yetkisi dışındaki bir yere tebligat için özel bir izin prosedürü söz konusu olsa dahi²⁴⁴, altı aylık süre içerisinde tebligat işlemi gerçekleştirilmelidir²⁴⁵. Ancak durum ve koşulların gerektirdiği bazı hallerde bu süre içerisinde talep edilmesi halinde, tebligat yapılması için ek süre verilebilir²⁴⁶. Dosyanın kayıttan düşmemesi için davacının süresi içerisinde kendisine düşen işlemleri yapmış olması yeterlidir. Tebellüğ işleminin bu süre içerisinde olması şart değildir²⁴⁷.

Davalıya tebliğ edilmesi gereken evraklar mahkemece mühürlenmiş dava formu²⁴⁸, daha sonraki bir tarihte gönderileceği belirtilmediği takdirde talebin dayanakları ve cevap formu örneğidir²⁴⁹.

Yargılamanın basit ve hızlı şekilde yürütülebilmesi adına tebligat işlemi önem taşımaktadır. Geçerli bir tebligat işlemi olması için tebligat uygun usûlle, uygun kişiye ve uygun yerde yapılmalıdır²⁵⁰. Tebligat usûlleri kişiye tebliğ (*personal service*), birinci sınıf posta yolu ile tebliğ (*first class post*), davalı tarafından belirtilen ya da kanunda sayılan yerlerden birine bırakma yolu ile tebliğ, faks veya diğer elektronik iletişim araçları vasıtasıyla tebliğ ve mahkeme tarafından öngörülen diğer tebliğ yöntemidir. Kişiye tebliğ, tebliğ edilmesi gereken evrakların doğrudan bir kişiden diğer kişiye teslim edildiği tebliğ yöntemidir²⁵¹. Davalı gerçek kişi ise evrakların doğrudan davalıya, davalı bir şirket veya ortaklık ise şirket veya ortaklığın yetkili temsilcisine teslimi gerekir²⁵². Kişiye tebligat her yerde yapılabilirken, davalının

²⁴³ Sime, **Practical Approach**, s. 67; Zuckerman, s. 221.

²⁴⁴ İngiliz mahkemelerinin yargı yetkisi dışında bir yere tebligat yapılabilmesi için kural olarak, mahkemeden izin alınması gerekmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sime, **Practical Approach**, s. 120-124.

²⁴⁵ Sime, **Practical Approach**, s. 67.

²⁴⁶ Andrews, **Fundamentals**, s. 84; Zuckerman, s. 256-257.

²⁴⁷ Sime, **Practical Approach**, s. 68.

²⁴⁸ Davalıya mühürlü dava formunun bir fotokopisinin gönderilmesi tebligat işleminin yerine getirildiği anlamına gelmez. Güvenilirliğin sağlanması açısından davalıya ya mahkemece mühürlenmiş bir dava formu gönderilmelidir Zuckerman, s. 227-228. Aynı şekilde Sime, **Practical Approach**, s. 68.

²⁴⁹ Andrews, **Fundamentals**, s. 78; Sime, **Practical Approach**, s. 68.

²⁵⁰ Zuckerman, s. 231.

²⁵¹ Sime, **Practical Approach**, s. 75; Zuckerman, s.233.

²⁵² Andrews, **Fundamentals**, s. 79; Sime, **Practical Approach**, s. 75; Zuckerman, s. 233.

almaktan imtina etmesi halinde, içeriği açıklanarak belgenin kişinin bulunduğu yere bırakılması suretiyle tebligatın yapılabileceği kabul edilmiştir²⁵³. Taraf vekille temsil ediliyor ise, Türk Hukuku'nda olduğu gibi (Teb. K. m. 11), tebligat vekile yapılmaktadır. Davalının avukatı varsa, kişiye tebliğ yapılması mümkün değildir²⁵⁴. Kişiye tebliğin Türk Hukuku'nda yer alan doğrudan tebligata benzerlik gösterdiği düşünülebilir; fakat doğrudan tebligat, tebligatı çıkaran merci tarafından yapılmakla birlikte²⁵⁵, bu durumun tek istisnası avukatların takip ettikleri davalarda makbuz karşılığı birbirine tebligat yapabilmeleridir²⁵⁶ (Teb. K. m. 38). İngiliz Hukuku'nda yer alan kişiye tebliğ usûlünde ise, tebligat taraflarca da gerçekleştirilebilmektedir.

Tebliğat birinci sınıf postayla veya bir sonraki iş gününde teslimatı içeren herhangi bir başka posta teslim yöntemiyle de yapılabilir²⁵⁷. Tebligatın elektronik yol ile tebligat yapılması mümkün olup, bu tebligat usûlünün uygulanabilmesi için muhatabın elektronik yolla tebligatı kabul etmiş olması gerekir²⁵⁸. Bu kabulün açıkça yapılması zorunlu olmayıp, tarafın beyanına faks veya e-posta eklemesi yeterli kabul edilecektir²⁵⁹. Fakat avukatın dava formuna e-posta adresini eklemiş olması, elektronik tebligat yapılması için yeterli olmayıp²⁶⁰ ayrıca bu e-posta adresinin tebligat için kullanılabileceğinin belirtilmesi gerekmektedir²⁶¹.

²⁵³ Tseitline v Mikhelson [2015] EWHC 3065 para. 14 [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/IB94B85907E6111E5AE09E3D7CCD32F34/V](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/IB94B85907E6111E5AE09E3D7CCD32F34/View/FullText.html?originationContext=document&transitionType=DocumentItem&ppcid=359a3ba3e0f64730921dc1524ed424be&contextData=(sc.Default)&comp=wluk)
[iew/FullText.html?originationContext=document&transitionType=DocumentItem&ppcid=359a3ba3e](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/IB94B85907E6111E5AE09E3D7CCD32F34/V)
[0f64730921dc1524ed424be&contextData=\(sc.Default\)&comp=wluk](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/IB94B85907E6111E5AE09E3D7CCD32F34/V)

²⁵⁴ Andrews, **Fundamentals**, s. 83; Sime, **Practical Approach**, s. 68; Zuckerman, s. 233.

²⁵⁵ Recep Akcan/ Hakan Albayrak, **Tebliğat Hukuku**, 3. Bası, Ankara 2016, s. 51; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 296; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, s. 491; Timuçin Muşul, **Tebliğat Hukuku**, 7. Bası, Ankara 2018, s. 129.

²⁵⁶ Ejder Yılmaz/ Tacar Çağlar, **Tebliğat Hukuku**, 6. Bası, Ankara 2013, s. 667-668; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, s. 491; Çatalıkaya, s. 47-48;

²⁵⁷ Sime, **Practical Approach**, s. 75. Türk Hukuku'nun aksine İngiliz Hukuku'nda tekel olarak hizmet eden bir posta şirketi bulunmamaktadır. Türk Hukuku'nda posta yolu ile yapılacak tebligatlar Posta ve Telgraf Teşkilâtı Anonim Şirketi (PTT) aracılığı ile yapılabilmektedir bkz. Nazif Kaçak, **Tebliğat Kanunu Şerhi**, Ankara 2004, s. 21; Yılmaz/ Tacar, s. 36; Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 192; Akcan/ Albayrak, s. 47; Muşul, **Tebliğat**, s. 123; İbrahim Çatalıkaya, **Tebliğat Hukuku**, 2. Bası, Ankara 2020, s. 35; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 296.

²⁵⁸ Sime, **Practical Approach**, s. 76; Pearl/Parker, s. 50.

²⁵⁹ Sime, **Practical Approach**, s. 76. Pearl/Parker, s. 50.

²⁶⁰ Sime, **Practical Approach**, s. 76.

²⁶¹ Türk Hukuku'nda ise elektronik tebligat, 1.01.2011 tarihinde yapılan düzenleme ile 7201 sayılı Tebligat Kanunu'na 7a maddesinin eklenmesi ile kabul edilmiştir. Türk Hukuku'nda İngiliz Hukuku'nun aksine elektronik tebligat, muhatabın Tebligat Kanunu 7a maddesinin 1. fıkrasında sayılan kişilerden olması halinde, başvurulması zorunlu olan tebligat usulüdür. Fakat gerçek kişiler açısından böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşe Ece Acar, **"Elektronik Tebligat"**, Journal of Istanbul Law Faculty 2016, C. 74, S. 1, s. 163; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, s. 533; Mine Akkan, **"Tebliğat Kanunu Çerçevesinde Elektronik Tebligat"**, MİHDER 2018, S.39, s. 62-63; Muşul, **Tebliğat**, s.137-138; Taner Emre Yardımcı, **"Yeni Elektronik Tebligat Yönetmeliği Çerçevesinde Elektronik Tebligat"**, ABD 2019, C. 77, S. 3, s. 8; Levent Börü, **"Elektronik Tebligat"**, HÜHFD 2020,

Bir diğ er tebligat t r u ise, dava formunu davalı tarafından belirtilen ya da kanun  düzenlemeler çevresinde belirlenen bir yere bırakmaktır²⁶². Bütün bunların haricinde Medenî Yargılama Kuralları'nın 6.11 maddesi uyarınca taraflar, tebligatın nasıl yapılacağı hususunda ayrıca bir anlaşma yapabilirler. Anlaşmaya uygun bir tebligat yapıldığı takdirde geçerli bir tebligatın varlığı söz konusu olacaktır²⁶³.

Bazen yukarıda sayılan hallerde tebligat yapılması mümkün olmayabilir. Davacının tebligat için gerekli bütün çabayı süresi içerisinde göstermesine rağmen tebligat yapılmasının mümkün olmadığı zamanlarda mahkeme, alternatif bir tebligat usûlü benimseme hususunda takdir yetkisine sahiptir²⁶⁴. Alternatif tebligat yöntemlerine örnek olarak cep telefonuna kısa mesaj, gazeteye ilan verme g sterilebilir²⁶⁵.

Tebliğatin mahkemece yapılması halinde tebligat, davacı tarafından belirtilen adrese yapılır. Belirtmek gerekir ki, her ne kadar dava formunda davalının adresinin bulunması gerektiğini ifade etmiş olsak da, bu bir zorunluluk değildir²⁶⁶. Davacının bir adres belirtmediğı hallerde Medenî Yargılama Kuralları bir varsayılan adres belirlemiştir. Davalı, gerçek kişi ise dava tarihinde ya da en son oturduğu bilinen adrese (*residence*); İngiltere veya Galler'de kayıtlı bir şirket ise, şirket merkezine ya da şirketin faaliyetlerini s rd rd ğı yere tebligat yapılabilecektir²⁶⁷.

Bir dava formu, tebligat türüne göre gerekli işlemlerin tamamlanmasından sonraki ikinci iş gününde tebliğ edilmiş sayılır²⁶⁸. Dava formunun davacı tarafından tebliğ edildiğı hallerde, şayet talebin dayanakları da dava formu ile tebliğ edilmiş ise dava formunun; talebin dayanakları ayrıca tebliğ edilmiş ise²⁶⁹, talep dayanaklarının tebliğinden itibaren iki gün içerisinde, davacı tebliğ işleminin gerçekleştiğini belirten tebligat belgesini mahkemeye sunulmalıdır (CPR m. 6.17(2)(a)). Bütün davalılar

C. 10, S. 1, s. 199; Hakan Albayrak, “**Mukayeseli Hukuk ve Yargı Kararları Işığında Elektronik Tebligatın Yapılmış Sayıldığı Tarih**”, SÜHFD 2021, C. 29, S. 3, s. 2418; Kuru/Aydın, **El Kitabı** s. 1666; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 193 ; Atalı/Ermenek/Erdoğ n, **Usûl**, s. 298; Budak/Karaaslan, s. 138; Kuru/Aydın, **Usûl**, s. 625; Pekcanıtez/Atalay/ zekes, **Usûl**, s. 146; Nesibe Kurt Konca, **Medeni Usul Hukuku ve İcra - İflas Hukuku Açısından Elektronik Tebligat**, Ankara 2024, s. 152-167.

²⁶² Andrews, **Fundamentals**, s. 80.

²⁶³ Zuckerman, s. 233.

²⁶⁴ Sime, **Practical Approach**, s. 77.

²⁶⁵ Sime, **Practical Approach**, s. 78.

²⁶⁶ Zuckerman, s. 240.

²⁶⁷ Andrews, **Fundamentals**, s. 81; Sime, **Practical Approach**, s. 74; Zuckerman, s. 240;

²⁶⁸ Zuckerman, s. 234.

²⁶⁹ Talebin dayanakları hakkında bkz. yuka. 2. Bölüm, ř 2, II, A, 1.

tarafından dava formunu tebliğ alındığına ilişkin bildirimde bulunulmuş ise davacının ayrıca tebligat belgesi sunmasına gerek yoktur²⁷⁰. Tebligat belgesinin sunulması önem arz etmekte olup, sunulmadığı takdirde davalının yokluğunda karar ²⁷¹ alınamaz. Tebligat mahkeme tarafından gerçekleştirilirse, mahkeme davacıya dava formunun tebliğ edilmiş sayıldığı tarihi içeren bir bildirimde bulunacaktır²⁷².

Talebin ayrıntıları kendisine tebliğ edilen davalı, on dört gün içerisinde davaya cevap vererek yetki itirazında bulunabilir. Davanın esasına ilişkin itirazlarını öne sürebilir veya davayı kabul edebilir. Davalının davaya cevap vermek gibi bir zorunluluğu yoktur. Fakat, davalı cevap formu vermezse veya dava formunu tebliğ aldığını mahkemeye bildirmezse aleyhine yokluğunda karar (*default judgment*) alınma riski vardır²⁷³ (CPR m. 13/3).

B. Cevap Formu

1. Süresi İçerisinde Cevap Formu Verilmemesi

İngiliz Hukuku'nda davalı davaya cevap vermez ise yargılamayı gerektiren ihtilâflı bir durum ortaya çıkmayacak ve bu sebeple davacının iddialarının geçerli olduğundan hareketle karar verilebilecektir. Zira, davalı kendisine tanınan cevap süresi içerisinde davacının taleplerine muhalefet etmeyerek, bu iddiaların doğruluğunun tartışılması hususundaki hakkından vazgeçmiş sayılacaktır²⁷⁴. Davalının davaya cevap vermemesi ya da tebligatı aldığını bildirmemesi üzerine davacı, davalının yokluğunda karar verilmesini (*default judgment*) talep edebilecektir²⁷⁵.

Davalının yokluğunda karar verilmesi durumunda, davalının doğrudan davacının iddialarını ikrar etmiş sayılmasının adil yargılanma hakkını ihlal ettiği ileri sürülmüştür. Fakat Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Trade Agency v Seramico Investments davasında, adaletin sağlam bir şekilde tesisi için çekişme konusu olmaktan çıkmış olan uyuşmazlıkların hızlı, etkili ve ucuz bir şekilde ele

²⁷⁰ Sime, **Practical Approach** s. 80; Zuckerman, s. 248.

²⁷¹ Bkz. Aşa. 2. Bölüm, § 2, II, B, 1.

²⁷² Zuckerman, s. 248.

²⁷³ Zuckerman, s. 251; Hatice Selin Pürselim/ Can Yöney, “**Türk Hukukunda Gereksiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi**”, PPIL 2022, C. 42, S.1, s. 379.

²⁷⁴ Zuckerman, s. 395- 397.

²⁷⁵ Mustafa Göksu, “**Türk Hukuk Yargılaması ile Mukayeseli Olarak Amerikan Hukuk Yargılamasında Gıyapta Hüküm (Default Judgment)**”, AHBVÜHFD 2021, C. 25, S. 4, s. 33.

alınmasını amaçlayan bu kurumun varlığının, adil yargılanma hakkını ihlal etmediğini kabul etmiştir²⁷⁶.

Davalının yokluğunda karar verilebilmesi için başvuruda bulunmanın ön koşullarından ikisi, geçerli bir tebligat işleminin yapılmış ve cevap verme süresinin dolmuş olmasıdır²⁷⁷. Zira davalının cevap vermemesine adeta ikrar anlamı yüklendiğinden davalı, dava hakkında bilgilendirilmiş olmalı ve cevap vermesi gereken süre içerisinde cevap vermemiş olmalıdır. Diğer bir koşul ise, borçlunun yokluğunda karar verilmesi için cevap süresinin bitiminden itibaren altı ay içerisinde başvuruda bulunulmasıdır²⁷⁸. Bu süre içerisinde başvuruda bulunulmaz ise dava durdurulur (CPR m. 15.11).

Borçlunun yokluğunda karar verilmesi iki şekilde gerçekleşebilir. Bu hallerden ilki genelde para alacakları ya da malların teslimi talebi içeren davalar için öngörülen ve esasa ilişkin bir incelemede bulunulmayan talep üzerine yoklukta karar verilmesidir (*default judgment by request*)²⁷⁹. Burada standart bir form ile başvuruda bulunulur ve karar, mahkeme personeli tarafından yargılamaya ilişkin herhangi bir işlem yapılmadan verilir²⁸⁰. Başvuru üzerine yoklukta hüküm verilmesinde (*default judgment by application*) ise davacının sunmuş olduğu dava formu ve talebe ilişkin bilgiler esas alınarak, sunulan evraklar üzerinden kısıtlı bir inceleme yapılarak hâkim tarafından karar verilir²⁸¹. Talep üzerine yoklukta karar, mahkeme personeli tarafından veriliyor iken; başvuru üzerine yoklukta karar hâkim tarafından verilmektedir. Verilen kararlara karşı kanun yolları kapalı iken hükümden doğrudan etkilenenler mahkemeye başvurarak verilen kararın iptalini (*set aside*) isteyebilir²⁸².

Türk Hukuku'nda, İngiliz Hukuku'ndan farklı olarak davalı davacının iddiasına yanıt vermezse bu iddiaları inkâr etmiş sayılmaktadır (HMK m. 128). Davalı bu halde ancak inkâr kapsamında savunma yapabilecek²⁸³ ve dava dilekçesinde ileri

²⁷⁶ Trade Agency v Seramico Investments [2012] EUECJ C-619/10 para. 57-58.

²⁷⁷ Zuckerman, s. 252.

²⁷⁸ Zuckerman, s. 399.

²⁷⁹ Sime, **Practical Approach**, s. 135; Zuckerman, s. 401. Ayrıntılı bilgi için bkz. Zuckerman, s. 401-402.

²⁸⁰ Sime, **Practical Approach**, s. 135-136.

²⁸¹ Zuckerman, s. 403-404.

²⁸² Zuckerman, s. 404.

²⁸³ Ulukapı, s. 268; Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl**, s. 1202; Leyla Akyol Aslan, **Medenî Usul Hukukunda Cevap Dilekçesi Verilmemesinin Sonuçları**, Ankara 2019, s. 366; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 369; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 396; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **Usûl**, s. 281; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 261; Tanrıver, **Usûl**, s. 742-743.

sürdüğü vakıaları davacının ispat etmesi gerekecektir²⁸⁴. Türk Hukuku'nda avukatla temsil zorunluluğu bulunmaması sebebiyle, dava dilekçesine yanıt vermemeye iddiaların inkârı sonucunun bağlanması, kanaatimizce hakkaniyete uygundur. Davacı, mahkemeye başvurarak kendi lehine bir hüküm elde etmek istiyorsa, talebinin gerçekliği hususunda mahkemeyi ikna etmek de onun yükümlülüğünde olmalıdır.

2. Cevap Formu Doldurulması

Dava formunu tebliğ alan davalı, davayı kabul veya reddedebilir, kısmen kabul edebilir ya da mahkemenin yargı yetkisine itirazda bulunabilir²⁸⁵. Davalı, esastan savunma yapma niyetinde ise dava formunun tebliğinden itibaren on dört gün içinde ya cevap formunu doldurmalı ya da dava formunu tebliğ aldığına ilişkin bildirimde bulunmalıdır²⁸⁶. Davalı dava formunu tebliğ aldığına ilişkin bildirimde bulunursa, dava formunun tebliğinden itibaren yirmi sekiz gün içinde cevap formunu da sunmalıdır (CPR m. 15.4). On dört gün içerisinde cevap formu ya da dava formunun tebliğ aldığına ilişkin bildirim sunulmazsa, davacı davalının yokluğunda karar verilmesi için başvuruda bulunabilir²⁸⁷. Taraflar anlaşarak on dört gün olan cevap sunma süresini yirmi sekiz güne kadar uzatabilirler. Bu halde, tarafların mahkemeyi yazılı olarak bilgilendirmesi gerekmektedir (CPR m. 15.5). Uzatma, cevap süresi için verilen sürenin bitiminden itibaren başlar²⁸⁸. Türk Hukuku'nda da paralel şekilde, cevap dilekçesini verme süresi dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak, durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor ya da imkânsız olduğu hallerde, yine bu süre zarfında başvuruda bulunmak şartıyla, cevap süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlamak, bir defaya mahsus olmak ve bir ayı geçmemek üzere ek bir süre verilebilmektedir (HMK m. 127).

²⁸⁴ Akyol Aslan, s. 465-467; Kuru/Aydın, **Usûl**, s. 504; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 379; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 397; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 281.

²⁸⁵ Law Pack Publishing, s. 39; Reeves, **Successful Claims** s. 42; Pearl/Parker, s. 54; Zuckerman, s. 310

²⁸⁶ Jolowicz, **Procedure**, s. 55; Sime, **Practical Approach**, s. 128.

²⁸⁷ Loughlin/Gerlis, s. 143; Sime, s. 128; Pearl/Parker, s. 54; Zuckerman, s. 311.

²⁸⁸ Reeves, **Successful Claims**, s. 41.

a. Dava Formunun Tebliğ Alındığına İlişkin Bildirimde Bulunulması

Dava formunun tebliğ alındığına ilişkin bildirim, davalının savunma yapmak istemesine rağmen, on dört günlük yasal süre içerisinde formunu tamamlamasının mümkün olmadığı veya yargı yetkisine itiraz etmek istediği hallerde başvurulacak bir yoldur (CPR m. 10/1). Bildirimde bulunmayan davalı, daha sonra mahkemenin yetkisine itiraz edemeyecektir (CPR m. 11/2).

Davalı, bildirimde talebin tamamına mı yoksa bir kısmına karşı mı savunma yapacağını olduğunu ya da mahkemenin yargı yetkisine itiraz edip etmeyeceğini belirtmelidir²⁸⁹. Bildirim formu, davalı veya temsilcisi tarafından imzalanmalı ve davalının tebligat adresini içermelidir (CPR m. 10.5(1)). Davalı bir şirket ise, bildirim formu yetkili temsilci tarafından imzalanmalıdır (CPR m. 10.5(4)). Davalının bir ortaklık olması halinde, bildirim formu herhangi bir ortak veya ortaklardan herhangi biri tarafından imzalamaya yetkili kılınan kişi tarafından imzalanabilir (CPR m. 10.5.5). Davalı çocuk ise, mahkeme aksine karar vermedikçe, bildirim formu yasal temsilcisi tarafından imzalanmalıdır (CPR m. 10.5(6)). Birden fazla davalının bulunması durumunda, bildirim formunun her bir davalı tarafından doldurulması gerekir. Ancak, aynı yasal temsilci tüm davalılar adına hareket ediyorsa, yasal temsilci tüm davalılar için tek bir bildirim formu kullanabilir (CPR m. 10.5(2)).

b. Mahkemenin Yargı Yetkisine İtirazda Bulunulması

Bir davalı, mahkemenin yetkisine itiraz etmek isteyebilir ya da mahkemenin yetkisinin varlığını kabul ederek mahkemenin davaya bakma yetkisini kullanmaması gerektiğini savunarak mahkemeye başvurabilir²⁹⁰. Mahkemenin uyuşmazlık üzerinde yetkisi olmaması, uyuşmazlığın milletlerarası niteliğinden ya da taraflar arasındaki tahkim sözleşmesinden kaynaklanıyor olabilir²⁹¹. Ancak, bu kural uyarınca başvuruda bulunmadan önce, davalının Medenî Yargılama Kuralları madde 10 uyarınca dava formunu tebliğ aldığına ilişkin bildirim yapması gerekmektedir (CPR m. 11.2). Bildirime ilişkin formun sunulmasından itibaren on dört gün içerisinde davalı

²⁸⁹ Loughlin/Gerlis, s. 144; Sime, **Practical Approach**, s. 130.

²⁹⁰ Loughlin/Gerlis, s. 143; Zuckerman, s. 325;

²⁹¹ Pearl/Parker, s. 62.

mahkemenin yargı yetkisine ilişkin itirazda bulunmalı ve itirazını delillerle desteklemelidir (CPR m. 11/4). Bildirim formu sunmakla birlikte, on dört günlük süre içinde yargı yetkisine itiraz başvurusunda bulunmayan davalı, mahkemenin yargılama yetkisine sahip olduğunu kabul etmiş sayılacaktır (CPR m. 11.5). Davalı, dava formunu tebliğ aldığına ilişkin bildirimde bulunmayıp cevap formunu sunmak için ek süre talep ederse, bu halde artık yargı yetkisi kabul edilmiş sayılacaktır²⁹².

Davalı mahkemenin yargı yetkisine itiraz ettiğinde, davalının bu itirazı karara bağlanana kadar ayrıca bir savunma ileri sürmesine gerek yoktur²⁹³. Yargı yetkisine karşı itirazda bulunulduğu takdirde, mahkemenin yargı yetkisine sahip olduğunu veya duruma göre bu yetkiyi kullanması gerektiğini ortaya koyma yükümlülüğü davacıya aittir²⁹⁴.

Davalının itirazları yerinde bulunmazsa, bildirim etkisi ortadan kalkar ve davalı karardan itibaren on dört gün veya mahkemece belirlenecek diğer bir süre içinde, yeni bir bildirimde bulunabilir (CPR m. 11.7). İkinci bildirim formunun sunulması, yargı yetkisini kabul etmek anlamına gelmektedir²⁹⁵.

c. Davanın Kabul Edilmesi

Davalının kendisine karşı açılmış olan bir davaya karşı verebileceği tepkilerden biri de davanın kabulüdür. Davacı bir uyuşmazlığı mahkemeye taşıma konusunda inisiyatife sahip olduğu kadar, davalı da çekişme konusu yapmak istemediği hususları kabul etmekte veya hukukî bir uyuşmazlığa girdikten sonra bir kabulde bulunarak uyuşmazlığı sona erdirmekte özgürdür²⁹⁶. Bu doğrultuda hem Türk Hukuk Muhakemeleri Kanunu hem de İngiliz Medenî Yargılama Kuralları, davalının açılan davada talep sonucunun tamamını veya bir kısmını kabul etmesine izin vermektedir²⁹⁷.

²⁹² Zuckerman, s. 326.

²⁹³ Sime, **Practical Approach**, s. 130.

²⁹⁴ Zuckerman, s. 326.

²⁹⁵ Sime, **Practical Approach**, s. 130

²⁹⁶ Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. II, 6. Bası, İstanbul 2001, s. 1759; İbrahim Ermenek, **Medenî Usul Hukukunda Davayı Kabul**, Ankara 2009, s. 1; Karşlı, s. 444; Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl**, s. 1202; Kuru/ Aydın, **El Kitabı**, s. 486; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, **Usûl**, s. 359; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 386; Budak/Karaaslan, s. 206; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, **Usûl** s. 280; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 261.

²⁹⁷ Lütfü Soner, “**Sulh, Kabul ve Feragata Dair Bazı Sorunlar**”, ABD 1997, S.3, s. 439; Süha Tanrıver, “**Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller**”, AÜHFD 1995, C. 44, S. 1-4, s. 221; Ermenek, s. 3.

6 Nisan 2007 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, Medenî Yargılama Kuralları m. 14.1, yargılama başlamadan önce kabullerin yapılmasını düzenlemektedir. İlgili hükme göre bir kişi, yazılı bildirimde bulunarak, yargılama başlamadan önce diğer tarafın talep sonucunun tamamının veya bir kısmının doğruluğunu kabul edebilir. Kabul eden kendiliğinden dava konusu işlemi yerine getirmezse, karşı taraf mahkemeye başvurarak kabul doğrultusunda hüküm verilmesini talep edebilir.

Davalının, kendisine karşı açılan bir davayı tamamen kabul etmesi mümkün olduğu gibi, kısmen kabul etmesi de mümkündür. Yapılan kabulün niteliği, davanın işleyişine farklı şekillerde etki edecektir. Davacının talebi para dışında bir talepten ve davalı kabul beyanında bulunuyorsa, bu halde mahkemeden Medeni Yargılama Kuralları m. 4 uyarınca kabul yönünde karar verilmesi talep edilecektir. Davacının talebi sadece paranın ödenmesine ilişkin ise, bu halde çeşitli ayrımlar yapılması gerekmektedir.

Talep belirli bir miktar paranın ödenmesine ilişkin ise ve davalı miktarın tamamını kabul ediyorsa, kabule ilişkin formu dava formunun tebliğinden itibaren on dört gün içerisinde davacıya göndermesi gerekmektedir²⁹⁸. Kabul halinde yapılması gerekenler Medeni Yargılama Kuralları'nın 14. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Kabul halinde, davacı mahkemeye başvurarak kabul kapsamında karar verilmesini talep edebilir. Burada davacı, davalı ödeme için süre talep etmemişse tüm miktarın derhal, belirli bir süre içinde veya taksitler halinde ödenmesini isteyebilir.

Davalı miktarın tamamını ödemeyi kabul etmekle birlikte, ödemeyi hemen gerçekleştiremeyeceği için davacıdan süre ya da ödemeyi taksitlendirmesini isteyebilir. Taksit veya süre isteyen davalının gelir ve giderleri hakkında bilgi vermesi, ödemeyi derhal yapamamasının sebeplerini bildirmesi ve ödemeler için bir planı da cevap formuna eklemesi gerekmektedir. Süre veya taksitlendirme içeren bir talepte bulunulması durumunda, takdir yetkisi davacıya aittir. Davacı, isterse bu teklifi kabul ederek mahkemeden bu yönde bir karar vermesini talep edebilir. Bu halde, mahkeme davalının teklifinde belirtilen zaman ve oranda ödeme yapılmak üzere davacı lehine karar verir. Davacı, davalının taksit veya süre talebini kabul etmek istemezse, kabul etmeme sebeplerini ve talep ettiği ödeme planını da ekleyip mahkemeye başvurarak,

²⁹⁸ Pearl/Parker, s. 56.

ödeme zamanının belirlenmesini isteyebilir. Bu halde değerlendirmenin yapılış şekli Medeni Yargılama Kuralları'nın 14. maddesinin 6. fıkrasında hüküm altına alınmıştır. Hükme göre, £50.000'e kadar olan talepler için mahkeme memuru (*court officer*) tarafından duruşma açılmadan belgeler üzerinden yapılacaktır. Davacı, mahkeme memurunun kararına karşı kararın tebliğinden itibaren on dört gün içerisinde mahkemeye başvurarak, hâkim tarafından yeniden belirleme yapılmasını talep edebilir. Başvuran taraf talep etmedikçe, yeniden belirlemeye ilişkin karar duruşma yapılmaksızın verilecektir.

Belirli bir miktar paranın ödenmesine ilişkin bir talepte davalı, talep edilen miktarın yalnızca bir kısmını kabul edebilir. Kısmî kabulde bulunmak isteyen davalının, mahkemeye hem kabul formu hem de cevap formu sunması gerekmektedir²⁹⁹. Kısmî kabul halinde davacının sahip olduğu üç seçenek Medeni Yargılama Kuralları'nın 14.maddesinin 2. fıkrasında belirtilmiştir. İlk olarak davacı, davalının önerdiği miktarı kabul edebilir. Miktarı kabul etmek isteyen davacı, mahkemeye başvurarak kabul doğrultusunda karar verilmesini isteyebilir. Davalı ödeme için süre istememişse, davacı mahkemeden ödemenin derhal, belirli bir süre içinde veya taksitler halinde yapılmasını talep edebilir. Davalı kısmî kabulde bulunmakla birlikte ayrıca taksitlendirme veya süre talebinde bulunmuş ise, davacı teklif edilen miktarı kabul edip, ödeme planını reddederek yargılamanın devamını isteyebilir. Bu halde, davacı lehine kabul edilen miktar üzerinden bir hüküm verilecek; fakat ödeme zamanı mahkemece belirlenecektir. Son olarak, davacı davalı tarafından kabul edilen miktarı reddedebilir. Bu halde yargılamaya devam edilecektir³⁰⁰.

Talep belirsiz bir miktar para alacağına ilişkin ise ve davalı belirli bir miktar para ödemeyi kabul etmiş ise, davacı teklifi kabul ederek mahkemeden bu yönde karar verilmesini isteyebilir. Davacı, davalı tarafından teklif edilen tutarı kabul etmezse, mahkemeye başvurarak miktarın mahkemece belirlenmesini talep etmelidir.

Talep belirsiz bir miktar para alacağına ilişkin olmakla birlikte, davalı yalnızca ödeme yükümlülüğünü kabul ediyorsa, davacının mahkemeye başvurarak miktarın belirlenmesini talep etmesi gerekmektedir.

Taraflardan biri fiil ehliyetine sahip değil ise, bu halde yapılan kabullerin mahkeme tarafından onaylanması gerekmektedir. Kabulün yazılı olarak yapılması

²⁹⁹ Loughlin/Gerlis, s. 143.

³⁰⁰ Law Pack Publishing, s. 39; Applebey, **Guide**, s. 66; Loughlin/Gerlis, s.147; Bennie, s. 43.

önem arz etmektedir. Sözlü yapılan kabuller, davacıya mahkemeye başvurarak bu yönde hüküm alınmasına imkân tanımamakta; ancak yargılamada delil olarak kullanılabilir³⁰¹.

d. Davanın Kabulünün Geri Çekilmesi

Yargılama öncesinde yapılan kabuller, dava açılmadan önce karşı tarafın rızası ile geri çekilebilir (CPR m. 14.1(1)). Yargılamanın başlamasından sonra kabulü geri çekmek için ise, mahkemenin izni gereklidir (CPR m. 14.1(5)). Zuckerman'a göre kanunda kabulün dava açıldıktan sonra karşı tarafın muvafakati ile geri çekilebileceğine dair bir hüküm bulunmasa da, tasarruf ilkesinin bir gereği olarak bu husus kabul edilmelidir³⁰². Kabulün geri çekilmesi talebini incelerken mahkeme, kabulün geri çekilmesi gerekçelerini, yeni bir delilin ortaya çıkıp çıkmadığını, kabulün geri çekilmesine ya da geri çekilmesine izin verilmemesi halinde taraflarda meydana gelebilecek zararları, yargılamanın gelmiş bulunduğu aşamayı göz önünde bulunduracaktır (CPR m. 14.5) Örneğin, davacı kabule güvenerek delillerin yok edilmesine müsaade etmişse bu halde kabulün geri çekilmesi mümkün olmamalıdır³⁰³.

Kabulde bulunan taraf, kabulün geri çekilmesi için başvuruda bulunmazsa kabul ile bağlı olacak ve kabul kapsamındaki vakıalar tahkikatın konusunu oluşturmayacaktır³⁰⁴.

Türk Hukuku'nda davanın kabulü ile dava son bulmaktadır³⁰⁵. Kabulün hüküm ve sonuçlarını doğurması için, davacının rızasına veya mahkemenin onayına gerek bulunmamaktadır. Bu kapsamda Türk Hukuku'nda kabulden geri çekilmesi mümkün değildir; ancak irade bozuklukları halinde kabulün iptali mümkündür³⁰⁶.

³⁰¹ Loughlin/Gerlis, s. 145.

³⁰² Zuckerman, s. 318.

³⁰³ Zuckerman, s. 319.

³⁰⁴ Zuckerman, s. 319.

³⁰⁵ Mustafa Reşit Belgesay, **Teorik ve Pratik Adliye Hukuku**, C. 2, İstanbul 1945, s. 74; Baki Kuru, **Hukuk Muhakemeleri Usulü**, C. IV, 6. Bası, İstanbul 2001, s. 3701; Ermenek, **Kabul**, s. 93; Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl**, s. 1202; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 607; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 582; Budak/ Karaaslan, s. 352; Görgün/ Börü /Kodakoğlu, **Usûl**, s. 609; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 452.

³⁰⁶ Kuru, **C. IV**, s. 3727; Ermenek, **Kabul**, s. 91; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, s. 2032; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 611; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 584; Budak/Karaaslan, s. 352; Görgün/ Börü /Kodakoğlu, **Usûl**, s. 614; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 451-452.

e. Davanın Reddi Talebi

Aleyhine açılmış olan bir davayı kabul etme niyetinde olmayan, fakat yokluğunda karar verilmesini de istemeyen davalının cevap formu sunarak savunma yapması gerekmektedir. Davalı, ayrıntılı bir savunma yapacaksa cevap formu yerine ayrı bir belge ile de savunmasını verebilecektir³⁰⁷. Davalı, paraya ilişkin taleplerde cevap formu doldurarak iddia edilen miktar kadar borçlu olmadığını ya da ilgili meblağı ödediğini ileri sürebilir. Davalı savunma yaparken genel bir savunmada bulunmak yerine, davacının iddialarını tek tek ele alarak karşılık vermeli; reddederken gerekçe göstermeli veya reddetmesine dayanak gösteremiyorsa davacının iddiasını ispat etmesini talep etmelidir; yani davalı, davacının ileri sürdüğü vakıaları sadece reddetmekle kalmayıp, buna karşı sebepler de sunmalıdır³⁰⁸. Davalı, davacının iddialarının bir kısmını yanıtsız bırakırsa bunları kabul etmiş sayılır. Fakat yukarıda da bahsedildiği üzere, paraya ilişkin taleplerde davalının söz konusu alacakla ilgili olarak cevap formunda beyanda bulunma imkânı vardır; davalı cevap formunda talep sonucuna ilişkin açık bir kabulde bulunmadıkça, davacı talep edilen para miktarına ilişkin iddiasını kanıtlamalıdır (CPR m. 16. 5(4)).

Davalı, davacı tarafından talep edilen miktarı ödemiş olduğunu ileri sürüyorsa, mahkeme davacıya durumu bildirir ve davaya devam edip etmeyeceğine dair bir yanıt vermesini ister. Davacı, mahkemenin bildiriminin tebliğinden itibaren yirmi sekiz gün içinde yanıt vermezse davaya ara verilir. Davaya ara verildikten sonra davaya devam etmek isteyen taraf, ara verme kararının kaldırılması için gecikme sebeplerini de içeren bir başvuruda bulunabilir (CPR m. 15.10(4)).

Davalı davacının taleplerini reddetmekle birlikte, davacıya yönelik ayrı bir hak iddiası içeren karşı dava açabilir. Karşı dava ile asıl davanın ilgili olması şart değildir³⁰⁹. Davalı karşı dava açıyor ise, savunma ve karşı dava aynı belgede yer almalı ve karşı dava savunmanın ardından gelmelidir (CPR m. 15.7). Davalı açmış olduğu karşı dava için ayrıca harç yatırmalıdır³¹⁰.

³⁰⁷ Reeves, **Successful Claims**, s. 44; Sime, **Practical Approach**, s. 129.

³⁰⁸ Gündüz, s. 91.

³⁰⁹ Applebey, **Guide**, s. 74; Çiğdem Yazıcı, **Medenî Usûl Hukukunda Karşı Dava**, İstanbul 2021, s. 38.

³¹⁰ Applebey, **Guide**, s. 74.

Türk Hukuku'nda ise, İngiliz Hukuku'nun aksine karşı dava açılabilmesi için, karşı dava ile asıl dava arasında bir bağlantının bulunması gerekmektedir. Bağlantı ifadesinin içeriği Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 166. maddesinin 4. fıkrası ile açıklığa kavuşturulmuştur. Bağlantı, asıl dava ve karşı davanın aynı veya birbirine benzer sebeplerden kaynaklanması ve aralarından biri biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması durumunda var sayılacaktır. Ayrıca asıl dava ve karşı davada ileri sürülecek olan talep arasında takas veya mahsup ilişkisi var ise bu halde de karşı dava açılabilir. Türk Hukuku'nda karşı davanın açılabilmesinin bir diğer şartı da asıl dava ile karşı davanın aynı yargı yoluna tâbi olmasıdır³¹¹. Karşı davanın açılacağı süre Türk Hukuku'nda özel olarak düzenlenmiştir. Buna göre karşı dava ancak cevap süresi içerisinde açılabilir; aksi halde mahkeme davaların ayrılmasına karar verebilir (HMK m. 133). Ayrıca İngiliz Hukuku'nda olduğu gibi davalı karşı dava açar ise, ayrıca harç yatırması gerekmektedir³¹².

Davalı tarafından cevap dilekçesi verilerek reddi talep edilen davalar, yerel ilçe mahkemesine aktarılacaktır. Yetkili yerel ilçe mahkemesi ise davalıya göre belirlenecektir. Şayet talep belirli bir para alacağına ilişkin ve davalı gerçek kişi ise bu durumda dosya davalının yerleşim yeri veya işlerini yürüttüğü yerde bulunan yerel ilçe mahkemesine gönderilir. (CPR m. 26.3(3)- CPR m. 2.3). Birden fazla davalı mevcut ise, dava ilk savunmasını yapan davalının bulunduğu yer mahkemesine gönderilir (CPR m. 26.3(3)). Sayılan şartları sağlamayan bir dava ise, davacının tercih ettiği mahkemede görülecektir³¹³.

Davacı, dilerse davalının savunmasına cevap verebilir. Fakat bu dilekçeden sonra davalının ikinci bir cevap dilekçesi sunması mümkün değildir (CPR m. 15.9). Dava formu, talep dayanakları, cevap formu ve varsa davacı tarafından ele alınan cevaba cevap dilekçesi birlikte taraf beyanlarını (*statement of case*) oluşturur. Taraf beyanları ile birlikte ihtilaf konusu netlik kazanır ve taraflar davalarını planlama fırsatı bulurlar³¹⁴.

³¹¹Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl**, s. 1229-1232; Yazıcı, s. 107-152; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 373; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 397- 401; Budak/ Karaaslan, s. 213; Kuru/Aydın, **Usûl**, s. 430-433; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 269.

³¹² Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl**, s. 1233, Yazıcı, s. 319; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 373; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s.402; Kuru/Aydın, **Usûl**, s. 434; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 271.

³¹³ Pearl/Parker, s. 81.

³¹⁴ Alpay, s. 69-70.

Türk Hukuku'nda ise olağan yargılama usûlü olan yazılı yargılama usûlünün uygulandığı davalarda, dilekçeler aşaması dava, cevap, cevaba cevap³¹⁵ ve ikinci cevap dilekçelerinden oluşmaktadır (HMK m. 11, 126, 136). Görüldüğü üzere Türk Hukuku'nda İngiliz Hukuku'ndan farklı olarak cevaba cevap dilekçesi verilmesi halinde davalının ikinci cevap dilekçesi vermesi mümkündür. Türk medeni yargılama hukukunda teksif ilkesinin uygulandığı göz önünde bulundurulduğunda, cevaba cevap dilekçesi üzerine ikinci cevap dilekçesinin verilmesi yerinde bir düzenlemedir. Buna karşılık basit yargılama usûlünün uygulandığı davalarda ise, yalnızca dava ve cevap dilekçeleri verilebilmektedir (HMK m. 317/3).

III. Formların Elektronik Ortamda İbrazı

İngiliz Hukuku'nda yargılamanın dijitalleştirilmesi çalışmalarının ilki olarak Çevrimiçi Para Talepleri (Money Claim Online- MCOL) sistemi gösterilebilir. Şubat 2002'de başlatılan bu sistem, yeni bir yargılama türü olmayıp talebin ve belgelerin elektronik olarak sunulacağı bir ortam sunar (7C nolu Yönetmelik, para 1.1). MCOL, talep sahiplerinin çevrimiçi olarak talepte bulunmalarına, bir talebin ilerleyişini görüntülemelerine ve şartları oluştuğunda, kararın verilmesini talep etmelerine olanak tanımaktadır³¹⁶. Esasen bu sistemin, davalı tarafından kabul beyanında bulunulan talepler hakkında karar almak için kurulmuş bir sistem olduğunu söyleyebiliriz. Sistem üzerinden talebi alan davalının, davacıya doğrudan ödeme yapması durumunda talebin çevrimiçi olarak çözülmesine olanak tanınmaktadır. Ancak, davalının savunma sunması halinde işlemler çevrimiçi sistem üzerinden ilerletilemez ve bir yerel ilçe mahkemesi duruşma merkezine aktarılır³¹⁷.

MCOL sistemi yalnızca dava değeri £100.000'den az para talepleri için uygundur (7C nolu Yönetmelik, para 4.1). Ayrıca davacı ve davalı açısından da

³¹⁵ Katıldığımız bir görüşe göre davalı cevap dilekçesi vermemiş ise, bu halde davacının cevaba cevap dilekçesi verme hakkı yoktur. (Akyol Aslan, s. 212; Sungurtekin Özkan, s. 196; Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl**, s. 1268-1269; Kuru/Aydın, **Usûl**, s. 505; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 395; Görgün/Börü/ /Kodakoğlu, **Usûl**, s. 282; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 261, Tanrıver, **Usûl**, s. 742) Aksi yöndeki görüş için bkz. Özden Özkaya- Ferendeci, “**Davalının Cevap Dilekçesi Vermemesi Halinde M. 128'in Uygulanması ve Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Arayışları**”, MÜHF-HAD, C. 24, S. 1, 2018, s. 260 vd.

³¹⁶ David Sixsmith, “**Enhancing the Development and Implementation of an Online Dispute Resolution System for Low Value Civil Claims in England & Wales: Lessons from British Columbia**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi- Law School University of Sunderland, 2023, s. 29.

³¹⁷ Zuckerman, s. 1094.

kısıtlamalar mevcuttur. Birleşik Krallık içerisinde bir tebligat adresi göstermesi gereken davacı, fiil ehliyetine sahip olmayan kimse olmamalı ve adli yardım talebinde bulunmuyor olmalıdır (7C nolu Yönetmelik, para 4.3). Aynı şekilde davalı olarak en fazla iki kişi gösterilebilirken, davalı taraf fiil ehliyetine sahip olmayan kimse ya da Kraliyet olmamalıdır (7C nolu Yönetmelik, para 4.5(b)).

MCOL sistemi başvurunun sistem üzerinden kolayca yapılabilmesi, talebin ilerleyişini takip imkânı sağlaması gibi olumlu özelliklere sahiptir³¹⁸. Fakat davalının savunma yapmasının akabinde çevrimiçi bir yargılama yapılamayıp geleneksel sisteme dönülüyor olması eleştirilmektedir³¹⁹. Ayrıca MCOL talep formu ile ilgili kısıtlamalar da bulunmaktadır. Öncelikle talebin ayrıntıları hakkında bilgi vermek için sistemde ayrılan kısım 1080 karakterden oluşmaktadır. Aynı şekilde, talebe eklenecek ekler açısından da kısıtlama getirilmiştir. Bunun sonucu olarak da MCOL sistemi karmaşık veya büyük ekler içeren davalar için kullanılamaz hale gelmiştir³²⁰.

§ 3 Yargılama Usûlünün Belirlenmesi Aşaması

İngiliz Hukuku'nda yargılama usûlünün belirlenmesi tek başına bir aşama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu başlık altında öncelikle kısaca İngiliz Hukuku'nda yer alan yargılama usûllerine değinilecek olup; ardından mahkeme tarafından yargılama usûlünün belirlenmesi esnasında izlenecek olan yol hakkında bilgi verilecektir.

I. İngiliz Medenî Yargılama Hukukunda Yargılama Usûlleri

İngiliz Hukuku'nda dava değeri esas alınarak dört farklı yargılama usûlü öngörülmüştür. Medenî Yargılama Kuralları tarafından farklı yargılama usûllerinin

³¹⁸ Rezina Chowdhur/ Natalie Ellis, Money Claims: Research Summary, 2013, s. 7-8 (Çevrimiçi: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7e001ae5274a2e8ab45311/money-claims-research-summary.pdf>)

³¹⁹ Chowdhur/ Ellis, s. 11.

³²⁰ Chowdhur/ Ellis, s. 11.

belirlenmesi İngiliz Hukuku'nda yer alan baskın amaca da hizmet etmektedir³²¹. Baskın amaca göre bir uyuşmazlığın çözümü için ihtiyaç duyulandan daha fazla miktarda kaynak ayrılınmaması, bu hususta orantılılığın sağlanması önemlidir³²².

Medenî Yargılama Kuralları kural olarak davaların değeri ve karmaşıklığı üzerinden bir sınıflama yapmaktadır³²³. Belirlenen yargılama usûlleri uyuşmazlıkların değeri ve karmaşıklığındaki çeşitliliğe cevap vermek için esnek kurallar içerirken taleplerin çoğu için uygun olacağı varsayılan yol haritaları içermektedir³²⁴.

Medenî Yargılama Kuralları'nda düzenlenen yargılama usûlleri 1 Ekim 2023 tarihi itibarıyla küçük talepler yargılama usûlü (*small claims track*), hızlı yargılama usûlü (*fast track*), ara yargılama usûlü (*intermediate track*) ve çoklu yargılama usûlüdür (*multi track*).

Çalışmamızın konusunu oluşturan küçük talepler usûlü kural olarak değeri £10.000 ve altındaki talepler için olağan yargılama usûlüdür. Kişiyi ilişkin zarar hallerinde ve konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan davalarda ise farklı sınırlar öngörülmektedir³²⁵. Küçük talepler usûlü, önemli bir hazırlık gerektirmeyen ve nispeten şekil şartlarının gevşetildiği bir duruşma için uygun olan taleplerin çözümünde uygulanan yargılama usûlüdür³²⁶. Anılan usûlde tarafların bir avukat yardımına ihtiyaç duymadan kendi davasını takip etmesi amaçlanmıştır³²⁷. Uyuşmazlığın çözümü için duruşma yapılması zorunlu değildir, tarafların onayıyla mahkeme dosya üzerinden karar verebilecektir (CPR m. 27.8(1)). İspat hususunda, katı ispat kuralları uygulanmazken (CPR m. 27.8.3); bilirkişi deliline dayanılabilmesi için hâkimin izni gereklidir (CPR m. 27.5). Yine anılan usûlde mahkemenin ihtiyatî tedbir haricinde bir geçici hukukî koruma talebine karar verme yetkisi yoktur (CPR m. 27.2(1)(a)). Mahkemece verilen kararın kanun yoluna götürülebilmesi için mahkemeden izin alınması gerekmektedir³²⁸.

³²¹ Sime, **Practical Approach**, s. 158; Zuckerman, s. 691.

³²² Andrews, s. 94; Sime, **Practical Approach**, s. 158; Pearl/Parker, s. 70; Zuckerman, s. 694.

³²³ Loughlin/Gerlis, s. 226; Andrews, **Fundamentals**, s. 94; Zuckerman, s. 694.

³²⁴ Zuckerman, s. 694.

³²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.

³²⁶ Loughlin/Gerlis, s. 234.

³²⁷ Loughlin/Gerlis, s. 234.

³²⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. yuka. 1. Bölüm, § 3, I, B-C.

Hızlı yargılama usûlü ise, £10.001-25.000 aralığında yer alan ve bir günü aşmayacak duruşma ile karara varılabilecek davalar için olağan yargılama usûlüdür (CPR m. 26.9(6)(a); yani bu yargılama usûlünün belirlenmesi için hem dava değeri verilen sınırlar içerisinde olmalı; hem de duruşma süresi bir günü aşmamalıdır. Duruşmanın bir günü aşacak olması yargılama usûlü olarak hızlı yargılama usûlünün belirlenmesini kesin olarak engellemekle birlikte (26 nolu Yönetmelik para. 16(3)(c)); uygulamada çoğunlukla bu halde çoklu yargılama usûlü benimsenmektedir³²⁹. Hızlı yargılama usûlü, sıkı zaman çizelgeleri altında yürütülür ve normal şartlar altında açılan bir davaya ilişkin duruşmanın otuz hafta içinde yapılması amaçlanmaktadır³³⁰. Bu yargılama usûlünde bilirkişi delili ile ilgili kısıtlamalar bulunmaktadır. Şöyle ki duruşmada sözlü bilirkişi deliline en fazla iki uzmanlık alanında dayanılabilecek olup, bu uzmanlık alanında da taraflarca birer uzman dinletilebilecektir (CPR m. 26.9(6)(b)).

1 Ekim 2023 itibariyle uygulama alanı bulan bir diğer yargılama usûlü, ara yargılama usûlüdür. £ 100.000 ve altındaki talepler için öngörülen bu usûl diğer iki yargılama usûlünün kapsamadığı uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulmasında kullanılacaktır (CPR m. 26.9(7)(a)). Hızlı yargılama usûlünde yer alan duruşma için öngörülen azami süre sınırı burada da karşımıza çıkmaktadır. Ara yargılama usûlüne tâbi davalar için, duruşmaların üç günden fazla sürmemesi öngörülmüştür (CPR m. 26.9(7)(c)(i)). Taraflar bilirkişilerinin³³¹ sözlü olarak dinlenmesini talep ediyor ise, her bir tarafın en fazla iki bilirkişi dinletmesine izin verilecektir (CPR m. 26.9(7)(c)(ii)). Bilirkişilerce yazılı bir rapor sunulacak ise, rapor ekleri hariç yirmi sayfayı geçmemelidir (CPR m. 28.14((3)(c)). Ayrıca bu usûlün uygulanabilmesi için davanın ya tek bir davacı tarafından bir veya iki davalıya ya da iki davacı tarafından bir davalıya karşı açılması gerekmektedir (CPR m. 26.9(7)(d)). Her iki tarafta iki veya daha fazla kişi bulunması halinde, uyuşmazlık çoklu yargılama usûlünde görülecektir. Bu yargılama usûlünde mahkeme dava yönetimi toplantısı (*case management*

³²⁹ Sime, **Practical Approach**, s. 171; Zuckerman, s. 700. Belirtmekte fayda vardır ki, bu durum 1 Ekim 2023'e kadar olan süreç için geçerlidir. Bu süreçten sonra açılan davalarda, niteliğine uygun düştüğü ölçüde, ara yargılama usûlü ya da çoklu yargılama usûlü uygulama alanı bulacaktır.

³³⁰ Sime, **Practical Approach**, s. 158; Zuckerman, s. 695.

³³¹ İngiliz Hukuku'nda farklı türde bilirkişiler bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. 3. Bölüm, § 1, IV.

conference) düzenlemek zorunda olmakla, dilerse ön duruşma incelemesi (*pre-trial review*) de düzenleyebilir³³² (CPR m. 28.12).

Çoklu yargılama usûlü ise, diğer yargılama usûllerinin uygulama alanı bulmadığı tüm talepler için getirilmiş olan bir yargılama usûlüdür (CPR m. 26.9(12)). Dolayısıyla, eğer dava değeri £ 100.000 üzerindeyse veya duruşmaların üç günden uzun sürmesi öngörülüyor ise, bu halde çoklu yargılama usûlü uygulanacaktır³³³. Ayrıca, uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması için kapsamlı bir bilirkişi incelemesi gerektiren hallerde de uygulanması gereken yargılama usûlü, çoklu yargılama usûlüdür³³⁴. Çoklu yargılama usûlünde, daha geniş bir tahkikat işlemi gerçekleştirilir ve yargılamada bilirkişi delilinden daha çok yararlanır³³⁵.

II. Yargılama Usûlünün Geçici Olarak Belirlenmesi

Davalı tarafından davaya cevap verildiğinde mahkeme memuru tarafından, iddia ve savunma dikkate alınarak, geçici olarak bir yargılama usûlü belirlenir (CPR m. 26.4(1)(a)(i)). Ardından taraflara bir soru formu gönderilerek her bir taraftan yargılama usûlünün belirlenmesi için belirli bir süre içinde soru formunu (*questionnaire*) doldurması ve karşı tarafa tebliğ etmesi talep edilecektir (CPR m. 26.4.(1)(b)(ii)). İki veya daha fazla davalının bulunduğu hallerde, mahkeme tüm davalılar savunma yaptığına ya da savunma yapma süresi sona erdiğinde, hangisi daha erken ise, o tarihe göre soru formunu tebliğ edecektir. Bu soru formu her bir yargılama usûlü için farklılık göstermektedir³³⁶. Soru formları mahkeme tarafından gönderilmeyecek olup, formlara nasıl erişileceği tahsis öneri bildiriminde belirtilecektir (CPR m. 26.4.(1)(b)(iv)). Ayrıca tahsis öneri bildiriminde tarafların uyması gereken özel bir karar varsa belirtilerek, kararın yerine getirilmesi için süre

³³² Dava yönetimi toplantısı ile amaçlanan, taraflar arasındaki uyuşmazlık noktalarının tespitidir. Ön duruşma incelemesi ise karmaşık davalarda duruşma zaman çizelgesinin oluşturulması amacı ile düzenlenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Teomete Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 159-163; Gündüz, s. 96; Güralp, s. 172.

³³³ Sime, **Practical Approach**, s. 171; Zuckerman, s. 700.

³³⁴ Zuckerman, s. 700;

³³⁵ Loughlin/Gerlis, s. 236; Zuckerman, s. 695.

³³⁶ Alpay, s. 79; Zuckerman, s. 696. Form N180, küçük talepler yargılaması için kullanılırken Form N181 diğer yargılama usûlleri için kullanılmaktadır. Form N180 örneği için bkz. (https://assets.publishing.service.gov.uk/media/65200dcf244f8e000d8e7183/N180_1023.pdf)
Form N181 örneği için bkz. (Çevrimiçi: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/652018b32548ca000dddeec1/N181_1023.pdf).

verilecektir (CPR m. 26.4(1)(b)(i). Bu aşamada mahkeme davanın sağlıklı bir şekilde karara bağlanabilmesi için gerekli hazırlıkların yapılmasını isteyecek; fakat gereksiz masraflardan da kaçınmaya çalışacaktır³³⁷. Medenî Yargılama Kuralları 32.1 hükmü mahkemeye, hangi konularda delil talep ettiği, bu konularda karar vermek için talep ettiği delillerin niteliği ve delillerin mahkemeye sunulma şekli hakkında karar verme konusunda geniş bir yetki vermektedir. Önerilen yargılama usûlünün küçük talepler yargılaması olması durumunda, hâkim taraflardan dayandıkları belgeleri sunmalarını istemiş ise, taraflara bildirim formunun tebliğ alındığı tarihten itibaren en az on dört günlük bir süre verilmelidir (CPR m. 26.4(6)(b)(i). Diğer yargılama usûllerinin önerildiği davalarda ise, taraflara belgeleri sunmaları için, bildirim formunun tebliğ edildiği tarihten itibaren en az yirmi sekiz gün tanınmalıdır (CPR m. 26.4(6)(b)(ii)). Taraflar bu süre içerisinde soru formunu da doldurarak mahkemeye tebliğ etmelidirler.

A. Soru Formunun İçeriği ve Doldurulması

Soru formu, duruşma yapılmasına gerek kalmadan, mahkemenin davayı hangi usûlde göreceğine ve hangi dava yönetimi kararlarını vereceğini saptaması için, dava hakkında yeterli bilgi sağlamak üzere tasarlanmıştır³³⁸.

Mahkemece davanın küçük talepler yargılama usûlüne göre görülmesine geçici olarak karar verildiği hallerde, taraflara gönderilen soru formu altı bölüm ve imza kısmından oluşmaktadır.

A bölümü, uzlaşma ve arabuluculuğa ilişkindir. Bölümün başında tarafların uyuşmazlığı mahkeme dışında çözmek için her türlü çabayı göstermiş olmalarının beklendiği belirtilmektedir. Tarafların daha önceden arabulucuya başvurmamış olmakla birlikte arabuluculuk konusunda istekli olmaları halinde, küçük talepler için Küçük Talepler Arabuluculuk Hizmeti (*Small Claims Mediation Service*)’nin ücretsiz bir şekilde sunulduğu ilgili bölümde hatırlatılmaktadır.

Devam eden bölümde tarafların iletişim bilgilerinde değişiklik meydana geldiyse bunları güncellemeleri ve C bölümünde ise, hangi yargılama usûlünün uygulanmasını önerdikleri yer almalıdır. Küçük talepler usûlünde duruşma yapmadan karar vermenin mümkün olması sebebiyle, bir diğer bölümde tarafların uyuşmazlığın

³³⁷ Sime, **Practical Approach**, s. 173.

³³⁸ Loughlin/Gerlis, s. 227.

duruşma yapmadan çözümünün mümkün olup olmadığı hususunda değerlendirme yapmaları beklenir.

E bölümü, bir bütün halinde duruşma safhası ile ilgilidir. Taraflar duruşma yeri olarak nereyi seçtiklerini belirtirler. Dava dilekçesinde farklı bir duruşma yerinin seçilmiş olması, davacının yeni bir duruşma yeri seçmesine engel değildir³³⁹. Delillerle ilgili kısıtlamaların yer aldığı küçük talepler yargılamasında taraflar, bilirkişi deliline dayanmak istiyorlarsa bu bölüm altında izin talebinde bulunmalıdırlar. Ayrıca, taraflar yargılama esnasında tanık dinletme niyetinde iseler, bu hususu da soru formunda belirtmelidirler. Bu noktada tanıklara ilişkin ayrıntılı bilgiler saptanamasa da sayısının belirtilmesi önemlidir. Çünkü taraflar farklı konularda birden fazla tanık deliline dayanmak niyetinde iseler, bu durum duruşmanın bir günden uzun sürebileceğini ve dolayısıyla davanın küçük talepler yolu için uygun olmayacağını gösterebilir³⁴⁰.

Ayrıca, bu bölüm altında taraflar kendilerinin ve görüşüne dayanacakları bilirkişilerin duruşma için uygun olmayan günlerini belirtmelidirler. Tarafın tanıkları anlama eksikliği, okuryazarlık, dil zorlukları ve zihinsel veya fiziksel sağlık problemi yaşamakta ise bu husus belirtilerek; mahkemenin belirtilen konuda gerekli hazırlıkları yapmasına imkân tanınmalıdır³⁴¹.

Son olarak form, taraf ya da temsilcisi tarafından imzalanmalıdır.

B. Soru Formunun Doldurulmaması

Süresi içerisinde soru formu doldurularak tebliğ edilmemişse, mahkeme işlemi gerçekleştirmeyen tarafa yedi gün içerisinde işlemi yerine getirmesini emreden bir ihtarname gönderecektir (CPR m. 26.4(9)(a)). Tarafın bu ihtarnameye de uygun hareket etmemesi halinde, davacı ise dava formu davalı ise cevap formu iptal edilecektir (CPR m. 26.4(9)(b)). İhtara uymayan tarafın davacı olması halinde, davası reddedilecek; davalı olması durumunda, davacı mahkemeden lehine karar verilmesini isteyebilecektir³⁴².

³³⁹ Pearl/Parker, s. 79.

³⁴⁰ Loughlin/Gerlis s. 228.

³⁴¹ Pearl/Parker, s. 80.

³⁴² Pearl/Parker, s. 80

III. Mahkeme Tarafından Yargılama Usûlünün Belirlenmesi

A. Genel Olarak

Taraflar önceden arabuluculuğa başvurmayıp ilk kez kendilerine gönderilen soru formunun A kısmında uzlaşma için süre talep etmişlerse, mahkeme bir aylık erteleme kararı verecektir (CPR m. 26.5(2)). Mahkeme, taraflar talep etmemiş olsalar bile re'sen erteleme kararı verebilir. Bu sürenin mahkeme tarafından uzatılması mümkündür. Erteleme kararı verildiğinde, uzlaşmaya varılması halinde, davacı mahkemeye bildirimde bulunmalıdır. Erteleme süresinin bitimine kadar davacı tarafından bir bildirimde bulunulmaması durumunda ise, mahkeme yargılama usûlünün belirlenmesi de dâhil olmak üzere dava yönetimine ilişkin kararları verir (CPR m. 26.5(6)).

Soru formlarının mahkemeye ulaşmasından sonra yargılama usûlü mahkeme tarafından belirlenecektir. Mahkeme, soru formları ve dava- cevap formları üzerinden karar verilemeyeceğini düşünüyorsa, yargılama usûlünün belirlenmesi için bir duruşma yapabilir (CPR m. 26.7(5)). Fakat bu durum, küçük talepler yargılamasında istisnaidir³⁴³. Usûl ekonomisinin gereği olarak yargılama usûlü, öncelikle sayılan ilgili belgeler üzerinden belirlenmeye çalışılmalıdır. Mahkeme yargılama usûlünü belirlerken, bunu mümkün olduğunca taraflarla iş birliği içinde ve baskın amaca uygun olarak yapmalıdır.

Medenî Yargılama Kuralları, yargılama usûllerini belirlerken ilk değerlendirmeyi dava değeri üzerinden yapmıştır. Kural olarak, £10.000 ve altındaki davalar küçük talepler (CPR m. 26.9(1)(a)(i)), £10.001-25.000 arasındaki davalar hızlı (CPR m. 26.9(5)(b)(i), £25.001-100.000 arasındaki davalar ara (CPR m. 26.9(7)(b) ve geriye kalan davalar da çoklu yargılama usûlünde görülecektir (CPR m. 26.9(12)). Dava değeri üzerinden yapılan değerlendirme mutlak olmayıp, diğer hususlarla birlikte ele alınacaktır. Ayrıca belirtmekte fayda vardır ki, mahkeme davacının davasına biçtiği değeri kabul etmek zorunda değildir. Mahkeme, davacının talep ettiği miktarın makul olarak elde edilebilecek miktarı aştığına kanaat getirdiği takdirde, davacıyı miktarı gerekçelendirmeye yönlendirebilir. Fakat mahkeme, davacının

³⁴³ Applebey, **Guide**, s. 81; Sime, **Practical Approach**, s. 160; Zuckerman, s. 698.

talebine davacının öne sürdüğünden daha yüksek bir değer biçemez veya davacının atladığı kalemleri kendiliğinden dahil edemez³⁴⁴.

Muhtemel yargı süresi, yargılama usûlünün belirlenmesinde bir diğer önemli ölçüttür³⁴⁵. Dava değeri gibi mutlak bir ölçüt olmayan muhtemel yargı süresi, yalnızca duruşma süresi olarak düşünülmemelidir. Mahkemenin uyuşmazlıkla ve yargılama masrafları ile ilgili karara varması gereken süre de muhtemel yargılama süresi içerisinde³⁴⁶. Bunların haricinde tarafların dava arkadaşlarını davaya dahil etme niyetlerinin olup olmaması hususu da, yargılama süresinin belirlenmesinde dikkate alınmalıdır (CPR m. 26.13(1)(d)-(f)). Muhtemel yargı süresini etkileyerek yargılama usûlünün belirlenmesinde dikkate alınacak bir diğer husus, davanın karışıklığıdır³⁴⁷. Davanın karışıklığı, özellikle kişiye ilişkin zararlarda ön plana çıkan bir ölçüttür³⁴⁸.

Davanın üçüncü kişileri etkileyip etkilememesi ve davalının da davacıya bir karşı dava açtığı durumlarda, karşı davanın değeri ile karmaşıklığı da yargılama usûlünün belirlenmesinde önem taşımaktadır (CPR m. 26.13(1)(e)-(g)).

Yargılama usûlünün belirlenmesinde dikkate alınabilecek diğer husus da, tarafların iradeleridir. Yargılamanın tarafları soru formunu doldurarak mahkemeye yargılamanın hangi usûlde görülmesini talep ettiklerini belirtirler. Medenî Yargılama Kuralları, bu hususun yargılama usûlünün belirlenmesinde değerlendirilmesi gerektiğini, fakat nihai kararın mahkemeye ait olduğunu ifade etmektedir (CPR m. 26.13(1)(h)).

B. Yargılama Usûlünün Belirlenmesi Duruşması

Mahkemece yukarıda sayılan hususlar göz önünde bulundurularak yargılama usûlü belirlenemiyorsa, bir yargılama usûlünün belirlenmesi duruşması yapılabilecektir (26 SA. Y. para. 13(1)). Yeniden belirtmekte fayda vardır ki, küçük talepler yargılamasında genellikle yargılama usûlünün belirlenmesi, hâkim tarafından

³⁴⁴ Zuckerman, s. 701.

³⁴⁵ Zuckerman, s. 702.

³⁴⁶ Zuckerman, s. 702.

³⁴⁷ Örneğin, iflâs davası ya da karmaşık fikrî mülkiyete ilişkin davalar genellikle çoklu yargılama usûlünde görülmektedir Zuckerman, s. 698.

³⁴⁸ Applebey, **Guide**, s. 83.

dosya üzerinden yapılmakta olup bir duruşma düzenlenmemektedir³⁴⁹. Küçük taleplerde genellikle taraflardan birinin soru formunu doldurmaması³⁵⁰, dava değeri hususunda net olmayan ifadeler kullanması, tarafların farklı yargılama usûlü önerisinde bulunmaları ya da delillerin kullanımı ile ilgili açıklık olmaması halinde yargılama usûlünün belirlenmesi için duruşma yapılmaktadır³⁵¹.

Mahkeme tarafından duruşma yapılmasına karar verilirse, taraflara duruşma tarihinden en az yedi gün önce duruşma yapılacağına dair bildirim yapılmış olmalıdır (26 nolu Yönetmelik para13(2)(a)). İlgili bildirimde duruşma yapılmasına ihtiyaç duyulma sebeplerine ilişkin kısa bir açıklama da yer almalıdır (26 SA. Y. para. 13(2)(b)).

Aktif dava yönetiminin sağlanması ve tarafların mahkemenin davaları baskın amaca uygun olarak adil bir şekilde ele almasına yardımcı olma görevi nedeniyle, yargılama usûlünün belirlenmesi duruşmasına katılan yasal temsilci, davaya aşına olmalı; davanın hangi yargılama usûlünde görüleceği ve hangi dava yönetimi kararlarının alınacağı hakkında için mahkemeye ihtiyaç duyacağı bilgileri sağlayabilmelidir (26 SA. Y. para 13(5)).

C. Yargılama Usûlünün Yeniden Belirlenmesi

Yargılama usûlünün doğru belirlenmediğini düşünen taraflardan her biri yeniden belirleme yapılmasını talep edebilirken, mahkeme de re'sen yargılama usûlünü değiştirebilir (CPR m. 16.18(1)(a)). 1 Ekim 2023 tarihinden önce talebin yapılacağı mahkeme, kararın tarafın yokluğunda verilir verilmemesine göre değişmekteydi³⁵². Tarafın yokluğunda verilen bir karar söz konusu ise, taraf yargılama usûlünün yeniden belirlenmesi için davanın görüldüğü mahkemeye başvurabilirdi³⁵³. Karar tarafın da bulunduğu bir duruşmada verilmiş ise, bu halde kanun yoluna başvurulması gerekmekteydi³⁵⁴. Tarafın yokluğunda verilen karara karşı başvuru,

³⁴⁹ Applebey, **Guide**, s. 87; Sime, **Practical Approach** s. 160; Pearl/Parker, s. 83.

³⁵⁰ Loughlin/Gerlis, s. 229.

³⁵¹ Loughlin/Gerlis, s. 229; Pearl/Parker, s. 83.

³⁵² Pearl/Parker, s. 83; Zuckerman, s. 703.

³⁵³ Loughlin/Gerlis, s. 239; Pearl/Parker, s. 83; Zuckerman, s. 703.

³⁵⁴ Loughlin/Gerlis, s. 240; Pearl/Parker, s. 83.

daire hâkimi (*circuit judge*) tarafından incelenmekteydi³⁵⁵. Mevcut Medenî Yargılama Kuralları uyarınca ise, taraflar yalnızca davanın görülmekte olduğu mahkemeye itirazda bulunarak, yargılama usûlünün değiştirilmesini talep edebilirler.

Mahkemenin yargılama usûlünün değiştirilmesine karar verebilmesi için geçerli nedenler olduğuna kanaat getirmesi gerekmektedir³⁵⁶. Örneğin, dava için bir usûl belirlenmiş olup bu belirlemeden sonra koşullarda önemli bir değişiklik meydana gelmiş ise, yargılama usûlünün değiştirilmesi için geçerli nedenin varlığı kabul edilebilir³⁵⁷. Mahkeme, baskın amaca uygun olarak yargılama usûlünün değiştirilmesi konusunda takdir yetkisini kullanacaktır³⁵⁸. Mahkeme, ayrıca yapılacak değişikliğin davanın yürütülmesi ve mahkemenin kaynakları üzerinde yaratabileceği etkiyi de dikkate alacaktır. Tarafların bu yöndeki taleplerini, yargılamada önemli bir masraf yapılmadan önce ileri sürmeleri halinde taleplerinin kabulü daha olasıdır³⁵⁹. Türk Hukuku'nda yargılama usûlünün belirlenmesine ilişkin bir aşama bulunmamakla birlikte, yargılama usûlünün değiştirilerek yeniden belirlendiği bir aşama da kendine yer bulmamaktadır. Bu farklılığın Türk Hukuku'nda yalnızca iki yargılama usûlünün bulunmasından kaynaklanıyor olması muhtemeldir. Kanaatimizce yargılama usûlünün belirlenmesi ve şartlara göre yeniden belirlenmesi için ek bir aşama tesis edilmesi yargılamanın uzaması tehlikesini barındırmaktadır.

D. Dava Yönetimine İlişkin Kararlar

Mahkemece yargılama usûlü belirlendikten sonra taraflara yargılama usûlü bildirilecektir³⁶⁰. Dava küçük talepler yargılama usûlünde görülecekse bildirim, kararın gerekçelerini de içeren dört formdan biri kullanılmak suretiyle yapılır (4 SA. Y., *Allocation*). Hâkim, duruşma yapılmasına karar vermiş ise form ile duruşma tarihini de taraflara bildirecektir. Duruşma tarihi taraflarca aksi kararlaştırılmamışsa, belirlenen yargılama usûlünün taraflara tebliğinden en az yirmi bir gün sonra olmalıdır. Hâkim duruşma yapılmasına gerek olmadığı kanaatinde ise taraflara tebliğ edilecek formda, tarafların da kabul etmesi halinde, uyuşmazlığın sunulan dokümanlar üzerinden karara bağlanabileceği belirtilir. Uyuşmazlığın duruşma yapılmaksızın

³⁵⁵ Applebey, **Guide**, s. 84

³⁵⁶ Loughlin/Gerlis, s. 239.

³⁵⁷ Loughlin/Gerlis, s. 239.

³⁵⁸ Loughlin/Gerlis, s. 239

³⁵⁹ Zuckerman, s. 703.

³⁶⁰ Reeves, **Successful Claims**, s. 50; Sime, **Practical Approach**, s. 172.

karara bağlanabilmesi için iki tarafın da rızası gerekmektedir. Rızanın sağlanamaması halinde duruşma yapılması gerekmektedir. Aksi halde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin alenî yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesi ihlâl edilmiş olacaktır³⁶¹.

Duruşma bildirimi tahmini duruşma süresini de içerir. Bu süreler yargılamaya ilişkin kesin süreler olmayıp, hâkime yol göstermesi amacıyla belirlenmektedir. Basit nitelikteki uyuşmazlıkların, genelde otuz dakika ile bir buçuk saat arasında karara bağlanması öngörülmektedir. Buna karşılık, birden fazla tanık veya bilirkişi deliline dayanan davalarda tahmini duruşma süresi iki ile iki buçuk saat arasında değişebilecektir.

Bildirim ile birlikte hâkim, taraflardan duruşma için gerekli hazırlıkların yapılmasını talep edecektir. Karar verirken mahkeme, baskın amaç kapsamında uyuşmazlığın adil bir şekilde çözüme kavuşturulabilmesi için davanın düzgün bir şekilde hazırlanmasını sağlamaya, ancak gereksiz masraflardan da kaçınmaya çalışacaktır³⁶². Medenî Yargılama Kuralları m. 32.1(1) mahkemeye, hangi konularda delil talep ettiği, söz konusu delillerin niteliği ve delillerin mahkemeye sunulma şekli hakkında karar verme konusunda geniş kapsamlı bir yetki vermektedir. Bu kapsamda hâkim, uyuşmazlığın çözümü için normal şartlarda kanunun cevaz verdiği delillerin yargılamada kullanılmamasına da karar verebilecektir (CPR m. 32.1(2)). Hâkim tanık ifadelerinin uzunluğu, kapsamı (CPR m. 32.2(2)(b)) ve bilirkişi deliline dayanılıp dayanılamayacağı hakkında karar verme yetkisine (CPR m. 35.4(1)) sahiptir.

Küçük talepler yargılamasında hâkim, çoğunlukla yargılama sürecinin işleyişinin nasıl olacağına dair matbu kararlar (*standart directions*) verecektir³⁶³. Matbu kararlar tarafların, duruşmada dayanmayı planladıkları tüm belgelerin kopyalarını en geç duruşma gününden on dört gün önce, diğer tarafa ve mahkemeye sunmalarını ve duruşmaya belgelerin aslını da beraberlerinde getirmeleri gerektiğini içerir (27 SA. Y., Ek B). Tarafların bilirkişi deliline dayanmak için izin talep etmeleri gerekmektedir. Mahkeme bilirkişi deliline dayanılmasına izin verirse, bilirkişi

³⁶¹ Sime, **Practical Approach**, s. 306.

³⁶² Sime, **Practical Approach**, s. 172

³⁶³ Bennie, s. 65; Sime, **Practical Approach**, s. 172; Pearl/Parker, s. 169; Gündüz, s. 20

raporlarının da karşılıklı olarak sunulmasını emreder³⁶⁴. Belgelerin karşı tarafa sunulması ile her iki tarafın da duruşmaya hazırlıklı gelmesi amaçlanmaktadır³⁶⁵.

Mahkeme matbu kararların davanın duruşmaya hazırlanması için yeterli olmayacağına kanaat getirirse, özel nitelikte kararlar verebilir³⁶⁶. 27A sayılı Yönetmelik EK C’de hâkimin matbu kararlara ek veya matbu kararlar yerine verebileceği özel nitelikteki kararlar belirtilmiştir. Buna göre, hâkim dava veya cevap formunda belirsizlik bulunan tarafın ek açıklama yapmasına veya bilirkişi raporunun gerekli olduğu kanaatindeyse, tarafların ortak bir bilirkişi üzerinde anlaşmalarına karar verebilir. Taraflar, tanık deliline dayanmışlarsa mahkeme yazılı tanık beyanlarının duruşmadan önce taraflar arasında değiş tokuşunu emredebilir. Belirtmekte fayda var ki EK’te bulunan kararlar tahdidi nitelikte değildir. Mahkemece uygun görülen başkaca kararlar da verilebilir³⁶⁷.

Mahkeme, taraflardan beklenen hazırlığın yapılabilmesi için bir ön duruşma yapılması gerektiği kanaatindeyse bir ön duruşma (*preliminary hearing*) günü tayin edebilir (CPR m. 27.6(1)(a)(ii). Ön duruşmanın amacı, tarafların esas duruşmaya uyuşmazlığın çözümü için gerekli hazırlıkları yapmış şekilde gelmeleridir. Bunun haricinde, hâkim davanın başarı şansı olmadığı kanaatinde olmakla birlikte, davayı reddetmeden önce taraflara söz hakkı tanımak istiyorsa ön duruşma yapılabilir (CPR m. 27.6(1)(b)-(c)). Küçük talepler yargılamasında amaç, masrafların sınırlandırılması olduğu için hâkim, ön duruşmaya karar verirken bu hususu göz önünde tutmalıdır (CPR m. 27.6(2)). Bu sebeple, uygulamada genellikle küçük talepler yargılamasında ön duruşmaya karar verilmemektedir³⁶⁸. Mahkemece ön duruşma yapılmasına karar verilirse, duruşma yapılacağı duruşma tarihinden en az on dört gün önce taraflara bildirilmelidir (CPR m. 27.6(3)). Tarafların mutabık kalması halinde, ön duruşma mahkemece nihaî duruşma olarak nitelendirilerek karar verilebilir (CPR m. 27.6(4)). Ön duruşmanın karar duruşması olarak ele alınmadığı hallerde, mahkeme daha önceden belirleme yapmamışsa nihaî duruşma tarihini ön duruşmada belirleyebilir veya daha sonradan taraflara bildirebilir (CPR m. 27.6(5)). Tarafların ön duruşmaya katılmaması halinde uygulanacak bir yaptırım, Medenî Yargılama Kuralları metninde

³⁶⁴ Güralp, **Değerlendirme**, s. 155.

³⁶⁵ Pearl/Parker, s. 169.

³⁶⁶ Sime, **Practical Approach**, s. 303.

³⁶⁷ Pearl/Parker, s. 182.

³⁶⁸ Pearl/Parker, s. 182.

yer almamaktadır. Fakat Medenî Yargılama Kuralları'nın 3. maddesinin 4. fıkrası hâkime uygun gördüğü hallerde, tarafların sunmuş olduğu formları dikkate almadan karar verme yetkisi vermektedir. Hâkim bu yetkisini, duruşmaya katılmayan tarafın sunmuş olduğu formu dikkate almayarak kullanabilir. Bunun haricinde hâkim, ön duruşmaya katılmamayı yargılama giderleri ile ilgili karar verirken, kötü niyetli bir davranış³⁶⁹ olarak kabul edebilir³⁷⁰.

Diğer yargılama usûllerinde duruşmaya hazırlık aşamasında duruşmanın hızlandırılması adına delil ikamesi (*disclosure*) söz konusu olabilmektedir. Delil ikamesinde taraflar ya da üçüncü kişinin elinde bulunan dava ile ilgili belgeler, diğer taraf ile paylaşılır³⁷¹. Duruşma öncesinde böyle bir ara aşamanın varlığı tarafların birbirlerinin ellerindeki delilleri görerek davanın başarı şansı üzerinde daha gerçekçi tahminlerde bulunmalarını sağlar ve bazı hallerde uzlaşmanın önünü açar. Fakat, delil ikamesi kurumu, küçük talepler yargılamasında uygulanmadığı için (CPR m. 31.1(2)) bu husus zikretmekle yetinilmiştir³⁷².

Duruşma öncesi aşamada mahkemenin yargılamanın haritasını çıkartmak amacıyla vermiş olduğu anılan kararlar, Türk Hukuku'nda tensip tutanağında yer alan hususlarla benzerlik göstermektedir. Nitekim Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Cumhuriyet Başsavcılıkları İdarî ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik'in 200. Maddesinin 1. fıkrasının d bendi uyarınca, davanın açılmasından sonra düzenlenen tensip tutanağıyla hâkim, taraflardan yargılamanın ilerlemesi amacıyla gerekli işlemlerin yapılmasını isteyebilmektedir.

³⁶⁹ Yargılama giderlerinin belirlenmesi ile ilgili olarak bkz. aşı. 3. Bölüm, § 5, II.

³⁷⁰ Applebey, **Guide**, s. 86; Bennie, s. 66.

³⁷¹ Jolowicz, **Procedure**, s. 41; Sime, **Practical Approach**, s. 334; Zuckerman, s. 784;

³⁷² Delillerin ikamesi kurumu altında düzenlenen hususların Türk Hukuku'nda ön inceleme aşamasında ele alındığı söylenebilir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 137. maddesinin 1. fıkrası uyarınca, ön inceleme aşamasında mahkeme, tarafların delillerinin sunulması ve delillerin toplanması hususunda gerekli işlemleri yapmalıdır. Fakat ön inceleme sadece delillerin ikamesinin sağlandığı bir aşama değildir. Ön inceleme aşamasında ayrıca dava şartları ve ilk itirazlar incelenerek uyumsuzluk noktalarının tespiti de sağlanmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ön inceleme İngiliz Hukuku'nda yer alan dava yönetimi toplantıları, ön duruşma incelemesi ve delillerin ikamesi kurumlarının tamamının karşılığına denk gelmektedir. Dava yönetimi toplantıları hakkında bkz. yuka. 2. Bölüm, § 3, I., Delillerin ikamesi hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. Loughlin/Gerlis, s. 425-451; Gündüz, s. 98-108; Güralp, **Değerlendirme**, s. 174-175; Ticen Özraşit, **Türk, İngiliz ve K.K.T.C Medeni Usul Hukuklarında Deliller ve Delillerin Toplanmasına İlişkin Temel Kavramlar ile Güncel Sorunlar**, İstanbul 2017, s. 69-72; Alpay, s. 72-76; Sime, **Practical Approach**, s. 334-359; Zuckerman, s. 784- 860.

§ 4 Duruşma Aşaması

I. Duruşma Aşamasının Genel Olarak Tanıtımı ve Teknolojik Gelişmelerin Duruşmalar Üzerindeki Etkisi

A. Duruşma Aşamasının Genel Olarak Tanıtımı

Türk Hukuku'nda esasen yargılamanın aşamaları arasında duruşma diye bir aşama bulunmamaktadır. Duruşmalar tahkikat ve sözlü yargılama aşamalarında gerçekleştirilmektedir. Fakat İngiliz Hukuku'nda tahkikat, Türk Hukuku'nun aksine tarafların iddia ve savunmalarının değerlendirildiği aşama anlamına gelmeyip, yargılama usûlünün belirlenmesi ile duruşma arasında geçen zamanın karşılığıdır³⁷³. Bu durumda, Türk Hukuku'nda tahkikat duruşma aşamasını da kapsamına almasına rağmen İngiliz Hukuku'nda tahkikat ile duruşma farklı aşamalardır. Terim karmaşasına sebebiyet vermemek amacıyla, yargılama aşamaları duruşma öncesi hazırlık ve duruşma aşaması şeklinde ayrılmıştır.

İngiliz Hukuku'nda duruşmada sözlülük ilkesi hâkimdir³⁷⁴. Duruşmanın nasıl ilerleyeceği ile ilgili standart düzenlemeler olmakla birlikte, hâkim bu kuralları uygulamayarak başka bir yol takip edebilir³⁷⁵. Mahkeme salonunda alenî şekilde gerçekleşen diğer yargılama usûllerinde duruşma, kural olarak, tarafların açılış konuşmasıyla başlar³⁷⁶. Önce davacı veya vekili davayı açmasına sebebiyet veren taleplerini ve dayandığı vakıaları sunar. Ardından ise davalı veya vekili savunmalarını sunar. Fakat bu zorunlu bir aşama olmayıp, hâkim dosyadan uyuşmazlık konusunu yeteri kadar kavradığını düşünürse açılış konuşmalarının yapılmamasına karar verebilir (28 SA. Y. para. 8.2).

Açılış konuşmasının ardından davacının delilleri incelenir³⁷⁷. Bu aşamada öncelikle, varsa davacı tanığının sorgulanmasına geçilir³⁷⁸. Fakat aşağıda ayrıntılı olarak ele aldığımız üzere, mahkeme tanığın sesli dinlenilmesi yerine yazılı

³⁷³ Gündüz, s. 97; Güralp, **Değerlendirme**, s. 173.

³⁷⁴ Gündüz, s. 107; Güralp, **Değerlendirme**, s. 177.

³⁷⁵ Zuckerman, s. 1103.

³⁷⁶ Gündüz, s. 107; Jonny Hall/Kim Blackie/Nick Longworth/Fiona Boyle, **Civil Litigation in Practice**, 12. Bası, Newcastle upon Tyne 2012, s. 242; Alpay, s. 120; Sime, **Practical Approach**, s. 343; Pearl/Parker, s.217; Zuckerman, s. 1103.

³⁷⁷ Sime, **Practical Approach** s. 344; Pearl/Parker, s. 217; Zuckerman, s. 1103.

³⁷⁸ Gündüz, s. 108; Hall/ Blackie/ Longworth/ Boyle, s. 242.

beyanlarını doğrudan esas alabilecektir³⁷⁹. Davacı tanığının dinlenilmesine karar verilmişse, bu aşamada önce kendisini tanık gösteren taraf vekilince, ardından ise karşı taraf vekilince sorgulanabilir³⁸⁰. Tanığın karşı taraf vekili tarafından sorgulanması, çapraz sorgu anlamına gelmektedir³⁸¹. Davacı tarafından sunulan başkaca deliller var ise, bunlar da incelendikten sonra aynı prosedür davalının delilleri bakımından uygulanacaktır³⁸². Bu işlemlerin ardından taraflar kapanış konuşmalarını yaparlar ve artık hüküm aşamasına geçilir³⁸³.

B. Teknolojik Gelişmelerin Duruşma Üzerindeki Etkisi

1. Uzaktan Duruşma

Duruşmalar mahkeme salonunda, fiziksel katılım yolu ile gerçekleştirilir³⁸⁴. Fakat baskın amaca uygun bir yargılama, tarafların mahkemeye gelmelerine gerek kalmadan teknolojiden yararlanmak suretiyle gerçekleştirilebilmelidir (CPR m. 1.4(2)(j) - (k)). Tarafların, verimliliği artıracığı ve maliyet tasarrufu sağlayacağı durumlarda teknolojik imkânlardan yararlanmaları beklenmektedir³⁸⁵. Ayrıca, yargılama yapılması için mahkeme salonunda bulunma zorunluluğu olmaması halinde çok daha fazla kişi duruşmaya katılabilecek olup; bireylerin adalete erişimi kolaylaşacaktır³⁸⁶. Bu amacı sağlamaya yönelik olarak duruşmaların telefon, video veya eş zamanlı iletişime izin veren başka herhangi bir yöntemle yapılmasının önü açılmıştır (CPR m. 39.1(1)(a)). Teknolojinin toplum genelinde kullanımının artması ve koronavirüs salgınının yarattığı acil durum, mahkemelerin hukuk davalarında uzaktan duruşmalar için bilgisayar teknolojisini benimsemesine neden olmuştur³⁸⁷.

Esasında Nisan 1999'dan beri duruşmaların telefonla veya diğer doğrudan iletişim yöntemleriyle yapılması mümkündür (CPR m. 3.1(2)(d)). Telefon yoluyla

³⁷⁹ Bkz. 3. Bölüm, § 1, II, D.

³⁸⁰ Gündüz, s. 108; Alpay, s. 121.

³⁸¹ M. Serhat Sarısözen, **Medeni Usul Hukukunda Soru Yönelme ve Çapraz Sorgu**, Ankara 2016, s. 27; Alpay, s. 121.

³⁸² Sime, **Practical Approach**, s. 435.

³⁸³ Gündüz, s. 108; Hall/ Blackie/ Longworth/ Boyle, s. 242; Zuckerman, s. 1103.

³⁸⁴ Sime, **Practical Approach**, s. 439.

³⁸⁵ Zuckerman, s. 1094.

³⁸⁶ Ethan Katsh/ Orna Rabinovich-Einy, **Digital Justice Technology and the Internet of Disputes**, Amerika Birleşik Devletleri, 2017, s. 47.

³⁸⁷ Sime, **Practical Approach**, s. 439.

yapılabilecek olan duruşmalar, yargılama usûlünün belirlenmesi duruşması ya da iş çizelgesi uyarınca iki saat veya altında süreceği öngörülen duruşmalardır (27A SA. Y. para. 6.3). 16 Ekim 2023 öncesinde yönetmelikte, ancak her iki tarafın da rıza göstermesi halinde telefonla duruşmaların yapılabileceğine ilişkin bir düzenleme yer almaktaydı³⁸⁸. Hâkimin takdir yetkisine sınırlama getiren bu hükmün kalkması ile birlikte telefonla duruşma hususunda hâkime daha geniş bir özgürlük alanı bırakıldığını söyleyebiliriz.

Duruşmaların video konferans yolu ile yapılmasına ilişkin hükümler daha ayrıntılıdır. 32 nolu yönetmeliğin 3 numaralı ekinde yer alan Video Konferans Kılavuzu, Avustralya Federal Mahkemesi tarafından geliştirilen bir protokole dayanmaktadır. Video konferans, karşımıza en çok başka yargı çevresinde bulunan tanığın dinlenilmesinde çıkmaktadır³⁸⁹. Video konferans yoluyla duruşmanın icrasının uygunluğu her somut olayda dikkatle incelenecek ve özellikle tarafların teknolojiye erişim hususunda eşit imkânlara sahip olup olmadığı değerlendirilerek, bir karara varılması gerekecektir³⁹⁰.

Duruşmanın video konferans yolu ile gerçekleştirilebilmesi için hâkim, taraflar, varsa avukat ve tanığın duruşmadan yaklaşık yirmi dakika önce hazır bulunmaları tavsiye edilir (32 SA. Y. EK 3 para 11). Oluşabilecek teknik bir aksaklık halinde desteğine başvurulması için teknik uzmanlığa sahip birisinin hazır bulunması gerekir (32 SA. Y. EK 3 para 10).

Uzaktan duruşma, özellikle koronavirüs döneminde İngiliz yargı sisteminde oldukça kullanılmıştır. Hastalığın son derece bulaşıcı olması bu dönemde ek bazı önlemlerin alınmasını gerektirmiş; 20.01.2020 tarihinde uzaktan duruşmalara ilişkin protokol yayınlanmıştır³⁹¹. Koronavirüs döneminde yayınlanan uzaktan protokolle, sosyal mesafenin korunmasının teşvik edilmesi ve yargılamaların gecikmesinin beraberinde getireceği aşırı dava yükünün önlenmesinin amaçlandığı söylenebilir³⁹².

³⁸⁸ Sime, **Practical Approach**, s. 439.

³⁸⁹ Sime, **Practical Approach**, s. 440.

³⁹⁰ Investment Arbitration Subcommittee of the IBA Arbitration Committee, “**Arbitrating Small Value Claims in Investment Arbitration**”, s. 48.

³⁹¹ <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/03/Civil-court-guidance-on-how-to-conduct-remote-hearings.pdf>

³⁹² Sime, **Practical Approach**, s. 441.

Uzaktan duruşmaların, yakın gelecekte özellikle küçük taleplerin karara bağlanmasında giderek daha fazla öneme sahip olacağı düşünülmektedir³⁹³. Bir görüş, hukuk sisteminde reform yapmak için en iyi başlangıç noktasının küçük miktardaki uyuşmazlıklar olduğunu ifade etmektedir. Bu görüşe göre, küçük miktardaki talepler hem çevrimiçi sistemde yargılama yapabilmek için daha basit nitelikte olup, hem de esasen yargılama sistemindeki dosyaların çoğunu oluşturmaktadır³⁹⁴.

Çevrimiçi mahkemeler, her ne kadar adalete erişimi arttırdığı için hukuk camiasında desteklense de, sisteme getirilen eleştiriler de azımsanmayacak sayıdadır. Lord Briggs, 2016 yılında kaleme aldığı raporunda³⁹⁵ bu eleştirilere geniş bir şekilde yer vermiştir. Sisteme getirilen eleştirilerden ilki, çevrimiçi mahkemenin daha az önemli iddiaların görüldüğü bir mahkeme olarak yanlış bir intiba uyandırabileceği hususundadır³⁹⁶. Bunun yanı sıra, bilgisayar kullanımında zorluk yaşayan kimselerin sistemin çevrimiçi olması nedeniyle adalete erişimleri engellenecektir. Ayrıca çevrimiçi şekilde yapılacak olan duruşmaların, tarafların üzerinde olan mahkeme salonunda olmanın verdiği doğruyu söyleme baskısını ve şeffaflığı azaltacağı ileri sürülmektedir³⁹⁷. Çevrimiçi duruşmalara yönlendirilen en büyük eleştiri, alenîyetin nasıl sağlanacağı yönünde olmuştur³⁹⁸. Bu hususta koronavirüs döneminde alenîyetin sağlanması adına birkaç öneride bulunulmuştur. Bu öneriler, duruşmanın ses ve görüntüsünün bir mahkeme salonuna aktarılması, basın kartı sahibi gazetecilerin uzaktan duruşma sistemine giriş yapmasına izin verilmesi ve en nihayetinde de duruşmanın internet üzerinden canlı yayınlanmasıdır³⁹⁹. Lord Briggs raporunda eleştirileri ele almakla birlikte, özellikle küçük miktardaki para alacaklarının dava konusu edildiği taleplerin görüleceği bir Çevrimiçi Mahkeme (*Online Court*) kurulmasını önermiştir⁴⁰⁰. Lord Briggs'un Britanya Kolombiyası'ndaki Hukuk

³⁹³ Zuckerman, s. 595. Uzaktan duruşmanın Türk Hukuku'ndaki basit nitelikteki uyuşmazlıklar hakkında uygun olabileceğine ilişkin olarak bkz. Hakan Pekcanıtez/ Oğuz Atalay/ Muhammet Özekes, "**Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme**", TBBD 2020, C. 150, s. 274; E Gökçe Karabel/Dilek Aydemir, "**Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Hızlandırılması ve Adalete Erişim Hakkı Bakımından Çevrimiçi Yargılama ve Yapay Zekanın Kullanımı**", MÜHF-HAD 2023, C. 29, S. 1, s. 567.

³⁹⁴ Richard Susskind, *Online Courts And The Future Of Justice*, Oxford, 2019, s. 149-150.

³⁹⁵ Lord Justice Briggs, *Civil Courts Structure Review: Final Report*, 2016 (<https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/07/civil-courts-structure-review-final-report-jul-16-final-1.pdf>).

³⁹⁶ Briggs, s. 36-37.

³⁹⁷ Briggs, s. 37.

³⁹⁸ Zuckerman, s. 595.

³⁹⁹ Civil Justice in England and Wales Protocol Regarding Remote Hearings, para. 7-9.

⁴⁰⁰ Briggs, s. 54.

Uyuşmazlıkları Çözüm Mahkemesi'nden (*Civil Resolution Tribunal*) etkilenecek hazırladığı teklif, değeri £25.000 'dan az olan davaların görülebilmesi için yeni bir çevrimiçi anlaşmazlık çözüm sisteminin uygulanmasıydı⁴⁰¹. Öneriye göre dava süreci, çevrimiçi bir portal kullanan kullanıcılar tarafından başlatılacak ve üç aşamadan oluşacaktı. Önerilen sistem, ilk aşamada davacıların taleplerini sınıflandırmalarına ve sahip oldukları olası çözüm yöntemlerinin saptanmasına yardımcı olacaktır⁴⁰². İkinci aşamada uyuşmazlığın taraflar için bir hâkimin katılımı olmaksızın çözümü amaçlanmaktadır. Bunun için sistem üzerinde bir arabuluculuk faaliyeti sağlanacaktır⁴⁰³. Taraflar bu aşamada da anlaşmaya varamazlar ise, üçüncü aşamada karar, elektronik olarak sunulan belgeler temelinde, çevrimiçi olarak hâkimler tarafından verilecektir⁴⁰⁴.

Elektronik duruşma, Türk medenî yargılama hukukunda kendisine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 149. Maddesinde yer bulmaktadır. Bu hüküm koronavirüs salgını öncesi çok uygulanmamakla birlikte, 2020 yılında 7251 sayılı Kanun ile değiştirilmiş ve ardından maddenin uygulanmasına ilişkin ayrıntılar Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik'te⁴⁰⁵ düzenlenmiştir. Anılan yöntemle, dinlenecek kişiler ile hâkim farklı yerde bulunarak duruşmanın icrası gerçekleştirilmektedir. Bu yönüyle ses ve görüntü nakli ile duruşmanın icrası, yargılamanın bir bütün olarak hâkimin gözetiminde yapılmasını gerektiren doğrudanlık ilkesinden ayrılmaktadır⁴⁰⁶. Fakat hâkim duruşmada dinlenecek kişilerle elektronik vasıtalar aracılığıyla irtibat kurduğundan, ses ve görüntü nakli ile duruşmanın icrasının doğrudanlık ilkesinin mutlak bir istisnası olmadığı kanaatindeyiz⁴⁰⁷. Ayrıca, ses ve görüntü nakli yoluyla duruşma icrası

⁴⁰¹ Briggs, s. 115.

⁴⁰² Briggs, s. 58

⁴⁰³ Briggs, s. 39.

⁴⁰⁴ Briggs, s. 39.

⁴⁰⁵ RG 30.06.2021 31527

⁴⁰⁶ Aziz Serkan Arslan, **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi**, Ankara 2012, s. 5-8; Aziz Serkan Arslan, **"Doğrudanlık İlkesi"**, SDÜHFD 2016, C. 4 Mıhbir Özel Sayısı, s. 141; Nur Bolayır, **"Fransız Hukukundaki Düzenlemeler Işığında Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşmaların İcrası"**, GSÜHFD 2020, S. 2, s. 1176-1177; Barış Toroman, **"Covid-19 Pandemisinin Etkisi Altında Hukuk Yargısında Elektronik (Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla) Duruşma (E-Duruşma)"**, Covid-19 Küresel Salgınının Hukuktaki Yansımaları, Ankara 2021, s. 500; Gökçe Varol Karaosmanoğlu, **"Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun'la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi"**, AndHD, Ocak 2022, C.8, S. 1, s. 72; Anar Mirzayev, **"Medeni Yargılamada E-Duruşma"**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2023, s. 64.

⁴⁰⁷ Serdar Kale, **"Ses ve Görüntünün Nakledilmesi Yoluyla Duruşmanın İcrası (HMK md. 149)"**, MİHDER 2013, S. 25, s. 144; Seda Gayretli Aydın, **"Medenî Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü**

işlemlerin daha hızlı ve daha az masrafla gerçekleştirilebilmesi yönünden usûl ekonomisine hizmet eder niteliktedir⁴⁰⁸.

Taraf ve vekilinin ses ve görüntü nakli yolu ile duruşmaya katılması, tarafların talebi üzerine gerçekleşebilmektedir. Ayrıca, kendiliğinden araştırma ilkesine tâbi bir dava söz konusu ise, mahkeme de bu hususta re'sen karar verebilmektedir. Tanığın, bilirkişinin ve uzmanın dinlenmesi hususunda, mahkeme re'sen veya talep üzerine karar verebilmektedir. Kanun maddesinde fer'î müdahile ilişkin bir düzenleme yer almamasına karşın, öğretide fer'i müdahilin de yanında katıldığı tarafın itiraz etmemesi koşuluyla, ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla bulunduğu yerden duruşmaya katılmasının mümkün olduğu belirtilmektedir⁴⁰⁹.

Talebin gerekli olması halinde UYAP mobil uygulamaları, avukat veya vatandaş portalı üzerinden duruşma gününden en az iki iş günü önce mahkemeden talepte bulunulmalıdır (Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik m. 8). Mahkeme, talep hakkında duruşma gününden en az bir gün önce kesin olarak karar verir. Mahkeme talebi; talebin süresinde yapılmaması, talep hakkının kötüye kullanılması ya da yargılamayı sürüncemede bırakma amacı taşıması ve e-Duruşma yapılmasını zorlaştıran hukukî, fiilî veya teknik engellerin bulunması hallerinde, gerekçeli bir şekilde reddedebilir (Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik m. 9/2).

Taraf veya vekili avukatlık bürosundan, baro tarafından bu amaç için belirlenen bölümden, adliyede bu amaca tahsis edilen yerden ya da her türlü etki ve yönlendirmeden uzak, ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve

Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma", DEÜHFD 2017, C. 19, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan Özel Sayı, s. 2120; Bolayır, **Duruşmaların İcrası**, s. 1177; Karaosmanoğlu, s. 74; Muhammet Özkes, **"Dijital Çağda Yargılama, Adalete Erişim ve Yargılama İlkelerine Genel Bakış"**, Dijital Çağda Medeni Yargı (2022'den Bakış), Ankara 2022, s. 47-48; Aziz Serkan Arslan, **E- Duruşma Hukuk Yargılamasında Videokonferans Yöntemi** (HMK m. 149), İstanbul 2023, s. 68-71. Pekcanitez ise ses ve görüntü nakli ile duruşmaların icrasını günümüzün bir gereği olarak görmekle birlikte, tarafın veya tanığın duruşmada dinlenilmesi halinde hâkim tarafından daha sıhhatli bir değerlendirme yapılabileceğini ifade etmektedir. Hakan Pekcanitez, **"Medenî Yargıda Dijitalleşmeye İlişkin Genel Değerlendirme"**, Dijital Çağda Medeni Yargı (2022'den Bakış), Ankara 2022, s. 412-413).

⁴⁰⁸ Gayretli Aydın, s. 2103; Bolayır, **Duruşmaların İcrası**, s. 1178; Nedim Meriç/ Tuğçe Arslanpınar Tat, **"Elektronik Ortamda Duruşma ve Diğer Yargı Faaliyetlerinin İcrası"**, Dijital Çağda Medeni Yargı (2022'den Bakış), Ankara 2022, s. 206; Karaosmanoğlu, s. 75; Mirzayev, s. 75; Arslan, **E- Duruşma**, s. 83.

⁴⁰⁹ Kale, s. 145; Selçuk Özbek, **"Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Aleniyet İlkesine İlişkin 28 İnci Maddesi İle Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla veya Başka Yerde Duruşma İcrasına İlişkin 149 Uncu Maddesinde 7251 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Hakkında Bazı Düşünceler"**, AD 2021, S. 66, s. 656.

davranışlarını gözlemlemeye, duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde dinlemeye imkân sağlayacak nitelikte bir yerden duruşmaya katılabilir (Yönetmelik m. 11/1 ve 11/5). Buna karşılık, tarafın yemin etmesi veya isticvabı söz konusu ise ya da tanık, bilirkişi ve uzman dinlenecekse bulundukları yerdeki adliye veya ceza infaz kurumlarında bu amaca tahsis edilen yerden duruşmaya katılabilirler (Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik m. 11/2). Fakat sayılan kişiler hastalık, yaşlılık ve engelliliğini gerekçe göstererek meskenlerinden çevrimiçi şekilde duruşmaya katılmayı talep edebilirler (Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik m. 11/4).

2. Çevrimiçi Adlî Para Talepleri Pilot Programı

Briggs'in teklifi kısmen kabul edilerek, belirli uyuşmazlıklar için çevrimiçi bir yargılamaya geçme fikri geliştirildi. Bu noktada test edilen pilot programlardan ilki, Çevrimiçi Adlî Para Talepleri (*Online Civil Money Claim-OCMC*)dir. Bu sistem ile Çevrimiçi Para Talepleri sisteminden farklı olarak, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından da faydalanmak suretiyle, dava sürecinin çevrimiçi olduğu bir sistem test edilmek istenmektedir⁴¹⁰. Pilot uygulama 7 Ağustos 2017'de başlamış olup 1 Ekim 2024'e kadar sürmesi planlanmaktadır (51R SA. Y. para. 2.1(1)).

Çevrimiçi Adlî Para Talepleri pilot sisteminin kullanılabilmesi için talep, tek bir alacaklı tarafından tek bir borçluya karşı yöneltilmiş olmalıdır (51R SA. Y., para. 2.1(3)(f)(i)). Yönetmelik tarafların temsil edilip edilmemesine göre, farklı parasal sınırlar öngörmüştür. Uyuşmazlığın sistem üzerinden karara bağlanabilmesi için, uyuşmazlığın değeri taraflar temsil edilmiyorsa £10.000; tarafların sisteme kayıtlı vekilleri varsa £ 25.000'den az olmalıdır. (51R SA. Y. para. 2.1(6)). Kişiye ilişkin zarar hallerinde Çevrimiçi Adlî Para Talepleri sistemi üzerinden dava açılması mümkün değildir (51R SA. Y. para. 2.1(3)(e)). Çevrimiçi Para Talepleri Sistemi'nde olduğu gibi taraflar, fiil ehliyetine sahip olmalı ve tarafların İngiltere'de bir posta adresinin bulunması gerekmektedir (51R SA. Y. para 2.1.(3)(n) ve 2.1.(3)(g)).

Sistem, Briggs'in teklifine uygun olarak üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada davacı, internet üzerinden form doldurarak dava açmalıdır (51R SA. Y., para.

⁴¹⁰ Karabel/ Aydemir, s. 540.

4.1(1)). Burada, Çevrimiçi Para Talepleri'nden farklı olarak karakter sınırlaması bulunmamaktadır. Dava formunun davalıya tebliği üzerine, davalının dava formunun düzenlenme tarihinden itibaren on dokuz gün içerisinde davaya yanıt verip vermeyeceğini bildirmesi gerekmektedir (51R SA. Y. para. 5.1(1)). Davalı, davaya cevap vermek istemesine rağmen cevap formunu oluşturmak için daha fazla zamana ihtiyaç duyuyorsa, bunu belirterek dava formunun düzenlenmesinden itibaren otuz üç günlük süre içerisinde cevabını sunabilir (51R SA. Y. para. 5.1(7))⁴¹¹. Taraflar bu aşamada bir anlaşmaya varamazlar ise, ikinci aşama olan arabuluculuk aşamasına geçilir. Arabuluculuk, kural olarak zorunlu değildir; fakat davalı arabuluculuk yoluyla uyuşmazlığın çözümünü istemiyorsa cevap formunda bunu açıkça belirtmelidir. Cevap formunda arabuluculuğun istenilmediğini açıkça belirtilmemiş ise, arabuluculuğun kabul edildiği varsayılır (*opt out*); yani taraflardan biri veya her ikisi de arabuluculuğu reddetmediği sürece bu davalar otomatik olarak arabuluculuğa yönlendirilmektedir⁴¹². Taraflar arabulucuya gitme niyetindeyseler, yargılama yirmi sekiz gün süreyle durdurulur (51R SA. Y. para. 6.1(5A)(a)). Taraflar anlaşamazlarsa, bu halde üçüncü aşamaya geçilerek dosya tercih edilmiş olan yerel ilçe mahkemesine gönderilir ve artık uyuşmazlığa Medenî Yargılama Kuralları uygulanır (51R SA. Y. para. 6.2(14)). Bu aşamada yargılamanın nasıl yapılacağı bölge hâkimi tarafından belirlenir. Briggs'in teklifi, her ne kadar bu aşamanın da çevrimiçi olması yönünde olsa da, pilot uygulama açısından şu anda her üç aşamanın da çevrimiçi olduğu söylenemez.

II. Küçük Talepler Yargılamasında Duruşma

Küçük talepler yargılamasında duruşma, diğer yargılama usûllerine nazaran oldukça farklı bir yapıdadır. Esasında küçük talepler duruşmaları hakkında ele alacağımız bütün düzenlemeler, küçük talepler yargılamasının basit, ucuz ve hızlı bir yargılama sağlama amacını gerçekleştirmeye yöneliktir. Öncelikle duruşma, diğer yargılama usûllerinden farklı olarak neredeyse her zaman hâkimin odasında yapılır⁴¹³.

⁴¹¹ Yönetmelik on dokuz ve otuz üç günlük sürelerin hesaplanmasında herhangi bir hataya sebebiyet vermemek için, örnek verme yoluna gitmiştir. Buna göre talep formu 3 Mart tarihinde yayımlanmış ise davalı en geç 22 Mart tarihinde davaya cevap verip vermeyeceğini bildirmeli; cevap formun ayrıntılı olarak hazırlanabilmesi için süreye ihtiyacı varsa, formu en geç 5 Nisan tarihinde sunmalıdır (51R SA. Y. para. 5.1(7)).

⁴¹² Giacalone/ Salehi, s. 193; Masood Ahmed, "Alternative Dispute Resolution During the Covid-19 Crisis and Beyond", King's Law Journal 2021, C. 32, S. 1, s. 151.

⁴¹³ Law Pack Publishing, s. 50; Applebey, *Guide*, s. 108; Reeves, *Successful Claims*, s. 55.

Duruşmaların hâkimin odasında yapılıyor olması, duruşmaların alenî olmadığı anlamına gelmemelidir⁴¹⁴. Nitekim, Medenî Yargılama Kuralları uyarınca genel kural duruşmaların halka açık yapılmasıdır (CPR m. 39.2(1)). Duruşmaların gizli olarak yapılabileceği haller, sınırlı sayıda sayılmıştır. Küçük talepler yargılamasında, duruşma esnasında tarafların korunmaya değer kişisel bilgilerinin açığa çıkma ihtimali varsa, hâkim duruşmaların gizli olarak yapılmasına karar verebilir⁴¹⁵. Ayrıca, uyuşmazlığın çözümü için hâkimin keşif yapmasının gerekli olması gibi bazı hallerde duruşmalar duruşma merkezi dışında da yapılabilir⁴¹⁶. Küçük taleplerin görüldüğü duruşmalarda hâkim, peruk (*wig*) takmaz ve cübbe (*gown*) giymez⁴¹⁷. Bu düzenlemelerin amacı, küçük talepler yargılamasında formaliteyi azaltmaktır⁴¹⁸. Formalitenin azaltılmış olması, küçük talepler yargılamasının en öne çıkan yanlarından biridir⁴¹⁹.

Bu yargılama usûlünde karşımıza çıkan bir diğer kilit unsur, hâkimin duruşmadaki tutumudur. Anglo-Amerikan yargılaması esasında taraf egemenliği sistemi üzerine kurulmuştur. Bu sebeple, hâkim duruşmada daha pasif bir rol izler. Fakat küçük talepler yargılamasında masrafları azaltmanın bir yolu olarak yasal temsilin sınırlanması amaçlanmaktadır. İşte bu noktada karmaşık hukuk bilgisine sahip olmayan vatandaşların, küçük talepler yargılamasında kendilerini daha iyi ifade etmek ve sürece dahil olmalarını sağlamak için hâkimin daha aktif (*interventionist*) olması gerektiği kabul edilmektedir⁴²⁰. Aktiflik, hâkimin taraflara iddia ve savunmalarını hukukî açıdan açıklamalarında ve delil sunmalarında yardımcı olması anlamına gelmektedir⁴²¹ Baldwin'e göre hâkimin duruşmadaki aktif tutumu⁴²², küçük talepler yargılamasının başarılı bir şekilde işletilmesi açısından hayati önem taşımakta ve küçük talepler için ayrı bir usûl öngören hemen hemen tüm devletlerde yapılan düzenlemelerin birleştirici unsurunu oluşturmaktadır⁴²³. Duruşmada her iki taraf da

⁴¹⁴ Law Pack Publishing, s. 50; Reeves, **Successful Claims**, s. 55; Pearl/Parker, s. 206. Düzenleme her ne kadar bu usûlde görülen davaların alenî şekilde görüleceğine ilişkin olsa da, taraflardan birinin ünlü bir kimse olması hali dışında, küçük talepler duruşmalarında uyuşmazlıkla ilgisi bulunmayan üçüncü kişiler bulunmaz (Applebey, **Guide**, s. 108; Pearl/Parker, s. 206).

⁴¹⁵ Applebey, **Guide**, s. 108; Pearl/Parker, s. 206.

⁴¹⁶ Pearl/Parker, s. 207.

⁴¹⁷ Reeves, **Court**, s. 92; Bennie, s. 79.

⁴¹⁸ Applebey, **Guide**, s. 108; Reeves, **Court**, s. 92.

⁴¹⁹ Madge, s. 204; Bennie, s. 82.

⁴²⁰ Baldwin, **Bargain**, s. 45.

⁴²¹ Lewis, s. 35-36.

⁴²² Aktif tutum kavramı, Yerel İlçe Mahkemesi hâkimleri tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Baldwin, **Bargain**, s. 53- 58.

⁴²³ Baldwin, **Bargain**, s. 45.

hukuken temsil edilmiyorsa hâkimin aktif rolü artacak, gerektiğinde taraflara hukukî terimler açıklanarak kolaylık sağlanacaktır⁴²⁴. Her iki tarafın da temsil edildiği hallerde, hâkimler aktif bir rol oynamanın biraz dışına çıkarken⁴²⁵, tarafların yalnız birinin temsil edildiği hallerde, hâkim Medenî Yargılama Kuralları m. 3.1(A)(5)'nin ön gördüğü şekilde daha aktif bir rol oynayacaktır⁴²⁶. Küçük taleplere ilişkin uyuşmazlıklarda hâkimin daha aktif bir rol izleyerek taraflara delillerin toplanması hususunda yol gösterebiliyor olması, bu yargılama usûlünde kendiliğinden (re'sen) araştırma ilkesinin uygulandığını düşündürebilecek niteliktedir. Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda hâkim tarafların sunduğu vakıa ve deliller ile bağlı olmayıp, kendisi anılan hususlarda araştırma yapabilecektir⁴²⁷. Fakat kanaatimizce, küçük talepler yargılamasında tam olarak kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı söylenemez. Öncelikle deliller hususunda da hâkimin yetkileri sınırlıdır. Hâkim yönlendirmelerine rağmen dosyaya giren delillerin yeterli olmadığı kanaatinde ise, kendiliğinden delil araştıramayacak ve davanın reddine karar verecektir. Yani taraflarca getirilme ilkesinin aksine hâkim taraflara deliller hususunda yol gösterebilirken; kendiliğinden araştırma ilkesinin aksine kendisi delil toplayamamaktadır. Ayrıca İngiliz Hukuku'nda küçük taleplere ilişkin uyuşmazlıklar nitelikleri itibariyle kamu menfaatine değil, kişisel menfaate ilişkindir.

Bu nitelik göz önünde bulundurularak söz konusu talepler için sınırlı kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı söylenebilecektir. Sınırlı kendiliğinden araştırma ilkesinde hâkimin uyuşmazlık üzerindeki yetkileri kendiliğinden araştırma ilkesinde olduğu kadar geniş olmamakla birlikte, taraflarca getirilme ilkesinde kendine tanınan hareket kabiliyetini aşan niteliktedir⁴²⁸. İngiliz Hukuku'na benzer şekilde Türk

⁴²⁴ Applebey, **Guide**, s. 109.

⁴²⁵ Baldwin, **Bargain**, s. 78.

⁴²⁶ Baldwin, **Bargain** s. 84; Pearl/Parker, s. 217.

⁴²⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 338; M. Kamil Yıldırım, **Medeni Yargılama Hukukunda Hakimin Rolü**, MÜHF-HAD 2016, C. 22, S. 3, s. 3032; Erdönmez, **Pekcanıtez Usûl**, s. 805-806; Kuru/Aydın, **El Kitabı**, C.1, s. 576; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, s. 165; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 103; Budak/Karaaslan, s. 88; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 193; Tanrıver, **Usûl** C.1 , s. 421.

⁴²⁸ Hasan Petek, **Medeni Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Işığında Boşanma Davaları**, İzBD Temmuz 2000, S. 3, s.38; Meral Sungurtekin Özkan, **Medenî Kanunun Aile Hukuku Alanında Getirdiği Değişikliklerin Medenî Usul Hukuku Bakımından Düşündürdükleri**, Yeni Türk Medenî Kanunu'nun Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-I, Eskişehir 9-10 Kasım 2002, s. 82-83; Bolayır, **Delillerin Toplanması**, s. 134-135; Tolga Akkaya, **Medenî Usûl Hukuku Bakımından Boşanma Davası**, Ankara 2017, s. 110-111; Erdönmez, **Pekcanıtez Usûl**, s. 808; Süleyman Topak, **Boşanma Davalarında Yargılama Usulü**, İstanbul 2021, s. 80-82; Fatih Tahiroğlu, **Medeni Usul Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi**, İstanbul 2021, s. 53; Aslıhan Aksakal, **"Boşanma Davalarında Delillerin Toplanması ve İncelenmesi"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021, s. 61. Bu hallerde yumuşatılmış re'sen (kendiliğinden) araştırma ilkesi şeklinde bir ifade kullanılması

Hukuku’nda da kural olarak, basit yargılama usûlünün kapsamında kalan çekişmesiz yargı işlerinde kendiliğinden araştırma ilkesi uygulanmaktadır (HMK md. 385/2). Bu tür uyuşmazlıklarda taraflar arası tam bir çekişme bulunmadığından ilgili tarafça getirilen dava malzemesi yanlış ve eksik olabilmektedir⁴²⁹. Bu da kanaatimizce de haklı olarak, beraberinde hâkimin yargıda daha aktif bir rol izlemesine sebebiyet vermektedir.

Küçük talepler yargılama usulünü diğer yargılama usullerinden ayıran bir diğer özellik, duruşmada şekle riayetın şart olmayışıdır⁴³⁰. Mahkeme tarafından duruşmada uygulanacak yöntem, uyuşmazlığın niteliğine göre belirlenir⁴³¹. Burada hâkim, tarafların delillerini serbestçe sunabileceği bir ortam sunmalı; ama aynı zamanda zamanın boşa harcanmaması ve davaların makul bir süratle karara bağlanmasını sağlamalıdır.⁴³² Duruşmanın ilerleyişi aslında diğer usûllerdeki gibi olmakla birlikte hâkim, tarafları ayrıntılı bir şekilde dinlemek yerine dosya ile ilgili bilgileri özetleyerek belirsizlik bulunan durumlarda açıklama yapılmasını isteme şeklinde daha kısa bir yöntem belirleyebilir⁴³³.

Medenî Yargılama Kuralları, tanıkları yeminsiz dinleme hususunda hâkime takdir yetkisi vermiştir (CPR m. 27.8(4)). Genelde küçük talepler söz konusu olduğunda hâkim, tanıkları yeminli olarak dinlemez. Tanıklara yemin ettirilmesi, deliller arasında ciddi nitelikte bir çatışma söz konusu olduğu hallerde karşımıza çıkmaktadır⁴³⁴. Ayrıca, tanık deliline dayanıldığı durumlarda hâkim çapraz sorguyu kısıtlayabilir (CPR m. 27.8). Hâkim, özellikle tanıklardan birine, taraflara veya avukatlarına soru sorma izni vermeden önce kendisi soru sorabilir; (27 SA. Y. para. 4.3(1)) tüm tanıkların dinlenilmeleri bitene kadar tanıklara soru sorulmasına izin vermeyebilir (27 SA. Y. para. 4.3(3)), bir tanığın çapraz sorgusunu belirli bir süre veya belirli bir konu ya da her ikisi ile sınırlandırabilir (27 SA. Y. para. 4.3(1)). Bu

gerektiği ile ilgili bkz. Birce Arslandoğan Kurşuncu, “**Boşanma Davalarında Yargılama Usulü**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 76.

⁴²⁹ Bolayır, **Delillerin Toplanması**, dn. 425; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, s. 807.

⁴³⁰ Gündüz, 94.

⁴³¹ Alpay, s. 120.

⁴³² Baldwin, **Bargain**, s. 59.

⁴³³ Reeves, **Successful Claims**, s. 56.

⁴³⁴ Applebey, **Guide**, s. 110.

hususlarda Medenî Yargılama Kuralları m. 27.8 ve 27 nolu Yönetmelik para. 4.3, hâkim açısından esnekliğin dayanaklarıdır⁴³⁵.

Küçük talepler yargılama usûlünde duruşmaya katılmayan taraf, en az yedi gün önceden mazereti ile birlikte katılmayacağını bildirmişse ve mahkemeden davanın kendisinin yokluğunda karara bağlanmasını talep etmişse, mahkeme katılamayan tarafın dava-cevap formuyla sunduğu iddia-savunma ve delilleri dikkate alarak karar verebilir (CPR m. 27.9(1)). İlgili taraf, mazeret göstererek duruşmanın ertelenmesini istememekle birlikte; duruşma merkezinin uzak olması sebebiyle katılamayacağını bildirmek suretiyle, kendisinin yokluğunda karar verilmesini istediği takdirde, bu iddiasını destekler belgeleri de sunmalıdır⁴³⁶. Buna karşılık, Baldwin'e göre küçük talepler yargılamasında tarafın duruşmaya katılması büyük önem arz etmektedir. Yazar, yürüttüğü çalışmaya dayanan gözlemine göre, taraflardan yalnız birinin katılım sağlaması halinde, karar çoğunlukla duruşmaya katılarak kendini ifade eden taraf lehine olmaktadır⁴³⁷.

Davacının katılmaması ve yedi gün önce mazereti ile birlikte bildirimde bulunmaması halinde mahkeme, davanın reddine karar verebilir (CPR m. 27.9(2)). Mazeretsiz şekilde duruşmaya katılmayan tarafın davalı olması halinde, davacı duruşmaya katılmış ya da yedi gün önceden bildirimde bulunmuş ise mahkeme, davayı yalnızca davacının delillerine dayanarak karara bağlayabilir (CPR m. 27.9(3)). Taraflardan hiçbiri mazeret bildirmeksizin duruşmaya katılmaz ise, bu halde mahkemenin daha geniş bir takdir hakkı vardır. Türk Hukuku'nda söz konusu halde dosya işlemiden kaldırılırken; İngiliz Hukuku'nda hâkim dava veya cevap formunu dikkate almadan dava hakkında karar verebilir (CPR m. 27.9(4)). Fakat belirtmekte fayda vardır ki, hâkim dilerse duruşmayı erteleyebilir⁴³⁸. Türk Hukuku'nda ise taraflar mazeretsiz olarak duruşmaya gelmezlerse, dosya işlemiden kaldırılır (HMK m. 150/1). Bu halde dava üç ay boyunca hâlâ derdest kalmakla birlikte taraflar yenileme dilekçesi vererek dosyayı yenileyebilmektedirler. Fakat, yenileme dilekçesi dosyanın işlemiden kaldırıldığı tarihten başlayarak bir ay geçtikten sonra verilirse bu halde yeniden harç yatırılması gerekmektedir (HMK m. 150/ 4). Ayrıca yazılı yargılama usulünde bir dosya en fazla iki kere takipsiz bırakılabilirken (HMK m. 150/6), basit yargılama

⁴³⁵ Pearl/Parker, s. 217.

⁴³⁶ Applebey, **Guide**, s. 113.

⁴³⁷ Baldwin, **Bargain**, s. 35.

⁴³⁸ Applebey, **Guide**, s. 112.

usulünde sadece bir kere takipsiz bırakılabilir (HMK m. 320/4). Görüldüğü üzere İngiliz Hukuku'nda tarafların dosyayı takipsiz bırakmaları halinde hâkime tanınan yetkiler oldukça genişken; Türk Hukuku'nda hâkimin bu konuda takdir yetkisi bulunmamaktadır. Kanaatimizce Türk Hukuku'nda yer alan düzenleme, azami yenileme sürecini de içerdüğinden yargılamanın uzamaması adına daha yerindedir.

III. Küçük Talepler Yargılamasında Duruşma Yapılmadan Karar Verilecek Haller

Yerel İlçe Mahkemesi hâkimi dosyadaki bilgileri yeterli görür ve taraflar da rıza gösterirse, dava duruşma yapmadan dosya üzerinden karara bağlanabilir (CPR m. 27.10). Görüldüğü üzere, kanun davanın dosya üzerinden karara bağlanabilmesi için tarafların anlaşmasını şart koşmuştur.

1 Haziran 2022 tarihinde Medenî Yargılama Kurallarına ek bir yönetmelikle düzenlenen pilot uygulamayla birlikte Bedford, Luton, Guildford, Staines, Cardiff ve Manchester'daki duruşma merkezlerinde 1 Haziran 2022 tarihinden sonra açılan bazı küçük taleplere ilişkin davalar, tarafların rızası olmasa dahi hâkimin takdiri ile duruşmasız olarak karara bağlanabilecektir (51ZC SA. Y. para. 1.3).

Öncelikle bu duruşma merkezleri için soru formu, tarafların uyuşmazlığın dosya üzerinden karara bağlanmaya uygunluğunu ve uygun olmadığı düşünülüyorsa gerekçesini belirtebilecekleri bir bölüm içerecek şekilde güncellenecektir (51ZC SA. Y. para. 4.2). Taraflar duruşma ile inceleme talep etseler dahi hâkim, baskın amaç doğrultusunda duruşmasız karar vermenin uygun olduğu kanaatinde ise dosya üzerinden karar verebilecektir (51ZC SA. Y. para. 4.4). Pilot uygulama, 27B sayılı Yönetmelik uyarınca başlatılan konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan veya Karayolları Trafik Kazası Küçük Tazminat Talepleri Protokolü kapsamındaki talepler için geçerli değildir (51ZC SA. Y. para. 1.4). Anılan uyuşmazlıkların duruşma yapılmadan karara bağlanması için tarafların rızası gerekmektedir.

Pilot uygulamada mahkeme, özellikle uçuş gecikmelerinden veya yolcuların uçağa kabul edilmemelerinden kaynaklanan tazminat talepleri, özel park ücretleri ve sözlü delil gerektirmeyecek kadar basit nitelikte olan değeri £1.000 veya daha az olan

uymazlıklar hakkında dosya üzerinden karar verebilecektir (51ZC SA. Y. para. 4.4). Görüldüğü üzere, sayılan hususlarda hâkime bu yönde geniş bir takdir yetkisi tanınmaktadır. Belirtmekte fayda var ki, duruşmasız karar verilebilecek hususlar yukarıda sayılanlarla sınırlı olmayıp yönetmelik uygun olabilecek dava türlerinden birkaçını sayma yoluna gitmiştir. Yönetmelik, ayrıca duruşma yapılmadan verilen karardan memnun olmayan tarafa karara itiraz hakkı tanımamıştır. İngiliz Hukuku'nda kanun yoluna başvuru izne tabi olduğundan, bu durumda taraf yalnızca kanun yoluna başvuru için izin isteyebilecektir (51ZC SA. Y. para. 6.1)⁴³⁹.

⁴³⁹ İngiliz Hukuku'nda kanun yoluna başvuru izne tâbidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. aşağı. 3. Bölüm, § 3, I.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İNGİLİZ KÜÇÜK TALEPLER YARGILAMASINDA İSPAT FAALİYETİ, HÜKÜM VERİLMESİ, HÜKME KARŞI KANUN YOLLARI VE HÜKMÜN İCRASI

§ 1 Küçük Talepler Yargılamasında İspat Faaliyeti

I. Genel Olarak

Medenî yargılamada mahkemenin önüne getirilmiş bulunan uyuşmazlık konusu hakkın mevcut olup olmadığı belirsizdir. Davacının, talebinin kabulü için söz konusu hakkın gerçekte de mevcudiyeti hakkında mahkemede kanaat uyandırması gerekir. Bu noktada ispat, ileri sürülen hakkın dayandırıldığı soyut hukuk kuralının aradığı koşul vakıaların somut olayda gerçekleştiğine dair mahkemeyi inandırma faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁴⁰. İspatla birlikte hâkimde geçmişte meydana gelen hususlarla ilgili olarak yargılamanın yapıldığı anda bir kanaat uyandırılmaya çalışılmaktadır. Kanaat uyandırma faaliyetinin kim tarafından yerine getirileceği ve

⁴⁴⁰ Mustafa Reşit Belgesay, **Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller**, İstanbul 1940, s. 9; Sabri Şakir Ansay, **Hukuk Yargılama Usulleri**, 7. Bası, Ankara 1960, s. 352; Bilge Umar/ Ejder Yılmaz, **İspat Yükü**, 2. Bası, İstanbul 1980, s. 2; Necmettin M. Berkin, **Tatbikatçılara Medenî Usul Hukuku Rehberi**, İstanbul 1981, s. 727; Mehmet Kamil Yıldırım, **Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi**, İstanbul 1990, s. 1; Saim Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku**, İstanbul, 1997, s. 613; Kuru, C. II, , s. 1966; Halûk Konuralp, **Medenî Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları**, Ankara 2009, s. 8; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, **Usûl**, s. 351; Yavuz Alangoya / M. Kâmil Yıldırım/ Nevhis Deren- Yıldırım, **Medenî Usul Hukuku Esasları**, 8. Bası, İstanbul 2011, s. 293; Gökçen Topuz, **Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat**, Ankara 2012, s. 31; Nur Bolayır, “**Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanmasında Tarafların ve Hâkimin Rolü**”, İstanbul 2014, s. 9; Karşı, s. 479; Barış Toroman : “**Medeni Usul Hukukunda İspat Hakkına Ait Bazı Tespit ve Değerlendirmeler**”, DEÜHFD 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 1487; Oğuz Atalay, **Pekcanıtez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, C. 2, 15. Bası, İstanbul 2017, s. 1585; Postacıoğlu/Altay, s. 543; Kuru/ Aydın, **El Kitabı**, s. 616; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, **Usûl**, s. 414; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, **Usûl**, s. 450; Budak/ Karaaslan, s. 255; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 337; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 463; Tanrıver, **Usûl**, s. 841.

yerine getirilmediği takdirde sonucun kimin aleyhine olacağı ispat yükünün konusunu oluşturur⁴⁴¹.

İngiliz Hukuku'nda ispat yükü, iddiada bulunan taraf üstündedir⁴⁴². Davacının dava formunda ileri sürdüğü hususlar, davalı tarafından yalnızca inkâr edildiği takdirde, davacı iddialarını kanıtlamalıdır. Fakat, davalı davacıya karşı dava açmışsa ya da iddiayı bertaraf edecek bir savunmada bulunuyorsa, davalı da ispat yükü taşımaktadır⁴⁴³. Türk Hukuku'nda ise, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 190. maddesinin 1. fıkrası uyarınca ispat yükü iddia edilen vakıya bağlanan hukukî sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir.

İngiliz medenî yargılama hukukunda ispat ölçüsü olarak olasılıkların dengelenmesi (*balance of probabilities*) kabul edilmiştir⁴⁴⁴. Buna göre, hâkimin ilgili uyumsuzluğun kabulüne karar verebilmesi için iddianın doğru olma olasılığının olmama olasılığından fazla olması gerekir⁴⁴⁵. Düzenlemenin arkasında yatan düşünce, tarafların kanun önünde eşit olduğu göz önüne alındığında, taraflar arasında ayırım yapmanın ve taraflardan birine diğerinden önemli ölçüde daha yüksek risk yüklemenin haksız olmasıdır⁴⁴⁶. Olasılıkların eşit olması halinde ise, mahkeme iddianın doğruluğu hakkında ikna olmamış kabul edilecektir ve ispat yükünü taşıyan taraf aleyhine karar verilecektir⁴⁴⁷. Bu yönüyle İngiliz Hukuku'nda yer alan ispat ölçüsünün, Türk Hukuk sisteminde hukuki işlemlerin ispatı için uygulanan tam ispat ölçüsüyle uyumadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. İngiliz Hukuku'nda yer alan olasılıkların dengelenmesi suretiyle ispat, Türk Hukuku'nda yer alan ve bazı uyumsuzlukların⁴⁴⁸ çözümü için

⁴⁴¹ İspat, Türk hukuk mevzuatında hem bir hak (HMK m. 189) hem de bir yük olarak düzenlenmiştir (HMK m. 190). İspat yükü ayrıca 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda da düzenlenmiştir. Fakat her ne kadar TMK m. 6 ispat yükü başlığı taşısa da madde içerisinde ispatın bir yükümlülük olduğu ifade edilmiştir.

⁴⁴² Hall/ Blackie/Longworth/ Boyle, s. 152; Özrahit, s. 57; Bennie, s. 75. Pearl/Parker, s. 221.

⁴⁴³ Bennie, s. 75.

⁴⁴⁴ Hall/ Blackie/ Longworth/ Boyle, s. 152; Neil Andrews, **Three Paths of Justice Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England**, 2. Bası, 2018, s. 17; Bennie, s. 75; Pearl/Parker, s. 221; Zuckerman, s. 1107.

⁴⁴⁵ Hall/ Blackie/ Longworth/ Boyle, s. 152; Bennie, s. 75; Pearl/Parker, s. 221; Zuckerman, s. 1108.

⁴⁴⁶ Zuckerman, s. 1108.

⁴⁴⁷ Zuckerman, s. 1108.

⁴⁴⁸ Yaklaşık ispat, geçici hukukî koruma tedbiri, hâkimin reddi, delil tespiti talebinde bulunulması gibi hallerde kabul edilen bir ispat ölçüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşık ispat hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Albayrak, **Medeni Usul ve İcra İflas Hukukunda Yaklaşık İspat**, Ankara 2013, s. 29 vd; Evrim Erişir, **Geçici Hukukî Korumanın Temelleri ve İhtiyatî Tedbir Türleri**, İstanbul 2013, s. 217-218; Ulukapı, s. 360; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1720; Karslı, s. 526-527; Kuru/Aydın, **El Kitabı**, s. 1274; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 622-623; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl** s. 483; Budak/Karaaslan, s. 265-266; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **Usûl**, s. 481; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 366; Tanrıver, **Usûl**, s. 880-881.

yeterli sayılan yaklaşık ispata benzemektedir. Türk Hukuku'nda ise, kural olarak, hukuki işlemlerde bir vakıanın ispatlanmış sayılabilmesi için hâkimin bu hususta kanaatinin kesin veya kesinlik sınırında muhtemel görme derecesinde olması gerekmektedir⁴⁴⁹. Dolayısıyla bir vakıanın ispat edilmiş sayılması için aranan ispat ölçüsü tam ispattır⁴⁵⁰.

Tarafların mahkemeye haklarının korunmasına yönelik bir başvuruda bulunmaları halinde, söz konusu haklarını dayandırdıkları vakıaları ispatlamaları gerekmektedir. Bu da deliller vasıtasıyla mümkün olmaktadır⁴⁵¹. Delillerin gösterilmesi ve toplanması İngiliz Hukuku'nda taraflarca yerine getirilir⁴⁵². İngiliz medenî usûl hukukunda, Türk Hukuk sisteminde olduğu gibi kesin delil ve takdirî delil ayrımı bulunmayıp, hâkim delillerini serbestçe tayin eder. Bağlantılılık (*relevance*) kriteri kapsamında iddia veya savunma konusunu destekleyen her türlü delil yargılamada kullanılabilecektir⁴⁵³. Anılan hukuk sisteminde delil kataloğu sözlü, belgeye dayanan, cismani ve dolaylı delillerden oluşmaktadır⁴⁵⁴. Sözlü delilleri tanık beyanları oluştururken, belgesel deliller yazılı, sesli, görüntülü kayıtlardan oluşmaktadır⁴⁵⁵. Cismani deliller ise fiziki cisimler, özellikle çalışmamızda çokça söz ettiğimiz, kişiye ilişkin zararlar bağlamında insan vücudu veya olay mahalli olarak sayılabilir. Hâkimin cismani delilleri inceleyerek uyuşmazlık konusu hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmaktadır. Cismani deliller başlığı altında ele alınan husus, Türk Hukuku'nda keşif başlığı altında işlenmektedir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 288. maddesinin birinci fıkrası uyarınca hâkim, uyuşmazlık konusu hakkında bizzat duyu organları yardımıyla incelemelerde bulunabilmektedir. Hâkimin uyuşmazlık konusu olan şey üzerinde bizzat incelemelerde bulunuyor olması, haklı olarak, keşif deliline güvenilirliği arttırmaktadır⁴⁵⁶.

⁴⁴⁹ Yıldırım, **Delillerin Değerlendirilmesi**, s. 40; Karşı, s. 526, Atalay, Pekcanitez **Usûl**, s. 1715; Görgün/Börü /Toraman/ Kodakoğlu, **Usûl**, s. 472; Budak/Karaaslan, s. 265; Atalı/Ermenek/Erdoğan **Usûl**, s. 483; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 366; Tanrıver, **Usûl**, s. 880.

⁴⁵⁰ Karşı, s. 526; Ulukapı, s. 359; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1717; Görgün/Börü /Toraman/ Kodakoğlu **Usûl**, s. 472; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan **Usûl**, s. 484; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 365; Tanrıver, **Usûl**, s. 880.

⁴⁵¹ Bennie s. 71.

⁴⁵² İngiliz Hukuku'nda duruşma öncesi delillerin ikamesini öngören *disclosure* kurumu mevcuttur. Bu kurum ile birlikte tarafların delillere önceden erişerek duruşmaya hazırlıklı gelmesi amaçlanmaktadır. Fakat bu kurum küçük talepler yargılamasında uygulanmaz.

⁴⁵³ Teomete Yalabık, Delillerin Toplanması, s. 319-320.

⁴⁵⁴ Özraşit, s 58, Alpay, s. 122.

⁴⁵⁵ Bennie, s. 71-72.

⁴⁵⁶ Bolayır, **Delillerin Değerlendirilmesi**, s. 459; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1949; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 436; Tanrıver, **Usûl**, C. 1, s. 1114.

Dolaylı deliller ise vakılardan çıkarım yolu ile elde edilen diğer delilleri kapsamaktadır⁴⁵⁷. Bu yönüyle dolaylı deliller vasıtasıyla ispat Türk Hukuku'nda yer alan emare⁴⁵⁸ ispatına benzemektedir. Emare ispatında, uygulanacak hukuk kuralındaki koşul vakıaya komşu diğer vakıaların ispatı yoluyla ispat faaliyeti gerçekleştirilmektedir. Emare ispatında komşu vakıaların ispatı yoluyla asıl vakıaların da gerçekleşmiş olduğu hakkında hâkimde kanaat uyandırılması amaçlanmaktadır⁴⁵⁹. İngiliz Hukuku'nda da hakim, dolaylı deliller yoluyla asıl uyuşmazlık konusu vakıa hakkında çıkarım yapmaya çalışmaktadır.

Bu bölüm altında İngiliz medenî yargılama hukukunda kendine yer bulan delillerden küçük talepler yargılamasında sık sık kullanılan tanık, duyum tanıklığı, bilirkişi ve belgeye dayanan delillere kısaca değinilecektir.

II. Küçük Talepler Yargılamasında Deliller

A. Tanık

Tanık davanın çözümü için taraflar arasında uyuşmazlık bulunan olay veya durumlarla ilgili gördüğü ya da işittiği bilgiyi mahkemeye aktaran kişidir⁴⁶⁰. Sözlü

⁴⁵⁷ Teomete- Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 313; Özraşit, s. 58.

⁴⁵⁸ Emarenin hukuki niteliği ile ilgili bir düzenleme mevcut değildir. Emare, doktrinde yaygın görüş uyarınca bir vakıadır (Yıldırım, **Deliler**, s. 121; Oğuz Atalay, **Emare İspatı**, Manisa Barosu Dergisi 1999, S. 70, s. 8; Üstündağ, **Usûl**, s. 621; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1620; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 490; Pekcanitez/ Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 370; Tanrıver, **Usûl C. 1**, s. 874). Emarenin bir ispat aracı olduğu yönündeki görüş için bkz. Konuralp, **İspat Kuralları**, s. 29.

⁴⁵⁹ Yıldırım, **Deliler**, s. 121; Atalay, **Emare İspatı**, s.9; Üstündağ, **Usûl**, s. 621; Leyla Keser, **İlk Görünüş İspatı**, Prof. Dr. Mahmut Birsal'e Armağan, İzmir 2001, s. 237; Ahmet Başözen, **Medenî Usûl Hukukunda İlk Görünüş İspatı**, Ankara 2010, s. 58; Ulukapı, s. 356; Bolayır, **Delillerin Değerlendirilmesi**, dn. 27; Atalay, Pekcanitez Usûl, s. 1620; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 490; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 369-370; Tanrıver, **Usûl C. 1**, s. 875. Emare ispatı ile ilgili ayrıntılı olarak bkz. Atalay, **Emare İspatı**, s. 7 vd.

⁴⁶⁰ Üstündağ, **Usûl**, s. 731; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1914; Cenk Akil/ Meltem Ercan Özler, “**Tanıklık Beyanının Delil Değerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir İnceleme (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 25.02.2015 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi)**”, TAAD 2018, S. 34, s. 62; Tuğçe Karakaya, “**Türk Ve Amerikan Yargılama Hukukunda Tanıklık Kurumu**”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018, s. 10; Kuru/Aydın, **El Kitabı**, s. 761; Melis Taşpolat Tuğsavul, “**Medenî Usûl Hukukunda Tanık Gösterilmesi ve Tanık Beyanının Değerlendirilmesine İlişkin Esaslar**”, Bahçeşehir Üniversitesi 8. Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu, (Tam metin bildirisi), 2022, s. 220; Yılmaz, **Şerh**, s. 4032; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 414; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, **Usûl**, s. 519.

delillerin en önemli kısmını tanık delili oluşturur⁴⁶¹ ve tanık sadece küçük talepler yargılamasında değil, bütün İngiliz medenî yargılamasında başvuru kilit delillerden biridir⁴⁶². İngiliz Hukuku'nda, mevcut çapraz sorgunun da etkili kullanımı ile tanık delilinin uyumsuzluğun çözümü için en etkili hukukî araç olduğu ileri sürülmektedir⁴⁶³. Tanık delili, çapraz sorgunun olmadığı kıta avrupalı hukuk sistemlerinde de ikamesi olmaması sebebiyle büyük bir öneme sahiptir.

Tanık deliline dayanmak isteniyorsa, bu talep öncelikle soru formu bölüm E'de belirtilmelidir. Mahkemenin tanık delili hususunda takdir hakkı bulunmakla birlikte, bu hak bilirkişi delilinde olduğu kadar⁴⁶⁴ geniş bir hak değildir. Mahkeme tarafın göstermiş olduğu tanıkları dinlemek zorunda olmakla birlikte; tanık ifadelerini belirli konularda, uzunlukta ve formatlarda sınırlandırabilmektedir (CPR m. 32.2(3)).

1. Yazılı Tanık Beyanlarının Değişimi

a. Genel Olarak

Duruşmada tanık deliline dayanmak için kural olarak taraf, duruşmadan önce tanığın yazılı beyanını (*witness statement*) sunmalıdır⁴⁶⁵. Yazılı tanık beyanı, bir kişi tarafından imzalanan ve kişinin duruşmada izin verilmesi halinde sözlü olarak ortaya koyacağı unsurları içeren yazılı bir beyandır (CPR m. 32.4(1)). Diğer yargılama usûllerinde duruşmadan önce tanık beyanlarının değişimi öngörülmüş iken; (CPR m. 32.4(2)) küçük talepler yargılamasında hâkimin takdir yetkisi söz konusudur. Mahkeme tanık beyanlarının karşılıklı olarak iletilip iletmeyeceğine karar verirken, tarafların yargılamada temsil edilip edilmediğini, davanın değerini, beyanların değişimine karar verilmesi halinde yargılamanın gereksiz yere uzama ihtimalini göz önünde bulunduracaktır (27 SA. Y. para. 2).

Tanık beyanlarının değişiminin amacı Colman J'ye göre “*Tarafların meselelere vâkıf olarak çapraz sorguya önceden hazırlanmalarını sağlamak ve bu yolla davaların erken çözülmesini teşvik ederek duruşma süresinden tasarruf*

⁴⁶¹ Alpay, s. 122; Ertan Demirkapı, “Anglo-Amerikan Hukuku’nda Bilirkişilik Kurumunda Yeni Eğilimler”, DEÜHFD 2003, C.5, S. 2, s. 48.

⁴⁶² Alpay, s. 160; Sime, *Practical Approach*, s. 360.

⁴⁶³ Alpay, s. 124.

⁴⁶⁴ Bkz. a.ş. 3. Bölüm, § 1, II, C.

⁴⁶⁵ Loughlin/ Gerlis, s. 477.

etmektir⁴⁶⁶”. Beyanların değişimi, karşı tarafın delile daha önceden erişimini sağlayarak, sürpriz unsurunu ortadan kaldırmakta ve böylelikle taraflar daha etkili bir duruşma hazırlığı yapabilmektedirler⁴⁶⁷. Fakat sayılan pratik faydalarına rağmen tanık beyanlarının değişiminin olumsuz bir yönü de bulunmaktadır. Değişim işlemi beraberinde ekstra masraf getirerek, yargılamanın ucuz bir şekilde yürütülebilmesi amacına aykırılık teşkil edecektir. Nitekim Lord Woolf, yazılı tanık beyanlarının uygulamada, gereksiz ayrıntılı ve yüksek maliyetli bir doküman haline geldiğini ifade etmiştir⁴⁶⁸. Buradan hareketle, tanık ifadelerinin değişimine küçük talepler yargılamasında genellikle mahkemece karar verilmemektedir⁴⁶⁹. Hâkim, yazılı beyanların değişimine karar vermese de taraf dilerse, gönüllü olarak karşı tarafa sunabilir⁴⁷⁰.

b. Yazılı Tanık Beyanının İçeriği

Tanık beyanı, uyuşmazlık konusu ile sınırlı biçimde, tanık tarafından, kendi ifadeleri ile kaleme alınmalıdır⁴⁷¹. Beyan kısa ve öz bir şekilde kaleme alınarak hiçbir şekilde hukukî görüş bildirmemelidir⁴⁷². Tanık, bir sınıflandırma yaparak beyanlarının kaynağını kendi bilgisi veya kanaati şeklinde ayırmak suretiyle belirtmeli; kanaate dayalı beyanlarının kaynağını göstermelidir (32 SA. Y. para.18.2). Tanık beyanı tanık, tarafından imzalanarak doğruluk beyanı ile doğrulanmalıdır (32 SA. Y. para. 20.1).

Kural olarak, yazılı tanık beyanı yalnızca sunulduğu yargılama ile sınırlı şekilde kullanılabilir (CPR m. 32.12.1)). Fakat tanığın rıza göstermesi, mahkemenin izin vermesi ve tanığın kamuya açık yapılan bir duruşmada sözlü olarak dinlenilmesi hallerinde bu kural geçerli değildir (CPR m. 32.12(2)). Yukarıda da belirtildiği üzere⁴⁷³, küçük talepler yargılaması çoğu kez hâkimin odasında yürütülüp, halka açık şekilde icra edilmediğinden, küçük taleplerle ilgili yapılan bir duruşmada dayanılan

⁴⁶⁶ Zuckerman s. 1030, dn. 5.

⁴⁶⁷ Pearl/Parker, s. 223; Zuckerman, s. 1030;

⁴⁶⁸ Woolf, **Final Report**, s. 129.

⁴⁶⁹ Sime, **Practical Approach**, s.364. Bazı yerel ilçe mahkemesi duruşma merkezlerinde tanık beyanlarının değişimiyle edilmesi ile ilgili standart kararlar olduğunu belirten aksi ifade için bkz. Reeves, **Successful Claims**, s. 61.

⁴⁷⁰ Bennie, s. 69.

⁴⁷¹ Zuckerman, s. 1035.

⁴⁷² Zuckerman, s. 1035.

⁴⁷³ Bkz. yuka. 2. Bölüm, § 4, IV.

tanık beyanının daha sonra başka bir yargılamada kullanılması, ancak tanığın veya mahkemenin izni ile mümkündür⁴⁷⁴.

Tanık beyanının içeriği hususunda yönetmelikte çok daha ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiş ve bu gerekliliklere uyulmadığı takdirde mahkemenin tanık beyanının delil olarak kabul edilmemesine karar verebileceği belirtilmiştir (CPR m. 22.3). Fakat tanık deliline ilişkin bu sıkı düzenlemeler, küçük talepler yargılamasında uygulanmadığından (CPR m. 27.8.3), söz konusu düzenlemeler hakkında bu başlık altında verilen bilgilerle yetinilecektir.

2. Tanık Beyanının Özeti

Mahkemece tanık deliline dayanmak isteyen tarafa, yazılı tanık beyanının sunulması emredilmiş olmakla birlikte, bazı hallerde tanık beyanının sunulması mümkün olmayabilir. Böyle durumlar için Medenî Yargılama Kuralları tanık beyanı özetine (*witness summary*) dayanılmasına cevaz vermektedir. Medenî Yargılama Kuralları m. 32.9.(1) uyarınca yazılı tanık beyanı sunması gerekmekle birlikte, yazılı tanık beyanı temin edemeyen taraf, bunun yerine bir tanık beyanı özeti sunmasına izin verilmesi için başvurabilir. Tanık beyanı özeti, yazılı tanık beyanında olduğu kadar ayrıntılı bilgiler içermese de sürpriz unsurunu ortadan kaldırma açısından faydalıdır⁴⁷⁵. Fakat, yalnızca tanık beyanı özetinin tebliğ edilmesinin diğer tarafı ciddi şekilde olumsuz duruma düşürecek olması halinde, mahkemece tanık beyanı özetinin sunulmasına izin verilmeyebilmektedir⁴⁷⁶.

Taraf, tanığın beyanının içeriği hakkında bilgi sahibi ise tanık beyanı özetinde tanıklığa ilişkin bilgiler verilmelidir. Şayet taraf, tanık beyanın içeriğine hâkim değilse tanığa sorulmasını istediği soruları belirtmelidir (CPR m. 31.9(2)). Yazılı tanık beyanından farklı olarak, tanık beyanı özetinde doğruluk beyanının yer almasına gerek yoktur⁴⁷⁷. Mahkeme, aksi yönde bir karar vermedikçe, tanık beyanı özeti yazılı tanık beyanının tebliğ edilmesi gereken süre içinde tebliğ edilmelidir⁴⁷⁸.

⁴⁷⁴ Zuckerman, s. 1047.

⁴⁷⁵ Zuckerman, s. 1038.

⁴⁷⁶ Zuckerman, s. 1038.

⁴⁷⁷ Loughlin/Gerlis, s. 482.

⁴⁷⁸ Hall/Blackie/Longworth/Boyle, s. 420; Sime, **Practical Approach**, s. 364,

Tanık beyanının elde edilememesinin çeşitli nedenleri olabilmektedir. Karar verilirken bu nedenler değerlendirilerek bir ayırımda bulunulmalıdır⁴⁷⁹. Tanık özetleri, yalnızca tanık beyanına ulaşmak için gerekli girişimlerde bulunulmasına rağmen, beyanın alınmasının mümkün olmadığı hallerde kullanılabilir⁴⁸⁰. Tanık beyanının sunulmasında tarafın kendi hatasından kaynaklanan bir başarısızlık yaşanmış ise, tanık beyanı özeti sunma talebi reddedilmelidir. Örneğin, mahkemece tanık beyanının sunulması için belirli bir gün öngörülmesine karşın tarafın bu süreyi hareketsiz geçirdiği hallerde tanık özeti sunulamayacaktır⁴⁸¹. Tanık beyanı özeti sunma talebi, özellikle tanığın tarafla iletişime girmeyi reddettiği hallerde başvuru bir yoldur⁴⁸².

3. Talep Edilen Yazılı Tanık Beyanının veya Özeti Sunulmaması

Yazılı tanık beyanını veya tanık beyanı özetini mahkeme tarafından belirtilen sürede sunmayan taraf, mahkeme izin vermediği sürece tanığı duruşmaya çağıramaz (CPR m. 32.10). Taraflardan birinin, yazılı tanık beyanı veya tanık beyanı özeti sunma kararına uymadığı durumlarda dahi mahkeme, tanığın duruşmada dinlenilmesi hususunda yine de takdir yetkisine sahiptir⁴⁸³. Bu takdir yetkisi sınırsız olmayıp, yargılamaya hâkim diğer ilkelere uygun olarak kullanılmalıdır. Bu değerlendirme yapılırken hâkim beyanların veya özetin verilen süre içerisinde tebliğ edilmemesinin sebeplerini ve tanığın dinlenilmesi halinde, yargılama süresinde meydana gelebilecek gecikmeleri göz önünde bulundurmalıdır⁴⁸⁴.

4. Tanığın Duruşmada Dinlenilmesi

Yazılı tanık ifadesi sunan bir taraf, tanığı duruşmaya çağırma konusunda geri dönülmez bir taahhütte bulunmuş sayılmaz. Fakat Medenî Yargılama Kuralları m. 32.5(1)'e göre yazılı tanık beyanı sunan ve duruşmada tanığın ifadesine dayanmak

⁴⁷⁹ Zuckerman, s. 1038.

⁴⁸⁰ Sime, **Practical Approach**, s. 365; Zuckerman, s. 1038.

⁴⁸¹ Zuckerman, s. 1038.

⁴⁸² Loughlin/Gerlis, s. 482; Zuckerman, s. 1038.

⁴⁸³ Zuckerman, s. 1039.

⁴⁸⁴ Loughlin/Gerlis, s. 476; Zuckerman, s. 1040.

isteyen tarafın, tanığı sözlü ifade vermek üzere çağırması gerekmektedir. Tanık, duruşmaya geldikten ve kendisine bir örneği verilen yazılı beyanını onayladıktan sonra, tanık delili elde edilmiş olur⁴⁸⁵. Tanık, yazılı beyanında belirttiği hususları yalanlamayarak yalnızca hatırlamadığını ifade ederse, bu davranışı tek başına delili geçersiz kılmayacak, fakat hâkimin delile şüpheyile yaklaşmasına sebep olacaktır⁴⁸⁶.

Bununla birlikte, duruşma öncesinde tanık beyanlarının değişimine karar verilmesine karşın, tanığın sözlü olarak duruşmada dinlenilmesine karar verilmezse, tanık tarafından onaylanan yazılı tanık beyanı delil olarak kabul edilecektir (CPR m. 32.5(2)). O halde, yazılı tanık beyanının delil olarak ileri sürülebilmesi için kural olarak tanığın duruşmaya getirilmesi gerekmele birlikte, mahkeme tanığı sözlü şekilde dinlemek zorunda değildir. Hâkim, hakikatin ortaya çıkması amacıyla çapraz sorgu yapılmasının uygun olacağını düşünüyorsa, tanığı dinleyecektir⁴⁸⁷. Hâkim, aynı zamanda tanığın beyanını video bağlantısı yoluyla da alabilir (CPR m. 32.3)). Medenî Yargılama Kurallarının Eki niteliğinde bulunan Video Konferans Kılavuzunda, yargılamada video konferansın kullanılması için mahkemenin izninin gerekli olduğu tekrar belirtilse de, bu iznin hangi durumlarda verileceğine değinilmemiştir (32 SA. Y., EK 3, para. 8). Temyiz mahkemesi Rowland V. Brock kararında tanığın video konferans yolu ile dinlenilmesinin adil yargılanma hakkının tesisi için önem arz ettiğini belirtmiştir⁴⁸⁸. Anılan kararda, ayrıca teknolojik gelişmelerin yargılamada kullanılmasının baskın amaca da uygun olduğu vurgulanmıştır.

Tanığın sözlü olarak dinlenilmesine karar verildiğinde tanık, ifadesini genişletmek veya yazılı beyanının verilmesinden sonra ortaya çıkan hususlarla ilgili bilgi vermek istediği takdirde, hâkimin iznine ihtiyaç duyacaktır (CPR m. 32.5(3)). Bu hususta örneğin, ayıplı bir malın konu edildiği davada tanığın yazılı beyanında belirtmediği ayıplar hakkında dinlenilmesi, ancak bu ayıplar beyandan sonra ortaya çıkmış ise mümkün olacaktır⁴⁸⁹. Yargılamayı uzatmamak adına tanık beyanının genişletilmesi, ancak haklı bir neden olması halinde mümkün olacaktır (CPR m. 32.5(4)). Mahkeme tarafından beyanın genişletilmesine izin verilmediği takdirde,

⁴⁸⁵ Hall/Blackie/Longworth/Boyle, s. 158; Zuckerman, s. 1041.

⁴⁸⁶ Zuckerman, s. 1041.

⁴⁸⁷ Sime, s. 365; Hall/Blackie/Longworth/Boyle, s. 158.

⁴⁸⁸ Rowland V. Brock [2002] EWHC 692 (QB); [2002] 4 All E.R. 370

⁴⁸⁹ Zuckerman, s. 1042.

yargılamanın seyrine etki edebilecek olan hususlar yargılama içerisinde hiç ele alınamayacaksa haklı sebebin varlığı kabul edilebilir⁴⁹⁰.

Kural, her ne kadar tarafın tanığının duruşmaya çağırması gerektiği yönünde ise de, taraf tanığı duruşmaya çağırmadan yazılı tanık beyanına dayanmak için izin isteyebilir; tanık ifadesini kulaktan dolma delil (*hearsay*) olarak sunabilir veya tanık deliline dayanmaktan tamamen vazgeçebilir⁴⁹¹. Bir tanığı çağırmamayı ve onun ifadesine dayanmamayı seçen taraf, bu kararını diğer taraflara en kısa zaman içerisinde bildirmelidir. Aksi halde, yargılama giderleri açısından olumsuz sonuçlara katlanması gerekebilir⁴⁹². Yazılı tanık beyanını dosyaya sunan tarafın, tanığı duruşmaya çağırmadığı ve yazılı tanık beyanını delil olarak kullanmak istemediği durumlarda, diğer taraf bu beyanı delil olarak sunabilir (CPR m. 32.5(5)). Fakat bu durum, delile dayanmak isteyen tarafın yazılı tanık beyanını bir bütün olarak (lehe ve aleyhe olan kısımları bölmeden) sunmasını gerektirir⁴⁹³.

5. Tanığın Duruşmaya Davet Edilmesi

Yukarıda da belirtildiği üzere kural, tarafın tanığının duruşmaya kendisinin getirmesidir. Fakat tanığın duruşmaya katılmak istememesi veya tanığın mesai saatleri içerisinde katılımına işverence, yalnızca bir davetiye olması durumunda izin verilmesi gibi sebeplerin varlığı halinde, delile dayanmak isteyen taraf mahkemeden tanığa bir davetiye gönderilmesini talep edebilir⁴⁹⁴. Bunun için form ile gerekli ücreti ödeyerek mahkemeye başvurması gerekmektedir⁴⁹⁵. Davetiyenin tanığa duruşmadan en az yedi gün öncesinde tebliğ edilmesi gerekmektedir (CPR m. 34.5(1)). Süreye uyulmaması halinde, davetiyenin geçerliliğini sürdürmesi için hâkimin iznine ihtiyaç duyulur (CPR m. 34.5(2)). Davetiyenin tebliği tarafça gerçekleştiriliyorsa, tebligat esnasında tanığa seyahat masraflarını karşılamaya yetecek ücretin yanı sıra zaman kaybının telafisi için Yönetmelik 34A'da belirtilen ücret de ödenmelidir (CPR m. 35.7). Davetiyenin mahkeme tarafından tebliğ edileceği durumlarda, davetiye talebinde bulunan taraf, tanığa ödenecek ücreti Mahkeme Bürosuna yatırmalıdır (CPR m. 34.6(2)).

⁴⁹⁰ Zuckerman, s. 1042.

⁴⁹¹ Zuckerman, s. 1041.

⁴⁹² Zuckerman, s. 1043.

⁴⁹³ Zuckerman, s. 1044.

⁴⁹⁴ Loughlin/Gerlis, s. 483; Pearl/Parker, s. 175.

⁴⁹⁵ Bennie, s. 71; Pearl/Parker, s. 175.

İngiliz Hukuku ile Türk Hukuku arasında tanık delili açısından önemli farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak Türk Hukuku'nda sadece yargılamanın tarafı olmayan üçüncü kişiler tanık olarak dinlenebilirken (HMK m. 240/1); İngiliz Hukuku'nda tarafın kendi davası hakkında dinlenilmesi de tanık dinlenilmesi olarak kabul edilir⁴⁹⁶. İkinci olarak, İngiliz Hukuku'nda kendine geniş yer bulan tanık beyanları ya da tanık özetleri Türk Hukuku'nda karşımıza HMK m. 246'da çıkmaktadır. Madde uyarınca hâkime, tanığın duruşmada sözlü olarak dinlenilmesi yerine belirlenecek süre içinde cevaplarını yazılı olarak bildirmesi için tanığa soru kâğıdı gönderilmesine karar verme imkânı verilmiştir. Fakat, tanığa soru kâğıdının gönderilmesi Türk Hukuku açısından istisnai bir durumdur⁴⁹⁷. Madde gerekçesine göre hâkim, bu konudaki takdir hakkını özel durumlara göre gayet ölçülü kullanmalı; zaman, uzaklık, gider konuları, tanığın dış ülkede bulunması, mahkeme önünde dinlenmesi için zorunluluk bulunmaması, tanığın yazı ile cevap verebilecek bir kimse olması gibi hususları kararını verirken dikkate alınmalıdır.

Türk Hukuku ve İngiliz Hukuku arasındaki bir diğer fark da tanığın duruşmaya çağırılması aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere İngiliz Hukuku'nda kural olarak taraf tanığını kendisi duruşmaya beraberinde getirmeli; bu mümkün olmaz ise mahkemeden davetiye çıkarmasını talep etmelidir. Türk Hukuku'nda ise, tanık mahkemeye davetiye çıkarılmak suretiyle davet edilmektedir (HMK m. 243/1) Fakat belirtmekte fayda vardır ki, davetiye çıkarılmaksızın, tanık duruşmada tarafça hazır bulundurulmuş ise, dinlenilecektir (HMK m. 243/1). Türk Hukuku'nda tanığa gönderilecek olan davetiyenin de, İngiliz Hukuku'nda tarafça gönderilmesi talep edilen davetiyenin de duruşma gününden en az bir hafta önce tebliğ edilmiş olması gerekmektedir⁴⁹⁸. Son olarak İngiliz Hukuku'nda tanık delilinin değerlendirilmesi açısından, çapraz sorgu büyük öneme sahiptir. Türk Hukuku'nda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenişi bakımından çapraz sorgu şeklinde bir

⁴⁹⁶ Bu yönde bkz. Bolayır, **Deliller**, s. 403, dn. 230; Bazı yazarlar duruşmada tarafın bilgisine dayanılması halini isticvap olarak belirtmişlerdir (Fatih Karamercan, “**Medenî Usûl Hukukunda Tanık ve Tanıklık**”, ABD 2018, C. 76, S. 3, s. 158) Fakat isticvap tarafın aleyhine olan hususlarda ikrar elde etme amacıyla dinlenmesidir (Erdal Tercan, **Medenî Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması)**, Ankara 2001, s. 77-80; Bolayır, **Deliller**, s. 478; Ulukapı, s. 337; Muhammet Özekes, **Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku**, C. 2, 15. Bası, İstanbul 2017, s. 1368; Karşı, s. 631; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 409; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 546; Budak/Karaaslan, s. 243; Görgün/Börü/Kodakoğlu, s. 349; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 306; Tanrıver, **Usul**, s. 807.). Dolayısıyla tarafın kendi davasında kendi lehine beyanlarda bulunması hali kanaatimizce bir isticvap değildir.

⁴⁹⁷ Mine Akkan, “**Medenî Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kâğıdı Gönderilmesi**”, DEÜHFD 2014, C. 16, Özel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, s 555.

⁴⁹⁸ Bu süre HMK'da bir hafta, CPR'da yedi gün şeklinde belirtilmiştir.

kavram yoktur⁴⁹⁹. Fakat, Türk Hukuku'nda da taraf vekilleri tanıklara doğrudan, taraflar ise hâkim aracılığıyla soru yöneltebilmektedir (HMK m. 152/1). Dolayısıyla, çapraz sorgu benzeri bir durumun Türk medenî yargılama hukukunda da karşımıza çıktığı söylenebilir.

B. Duyum Tanıklığı

Türk Hukuku'nda kendine yer bulamayan⁵⁰⁰ duyum tanıklığı (*hearsay*⁵⁰¹), işitilen fakat üzerinde bilgi sahibi olunmayan hususların mahkeme karşısında açıklanması anlamına gelir⁵⁰² (CPR m. 33.1(a)). Duyum tanıklığına dayanmak isteyen taraf, diğer tarafa bu niyetini bildiren bir bildirimde bulunur (CPR m. 33.2(3)). Bu bildirimin içeriği ve şekli diğer yargılama usûlleri açısından oldukça ayrıntılı şekilde düzenlenmişken, küçük talepler yargılamasında katı delil sınırlamaları uygulanmaz⁵⁰³. Taraflardan biri duyum tanıklığına dayanmak istediğini belirtmiş fakat duyumuna dayanacağı kimseyi duruşmaya çağırmamış ise, karşı taraf çapraz sorgunun yapılması için hâkimden bu kimseyi tanık olarak mahkemeye çağırmasını isteyebilir (CPR m. 33.4(1)). Mahkeme, dava yönetimi yetkilerini kullanırken, Medenî Yargılama Kuralları m. 32.1(2) kapsamında normal şartlar altında kabul edilebilir olan delillere dayanılmamasına karar verebileceği gibi, duyum tanıklığına da izin vermeyebilir⁵⁰⁴.

⁴⁹⁹ Türk Hukuk sisteminde “tanığın sorgusu” yerine “tanığa soru yöneltme” kavramı tercih edilmiştir (Sarisözen, s. 27).

⁵⁰⁰ Teomete- Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 184.

⁵⁰¹ Delili sunan kişinin kendi bilgisine dayanmayan bir durum söz konusu olduğu için kavram bazı yazarlarca “dolaylı delil” olarak da adlandırılmıştır (Teomete Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 106). Fakat, duyuma dayanma niteliği ön plana çıkarılmak istendiği için çeviri “duyum tanıklığı” şeklinde yapılmıştır. Aynı yönde bkz. Özrahit, s. 63. Kavramın farklı şekilde çevirileri için bkz. Teomete-Yalabık, **Delillerin Toplanması**, dn. 509.

⁵⁰² Teomete- Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s. 106-107, Sime, **Practical Approach**, s. 368. Ayrıntılı bilgi için Günseli Öztekin, “**İngiliz Hukukunda Jurili Davalarda Delil Takdiri**”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991, s.76-89.

⁵⁰³ Zuckerman, s. 1129.

⁵⁰⁴ Zuckerman, s. 1130.

C. Bilirkişi

Hâkimin önüne gelen uyuşmazlıkla ilgili tüm teknik ve özel bilgiye vakıf olması beklenemez. Fakat yargılama yetkisi devlet tarafından kendisine verilmiş olan hâkim, görevi kapsamındaki uyuşmazlıkları çözerek bir karar vermek mecburiyeti altındadır. Bu noktada hâkim uyuşmazlığın çözümü için gerekli olan teknik bilgiyi bilirkişiler (*expert*⁵⁰⁵) vasıtasıyla edinir⁵⁰⁶.

İngiliz Hukuku'nda bilirkişi denildiğinde ilk akla gelen taraf bilirkiřisidir⁵⁰⁷. Anglo-Amerikan hukuk sistemlerinde, Kıta Avrupası hukuk sisteminden farklı şekilde, kural olarak bilirkişinin atanması mahkeme tarafından yapılmaz. Bu farklılık, Anglo-Amerikan Hukuku'nda hâkimin pasif ve tarafların daha aktif rollerinin bulunmasından kaynaklanmaktadır⁵⁰⁸.

Medenî Yargılama Kuralları'nın 35. maddesinin 4. fıkrası uyarınca taraflardan birinin, yazılı bilirkişi raporuna veya sözlü bilirkişi deliline dayanabilmesi için hâkimin izni gerekmektedir. Bilirkişi deliline davanın çözülmesi için gerekli olduğu ölçüde dayanılacaktır (CPR m. 35/1). Medenî Yargılama Kuralları'nın 27. maddesinin 5. fıkrası uyarınca küçük talepler yargılamasında, hâkimin izni bulunmadan hiçbir bilirkişi yazılı veya sözlü olarak görüş bildiremez. Kanun'un bilirkişiliğe ilişkin genel madde haricinde küçük talepler yargılamasında bu hususu tekrar düzenlemiş olması, bilirkişi delilinin bu yargılama usûlünde olabildiğince az kullanılmasının amaçlandığını göstermektedir⁵⁰⁹.

⁵⁰⁵ Bazı yazarlar, CPR öncesi dönemde *expert witness* teriminin kullanılmasından dolayı terimi "bilirkişi" yerine "uzman tanık" olarak dilimize çevirmeyi uygun görmüştür bkz. İbrahim Orkun Taşdemir, "İngiliz ve Amerikan Medenî Yargılamasında Uzman Tanıklık", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, dn. 1. Fakat CPR'da bilinçli şekilde *witness* terimi kaldırılarak bilirkişilerin tanık olarak dinlenilemeyecekleri ve sorumluluklarının mahkemeye yardım olduğu vurgulanmak istenilmiştir (Teomete Yalabık, **Delillerin Toplanması**, s.355-356). Dolayısıyla, çeviri yaparken terim bilirkişi olarak çevirilmiştir.

⁵⁰⁶ Üstündağ, **Usûl**, s. 740; Kuru/ Arslan/ Yılmaz, **Usûl**, s. 423; Karşı, s. 600; Ulukapı, s. 404; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1914; Onur Akıncı, "Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi Kurumu", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 5; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, **Usûl**, s. 560; Budak/ Karaaslan, s. 306; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 423; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, **Usûl**, 528; Tanrıver, **Usûl**, s. 996-997.

⁵⁰⁷ Demirkapı, s. 50; Barış Toroman, "Anglo-Amerikan Hukukunda Mahkeme Tarafından Tayin Edilen Bilirkişiler", AÜSBD 2013, Özel Sayı, s. 115; Fulya Teomete Yalabık, "Anglo-Amerikan ve Fransız Hukuklarında Bilirkişilik Kurumuna Genel Bakış", DEÜHFD 2014, C. 16, Özel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, s. 2123.

⁵⁰⁸ Toroman, **Bilirkişiler**, s. 116.

⁵⁰⁹ Taşdemir, s. 35.

Bilirkişi deliline dayanmak isteyen taraf, bilirkişiye başvurabilmek için talepte bulunurken hem bilirkişinin görevlendirileceği hususları, hem de bilirkişinin görevlendirilmesi ile ilgili tahmini bir gider miktarını belirtmelidir (CPR m. 35.4(2))⁵¹⁰. Ayrıca görevlendirilmesi planlan bilirkişinin bilgileri belli ise, bunlar da belirtilmelidir⁵¹¹. Bilirkişinin bilgilerinin paylaşılmasındaki amaç, bilirkişi ile taraflar arasında bir çıkar çatışması olup olmadığının tespiti ile bilirkişinin tarafsızlığının sağlanmasıdır⁵¹². Bilirkişi deliline dayanılmasına izin verildiğinde bu izin, talepte belirtilen hususlarla ve isim önerilmiş ise yalnızca bu isimle sınırlı olacaktır (CPR m. 35.4(3)). Bilirkişinin uyuşmazlık konusunu oluşturan hususlarda uzman olup olmadığının değerlendirilmesi, mahkeme tarafından gerçekleştirilecektir⁵¹³. Mahkeme, taraf bilirkişisine dayanılmasına izin verdiğinde, bu bilirkişilerin oluşturdukları raporların diğer tarafla duruşmadan önce paylaşılmasına karar verecektir⁵¹⁴.

Hâkim, bilirkişi delilini hükme esas alıp almayacağına belirli kriterler çerçevesinde karar verir. İlk kriter, bilirkişinin görüşünün alınacağı konunun bir uzmanlık alanı olarak kabul edilmesidir⁵¹⁵. Bilirkişinin bu alanda mahkemeye sağlayacağı bilgi, toplumun genelinin sahip olduğu bilginin ilerisinde olmalıdır⁵¹⁶. Bilirkişinin görüşüne, kabul gören delillerle ispat edilmiş olan vakıalar dayanak oluşturmalıdır⁵¹⁷. Yukarıda da zikredildiği üzere, bilirkişinin tarafsızlığı ve güvenilirliği bu delilin sıhhati için önem taşımaktadır⁵¹⁸.

Taraf bilirkişilerine yargılamada başvurulması bazı yönlerden eleştirilmiştir. Bu eleştiriler arasında taraf bilirkişilerinin nesnellikleri hakkında şüpheye düşülmesi, çok sayıda bilirkişinin birbirinden farklı görüş sunması nedeniyle yargılamanın gereksiz yere uzaması ve diğer tarafa göre nispeten düşük maddî imkanlara sahip tarafın, benzer niteliklere sahip bilirkişiye ulaşamamasından kaynaklı olarak silahların eşitliği prensibinin zarar görmesi yer almaktadır⁵¹⁹. Bu eleştirilere yanıt olarak, Woolf

⁵¹⁰ Türk Hukuku'nda ise bilirkişi mahkeme tarafından görevlendirilirken inceleme konusu ve sınırlarını, bilirkişinin cevaplaması gereken soruları ve raporun verilme süresini belirtmelidir (HMK m. 273/1).

⁵¹¹ Selçuk, s. 111.

⁵¹² Taşdemir, s. 29.

⁵¹³ Selçuk, s. 112; Zuckerman, s. 1055.

⁵¹⁴ Andrews, **Three Paths**, s. 88.

⁵¹⁵ Sime, **Practical Approach**, s. 381.

⁵¹⁶ Demirkapı, s. 65.

⁵¹⁷ Demirkapı, s. 65.

⁵¹⁸ Taşdemir, s. 86; Sime, **Practical Approach**, s. 381.

⁵¹⁹ Andrews, **Fundamentals**, s. 81; Oğuz Polat/ A. Taner Güven, “İngiliz, Amerikan ve Türk Hukukunda Bilirkişilik Uygulamalarının Karşılaştırılması”, TBBD 2015, C. 27, S. 119, s. 107.

repormları ile birlikte Medenî Yargılama Kuralları'na müşterek bilirkişilik (*single joint expert*) kurumu eklenmiştir. Woolf'un bu reformu ile Kıta Avrupası hukuk sisteminde yaygın şekilde uygulanan mahkeme bilirkişiliği kurumunu hayata geçirmeyi amaçladığı düşünülebilir. Bu değişikliğin Anglo-Amerikan hukuk sistemleri arasında İngiltere'de yapılmış olması, İngiltere'nin Kıta Avrupası hukuk sistemine bağlı ülkelerle yakın ilişki içerisinde olması ile açıklanabilir⁵²⁰.

Mahkeme, her iki tarafın da bilirkişi deliline dayanmak istemesi halinde müşterek bilirkişinin görüşüne başvurulmasına karar verebilir (CPR m. 35.7(1)). Bu husus zorunlu olmayıp mahkemenin takdir yetkisi vardır. Mahkeme, bu konuda karar verirken uyuşmazlık konusu olan tutarı, davanın karmaşıklık derecesini göz önünde bulundurarak, tek ortak bilirkişinin görevlendirilmesinin konunun ayrı ayrı görevlendirilen bilirkişilere göre daha hızlı ve daha uygun maliyetli bir şekilde çözülmesine yardımcı olup olmayacağını dikkate alacaktır (35 SA. Y. para. 7).

Tek ortak bilirkişi, öncelikle tarafların anlaşmasına göre belirlenir. Taraflar anlaşmamakla birlikte bilirkişinin seçilmesi için bir liste hazırlamış iseler, mahkeme bu listeden bir bilirkişi atayacaktır. Taraflarca bilirkişiye ilişkin bir listenin sunulmamış olması halinde ise, atanacak bilirkişinin seçimi mahkemenin takdirindedir. Bunun haricinde, bazı dava öncesi protokollerde bilirkişinin seçimine ilişkin hususlar ele alınmış olabilir. Örneğin kişiye ilişkin zarar talepleri için dava öncesi protokolü, mümkün olan en erken aşamadan itibaren bilirkişi seçiminde tarafların iş birliğini zorunlu kılarak müşterek bilirkişinin seçimini kolaylaştırmayı hedeflemektedir⁵²¹.

Mahkeme tarafından tek ortak bilirkişi atanmasına karar verilmesi, tarafların taraf bilirkişisine başvurma imkânlarını kural olarak ortadan kaldırmaz⁵²². Tek ortak bilirkişinin atanmasına karar verildikten sonra, taraf bilirkişisine de izin verilmesi için ilgili tarafın ek bilirkişi raporuna ihtiyaç duyulmasının makul sebeplerini açıklaması

⁵²⁰ Demirkapı, s. 72; Toroman, **Bilirkişiler**, s. 126.

⁵²¹ Zuckerman, s. 1087. Başka dava öncesi protokollerde de görüşüne danışılacak bilirkişinin önceden seçilmesine ilişkin hükümler vardır. Örneğin inşaat ve mühendislik uyuşmazlıkları için dava öncesi protokolü, tarafların birbirleriyle ilk iletişimlerinde halihazırda görevlendirdikleri ve görevlendirmek istedikleri bilirkişileri ve bilirkişiler tarafından ele alınan konuları tanımlamalarını gerektirmektedir. Aynı şekilde mesleki ihmal iddialarına ilişkin dava öncesi protokolü, talepte bulunanın dilekçesinde bir bilirkişi atanıp atanmadığını belirtmesini gerektirir.

⁵²² MP v Kent Healthcare NHS Trust | [2002] WLR 210, para. 28 (<https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff70f60d03e7f57ea6ea9>); Selçuk, s. 117; Teomete, s. 358.

ve yeni bir bilirkişi raporunun alınmasının orantısız maliyetlere neden olmaması gerekir⁵²³.

Tek ortak bilirkişi ücretini taraflar eşit oranda ödeyeceklerdir. Hem tek ortak bilirkişi hem de taraf bilirkişisi görevlendirilmesinde bilirkişi ücretinin taraflarca ödeniyor olması, bilirkişinin sorumluluğunun mahkemeye karşı olduğunu (*overriding duty to the court*) değiştirmemektedir⁵²⁴. Bu husus Medenî Yargılama Kuralları m. 35.2’de “bilirkişinin *mahkemeye yardımcı olma görevi, talimat aldıkları veya kendilerine ödeme yapılan kişilere karşı olan yükümlülüklerini geçersiz kılar*” şeklinde ifade edilmiştir. Taraflar, karşı tarafa bir örneğini göndermek koşulu ile müşterek bilirkişiye soru sorma yetkisine sahiptirler (CPR m. 35.8(2)).

Her ne kadar mahkemece müşterek bilirkişi atanmasına karar verilmiş olsa da bu delil, hukukî niteliği itibariyle hâlâ tanık delilidir⁵²⁵. Yukarıda da değinildiği üzere, İngiliz Hukuku’nda hâkim delilleri serbestçe değerlendirerek delil değerini değerlendirir⁵²⁶. Nitekim bu durum, Brooke LJ tarafından “*Bu ülkede yargılamayı bilirkişi değil, hâkim yapar*” ifadesi ile vurgulanmıştır⁵²⁷. Kural, hâkimin bu konuda takdir yetkisi olduğu yönünde iken, bir başka görüşe göre, taraflarca üzerinde mutabık kalınan tek ortak bilirkişinin raporu hükme esas alınarak karar verilmelidir⁵²⁸. Doktrinde de haklı olarak belirtildiği üzere, hâkim bilirkişi raporuyla bağlı olmadığından bilirkişi raporunun aksi yönünde karar verebilmeli, bilirkişi raporu doğrultusunda karar vermiyor ise, kısaca gerekçesini açıklamalıdır⁵²⁹. Türk Hukuku’nda ise kural olarak, hâkim bilirkişinin oy ve görüşünü diğer delillerle birlikte serbestçe değerlendirir (HMK m. 282). Nitekim, bilirkişinin görüşü takdirî delil olup hâkim bununla bağlı değildir. Nihayetinde hâkim, bilirkişi raporundan gerekli bilgi edinmekle birlikte, raporun aksine bir yönde karar veriyorsa; bu durumda İngiliz Hukuku’nda olduğu gibi gerekçe göstermesi gerekecektir⁵³⁰. Uygulamada ise görüşü

⁵²³ Andrews, **Three Paths**, s. 86.

⁵²⁴ Çiğdem Yazıcı Tıktık, “**HMK M. 293’teki Uzman Görüşü Kurumu ile Anglo-Sakson Hukuk Sistemindeki Uzman Tanık Kurumunun Karşılaştırılması**”, MİHDER 2011, C. 7, S. 20, s. 85; Selçuk, s. 119-120; Pearl/Parker, s. 176.

⁵²⁵ Taşdemir, s. 35.

⁵²⁶ Toroman, **Bilirkişiler**, s. 123.

⁵²⁷ *Armstrong v. First York Ltd* [2005] 1 WLR 2751, CA; [2005] EWCA Civ 277 at [28]

⁵²⁸ Taşdemir, s. 37; Zuckerman, s. 1056.

⁵²⁹ Andrews, **There Paths**, s. 83,87; Selçuk, s. 132.

⁵³⁰ Üstündağ, **Şerh**, s. 754; Cenk Akil, “**Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun Hâkimin Bilirkişi Raporuyla Bağlı Olup Olmadığı Hakkında Verdiği 24.12.2008 Gün ve E. 2008/4-734, K. 2008/766 Sayılı Kararının Tahlili**”, AÜHFD 2011, C. 60, S. 3, s. 706; Kuru/Arslan/ Yılmaz, **Usûl** s. 432-433; Toroman, **Bilirkişi İncelemesi**, s. 635; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1943-1944; Yahya Deryal,

bilirkişinin görüşünün aksi yönünde olan hâkim, dosya ile ilgili karar vermeyip başka bir bilirkişiye başvurmaktadır⁵³¹. Ayrıca, Yargıtay da bu ilkeyi mutlak olarak kabul etmeyip, alınan iki bilirkişi raporu birbirleriyle çelişki halinde ise, hâkimin bu raporlardan birine itibar etmeyip üçüncü bir bilirkişi raporu alması gerektiğini ifade etmektedir⁵³². Bu husus hâkimin bağımsızlığı ve bilirkişi raporlarının takdiri delil olması ile bağdaşmamaktadır⁵³³.

İngiliz Hukuku'nda bilirkişilik başlığı altında mahkeme danışmanı (*assessor*) da ele alınmaktadır. Mahkeme danışmanları, uzmanlık gerektiren alanlarda doğrudan hâkime bağlı olarak yeminsiz şekilde hâkimin sorularına cevap verirler⁵³⁴. Tarafların veya vekillerinin mahkeme danışmanına soru sorma hakları yoktur⁵³⁵. Küçük talepler yargılamasında kendine yer bulmayan mahkeme danışmanları karşımıza daha çok deniz hukukundan doğan uyuşmazlıklar ve patent davalarında çıkmaktadır⁵³⁶.

Küçük talepler yargılamasında bilirkişi delili ile sıklıkla karşılaşılmaktadır⁵³⁷. Özellikle, uyuşmazlığın araç onarımına veya kusurlu mallara dayandığı davalarda mahkeme bilirkişi deliline izin vermektedir⁵³⁸. Fakat, bilirkişi delilinin küçük taleplerde kullanımı ile ilgili birtakım kısıtlamalar bulunmaktadır. Taraflar, bir konu ile ilgili yalnızca bir bilirkişiye danışabilecektir (CPR m. 35.4(3A)) ve çoğu kez bilirkişi delili, tek ortak bilirkişi ile sınırlı olacaktır⁵³⁹.

Ayrıca, küçük talepler yargılamasında bilirkişi, aksi belirtilmemiş ise, görüşlerini rapor şeklinde ifade edecektir (CPR m. 35.5.(1)). Düşük masraf anlayışının hâkim olduğu küçük talepler yargılamasında mahkeme, bilirkişi deliline başvurulmasına karar vermiş olsa da, gerekli olmadıkça bilirkişiyi duruşmaya çağırmayacaktır. Bazen bilirkişilerce hazırlanan yazılı rapor bazı önemli açılardan belirsiz olabilir ve taraflardan birinin veya her ikisinin de bilirkişi raporuna karşı cevaplama gereken soruları olabilir. Hâkim bilirkişinin duruşmada dinlenilmesi

Türk Hukukunda Bilirkişilik, 6. Bası, Ankara 2017, s. 481; Kuru/Aydın, **El Kitabı**, s. 814; Yılmaz, **Şerh**, s. 4255.

⁵³¹ Deryal, s. 483; Budak/Karaaslan, s 312.

⁵³² Yargıtay 3.HD. 14.05.2015 T., 2015/4614 E., 2015/8661 K.; Yargıtay 5. HD. 11.02.2019 T. 2018/9509 E, 2019/1671 K. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>).

⁵³³ Atalay, **Pekcanıtez Usûl**, s. 1944.

⁵³⁴ Demirkapı, s. 55.

⁵³⁵ Demirkapı, s. 55.

⁵³⁶ Toroman, **Bilirkişiler** s. 125;

⁵³⁷ Toroman, **Bilirkişiler** s. 120.

⁵³⁸ Sime, s. 382; Pearl/Parker, s. 177.

⁵³⁹ Pearl/Parker, s. 176.

gerektiğini düşünüyorsa, yalnızca bir bilirkişinin duruşmaya katılmasına izin verecektir. Buna alternatif olarak, tarafların bilirkişiye soruları var ise, bu soruların duruşma dışında yazılı şekilde sunularak cevaplandığı bir usûl de benimsenebilir⁵⁴⁰.

Türk Hukuku'nda bilirkişi delili uyuşmazlığın nihayete kavuşturulması bakımından ihtiyaç duyulan özel veya teknik bilginin elde edilmesi için uzman üçüncü kişiye başvurulmasıdır⁵⁴¹. Hâkim yardımcısı olarak kabul edilen bilirkişi⁵⁴², İngiliz Hukuku'ndaki müşterek bilirkişiye benzemektedir. Talep üzerine veya re'sen başvurulanan bilirkişinin (HMK m. 266) seçimi ve ataması, hâkim tarafından yargı çevresi içinde yer aldıkları bölge adliye mahkemesi adli yargı adalet komisyonları tarafından her yıl düzenlenecek olan listelerde yer alan kişiler arasından yapılır (HMK m. 268/1). Burada iki hususta hukukumuz İngiliz Hukuku'ndan ayrılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere, Anglo-Amerikan hukuk geleneğine sahip İngiliz Hukuku'nda kural olarak bilirkişiler taraflarca atanmaktadır. Bunun aksine Türk Hukuku'nda bilirkişi delilinin toplanması bakımından hâkimin oldukça aktif bir rol üstlendiğini görmekteyiz⁵⁴³. İngiliz Hukuku'nda taraflar bilirkişi deliline başvuramıyorsa hâkim re'sen bu delile dayanamazken, Türk Hukuku'nda hâkimin bu konuda takdir yetkisi vardır⁵⁴⁴. Bu husus, Türk Hukuku'nda bilirkişi delili bakımından taraflarca getirilme ilkesinin istisnası olarak görülmüştür⁵⁴⁵.

Bilirkişi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun dördüncü kısım ispat ve deliller başlığı altında yer alıp, takdiri delillerden birini oluşturmaktadır. Hâkim, bilirkişi

⁵⁴⁰ Pearl/Parker, s. 177.

⁵⁴¹ Bilge/ Önen, s. 538; Süha Tanrıver, **Hukuk Yargısı Bağlamında Bilirkişilikle İlgili Temel Problemler ve Çözüm Arayışları**, DEÜHFD 2009, C.11, Özel Sayı, s. 575; Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 423; Karslı, s. 600; Ulukapı, s. 404; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1914; Barış Toroman, **Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi**, Ankara 2017, Deryal, s. 68; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, **Usûl**, s. 560; Budak/ Karaaslan, s. 306; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, **Usûl**, s. 528; Süha Tanrıver, **Hukukumuzda Bilirkişilik**, 2. Bası, Ankara 2024, s. 25.

⁵⁴² Kâmil Yıldırım, **"Bilirkişi Delilinin Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukuku'ndaki Durumu"**, 75. Yaş Günü için Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, Ankara 2004, s. 834; Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 435; Karslı, s. 619; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1916-1917; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, **Usûl**, s. 577; Atalı/ Ermenek/ Erdoğan, **Usûl**, s. 529; Fatih Zora, **Anglo Amerikan Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik**, Ankara 2022; s. 32; Aksi yönde bkz. Saim Üstündağ, **Medeni Yargılama Hukuku**, C. 1-2, 7. Bası, İstanbul 2000, s. 742-743; Çetin Aşçıoğlu, **"Yargılama Çalışmalarında Bilirkişi Sorunu Ve (Hukuk Davalarında) Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi"**, TBBD, 1992/3, s. 350. Bilirkişinin hukukî statüsünü kamu görevi üstlenen bir kamu görevlisi şeklinde ayrıntılı olarak ele alan görüş için bkz. Tanrıver, **Bilirkişilik**, s. 72-79.

⁵⁴³ Bolayır, s. 423.

⁵⁴⁴ Demirkapı, s. 57.

⁵⁴⁵ Yıldırım, **Bilirkişi**, s.837; Bolayır, s. 427.

raporunu hükme esas alıp almama hususunda takdir hakkına sahiptir⁵⁴⁶. Düzenlenişi itibâriyle Türk Hukuku'nda bilirkişi ve tanık delillerinin birbirinden farklı olduğu aşikârdır. Nitekim, tanık davaya konu olay hakkında görüp duyduğu bilgiyi aktarırken, bilirkişiye gerçekleşen olayın ardından olayla ilgili görüşü için başvurulur⁵⁴⁷. İngiliz Hukuku'nda ise bilirkişi tanık delili içerisinde yer almaktadır⁵⁴⁸. Türk Hukuku'nda da, İngiliz Hukuku'nda olduğu gibi hukukî meselelerde bilirkişi görüşüne dayanılması mümkün değildir (HMK m. 266, Bilirkişilik Kanunu m. 3/3). Hukukî meselelerde bilirkişiye başvurulamayacağına ilişkin kuralın iki istisnası bulunduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, Türk mahkemeleri önüne gelen bir uyuşmazlığa yabancı hukukun uygulanacak olması durumudur. Uygulanacak yabancı hukuk kuralının tespitinde taraflar hâkime yardımcı olabilirlerken, hâkim dilerse bilirkişiye de başvurabilir⁵⁴⁹. Uyuşmazlığın çözümü için örf- âdet kurallarının uygulanması gereken hallerde de, örf âdet kurallarının tespiti için, hâkimin bilirkişiye başvurmasına imkân tanınmalıdır⁵⁵⁰. Kanaatimizce, hem yabancı hukuk kuralları hem de örf âdet kuralları açısından her iki husus da hukuk eğitiminin kapsamı dışında kaldığından, bilirkişiye başvuru imkânı tanınmalıdır.

Taraf bilirkişisi, Türk Hukuku'nda yer alan uzman görüşüne benzermektedir⁵⁵¹. Uzman görüşü, yargılamanın taraflarının hâkimin kanaatinin lehlerine oluşması için, iddialarını destekler nitelikte almış oldukları bilimsel görüşlerdir⁵⁵². Burada bilirkişinin aksine, görüşü alınacak olan uzman tarafça seçilir⁵⁵³. Dava açılmadan önce

⁵⁴⁶ Mustafa Reşit Belgesay, “Ehli Vukuf Mütaleasının İlmi Değeri ve Kanuni İspat Kuvveti”, İÜHFMD 1945, C. 10, S. 3-4, s. 544.

⁵⁴⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, *Usûl*, s. 423; Atalay, *Pekcanitez Usûl*, s. 1915; Toroman, *Bilirkişi İncelemesi*, s. 79; Deryal, s. 29; Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Usûl*, s. 424; Kuru/ Aydın, *El Kitabı*, s. 782; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Usûl*, s. 528; Tanrıver, *Bilirkişilik*, s. 25.

⁵⁴⁸ Demirkapı, s. 50; Toroman, *Bilirkişiler*, dn. 2; Teomete Yalabık, *Bilirkişi*, s. 2119; Taşdemir, s. 35.

⁵⁴⁹ Murat Atalı, “6754 Sayılı Bilirkişilik Kanunu ve Hukuki Konularda Bilirkişilik”, AÜHFMD 2016, C. 65, S. 4, s. 3281; Toroman, *Bilirkişi İncelemesi*, s. 163- 164; Deryal, s. 112-113; Nur Bolayır, *Medenî Usûl Hukuku'nda Hâkimin Hukuku Re'sen Uygulaması İlkesi*, İstanbul 2019, s. 170-171; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, s. 565. Aksi yönde bkz. Tanrıver, *Şerh*, s. 1012.

⁵⁵⁰ Atalay, *Pekcanitez Usûl*, s. 1922; Toroman, *Bilirkişi İncelemesi*, s. 165; Bolayır, *Hâkimin Hukuku Re'sen Uygulaması*, s. 157; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, *Usûl*, s. 565. Aksi yönde bkz. Tanrıver, *Şerh*, s. 1008-1009. Yazara göre Türk Hukuku bir bütün olarak ele alınmalı ve bu hususta bilirkişiye başvurulması mümkün olmamalıdır.

⁵⁵¹ HMK m. 297'nin gerekçesinde de maddede yapılan düzenleme ile Anglo-Sakson kökenli bir kurum olan “taraf bilirkişisi” veya “uzman tanık” kurumunun hüküm altına alındığı belirtilmiştir. Fakat kanaatimizce aşağıda açıklanan sebeplerle uzman görüşü bir taraf bilirkişisi değildir.

⁵⁵² Cenk Akil, *Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi-Uzman Tanık Ayrımı*, ABD 2011, S. 2, s. 173; Yazıcı-Tıktık, s. 91; Hakan Pekcanitez, “Özel Uzman (Bilirkişi) Görüşü ve Değerlendirilmesi”, Makaleler, C.2, İstanbul 2016, s. 394; Mikail Bora Kaplan, “Medenî Usûl Hukukunda Bilirkişi Raporu ile Uzman Görüşü Arasındaki Çelişkinin Giderilmesi”, TAÜHFMD 2022, C.4, S. 2, s. 559-560.

⁵⁵³ Akil, *Uzman Tanık*, s. 176; Yazıcı-Tıktık, s. 95; Pekcanitez, *Bilirkişi*, s. 397.

veya dava esnasında hâkimin izni gerekmeksizin uzman görüşü alınabilir⁵⁵⁴. İngiliz Hukuku’nda taraf bilirkişisine dayanmak için hâkimin izni gerektiği düşünüldüğünde, aradaki ilk fark budur. Türk Hukuku’nda niteliği itibariyle de uzman görüşü genellikle bir delil olarak değil, bizatihi taraf beyanı niteliğinde kabul edilir⁵⁵⁵. Bu noktada da taraf bilirkişisi ile uzman görüşünün ayrıldığını görmekteyiz. Nitekim, taraf bilirkişisi delil niteliğindedir⁵⁵⁶.

Müşterek bilirkişi ise, seçimin her iki tarafça ortak yapılması dolayısıyla hakem-bilirkişiliğe benzemektedir. Hakem-bilirkişilik sözleşmesi⁵⁵⁷ ile taraflar üzerinde mutabık kaldıkları kişi ve kurul tarafından uyuşmazlık konusunun değer veya vasıflarının tespit edilerek, ileride bir uyuşmazlık çıkması halinde uyuşmazlığın çözümünde bu raporun bağlayıcı olduğunu kabul ederler⁵⁵⁸. Burada bağlayıcılıkla kastedilen, tarafların iddialarının ispatında hangi delillere dayanabileceğinin sınırlandırılmış olmasıdır⁵⁵⁹. İngiliz Hukuku’nda yer alan müşterek bilirkişi delilinde ise, bilirkişi tarafından verilecek olan rapor hâkimi bağlayıcı nitelikte değildir. Ayrıca, müşterek bilirkişi seçimi mahkemenin bu konuda izin vermesinden sonra gerçekleşmesine rağmen, hakem-bilirkişiye başvuru dava açılmadan önce de yapılabilir⁵⁶⁰.

⁵⁵⁴ Yazıcı-Tıktık, s. 91; Pekcanitez, **Bilirkişi**, s. 394; Kaplan, dn. 4.

⁵⁵⁵ Akil, **Uzman Tanık**, s. 174; Karlı, s. 624; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 1959; Toroman, **Bilirkişi İncelemesi**, s. 660-661; Pekcanitez, **Bilirkişi**, s. 395; Tanrıver, **Bilirkişilik**, s. 33. Uzman görüşünün takdirî delil olduğu yönündeki görüş için bkz. Kuru/ Aydın, **Usûl**, s. 327. Uzman görüşünün hukukî niteliği hakkında diğer görüşler için bkz. Hasan Elyıldırım, **Hukuk Yargılamasında Uzman Görüşü (Özel Bilirkişi)**, Ankara 2021, s. 47-60.

⁵⁵⁶ Yazıcı Tıktık, s. 93; Selçuk, s. 109.

⁵⁵⁷ Hakem bilirkişi sözleşmesi kanaatimizce münhasır delil sözleşmesi olmakla birlikte diğer görüşler için bkz. Tunç Cantaymaz, “**İspat Hukukunda Hakem Bilirkişilik**”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü - Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002, s. 44- 54.

⁵⁵⁸ M. Tahir Sebük “**Hakem, Hakem Bilirkişi ve Kanunî Hakem Kararlarının Mukayesesi ve Tahkim Şartı**”, ABD 1966, S. 3, s. 503; Özcan Atalay, “**Hakem-Bilirkişi Kavramı**”, ABD 1976, S. 5, s. 871; Cantaymaz, s. 40; Ali Yeşilırmak, “**Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolu Olarak Hakem-Bilirkişilik**”, DEÜHFD 2009, C. 11, Özel Sayı, s. 694; Bolayır, **Deliller**, s. 492.

⁵⁵⁹ Hakem-bilirkişilik sözleşmesi hâkimin delilleri serbestçe değerlendirmesini içeren HMK m. 198’e aykırılık olarak kabul edilmemelidir. Zira hâkim bu noktada tarafların iradeleriyle bağlı olacaktır ve medenî yargılama hukukunda taraf iradesiyle bağlı olmak kabul sulh gibi diğer bazı kurumlarda da karşımıza çıkmaktadır (Bolayır, **Deliller**, s. 492-493; Nevhis Deren Yıldırım, “**Hakem-Bilirkişi Sözleşmesinin Hukuki Mahiyeti ve Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesinin Vazgeçilmezliği**”, İHFM 1994, C. 54, S. 1-4, s. 328; Cantaymaz, s. 60-61).

⁵⁶⁰ Yeşilırmak, s. 694; Taşdemir, s. 17.

D. Belgeye Dayanan Deliller

Buraya kadar açıkladığımız deliller dışında, küçük talepler yargılamasında belgeye dayanan delillerin kullanımı da oldukça yaygındır⁵⁶¹. Medenî Yargılama Kuralları m. 314' e göre belge, bilginin herhangi bir şekilde kaydedilmesidir; yani belge kavramı kâğıt parçasıyla sınırlı olmayıp fotoğraf, ses ve video kayıtlarını ve her türlü elektronik veriyi içerir⁵⁶². Örneğin, trafik kazasına dayanan bir davada, olay yerinin krokisi ve olay yerine ait görüntülere veya video kayıtlarına sık sık dayanılmaktadır⁵⁶³. Taraflar arasında sözleşmeye dayalı bir ilişki olduğu durumlarda sözleşme metni ya da malın teslimine ilişkin makbuz da önemli bir delil olabilmektedir⁵⁶⁴.

Belge, Türk Hukuku'nda da delillerden biri olarak kabul edilmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nunda belgeye ilişkin bir tanımlama yapılmazken, 199. madde uyarınca “*Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları bu Kanuna göre belgedir*”. Bu kapsamda belge, HMK m. 200 hükmünde yer alan senet kavramını da kapsayan bir üst başlık olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁶⁵. Fakat nitelikli belge olarak adlandırılabilen olan senet kesin delil iken, belge takdiri bir delildir⁵⁶⁶. Belgenin delil olarak kullanılabilmesi için taşıdığı bilginin uyuşmazlığın ispatına fayda sağlayacak nitelikte olması gerekmektedir⁵⁶⁷.

⁵⁶¹ Pearl/Parker, s. 171.

⁵⁶² Alpay, s. 73-74; Pearl/Parker, s. 171;

⁵⁶³ Reeves, *Court*, s. 101; Bennie, s. 72; Pearl/Parker, s. 180.

⁵⁶⁴ Bennie, s. 72.

⁵⁶⁵ Güray Erdönmez, **Medenî Usûl Hukukunda Belgelerin İbrazi Mecburiyeti**, İstanbul 2014, s. 5; H. Özden Özkaya-Ferendeci, “**Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri**”, DEÜHD 2014, C. 16, Özel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ'e Armağan, s. 822; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, s. 1771; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, **Usûl**, s. 486; Evren Koç, **Belge Kavramı**, İstanbul 2021, s. 29-30; Ejder Yılmaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C. 2, 4. Bası, Ankara 2021, s. 3657; Budak/Karaaslan, s. 285; Tanrıver, **Usûl**, s. 936.

⁵⁶⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 372; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, **Usûl**, s. 487; Bersun Sarıgül Ata, “**Belge ve Belgenin Delil Kuvveti**”, ABD 2020, C. 78, S. 1, s. 12; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 518; Tanrıver, **Usûl**, s. 938.

⁵⁶⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 372; Erdönmez, **Pekcanitez Usûl**, s. 1771; Görgün/ Börü/ Kodakoğlu, **Usûl**, s. 485; Sarıgül Ata, s. 9; Koç, s. 22; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 384; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 518; Tanrıver, **Usûl**, s. 937.

§ 2 Küçük Talepler Yargılamasında Hüküm Verilmesi

I. Genel Olarak

Küçük talepler yargılamasında duruşmanın süresi, genellikle üç saati geçmez. Uyuşmazlığın nispeten daha kolay olduğu uyuşmazlıklarda, bir saatlik bir duruşma ile hüküm verilebilir⁵⁶⁸. Hâkim delillerin sunulmasının ve tarafların dinlenilmelerinin ardından, uyuşmazlığın çözüme kavuştuğu kanısına vardığında hükmünü verecektir⁵⁶⁹.

Bu yargılama usûlünde hâkim, hükmü genellikle gerekçeleriyle beraber açıklar (27A SA. Y. para. 5.3(1)). Bu hususta, uyuşmazlığın niteliğine göre gerekçeler kısa tutulabilir. Fakat, taraflara hükmün gerekçesi yazılı şekilde verilmez. Hükmün gerekçesinin taraflara yazılı olarak verilmesi, sadece duruşmanın kayıt altına alınmadığı, kararın dosya üzerinden verildiği veya taraflardan birinin mazeretli olarak duruşmaya katılmadığı hallerde mümkündür (27A SA. Y. para. 5.4). Bu halde, kanun yoluna başvuru için hükmün gerekçelerinin duruşmada taraflar veya vekilleri tarafından not alınması önem arz etmektedir⁵⁷⁰. Türk Hukuku'nda ise genelde duruşmada hüküm verilirken gerekçeli şekilde verilmeyip, taraflara hüküm sonucu sözle bildirilerek tefhim edilmektedir.⁵⁷¹ Ardından, kararın gerekçesi taraflara yazılı şekilde tebliğ edilmektedir⁵⁷².

Mahkeme, duruşma sonrasında hükmünü hemen verebilecek durumda değilse, başka bir duruşma günü belirleyebilir veya kararını yazılı şekilde taraflara tebliğ edebilir (27A SA. Y. para. 5.3(2)). Kararın yeni bir duruşma açılmadan verilerek taraflara yazılı olarak sunulması halinde, verilen karara saklı tutulan karar (*reserved judgment*) denir⁵⁷³.

⁵⁶⁸ Applebey, **Guide**, s. 113.

⁵⁶⁹ Kuru/ Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 445; Atalı, **Pekcanitez Usûl**, 1979; Budak/Karaaslan, s. 328; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 555; Tanrıver, **Şerh**, s. 1137.

⁵⁷⁰ Applebey, **Guide**, s. 114; Pearl/Parker, s. 230; Sime, **Practical Approach**, s. 446.

⁵⁷¹ Altunser Karakurumer, “**Medeni Usul Hukukunda Hüküm**”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011, s. 96; Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl** s. 447; Nilüfer Boran Güneysu, **Medenî Usûl Hukukunda Karar**, Ankara 2014, s. 257; Karslı, s. 699; Mehmet Akif Tutumlu, **Hukuk Yargılamasında Hüküm ve Gerekçe**, 2. Bası, Ankara 2014, s. 426; Atalı, Pekcanitez Usûl, s. 1997; Budak/Karaaslan, s. 329; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 447; Tanrıver, **Şerh**, s. 1153-1154.

⁵⁷² Kararların gerekçeli olması, Türk Hukuku kapsamında Anayasa'nın 141. maddesinin 3. fıkrası uyarınca anayasal bir zorunluluktur.

⁵⁷³ Applebey, **Guide**, s. 113.

Mahkeme kararını verdikten sonra, hükmün bir belgeye dökülüp mühürlenerek taraflara tebliğ edilmesi gerekmektedir⁵⁷⁴. Bu aşamada, çoğunlukla yerel ilçe mahkemelerinin kullanımına sunulan formlar vardır⁵⁷⁵. Mahkeme tarafından bir hükmün hazırlanması ve mühürlenmesi hükmün oluşturulması olarak tanımlanır⁵⁷⁶. Hükmün tefhimi ile mühürlenerek tebliğ edilmesi arasında gecikme yaşanabilme ihtimali göz önünde bulundurularak, hükmün verildiği andan itibaren sonuç doğuracağı düzenlenmiştir (CPR m. 40.7(1)). Bu hüküm, özellikle kanun yoluna başvuruda önem taşımaktadır. Buna göre, istinaf başvurusunda bulunan kişi, istinaf başvurusunu kararın verildiği tarihten itibaren on dört gün içerisinde istinaf mahkemesine sunmalıdır⁵⁷⁷. Türk Hukuku'nda istinaf kanun yolu süresi iki hafta olmakla birlikte; sürenin başlangıcı HMK m. 345'e göre, ilamın tebliğ edildiği tarihtir. Dolayısıyla, mahkeme tarafından sözlü yargılama aşamasından sonra taraflara sadece hüküm sonucunun tefhim edilmesi yeterli kabul edilmemektedir⁵⁷⁸.

Taraflardan biri, karara karşı istinaf kanun yoluna başvurma niyetinde ise, mahkemeden izin almalıdır. Mahkemenin istinaf başvurusuna izin verip vermediği hüküm metninin içerisinde yer alır (CPR m. 40.2(4)(c)). İstinaf başvurusuna izin verilmesi halinde, hükümde ayrıca görevli olan istinaf mahkemesinin bilgileri de yer almalıdır⁵⁷⁹.

Hüküm belirli bir miktar paranın ödenmesini içerdiği takdirde, ilgili meblağ hükmün verilmesinden itibaren on dört gün içerisinde ödenmelidir (CPR m. 40.11). Fakat mahkeme, taksitle ödemeye yönelik bir karar da verebilir⁵⁸⁰. Taksitle ödeme kararı verilmiş ise hüküm toplam ödenecek miktarı, her bir taksit tutarını, taksit sayısını, taksitlerin ödeme zamanını ve ödemenin kime yapılacağını içermelidir (40B SA. Y. para. 12). Hüküm ödeme haricinde bir yapma borcu içeriyor ise, hükmolunan şeyin ne zaman yapılacağı da belirtilmelidir (40 B SA. Y. para. 8.1).

⁵⁷⁴ Pearl/ Parker, s. 232; Indicator, s. 75; Zuckerman, s. 1155.

⁵⁷⁵ Sime, **Practical Approach**, s. 448; Zuckerman, s. 1155.

⁵⁷⁶ Zuckerman, s. 1156.

⁵⁷⁷ Sayers v Clarke-Walker [2002] EWCA Civ 645 para. 5.(<https://www.casemine.com/judgement/uk/5b46f1ec2c94e0775e7ee20a>)

⁵⁷⁸ Muhammet Özkes, “**Hukuk Yargılamasında Süre Tutum Müessesesi Yoktur**”, Prof.Dr. Saim Üstündağ’a Armağan, Ankara 2009, s. 383- 384; Umar, **Şerh**, s. 1002-1003; Özkes, **Pekcanitez Usûl**, s. 2219-2220. Aksi yönde bkz. Kuru/ Aydın, **El Kitabı**, s. 1350. Yazarlara göre gerekçeli olmayan kısa kararın tefhimi ile birlikte istinaf süresi başlamaktadır.

⁵⁷⁹ Sime, **Practical Approach**, s. 448.

⁵⁸⁰ Sime, **Practical Approach**, s. 452.

Karşı dava açılmışsa mahkeme, iki farklı hüküm verebilir; ya da bunun yerine, alacaklar mahsup edilerek kalan bakiye üzerinden hüküm kurabilir (CPR, m. 40.13(2)). Mahkeme mahsup işlemi yaparak taraflardan biri lehine bir miktar için hüküm kursa bile, her bir taraf aleyhine yargılama giderleri için ayrı bir karar verebilir (CPR m. 40.13(3)). Türk Hukuku'nda karşı dava⁵⁸¹ ile asıl dava hakkında ayrı ayrı kararlar verilse de, esasında ortada tek bir hüküm vardır. Ayrıca asıl dava ve karşı dava için ayrı ayrı vekâlet ücretine hükmedilmektedir⁵⁸².

İngiliz Hukuku'nda mahkeme, karar mühürlenmeden önce hükmü değiştirme veya tadil etme yetkisine sahiptir. Ancak, yetkisini yalnızca istisnâî durumlarda ve baskın amaca uygun olarak kullanılacaktır⁵⁸³. Bu durumlara örnek olarak, hüküm verilirken açık bir hata yapılmış olması, mahkemenin uyuşmazlıkla ilgisi bariz olan bir hususa hiç değinmeden hüküm vermiş olması, kararın verilmesinden sonra yeni vakıaların ortaya çıkması ve son olarak da tarafın aleyhine verilen kararda savunma hakkının ihlal edildiğini ileri sürmesi gösterilebilecektir⁵⁸⁴.

Bunun haricinde mahkeme, karar veya hükümde yapılan açık hataları kendiliğinden düzeltebilirken, taraflar da düzeltme talebinde bulunabilir (CPR m. 40.12). Mahkeme ayrıca, hükmün yeterince açık olmadığı hallerde kararın anlaşılabilir olması adına karar metninde değişiklikler yapabilecektir (40B SA. Y. para. 4.5).

Karara karşı kanun yoluna başvurulmuş olması, tek başına hükmün icrasını durdurmaz⁵⁸⁵. İcranın durdurulması için, mahkemenin bu yönde karar vermesi gerekmektedir⁵⁸⁶. Fakat icra edilen bir karar, daha sonra kanun yolunda bozulmuş ise bu halde icranın iadesi talep edilebilecektir⁵⁸⁷. Türk Hukuku'nda da, kural olarak, kanun yoluna başvurulmuş olması kararın icrasını durdurmamaktadır (HMK m. 350/1, 367/1). Fakat yabancı mahkeme ilâmlarının ve hakem kararlarının tenfizi hakkındaki mahkeme kararına karşı, temyiz yoluna başvurulması kararın icrasını durdurmaktadır. İlâmın icrası için kesinleşmiş olması şart olmamakla, kişiler hukuku, aile hukuku ve taşınmaz mal ile ilgili aynı haklara ilişkin kararlar kesinleşmeden icra edilememektedir

⁵⁸¹ Türk Hukuku'nda karşı dava hakkında bkz. 2. Bölüm, § 2, II, B, 2, e.

⁵⁸² Pekcanitez, **Pekcanitez Usûl**, s. 1232; Kuru/Aydın, **El Kitabı**, s. 1194; Yazıcı, s. 282; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 375; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 401-402; Görgün/ Börü/Kodakoglu, **Usûl**, s. 393; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 270; Tanrıver, **Usûl**, s. 758.

⁵⁸³ Stewart v Engel and another [2000] EWCA Civ 362 (<https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff8cd60d03e7f57ecd9bc>).

⁵⁸⁴ Loughlin/Garlis, s. 504.

⁵⁸⁵ Zuckerman, s. 1153.

⁵⁸⁶ Zuckerman, s. 1153.

⁵⁸⁷ Zuckerman, s. 1153.

(HMK m. 350/2). Ceza mahkemesi ilâmlarının yargılama giderlerine ilişkin hüküm fıkrasının ve Sayıştay ilâmlarının icra edilebilmesi için kesinleşmiş olması gerekmektedir (CMK m. 324/4, SayK m. 64). Aynı şekilde menfi tespit davasını kazanan borçlu lehine tazminata hükmedilmiş ise, bu ilâmın icraya konulması için kesinleşmiş olması gerekmektedir (İİK m. 72/4,5-c, 2). Son olarak gemilere ve bunlarla ilgili aynî haklara ilişkin kararlar kesinleşmeden icra edilemez⁵⁸⁸ (İİK m. 31/a).

Karara karşı kanun yoluna başvurulmuş olması halinde İİK m. 36⁵⁸⁹ icranın durdurulmasına olanak tanımaktadır. İlgili madde uyarınca, kanun yoluna başvuru halinde, müracaat eden borçlu icra mahkemesine başvurarak talebi hakkında karar verilinceye kadar icranın durdurulmasını teminat karşılığı talep edebilmektedir. İcranın durdurulmasına karar verilmemiş ve borçlunun malları satılmış ise; kanun yolu yargılaması sonucunda lehine karar çıkan borçlu, kararın kesinleşmesi ile icranın iadesini talep edebilecektir (İİK m. 40).

II. Hükümün Sicile Tescili

Yerel ilçe mahkemesi tarafından belirli bir miktar paranın ödenmesine ilişkin olarak verilen kararlar, Hükümler ve Para Cezaları Sicili'ne (*Register of Judgments, Orders and Fines*) kaydedilir. Bu sicil, hukukî bir işlem yapmadan önce karşı tarafın borçlarını ödeme konusundaki alışkanlıklarını öğrenmek açısından faydalıdır⁵⁹⁰. Ayrıca, çoğu borçlu açısından sicile kayıtlı borcun bulunması kredi limitini düşürdüğünden, borcu ödeme hususunda itici bir güce sahiptir⁵⁹¹. Sicil, belirli bir ücret karşılığında dileyen herkes tarafından incelenebilmektedir⁵⁹².

⁵⁸⁸ Kesinleşmeden icra edilemeyecek kararlarla ilgili ayrıntılı olarak bkz. Mustafa Serdar Özbek, **Kesinleşmeden İcra Edilemeyecek İlâmların Kesinleşmeden Önce İcraya Konulması**, BÜHFD 2016, C. 2, S.1, s. 37-78; Mustafa Özbek, **Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İlâmlı İcranın Etkinliği**, Ankara 2022, s. 804-878.

⁵⁸⁹ İİK m. 36/1 uyarınca “İlâma karşı istinaf veya temyiz yoluna başvuran borçlu, hükmolunan para veya eşyanın resmî bir mercie depo edildiğini ispat eder yahut hükmolunan para veya eşya kıymetinde icra mahkemesi tarafından kabul edilecek taşınır rehni veya esham veya tahvilât veya taşınmaz rehni veya muteber banka kefaleti gösterirse veya borçlunun hükmolunan para ve eşyayı karşılayacak malı mahcuz ise icranın geri bırakılması için takibin yapıldığı yer icra mahkemesinden karar alınmak üzere icra müdürü tarafından kendisine uygun bir süre verilir. Bu süre ancak zorunluluk hâlinde uzatılabilir”.

⁵⁹⁰ Applebey, **Guide**, s. 139.

⁵⁹¹ Pearl/Parker s. 254.

⁵⁹² Bu miktar 2024 yılı itibarıyla £6'dır Pearl/Parker, s. 254.

Kararın tescil edilebilmesi için öncelikle kararın kesinleşmiş olması gerekmektedir. Hüküm taksitle ödemeyi içeriyor ise, bu halde kararın tescili mümkün olmayacaktır. Tescilde borçlunun adı-soyadı, adresi, biliniyorsa doğum tarihi, kararı veren mahkeme, kararın dosya numarası, karar tarihi ve borçlu olunan miktar yer alır (The Register of Judgments, Orders and Fines Regulations 2005 m. 10).

Borçlu olunan miktar, kararın kesinleşmesinden itibaren bir ay içerisinde ödenirse, kaydın sicilden silinmesi için mahkemeye başvuruda bulunulabilir. Bu başvuru da ücrete tâbidir. Mahkemenin sicilden silinme kararı verebilmesi için, borçlu tarafından borcun tamamının ödendiğinin ispatlanması gerekmektedir.

Borç miktarı sicile kayıt tarihinden itibaren bir ay geçtikten sonra ödenirse, sicildeki kaydın silinmesi mümkün değildir. Fakat ödemeye ilişkin delillerle beraber kararı veren mahkemeye başvurulması halinde, sicile borcun ödendiğine ilişkin şerh düşülebilir⁵⁹³. Kayıt sicilde altı yıl kalır.

Türk Hukuku'nda mahkeme kararlarının tescil edildiği özel bir sicil bulunmamaktadır. Fakat alacaklının alacağını tamamen veya kısmen tahsil edememesi üzerine icra dairesi tarafından kendisine aciz vesikası verilmektedir⁵⁹⁴. Türk Hukuku'nda söz konusu vesikanın elektronik ortamda kaydedildiği bir aciz vesikası sicili düzenlenmiştir. Aciz vesikası sicilinin herhangi bir hukuki ilişkiye girmeden evvel koruyucu etkiye sahip olacağı düşünülmektedir⁵⁹⁵. Diğer sicillerden farklı olarak aciz vesikası sicili hakkın kazanımı veya korunmasına hizmet etmek amacıyla değil üçüncü kişilere uyarıcı bir işlev üstlenmek üzere oluşturulmuştur⁵⁹⁶.

Türk Hukuku'nda İngiliz Hukuku'ndan farklı olarak sicile kayıt, alacaklının borcun tahsili için çaba göstermesine rağmen ödenmemesi halinde mümkün olmaktadır. Kanaatimizce bu yerinde bir uygulamadır. Nitekim bazı hallerde taraflar

⁵⁹³ Applebey, **Guide**, s. 138-139; Bennie, s. 100-101; Pearl/Parker s. 255.

⁵⁹⁴ Bilge Umar, **Türk İcra- İflas Hukukunda İptal Dâvası**, İstanbul 1963, s. 37; Seyithan Deliduman, **İcra ve İflas Hukukumuzda Borç Ödemeden Aciz Belgesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi - İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995, s. 3; Selçuk Özbek, **İcra ve İflas Hukukunda Borç Ödemeden Aciz Vesikası (İİK m.143; m.251)**, İstanbul 1995, s. 9-10; M. Kâmil Yıldırım, “**Tasarrufun İptali Davasının İşlevi Bakımından Aciz Vesikası İle İlişkisi Hakkında Düşünceler**”, DEÜHFD 2009, C. 11, Özel Sayı Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan, s. 974; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **İcra**, s. 360; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **İcra**, s. 351-352; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **İcra**, s. 335; Feriha Kuru, **Cüzi Takipte Aciz Vesikasının Hukuki Rejimi, Yayınlanmamış Doktora Tezi**- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2023, s. 7; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 259.

⁵⁹⁵ Özbek, **Aciz Vesikası**, s.144; Kuru F, s. 171; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 261.

⁵⁹⁶ Sema Taşpınar Ayvaz, “**Türk Hukukunda Bir İcra Sicili Düzenlemesi Örneği ‘Aciz Belgesi (Vesikası) Sicili**”, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, C.1, s. 583; Kuru F, s. 171).

arasındaki ilişki oldukça karmaşık olup ve dava sonucunda borçlu konumda bulunacak taraf bu hususu önceden tahmin edemeyebilmektedir. Bu halde kararın doğrudan sicile tescil edilmesi borçlu konumda bulunan tarafın itibarı için negatif etkiye sahip olacaktır⁵⁹⁷.

Aciz vesikası sicilini tutacak olan makam il merkezinde Adalet Bakanlığınca aciz vesikası sicili tutmakla görevlendirilen icra dairesidir. Takibi sonrası alacağının tamamını alamayan alacaklılara aciz vesikası düzenleyen icra dairesi, bu aciz vesikasının bir örneğini de görevlendirilen icra dairesine gönderecektir (Yön. m. 94/1).

Alacağın işlenmiş faizleriyle birlikte ödenmesi halinde⁵⁹⁸ kayıt sicilden terkin⁵⁹⁹ edilir. Terkinin gerçekleşmesi için aciz belgesini düzenleyen icra dairesine başvuru gerekmektedir⁶⁰⁰. Görüldüğü üzere İngiliz Hukuku'nda sicilden terkin yalnızca sicile kayıttan itibaren bir ay içerisinde mümkün iken; Türk Hukuku'nda bir zaman sınırlaması yoktur. Sicilde terkin harici bir sebeple değişiklik yapılması gerektiğinde, aciz vesikasını düzenleyen icra dairesinin bildirimi üzerine sicilde değişiklik yapılacaktır (Yön m. 99/1). Sicilde değişiklik yapılması gereken haller yönetmelikle örnekleme yoluyla sayılmış olup tahdidi değildir.

Aciz vesikası sicili aleni bir sicil olmakla, bu aleniyet mutlak bir aleniyet olarak algılanmamalıdır. Sicilin incelenmesi için incelemede bulunacak olanın özel ve güncel menfaati hususunda icra müdüründe kanaat uyandırması gerekmektedir⁶⁰¹. Kanaatimizce sicilin incelenmesi için menfaatin varlığının gerekli olması yerindedir.

⁵⁹⁷ Ayrıca bir sicil niteliği taşımamakla birlikte, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi bünyesinde bir bilgi havuzu oluşturulmaktadır. Bilgi havuzunda kredi ve diğer finansal kuruluşların müşterilerinin kullandıkları kredilerin limit ve borç bilgileri yer almaktadır. Bu bilgiler sahiplerine veya onay vermeleri halinde belirledikleri gerçek veya tüzel kişilere verilir (Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi Üyelerinin Müşterilerinin Risk Merkezi Nezdindeki Bilgilerinin Kendilerine ya da Onay Vermeleri Koşuluyla Belirledikleri Gerçek veya Tüzel Kişilere Verilmesine İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik m. 1). Görüldüğü üzere bilgi havuzundaki bilgilerin paylaşılması için bilgilerin sahibinin onay vermesi gerekirken; İngiliz Hukuku'nda Hükümler ve Para Cezaları Sicili'ne erişim için ilgili kişinin rızasına ihtiyaç duyulmaz.

⁵⁹⁸ Yönetmelikte terkinin ancak borcun faizleriyle birlikte ödenmesi halinde mümkün olduğu belirtilmiştir. Fakat doktrinde haklı olarak, bu düzenlemenin aciz vesikasına bağlanan alacaklar için faiz istenemeyeceğine dair İİK m. 143/4 ile uyumlu olmadığı ifade edilmektedir. Bu yönde bkz. Taşpınar Ayvaz, s. 602-604; Atalay/Ermenek/Erdoğan, *İcra*, s. 354; Kuru F, s. 183-184; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes, s. 263.

⁵⁹⁹ Sicilden terkin sebepleri olarak Yönetmelikte yalnızca ödeme hali düzenlenmemiştir. Aciz belgesinin dayanağı olan icra takibinin batıl ya da iptal edilmiş olması, borçlunun borçlu olmadığını gösteren mahkeme kararının ibraz edilmesi ve icra takibinin geri alınması hallerinde de sicilden terkin mümkündür (Yön. m. 100/1).

⁶⁰⁰ Taşpınar Ayvaz, s. 610; Kuru F, s. 187.

⁶⁰¹ Taşpınar Ayvaz, s. 612; Kuru F, s. 173.

Aksinin kabulü kişilerin maddi durumuna ilişkin kişisel verilerinin korunamaması anlamına gelecektir.

III. Yargılama Giderleri Hakkında Karar Verilmesi

A. Genel Olarak

Devlet tekelinde sunulan adalet hizmeti, bir kamu hizmetidir. Kamu hizmeti esasen ücretsizdir. Fakat yargılama faaliyeti kişilerin özel hukuka ilişkin çıkarlarını konu aldığından tamamen bedelsiz olmayıp, taraflardan katkı payı beklenmektedir⁶⁰². Bu kapsamda yargılama giderleri bir davanın açılmasından kesinleşmesine kadar ödenmesi gereken paraların tümü olarak tanımlanmıştır⁶⁰³. İngiliz Hukuku'nda ise yargılamaya ilişkin harcamalar davanın açılmasından önce de karşımıza çıkmaktadır. Dava öncesi protokoller kapsamında yapılan harcamalar da yargılama gideri olarak kabul edilmektedir⁶⁰⁴. Yargılama giderleri bir yandan kamu hizmetlerinin devamını sağlarken bir yandan da asılsız davaların açılmasının önüne geçmektedir⁶⁰⁵.

Davada yargılama giderleri, kural olarak, davada haksız çıkan ve aleyhine hüküm verilen tarafa yüklenmektedir⁶⁰⁶. Bu kural hâkime tanınan takdir yetkisi ile esnetilmiştir. Medenî Yargılama Kurallarının 44. maddesinin 2. fıkrası uyarınca *“Mahkeme, masrafların bir tarafça diğerine ödenip ödenmeyeceği; ödenecek olan masrafların miktarı ve ödeme zamanı hakkında takdir yetkisine sahiptir”*. Mahkeme, haklı çıkan tarafa yapmış olduğu yargılama giderinin geri ödenmemesine karar verebileceği gibi, davaya taraf olmayan bir kişinin, taraflardan birinin yargılama

⁶⁰² Mustafa Reşit Belgesay, **Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, 4. Bası, İstanbul 1956, s. 181; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 2385; Gözde Kazaz, **“Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Yargılama Gideri Olarak Vekalet Ücreti”**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 1-3; Firdevs Tanrıseven, **“Medeni Yargılama Hukukunda Usule İlişkin Nihai Kararlarda Yargılama Giderlerinden Sorumluluk”**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019, s. 1; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 682; Arslan/ Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 765; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **Usûl**, s. 581; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 564;

⁶⁰³ İbrahim Ermenek, **“Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Yürürlüğe Girmesinden Sonra Yargılama Giderlerine İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Bazı Güncel Sorunlar ve Usul Ekonomisi İlkesi”**, SDÜHFD 2014, C. 4, S. 2, s. 219; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 681; Kuru/Aydın, **Usûl**, s.596; Arslan/ Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 765; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 564.

⁶⁰⁴ Zuckerman, s. 1424.

⁶⁰⁵ Ermenek, **Yargılama Giderleri**, s. 219-220; Hüsnü Aldemir, **Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri**, 4. Bası, Ankara 2017, s. 1; Atalay, **Pekcanitez Usûl**, s. 2385; Tanrıseven, s. 7; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **Usûl**, s. 581.

⁶⁰⁶ Birks, s. 62; Sime, s. 510; Zuckerman, s. 1418; Pearl/Parker, s. 189.

masraflarını ödemesine dahi karar verebilir⁶⁰⁷. Mahkemeye tanınan bu geniş takdir yetkisinin nasıl kullanılacağına ilişkin olarak, Medenî Yargılama Kuralları'nın 44. maddesinin 2. fıkrası yol göstericidir. İlgili hüküm uyarınca hâkim, yargılama giderlerine ilişkin kararını verirken, tarafların davadaki başarı oranlarını, yargılama öncesinde ve yargılama esnasındaki davranışlarını, dava açma ya da savunmada bulunmada haklılık paylarını değerlendirecektir (CPR m. 44.2(4)).

Hâkime takdir yetkisinin sağlandığı durumlar haricinde, bazen de kanundan kaynaklı olarak kazanan taraf lehine hükmedilmeyecek masraflar vardır. Örneğin, ek süre verilmesine ilişkin herhangi bir başvurunun masrafları başvuruyu yapan tarafça karşılanır⁶⁰⁸. Ayrıca, aynı zarardan müteselsilen sorumlu olan kişilere karşı birden fazla dava açılması halinde, sonraki davaların açılması için makul gerekçeler bulunmadığı sürece, yalnızca ilk davada davacı lehine yargılama masraflarına hükmedilecektir⁶⁰⁹.

Bununla birlikte, hâkim kaybeden tarafın masraflardan sorumlu olması kuralının aksine bir karar verirse, buna ilişkin gerekçe göstermesi gerekmektedir⁶¹⁰. Mahkeme kararında yargılama giderlerine ilişkin bir değerlendirme yapmamışsa, yargılama giderleri tarafların üzerine bırakılmış sayılacaktır⁶¹¹.

B. Küçük Talepler Yargılama Usûlünde Yargılama Giderleri

Bireylerin hak arama özgürlüğünün aktif bir şekilde tesisi için oluşturulmuş olan küçük talepler yargılamasının en önemli özelliklerinden biri de, yargılama giderlerine ilişkin hükümlerdir. Diğer yargılama usûllerinin aksine, küçük talepler yargılama usûlünde kazanan tarafa ödenecek olan kalem başlıkları azaltılmış; bazı kalemler için de azami bir ücret öngörülmüştür.

Küçük taleplerde ödenecek giderleri harçlar, vekâlet ücreti ve diğer masraflar olarak üç başlık altında inceleyebiliriz.

⁶⁰⁷ Aiden Shipping Co Ltd v Interbulk Ltd, The Vimeira [1986] AC 965; [1986] 2 All ER 409, HL.

⁶⁰⁸ Sime, s. 513.

⁶⁰⁹ Sime, s. 513.

⁶¹⁰ Aspin v Metric Group Ltd (2007) LTL 25.09.2007.

⁶¹¹ Zuckerman, s. 1421.

Kazanan taraf, yapmış olduğu bütün harç giderlerini geri alabilecektir. Harçlar, dava açılırken ödenen dava harcı ve duruşma harcıdır. Davacının talebi kısmen kabul edilmiş ise, geri alabileceği miktar da haklılık payına göre hesaplanacaktır⁶¹².

Vekâlet ücreti olarak kazanan tarafa ödenecek azami tutar, £260'dır. Küçük talepler yargılamasında temsilci olarak, meslekten olmayan bir temsilcinin seçilmesi mümkündür⁶¹³. Meslekten olmayan temsilciler için de en fazla bu miktar ödenebilir. Kazan taraf hukukî danışmalık almış, fakat duruşmada temsil edilmemişse bu ücreti geri alabilecektir. Fakat, bu hususun makbuz ile kanıtlanması gerekmektedir⁶¹⁴.

Diğer masraflar arasındaki ilk kalem, bilirkişi ücretidir. Bilirkişinin emeği için geri alınabilecek azami tutar, £750'dur. Kazanan taraf ve tanıklarının dava veya tanıklık nedeniyle kaybettikleri zamanla orantılı olarak, günlük 95 £'a kadar ödenmesine hükmedebilir (CPR m. 27.14(2)(e)) ve 27A nolu Yönetmelik, para. 7.3(1)). Burada dava veya tanıklık nedeniyle kaybedilen zaman tespit edilerek, net ücret üzerinden bir hesaplama yapılmalı; bütün davalar için uygulanacak götürü bir bedel belirlenmemelidir. Maaş karşılığı çalışan bir kişinin kaybı maaş bordrosu üzerinden kolaylıkla hesaplanabilirken, serbest meslek çalışanı olan kişinin kaybının hesabında titiz davranmak gerekmektedir. Serbest meslek çalışanı kişinin kaybının karşılanması için kazancını kaybettiğinin ispatı gerekmektedir⁶¹⁵.

Kazanan taraf ve tanıkları davaya katılım sağlayabilmek adına seyahat etmeleri ve konaklamaları gerekmişse, bu giderlerin de karşılanması gerekmektedir. Medenî Yargılama Kuralları seyahat ve konaklama masrafları için bir kısıtlamaya gitmemektedir. Bununla birlikte, uygulamada özel araçla seyahat edilmesi halinde yol masrafları için mil başına £0.45 ödenmektedir⁶¹⁶.

Yargılama masraflarından sınırlı sorumluluk kuralının iki istisnası bulunmaktadır. İlk istisna, kazanan tarafın bazı kötü niyetli ve yanıltıcı davranışlarının bulunması halidir. Kötü niyetli ve yanıltıcı davranış olarak kabul gören davranışlara geçerli bir mazeret sunulmadan duruşmaya gelmemek, dava değerinin gerçeğe aykırı

⁶¹² Pearl/Parker, s. 191- 192.

⁶¹³ Örneğin, acente müvekkilini küçük talepler yargılama usulünde görülmekte olan bir davada temsil edebilmektedir.

⁶¹⁴ Pearl/Parker, s. 199.

⁶¹⁵ Pearl/Parker, s. 192- 193.

⁶¹⁶ Pearl/Parker, s. 193.

şekilde kasıtlı biçimde abartılması suretiyle davalı tarafın masraflarını arttırmak⁶¹⁷, gerçeğe aykırı iddialarda bulunmak⁶¹⁸, talep edilen delillerin duruşmada hazır edilemeyecek olması nedeniyle son anda erteleme talebinde bulunmak⁶¹⁹, dava öncesi protokollere kasıtlı şekilde aykırı davranmak⁶²⁰ örnek olarak gösterilebilir.

Uzlaşma teklifinin reddedilmesi, tek başına kötü niyetli ve yanıltıcı bir davranış teşkil etmez (CPR m. 27.14(3)). Fakat davacı, dava öncesinde yapılan uzlaşma teklifini haksız yere reddetmişse ve dava sonucunda uzlaşma teklifinden daha az bir miktara hükmedilmişse, davayı kazansa da karşı tarafın masraflarını ödemek zorunda kalabilir⁶²¹.

Yargılama giderlerinden sınırlı sorumluluğun ikinci istisnası ise yargılama giderleri hususunda tarafların anlaşması halidir⁶²². Davanın tarafları arasında yapılmış bir sözleşme ile taraflar, aralarında çıkan bir uyuşmazlıkta yargılama giderlerinin kim tarafından ödeneceğini kararlaştırmış olabilecekleri gibi, kazanan tarafa geri ödenecek yargılama giderleri hususunda da anlaşmış olabilirler. Kanunda belirtilmeyen bu durum içtihatlarla kabul edilmiştir⁶²³.

Ödenecek miktar, özet prosedür (*summarily assesment*) ile belirlenecektir. Özet prosedür uyarınca, yargılama giderleri için ayrı bir duruşma açılmayacak; nihaî kararın verildiği duruşmada yargılama giderlerine ilişkin de karar verilecektir. Mahkeme, yalnızca makul ve orantılı harcamaların geri ödenmesine karar verecektir⁶²⁴. Orantılılık değerlendirmesi, genelde üst sınır şeklinde belirlenmemiş olan tanıkların ulaşım ve konaklama masraflarında karşımıza çıkmaktadır⁶²⁵.

Türk Hukuku'nda yargılama giderleri, kural olarak, aleyhine hüküm verilen tarafa yüklenmekle birlikte, basit yargılama usûlüne tâbi davalar için yargılama giderleri ayrıca düzenlenmemiştir. Fakat Harçlar Kanunu ve bu Kanuna ekli (1) sayılı tarife basit yargılama usûlünün kapsamına giren bazı davalarda harçları, diğer davalara

⁶¹⁷ Afzal and Others v Ford Motor Co Ltd and other appeals [1994] 4 All ER 720, CA.

⁶¹⁸ Afzal and Others.

⁶¹⁹ Lacey v Melford CC [1999] 12 CL 37.

⁶²⁰ Bashir v Hanson CC [1999] 12 CL 143.

⁶²¹ Pearl/Parker, s. 196.

⁶²² Pearl/Parker, s. 199.

⁶²³ Chaplair Ltd v Kumari.

⁶²⁴ Pearl/Parker, s. 197-198.

⁶²⁵ Örneğin, kazanan tarafın davanın çözümünde etkisi az olan ve her biri önemli seyahat masraflarına neden olan birkaç tanığı mahkemeye getirdiği bir davada, harcamaların orantılı olup olmadığı hususu değerlendirilebilir (Pearl/Parker, s. 198)

nazaran daha düşük tutmuştur⁶²⁶. Örneğin basit yargılama usûlünün uygulandığı sulh mahkemelerinde ya da icra mahkemelerinde başvurma harcı asliye mahkemelerinde olduğundan daha düşüktür⁶²⁷. Basit yargılama usûlünde görülen çekişmesiz yargı işleri ve geçici hukukî korumaya ilişkin talepler de maktu karar ve ilâm harcına tabidir⁶²⁸. Ayrıca basit yargılama usûlünün uygulandığı tüketici mahkemelerinde Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, tüketici örgütleri ve tüketiciler tarafından açılan davaların harçtan muaf olduğu düzenlenmiştir (TKHK m. 73/2). Kanaatimizce bu düzenleme tüketicilerin hak arama özgürlüğünün tesisi için yerinde bir karardır.

Yargı harçlarına ek olarak İngiliz Hukuku'nda olduğu gibi Türk Hukuku'nda da kötünietli tarafın, yargılama giderlerinden başka, diğer tarafın vekiliyle aralarında kararlaştırılan vekâlet ücretinin tamamı veya bir kısmını ödemesine hükmolunabilmektedir⁶²⁹. Vekâlet ücretinin miktarı hakkında uyuşmazlık çıkması veya mahkemece miktarının fahiş bulunması hâlinde, bu miktar doğrudan mahkemece takdir olunacaktır (HMK m. 329/1). Diğer bir yargılama gideri kalemini oluşturan avukatlık ücreti hakkında da basit yargılama usûlüne tâbi davalar açısından doğrudan bir düzenleme yer almamaktadır. Fakat, geçici hukukî koruma taleplerine ilişkin talepler açısından öngörülen asgari tutar, diğer davalar için öngörülen miktardan azdır⁶³⁰. Ayrıca tüketici örgütleri üst kuruluşları tarafından açılacak davalarda bilirkişi ücreti Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından karşılanmaktadır. Buna ek olarak yine tüketici örgütlerini dava açmaya teşvik edilmesi amacıyla, tüketici örgütleri tarafından açılan davanın davacı aleyhine sonuçlanması durumunda vekalet ücretinin de Bakanlık tarafından karşılanacağı hüküm altına alınmıştır (TKHK m. 73/3).

Bu yönlerden baktığımızda, Türk Hukuku'nda da küçük miktarlı birtakım uyuşmazlıkların çözümü için daha düşük miktarlı yargılama giderlerinin öngörüldüğünü söyleyebiliriz. Fakat, bu durum küçük miktarlı bütün talepleri kapsamamaktadır. Nihayetinde sayılan hususlar, genelde sulh hukuk mahkemesinde görülen uyuşmazlıkları kapsamına almaktadır. Asliye hukuk mahkemelerinde görülen

⁶²⁶ Sunar, s. 294.

⁶²⁷ Bkz. Harçlar Kanunu (1) Sayılı Tarife

⁶²⁸ Sunar, s. 295-296.

⁶²⁹ Kötünietle veya haksız dava açılmasının sonuçlarına ilişkin ayrıntılı olarak bkz. Muhammet Özkes, **Yargılamada Dürüstlük Kuralına Aykırı Davranan Taraf Aleyhine Hükmedilecek Vekalet Ücreti**, MİHDER 2005, S. 1, s.29-49.

⁶³⁰ Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi Eki 2. Kısım 1. Bölüm.

küçük talepli uyuşmazlıklara yazılı yargılama usûlü uygulanmakta ve bu uyuşmazlıkların çözümü için yapılan giderler yüksek miktarlara ulaşabilmektedir.

§ 3 Hükme Karşı Kanun Yolları

I. Genel Olarak

Yargı faaliyetini gerçekleştirecek kişilerde bağımsızlık ve tarafsızlığı sağlamaya yönelik belirli nitelikte kriterler aransa da, bu kişilerin de doğası gereği hataya düşme ihtimalleri vardır⁶³¹. Bu sebeple yargı faaliyetleri denetime açıktır. Nitekim yargı faaliyetinin denetim altında olması hukuk devleti ilkesinin de bir gereğidir. Ayrıca yargı kararlarının denetimi için başvurunun sağlanması hak arama özgürlüğünün de bir uzantısıdır⁶³². Fakat yargı kararlarının denetimi için başvuru bazen yanlış mahkeme kararının düzeltilmesi amacıyla değil de, karşı tarafın hakkına kavuşmasını ertelemek amacıyla yapılabilir. Hak arama özgürlüğünün bu şekilde başkasına zarar verme kastıyla kullanılması ise hukuk düzeni tarafından korunmaz⁶³³.

Hak arama özgürlüğünün sağlanması ve yargılamanın gereksiz uzamasının önüne geçmek amacıyla İngiliz Hukuku'nda, hükme karşı başvurulacak yollarda mahkemenin iznine başvurulması gerektiği düzenlenmiştir. İzin prosedürü ile, süreci uzatmak adına yapılan haksız başvuruların mahkemece tespit edilerek engellenmesi ve böylelikle sistemin verimli ve etkili bir şekilde sürdürülmesi amaçlanmaktadır⁶³⁴. İzin prosedürünün özellikle küçük talepler için ayrı bir önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Küçük taleplere ilişkin verilen hükümler hiçbir denetime tâbi tutulmadan istinaf sürecine dahil edildiği takdirde, yargılama süresi artacak ve ilk derece hâkimi tarafından uygulanan süratli usûlün faydası ortadan kalkacaktır⁶³⁵.

⁶³¹ Karslı, s. 695; Özekes, **Pekcanıtez Usûl**, s. 2150; Kuru/ Aydın, s. 1323; Yılmaz, **Şerh**, s. 4898; Candemir, s. 4; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 480; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 599;

⁶³² Tolga Akkaya, **Medenî Usûl Hukukunda İstinaf**, Ankara 2009, s. 26;

⁶³³ Mehmet Ünsal Candemir, **Medeni Usul Hukukunda Kanun Yollarına Kötüniyetle Başvuru**, İstanbul 2022, s. 7.

⁶³⁴ Lord Chancellor's Department, **Access to Justice- Small Claims Appeals: Proposed New Procedures**, 2000, s.3; Zuckerman, s 1211-1212

⁶³⁵ Lord Chancellor's Department, s.44

İngiliz Hukuku'nda kanun yolları olarak karşımıza istinaf ve temyiz çıkmaktadır. Türk Hukuku'nda kanun yolu, geniş anlamda, yargı kararlarına karşı başvurulmuş bir yoldur⁶³⁶. Fakat hükme karşı yapılan bir başvurunun kanun yolu olarak sayılabilmesi için belirli kriterleri sağlaması gerekmektedir. Bunlardan ilki, başvurulmuş yolun mahkemece verilen kararın kesinleşmesini geciktiren erteleyici etkisidir. İkincisi ise kanun yolu incelemesinin bir üst mahkeme tarafından yapılmasını gerektiren aktarıcı etkisidir⁶³⁷. İngiliz Hukuku'nda yer alan istinaf ve temyiz kavramları bu özellikleri taşıdığından, kanun yolu kapsamında incelenecektir.

İngiliz Hukuku'nda da Türk Hukuku'nda olduğu gibi, üç dereceli bir yargılama sistemi vardır. Fakat, Temyiz Mahkemesi (*Court of Appeal*) tarafından yerine getirilen temyiz faaliyetine çok kısıtlı durumlarda izin verilmektedir⁶³⁸. Dolayısıyla İngiliz Hukuku'nda kanun yolu denildiğinde, akla daha çok istinaf gelmektedir. Ayrıca İngiliz Hukuku'nda istinaf ve temyiz aynı kelime ile (*appeal*) karşılanmakta olup, istinaf edilen kararın Temyiz Mahkemesi'nde ikinci kez incelenmesine ikinci istinaf (*second appeal*) denilmektedir. Türk Hukuku'nda ikinci istinaf temyiz incelemesine karşılık geldiğinden, çalışmada istinaf ve temyiz kavramları kullanılmıştır.

II. İstinaf

İngiliz Hukuku'nda ilk derece hâkimi tarafından verilen karara karşı gidilebilecek kanun yolu, istinaf kanun yoludur. İstinaf kanun yolunda maddî vakıalar ele alınarak yeniden bir hüküm verilmeyip, ilk derece hâkiminin kararı incelenmektedir⁶³⁹. İstinaf incelemesinde karar sınırlı biçimde maddî hukuk yönünden incelenirken, asıl olarak hukuka uygunluk yönünden ele alınmaktadır⁶⁴⁰. Türk

⁶³⁶ Akkaya, s. 53; Cenk Akil, **İstinaf Kavramı**, Ankara 2010, s. 34; Karşlı, s. 695; Özkes, **Pekcanitez Usûl**, s. 2155; Derya Ece Katayıfçı, **Yargı Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda İstinaf**, Ankara 2020, s. 22; Tanrıver, **Usûl C. 2**, s. 42; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 601.

⁶³⁷ Akkaya, s. 57; Akil, **İstinaf**, s. 49-51; Deniz Meraklı Yayla, **Medenî Usûl Hukuku'nda İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması**, Ankara 2014, s. 26-27; Ulukapı, s. 448; Karşlı, s. 697; Özkes, **Pekcanitez Usûl**, s. 2158; Melis Taşpolat Tuğsavul, **“İstinaf İncelemesi Sonucunda Verilebilecek Kararlar”**, TBBD 2018, S. 134, s. 317; Ejder Yılmaz, **Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi**, C. 4, 4. Bası, Ankara 2021, s. 4891; Budak/Karaaslan, s. 401-402; Pekcanitez/Atalay/Özkes, **Usûl**, s. 482; Tanrıver, **Usûl C. 2**, s. 42; Candemir, s. 13; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 611.

⁶³⁸ Bkz. aşı. 3. Bölüm, § 3, III.

⁶³⁹ Sime, *Practical Approach*, s. 559.

⁶⁴⁰ Zuckerman, s.1214; Reeves, **Successful Claims**, s. 71.

Hukuku'nda ise, istinaf incelemesinde verilen karar hem maddî hukuk yönünden hem de hukuka uygunluk yönünden denetlenmektedir⁶⁴¹.

İstinaf incelemesini yapacak olan makam konusunda İngiliz Hukuk sistemi Türk Hukuk sisteminden farklıdır. Türk Hukuku'nda istinaf incelemesi Bölge Adliye Mahkemesi tarafından yapılmakta iken, İngiliz Hukuku'nda kararı veren hâkimin bir üst derecesindeki hâkim tarafından yapılmaktadır⁶⁴². Çalışmamızın konusunu oluşturan küçük taleplere ilişkin uyuşmazlıkların bölge hâkimi tarafından ele alınacağını belirtmiştik⁶⁴³. Bölge hâkiminin kararlarına karşı yapılan istinaf başvuruları ise, yine aynı mahkeme bünyesinde bulunan fakat kendisinden bir üst derecede yer alan daire hâkimi tarafından incelenir⁶⁴⁴. Türk Hukuku'nda ise istinaf kanun yolu incelemesi Bölge Adliye Mahkemesi tarafından davanın özelliğine göre heyetçe veya görevlendirilecek bir üye tarafından yerine getirilmektedir (HMK m. 354/1).

A. İstinaf Sebepleri

İngiliz Hukuku'nda kanun yoluna başvuru için parasal bir sınır öngörülmemiştir. Fakat bu, ilk derece hâkimi tarafından verilen her türlü karara karşı istinaf yoluna başvurulabileceği anlamına gelmemektedir. Aksine, kanunî düzenlemeler incelendiğinde İngiliz Hukuku'nda kanun yoluna başvurunun asgari düzeyde tutulmaya çalışıldığını görmekteyiz⁶⁴⁵. İstinaf başvurularına izin verilmesinde ihtiyatlı davranma nedenleri olarak, davanın kesinlik kazanmasında hem özel hem de kamu yararının bulunması öne sürülmektedir. Ayrıca karar ne kadar farklı hâkimin önüne giderse, yargısal görüşlerin farklılaşması olasılığı artacak; bu da davanın sonunda verilen kararın güvenilirliği hususunda şüphe yaratacaktır⁶⁴⁶. Türk Hukuku'nda ise ilk derece mahkemesi tarafından verilen şahıs varlığına ilişkin kararlar açısından bir sınırlama bulunmayıp, bu kararlara ilişkin istinaf kanun yoluna başvurabilmektedir. Malvarlığına ilişkin uyuşmazlıklarda ise istinafa başvuru için

⁶⁴¹ Özkes, **Pekcanitez Usûl**, s. 2243; Taşpolat Tuğsavul, s. 315; Budak/Karaaslan, s. 423- 424; Pekcanitez/Atalay/Özkes, **Usûl**, s. 488; Katayıfçı, s. 70; Tanrıver, **Usûl C. 2**, s. 55.

⁶⁴² Zuckerman, s. 1222.

⁶⁴³ Bkz. yuka. 2. Bölüm, § 2, I.

⁶⁴⁴ Sime, **Practical Approach**, s. 560.

⁶⁴⁵ Zuckerman, s. 1212.

⁶⁴⁶ Zuckerman, s. 1212.

verilen kararın değerinin belirli bir miktarın üzerinde olması gerekmektedir. 2024 yılı için bu miktar 28.250 Türk Lirası olarak belirlenmiş olup, bu sınır her takvim yılı başından itibaren olmak üzere, Maliye Bakanlığınca her yıl tespit ve ilân edilen yeniden değerleme oranında arttırılmaktadır (HMK m. Ek 1).

İngiliz Hukuku’nda, Türk Hukuku’nun aksine, istinaf sebepleri açıkça sayılmıřtır⁶⁴⁷. Sayılan istinaf sebeplerinin mevcut olmaması halinde istinaf başvurusu için izin verilmeyecektir. Medenî Yargılama Kuralları uyarınca istinafa izin verilmesi için ilk sebep, alt derece hâkiminin verdiği kararın hatalı (*wrong*) olmasıdır⁶⁴⁸ (CPR m. 52.21(3)(a)). Burada hatanın istinafa konu olabilmesi için, karara etki etmiş bir hata olması gerekmektedir⁶⁴⁹.

İkinci istinaf sebebi ise, karara etki eden bir yargılama hatası veya diğer bir usûlsüzlüğün bulunması (*unjust because of a serious procedural error or other irregularity*) halidir (CPR m. 52.21(3)(b)). Kanunda açıkça belirtildiği üzere, yargılama hatasının karara etki edebilecek ağırlıkta olması gerekmektedir. Örnek olarak hâkim tarafından, usûlüne uygun şekilde ileri sürülen delillerin kabul edilmemesi ya da usûlüne uygun olmayan şekilde ileri sürülen delillerin kabulü gösterilebilir⁶⁵⁰. Duruşmada davalı tarafın beyanda bulunmasına izin verilmeden karar verilmesi de bir diğer örnektir⁶⁵¹. Diğer usûlsüzlükler ise sayılan sebepler içerisinde yer almamakla beraber, genelde hâkimden kaynaklanan hususlardır. Bu duruma örnek olarak hâkimin taraflı olması, taraflardan birine karşı önyargılı olması halleri gösterilebilir⁶⁵². Diğer usûlsüzlüklerin de istinaf sebebi oluşturması için karara etki etmiş olması gerekmektedir⁶⁵³.

⁶⁴⁷ Reeves, *Successful Small Claims*, s. 71.

⁶⁴⁸ Hatalı kararlar hakkında ayrıntılı olarak bkz. Derya Keskin, “**Medeni Usul Hukukunda Hatalı Kararlar**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi- Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.

⁶⁴⁹ Reeves, *Successful Small Claims*, s. 72; Bu yöndeki kararlar için bkz. Orford v Resmi Electronics Ltd [2004] EWCA Civ 809 para. 50 <https://www.bailii.org/ew/cases/EWCA/Civ/2004/809.html> ; Daly v Sheikh [2004] EWCA Civ 119 para. 52 <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff70f60d03e7f57ea6f16>.

⁶⁵⁰ Sime, s. 569

⁶⁵¹ Zuckerman, s.1285.

⁶⁵² Applebey, *Guide*, s. 115; Zuckerman, s. 1285.

⁶⁵³ Zuckerman, s. 1284.

B. İstinafa Başvuru Usûlü

1. İstinaf Başvurusu İçin İzin Talebinde Bulunulması

İlk derece hâkiminin kararına karşı istinaf yoluna başvurulmak istenildiğinde iznin nereden alınacağı hususu, iznin alınacağı ana göre değişiklik göstermektedir. Şöyle ki, kararın verildiği duruşmada taraflar hazır halde ise, hüküm ile birlikte istinafa başvuru için bölge hâkiminden izin alabilirler⁶⁵⁴. Bu halde hüküm fıkrasında istinafa izin verilip verilmediği hususu da yer alır.

Tarafların duruşma esnasında istinaf izni için başvurmamış olmaları, daha sonra başvuruda bulunmalarını engellememektedir. Fakat bu halde başvurunun yapılacağı makam değişecektir. Hükmün verilmesinden sonra yapılacak olan istinaf başvuruları doğrudan daire hâkimine yapılacaktır⁶⁵⁵. Belirtmek gerekir ki, duruşma esnasında istinaf izni için başvurulmuş ve reddedilmiş ise, bu halde de istinaf izni verilmesi için daire hâkimine yeniden başvuru yapılabilmektedir. Dolayısıyla duruşma esnasında istinaf izni için başvurulup ret alınması daha sonradan daire hâkiminden izin alınmasını etkilememektedir⁶⁵⁶.

a. Hükmün Verildiği Duruşmada İzin Talebinde Bulunulması

İlk derece hâkiminin kararından memnun olmayan ve temyiz sebeplerinin var olduğunu düşünen taraf, hükmün verildiği duruşmada, genelde yargılama masraflarına ilişkin kararın verilmesinin ardından, istinafa başvuru için sözlü olarak izin talebinde bulunabilir⁶⁵⁷. İstinafa başvuru için izin istenildiği esnada başvuru gerekçelerinin de kısaca belirtilmesi gerekmektedir; çünkü istinafa başvuru belirtilen hususlarla sınırlandırılacaktır⁶⁵⁸. İstinaf için izin talebi kabul edildiği takdirde, izin talebinde bulunan taraf artık istinaf formu doldurarak daire hâkimine başvuruda bulunmalıdır. İzin talebinin reddedilmesi halinde ise, hâkim kararında reddin gerekçelerini de belirtmelidir⁶⁵⁹.

⁶⁵⁴ Sime, **Practical Approach**, s. 562; Zuckerman, s. 1237.

⁶⁵⁵ Sime, **Practical Approach**, s. 562; Zuckerman, s. 1237.

⁶⁵⁶ Bennie, s. 85.

⁶⁵⁷ Sime, **Practical Approach**, s. 562; Zuckerman, s. 1237.

⁶⁵⁸ Reeves, **Successful Claims**, s. 71.

⁶⁵⁹ Zuckerman, s. 1237.

Karara karşı kanun yoluna başvurmayı amaçlayan tarafın duruşmada istinaf izni için talepte bulunması önerilmektedir. Bunun sebebi ise, bu aşamada istinaf için izin talebinde bulunulması halinde, ek herhangi bir yargılama masrafının çıkmayacak olması ve ret durumunda hâlâ daire hâkimine başvuru imkânı olmasıdır⁶⁶⁰.

b. Hükümün Tebliğinden Sonra İzin Talebinde Bulunulması

Duruşma esnasında istinaf başvurusunda bulunma hususunda tereddütleri olan taraf ile bölge hâkimi tarafından istinaf izin talebi reddedilen taraf, kural olarak, istinaf izni için kararın verildiği tarihten itibaren yirmi bir gün içerisinde form ile daire hâkimine başvurmalıdır⁶⁶¹. Bu süre, bölge hâkimi tarafından uzatılabilir⁶⁶². Türk Hukuku'nda ise kanun yoluna başvuru süresi, kararın tebliğinden itibaren iki haftadır⁶⁶³ (HMK m. 345, 361).

Formda hem istinaf için izin talep edilmeli; hem de istinaf sebepleri ve dayanakları belirtilmelidir⁶⁶⁴. İstinaf bildirim formu (*notice of appeal*) olarak adlandırılan bu formda yer almayan bir husus, daire hâkimi tarafından izin verilmedikçe, istinaf yargılamasında dikkate alınmaz⁶⁶⁵.

İstinaf talebinde bulunan taraf, mahkemeye başvurduğu tarihten itibaren en geç yedi gün içerisinde, karşı tarafa da istinaf bildirim formunu tebliğ etmelidir (CPR m. 52.12(3)). Karşı tarafın kural olarak cevap verme zorunluluğu yoktur; ancak dilerse cevap verebilir ve istinaf başvurusunun reddedilmesi için nedenlerini bildirebilir⁶⁶⁶. Karşı tarafın da karara karşı istinafa başvurma niyeti var ise, ayrı bir izin alması

⁶⁶⁰ Bennie, s. 85; Zuckerman, s. 1237.

⁶⁶¹ Küçük talepler yargılama usûlünün uygulandığı davalarda kullanılan form diğer yargılama usûllerinde kullanılan formdan farklıdır (Sime, s. 565).

⁶⁶² Zuckerman, s. 1230.

⁶⁶³ 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 02.03.2024 tarihinde yapılan değişiklikten önce, İcra ve İflâs Kanunu m. 363/1'e göre, icra mahkemesi kararlarına karşı istinaf süresi kararın tefhim veya tebliğ tarihinden itibaren on gündü. Ticaret mahkemesinin iflâs ve konkordato hakkında verilen kararlara karşı istinafa müracaat süresi de kararın tebliğinden itibaren on gün olarak belirlenmişti. Ayrıca, hâkimlerin reddi taleplerine yönelik merci kararlarına karşı istinafa başvuru süresi kararın tebliğ veya tefhiminden itibaren bir haftaydı. Yapılan değişiklikle beraber, belirttiğimiz hallerde de istinafa müracaat süresi kararın tebliğinden itibaren iki hafta olarak kabul edilmiş ve iki haftalık söz konusu süre yeknesak hale getirilmiştir. Bkz. RG, 12.03.2024, S. 32487.

⁶⁶⁴ Sime, s. 565.

⁶⁶⁵ Sime, s. 565; Zuckerman, s. 1227.

⁶⁶⁶ Sime, s. 565.

gerekmektedir⁶⁶⁷. Talebi inceleyen daire hâkimi, istinafin başarı şansının olduğu veya istinaf başvurusunun dikkate alınmasını gerektiren başka zorlayıcı sebeplerin varlığı halinde istinaf izni talebini kabul eder⁶⁶⁸. Zorlayıcı sebeplerin bulunması halinde, başarı şansına ilişkin bir değerlendirme yapılmaz⁶⁶⁹. Zorlayıcı sebepler, karşımıza daha çok kamunun menfaatinin gerektirdiği hallerde çıkmaktadır⁶⁷⁰. İstinaf talebinin kabulü halinde bu husus başvurana bildirilir. Diğer yargılama usûllerinde, istinaf iznini kabul eden istinaf makamı talepte bulunan taraftan ayrıntılı bilgiler talep ederken, küçük taleplere ilişkin istinaf yargılamasında talep edilen belgeler oldukça az sayıdadır⁶⁷¹. Daire hâkimi, küçük taleplere ilişkin bir karara karşı istinafa başvurulması halinde, ilk derece mahkemesinin kararının bir örneğini talep edecektir.

Daire hâkimi istinaf talebinin başarı şansı olmadığını düşünüyorsa, istinaf talebini reddeder. İstinaf izin talebinin dosya üzerinden reddedilmesi halinde, talepte bulunan mahkemeye başvurarak istinaf talebinin duruşmalı olarak incelenmesini talep edebilir (CPR m. 52.4(2)) Böyle bir talebin, iznin reddedildiğine ilişkin bildirimin tebliğ edilmesinden sonraki yedi gün içinde yapılması gerekir (CPR m. 52.4(6)). Duruşma talebinin de reddedilmesi halinde, izne ilişkin verilen ret kararı kesinleşir ve yargılama bu aşamada son bulur⁶⁷².

Türk Hukuku'nda istinaf başvurusu kararı veren mahkemeye yapılır (HMK m. 343/1). İlk derece mahkemesi üç hususta istinaf dilekçesini inceleme yetkisine sahiptir. Bunlar kararın kesin bir karar olup olmadığı, istinaf dilekçesinin süresinde verilip verilmediği ve son olarak da harç ve giderlerin tam olarak yatırılıp yatırılmadığıdır⁶⁷³. Eğer harç ve giderler eksik yatırılmışsa, bu takdirde başvuru hemen reddedilmeyip tamamlanması için başvurana bir haftalık kesin süre verilir. Bu süre içerisinde eksiklik tamamlanmazsa, başvurunun yapılmamış sayılmasına karar verilir. (HMK m. 344). Eksikliğin diğer sebeplerden kaynaklanması halinde mahkeme istinaf dilekçesinin reddine karar verir (HMK m. 346/1). Bu ret kararı kesin bir karar olmayıp,

⁶⁶⁷ Sime, s. 567; Pearl/Parker, s. 242.

⁶⁶⁸ Pearl/Parker s. 242.

⁶⁶⁹ Zuckerman s. 1247.

⁶⁷⁰ Pearl/Parker s. 239; Zuckerman s. 1247.

⁶⁷¹ Pearl/Parker s. 237.

⁶⁷² Zuckerman, s. 1266.

⁶⁷³ Ulukapı, s. 471; Karşlı, s. 768-780; Kuru/Aydın, **El Kitabı**, s. 1360; Özekes, **Pekcanitez Usûl**, s. 2233; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 651; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **Usûl**, s. 633-634; Pekcanitez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 496.

kararın tebliğinden itibaren iki hafta içerisinde istinaf yoluna başvurulabilir (HMK m. 346/2)⁶⁷⁴.

C. İstinaf İncelemesi ve Verilebilecek Kararlar

İstinaf formu ve varsa cevap formunun tebliğinden sonra istinaf mahkemesinin incelemesi başlar. İstinaf mahkemesi kural olarak, yeni bir yargılama yapmayarak ilk derece hâkiminin kararının dosya üzerinden incelenmesi yoluyla bir karara varacaktır⁶⁷⁵ (CPR m. 52.21(1)). Bu yönüyle İngiliz Hukuku'nda dar anlamda istinafın kabul edildiği sonucuna varılabilir. Dar istinaf sisteminde yeni bir yargılama yapılmayıp ilk derece yargılaması denetlenerek tespit edilen hatalar ve eksikliklerin giderilmesi amaçlanmaktadır⁶⁷⁶. Daha önceden de belirtildiği gibi⁶⁷⁷ İngiliz Hukuku'nda amaç istinafta yeni bir yargılama yapmak değil, ilk derece hâkiminin kararını hukukî açıdan incelemektir. Bölge hâkiminin maddî vakıalara ilişkin değerlendirmeleri, ancak makul nitelikteki hiçbir hâkim tarafından ele alındığında saptanan sonuçlara ulaşamayacağı açık ise değerlendirilecektir⁶⁷⁸. Daire hâkimi, esasen ilk derece hâkiminin kararının hatalı olup olmadığını ve karara etki eden bir yargılama hatası veya diğer bir usûlsüzlüğün bulunup bulunmadığını inceleyecektir⁶⁷⁹.

Dosya üzerinden yaptığı incelemede daire hâkimi, istinaf başvurusunun haksızlığına kanaat getirirse başvurunun reddine karar verir. İstinaf başvurusunun haklı olması halinde ise, daire hâkiminin farklı yetkileri vardır. Hâkim, kararı düzeltebilir (CPR m. 52.20(2)(a)) veya iptal ederek alt derece hâkimine tekrar karara bağlaması için gönderebilir (CPR m. 52.20(2)(b)). Dosyanın alt derece hâkimine geri

⁶⁷⁴ 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu İle Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 02.03.2024 tarihinde yapılan değişiklikten önce, HMK.m.346/2'de istinafa başvuru süresi bir hafta olarak öngörülmüştü. Bkz. RG, 12.03.2024, S. 32487.

⁶⁷⁵ Zuckerman, s. 1274.

⁶⁷⁶ Akkaya, s. 100; Akil, **İstinaf**, s. 355-36; Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 580; Karlı, s. 695; Özkes, **Pekcanitez Usûl**, s. 2244; Yılmaz, **Şerh**, s. 4901; Katayıfçı, s. 22; Tanrıver, **Usûl C. 2**, s. 42; Candemir, s. 20; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 601.

⁶⁷⁷ Bkz. yuka. 3. Bölüm, § 3, II.

⁶⁷⁸ Zuckerman, s. 1280.

⁶⁷⁹ Zuckerman, s. 1276.

gönderilmesi, sadece yargılamanın istinafta karara bağlanamayacak kadar hatalı yürütülmesi halinde mümkündür⁶⁸⁰.

Kural her ne kadar istinafta yeni bir yargılama yapılmayıp dosya üzerinden karar verilmesi yönünde olsa da, bazı hallerde istinafta yeniden bir yargılama yapılması gerekebilir. Yeniden yargılama yapılmasına karar verilmesi halinde, kural olarak, yeni delil ileri sürülmesi mümkün değildir (CPR m. 52.21(2)(b)). Dosyanın mevcut hali üzerinden yapılacak olan yeniden yargılama, iki halde söz konusudur. Bu hallerden ilki, Medenî Yargılama Kurallarının eki niteliğinde olan Yönetmeliklerde yeni bir yargılama yapılmasının öngörülmesi halidir⁶⁸¹. Yeniden yargılamanın yapılacağı ikinci hal ise, hâkimin adaletin tesisi için yeniden yargılama yapılmasının uygun olduğuna karar verdiği hallerdir. Audergon v La Baguette Ltd davasında⁶⁸² Jonathan Parker LJ, adaletin tesisi için yeniden yargılama yapılmasını gerektiren kriterlerin formüle edilmesinin doğru olmayacağını ileri sürmüştür. Kriterlerin formüle edilmesi halinde, kanunun sağlamış olduğu esnekliğin kısıtlanacağı ileri sürülmüştür. Fakat yeniden yargılama yapılmasının adaletin tesisi için gerekli olduğu hallere örnek olarak, ilk derece hâkiminin sunulan delilleri hiçbir şekilde dikkate almaması durumu gösterilebilir⁶⁸³.

Türk Hukuku'nda istinaf mahkemesinin incelemesi ön inceleme ve esas inceleme olarak iki başlık altında ele alınabilir. Ön inceleme aşamasında mahkeme, öncelikle dosyanın başka bir dairenin görev alanına girip girmediğini araştıracaktır. Bunun haricinde mahkeme, ortada istinafta incelenebilir bir karar bulunup bulunmadığına yani istinafın caiz olup olmadığına ilişkin hususları araştıracaktır⁶⁸⁴. Bu noktada kararın kesin bir karar olup olmadığı, istinaf başvurusunun süresi içinde yapılıp yapılmadığı, başvuru sebepleri ve gerekçelerine yer verilip verilmediği ve başvuru şartlarının yerine getirilip getirilmediği incelenecektir (HMK m. 352/1). Görüldüğü gibi, ön inceleme aşamasında İngiliz Hukuku'nun aksine kararın başarı

⁶⁸⁰ Zuckerman, s. 1304.

⁶⁸¹ Bu hal, küçük taleplerde karşımıza çıkmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. 52D SA.Y. para. 19, 25 ve 29.

⁶⁸² Audergon v La Baguette Ltd [2002] EWCA Civ 10 para. 83 <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff7b560d03e7f57eb1686>.

⁶⁸³ Zuckerman, s. 1293.

⁶⁸⁴ Özekes, **Pekcanıtez Usûl**, s. 2236; Budak/Karaaslan, s. 419; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, **Usûl**, s. 495; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 623.

şansına ilişkin bir değerlendirme yapılmayıp, başvuru için öngörülen koşullara uygunluğun denetimi yapılmaktadır.

Türk Hukuku'nda esastan inceleme, kural olarak, İngiliz Hukuku'nun aksine duruşmalı şekilde yapılır⁶⁸⁵. İngiliz Hukuku'nda duruşma açılacak haller açıkça kanunda belirtilmişken Türk Hukuku'nda ise dosya üzerinden karar verilecek haller kanunda açıkça sayılmıştır. Davaya bakması yasak olan hâkimin karar vermiş olması; ileri sürülen haklı ret talebine rağmen reddedilen hâkimin davaya bakmış olması; mahkemenin görevli ve yetkili olmasına rağmen görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermiş olması veya mahkemenin görevli ya da yetkili olmamasına rağmen davaya bakmış bulunması; diğer dava şartlarına aykırılık bulunması; mahkemece usûle aykırı olarak davanın veya karşı davanın açılmamış sayılmasına, davaların birleştirilmesine veya ayrılmasına karar verilmiş olması; mahkemece uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek ölçüde önemli delillerin toplanmamış veya değerlendirilmemiş olması ya da talebin önemli bir kısmı hakkında karar verilmemiş olması hallerinde ilk derece mahkemesinin kararı kaldırılarak davanın yeniden görülmesi için dosyanın kararı veren mahkemeye veya kendi yargı çevresinde uygun göreceği başka bir yer mahkemesine ya da görevli ve yetkili mahkemeye gönderilmesine kesin olarak karar verilir (HMK m. 353/1-a). İncelenen mahkeme kararının usûl veya esas yönünden hukuka uygun olduğu anlaşıldığı takdirde başvuru, duruşma yapılmaksızın esastan reddedilir (HMK m. 351/1-b(1)). Yargılamada eksiklik bulunmamakla beraber, kanunun olaya uygulanmasında hata edilip de yeniden yargılama yapılmasına ihtiyaç duyulmadığı takdirde veya kararın gerekçesinde hata edilmiş ise, duruşma yapılmaksızın düzelterek yeniden esas hakkında karar verilir (HMK m. 351/1-b(2)). Yargılamada bulunan eksiklikler duruşma yapılmaksızın tamamlanacak nitelikte ise, bunların tamamlanmasından sonra başvurunun esastan reddine veya yeniden esas hakkında duruşma yapılmadan karar verilir (HMK m. 351/1-b(3)).

Özetleyecek olursak, dosya üzerinden karar verilmesi, ilk derece mahkemesince yargılamanın usûli olarak ağır hatalı yürütülmesi ve bölge adliye

⁶⁸⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz, **Usûl**, s. 655; Kuru/Aydın, **El Kitabı** s. 1372; Yılmaz, **Şerh**, s. 4959; Budak/Karaaslan, s. 424; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **Usûl**, s. 632.

mahkemesinin karar vermek için duruşma yapılmasına gerek görmemesi hallerinde karşımıza çıkmaktadır⁶⁸⁶.

III. Temyiz

İstinaf değerlendirmesi sonucunda verilen kararlara karşı, kural olarak, hükmün verildiği tarihten itibaren yirmi bir gün içinde Temyiz Mahkemesi'ne başvuruda bulunulabilir. Temyiz mahkemesi, içtihat mahkemesi olarak çalışmakta olup maddî vakıalara ilişkin değerlendirme yapmamaktadır. Temyize başvuru için de izin gereklidir⁶⁸⁷. Temyiz izin başvuruları yalnızca ve doğrudan Temyiz Mahkemesi'ne yapılmaktadır (CPR m. 52.7(1)). İzin verilmesi için temyizın başarı şansı olmalı ve başvuru önemli bir uygulama noktasına ilişkin olmalıdır. Burada önemli bir uygulama noktası ile kastedilmek istenilen, ilgili davanın bundan sonraki davalar için emsal teşkil edebilecek nitelikte olmasıdır⁶⁸⁸. İkinci bir temyiz sebebi ise başvurunun dinlenilmesini gerektiren zorlayıcı bir sebebin varlığıdır (CPR m. 52.7(2)). Temyize İngiliz Hukuku'nda oldukça az sayıda izin verilmekle birlikte, küçük taleplere ilişkin davalarda karşımıza çıkmamaktadır⁶⁸⁹.

Türk Hukuku'nda da, istinaf mahkemesi olan bölge adliye mahkemesinin kararlarının incelenmesine yönelik bir kanun yolu olarak temyiz öngörülmüştür. Temyize başvuru süresi, kararın tebliğinden itibaren iki haftadır⁶⁹⁰. Temyiz incelemesini yürüten Yargıtay, bölge adliye mahkemelerinden farklı olarak yalnızca hukuka uygunluk denetimi gerçekleştirerek, bir içtihat mahkemesi olarak görev yapmaktadır⁶⁹¹. Malvarlığına ilişkin davalar açısından temyiz sınırı 2024 yılı itibarıyla

⁶⁸⁶ Bkz. Özkes, **Pekcanitez Usûl**, s. 2258- 2261; Pekcanitez/Atalay/Özkes, **Usûl**, s. 499; Budak/Karaaslan, s. 429-440.

⁶⁸⁷ Pearl/Parker s. 243; Zuckerman, s. 1223.

⁶⁸⁸ Zuckerman, s. 1251.

⁶⁸⁹ Pearl/Parker s. 243.

⁶⁹⁰ 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla 02.03.2024 tarihinde yapılan değişiklikle birlikte, temyiz yoluna başvuru süresi, kararın tebliğ edildiği tarihten itibaren iki hafta olarak açıklığa kavuşturulmuştur. Bkz. RG, 12.03.2024, S. 32487.

⁶⁹¹ Ulukapı, s. 479; Karşı, s. 799; Kuru/Aydın, **El Kitabı**, s. 1386; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, **Usûl**, s. 663; Atalı/Ermenek/Erdoğan, s. 654; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **Usûl**, s. 651; Pekcanitez/Atalay/Özkes, **Usûl**, s. 532.

378.291,558 Türk Lirası'dır. Dolayısıyla küçük miktarlı davalar için Türk Hukuku'nda da temyiz kanun yolu mümkün değildir.

§ 4 Hükümün İcrası

I. Genel Olarak

Çalışmamız konusu esasen yerel ilçe mahkemelerinde görülen küçük talepler yargılama usûlü ile sınırlandırılmış olsa da, çalışmamızda çok kısaca mahkeme tarafından verilen hükmün icrasına da değineceğiz. Nitekim Hornsby/Yunanistan davasında AİHM tarafından belirtildiği üzere “*mahkeme tarafından verilen bir kararın icrası, yargılamanın ayrılmaz bir parçası olarak görülmelidir*”⁶⁹².

Esas olan, borçlunun borcunu iradi şekilde yerine getirmesidir. İngiliz Hukuku'nda borcun yerine getirilmemesi üzerine alacaklı, mahkemeye başvurup haklılığını ispat etmelidir. Türk Hukuku'nda para ve teminat alacakları için öngörülmüş olan ilâmsız takip usûlü, İngiliz Hukuku'nda karşımıza çıkmamaktadır⁶⁹³.

İngiliz medenî yargılama hukukunda hüküm verildikten sonra, mahkeme re'sen kararın icrasını gerçekleştirmeye yönelik faaliyetlere başlamamaktadır⁶⁹⁴. Burada da ideal olan borçlunun borcunu iradi şekilde ödemesidir. Fakat dava öncesi dönemde borcu iradi bir şekilde yerine getirmeyen borçlu, hükümden sonra da aynı davranışını sürdürebilir. Bu halde, ilâmda alacaklı olarak belirtilen tarafın hükmün icrası için mahkemeye başvurması gerekmektedir. Türk Hukuku'nda da mahkemece verilen hükümler kendiliğinden icra edilmemekte; tarafların ilâmlı icra yoluna başvurması gerekmektedir⁶⁹⁵.

Hükümün icrası için başvurulacak olan mahkeme, hükmün parasal değerine göre belirlenecektir. Kural olarak, £5.000'e kadar olan hükümlerin icrası için yerel ilçe mahkemesine başvurulabilir. £600 üzerindeki hükümler için ise, hem yerel ilçe

⁶⁹² (<https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-67813>).

⁶⁹³ Özbek, **İlâmlı İcra**, s. 341.

⁶⁹⁴ Applebey, **Guide**, s. 136; John Baldwin, “**The Enforcement of Judgments in Undefended Claims in the Civil Courts**”, Civil Justice Quarterly 2004, C. 23, s. 355.

⁶⁹⁵ Türk Hukuku'nda elinde ilâm bulunan taraf, alacağını ilâmsız takibe konu yapamamaktadır başvuramamaktadır. Bu konuda bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2017/2 E., 2017/3 K., 26.05.2017 T.

mahkemesine hem de yüksek mahkemeye (*high court*) başvurulabilir⁶⁹⁶. Buradan hareketle, £600 altı hükümlerin icrası için yalnızca yerel ilçe mahkemelerine başvurulabileceği söylenebilir. Yerel ilçe mahkemesi tarafından verilen bir hükmün, icrası için yüksek mahkemeye gönderilmesi hükmün yerel ilçe mahkemesi hükmü olma vasfını değiştirmez⁶⁹⁷.

Kural olarak, hükmün icrası için yerel ilçe mahkemesine başvurulması amaçlanıyorsa herhangi bir yerel ilçe mahkemesi duruşma merkezine başvuruda bulunulabilir (70A SA. Y. para. 2.1). Fakat aşağıda da belirtileceği üzere⁶⁹⁸, maaş ve ücret haczi için borçlunun yerleşim yerindeki mahkemeye başvurulması gerekmektedir.

Medenî Yargılama Kuralları, hükmün icrası için dört prosedür öngörmüştür⁶⁹⁹. Alacaklı, dilerse eş zamanlı olarak birden fazla prosedür için başvuruda bulunabilir veya prosedürlerden birine başvurup alacağını tam olarak alamazsa, diğer bir prosedürü işletebilir⁷⁰⁰. Fakat, alacaklı halihazırda maaş ve ücret haczi için başvurmuş ise, bu halde diğer icra prosedürlerine başvuramayacaktır⁷⁰¹. Alacaklının borçlunun malvarlığı hakkında bilgi sahibi olmaması, çoğu zaman hangi icra prosedürünün benimseneceğinin belirlenmesi hususunda karışıklıklara sebebiyet verebilmektedir. Bu karışıklıkları gidermek adına Medenî Yargılama Kuralları içerisinde Türk Hukuku'nda yer alan mal beyanına belli yönlerden benzerlik gösteren, borçlunun malvarlığı hakkında sorgulanması (*obtain information from judgments debtor*) kurumu düzenlenmiştir⁷⁰². Borçlunun malvarlığı hakkında sorgulanması zorunlu bir aşama olmayıp alacaklı talep ederse söz konusu olacaktır.

İngiliz Hukuku'nda, mahkeme kararlarının icrası için halihazırda var olan sistem büyük eleştirilere maruz kalmıştır⁷⁰³. Öyle ki, sistemdeki pürüzler kimi zaman potansiyel davacıları dava açma fikrinden caydırmaktadır⁷⁰⁴. Bunun en önemli sebebi

⁶⁹⁶ Reeves, *Successful Claims*, s. 76; Bedriye Tuğçe Balaban, **Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İcra Teşkilatı**, Ankara 2022, 194.

⁶⁹⁷ Reeves, *Successful Claims*, s. 76

⁶⁹⁸ Bkz. aşağıda 3. Bölüm, § 4, III, C.

⁶⁹⁹ Bkz. aşağıda 3. Bölüm, § 4, III.

⁷⁰⁰ Zuckerman, s. 1199.

⁷⁰¹ Loughlin/Gerlis, s. 626; Zuckerman s. 1199.

⁷⁰² Ayrıntılı olarak bkz. aşağıda 3. Bölüm, § 4, II.

⁷⁰³ Baldwin, **Enforcement**, 354-355; Zuckerman, s. 1186. İngiliz icra sisteminin dikkatlice tasarlanmış bir sistem olmadığı hakkında bkz. Özbek, s. 283.

⁷⁰⁴ Baldwin, **Enforcement**, s. 354. Ayrıca yazara göre, her yıl yaklaşık altı yüz milyon sterlin değerindeki hüküm kazanan tarafça icraya konulmamaktadır (Baldwin, **Enforcement**, s. 354).

aşağıda da inceleneceği üzere⁷⁰⁵, konutta hacizde icra memurunun konuta zorla girme ve kilitli yerleri açtırma yetkisinin bulunmamasıdır.

Türk Hukuku'nda, İngiliz Hukuku'ndan farklı olarak hükmün icrası için mahkemeye başvuru gerekmemektedir. İcra prosedürünü başlatan talep, alacaklı tarafından herhangi bir yer icra dairesine verilebilir (İİK m. 34). Usûlüne uygun takip talebinin alınmasından sonra icra dairesi borçluya icra emri gönderir⁷⁰⁶. İcra emrinin kesinleşmesinden sonra alacaklı, ister sistem üzerinden isterse de icra dairesine başvurarak borçlunun mallarının haczini talep edebilir. Bu yönleriyle ele alındığında Türk İcra hukukunun teorik olarak daha hızlı bir sistem öngördüğü söylenebilir.

II. Borçlunun Malvarlığı Hakkında Sorgulanması

Borçlunun malvarlığı hakkında sorgulanması; borçlunun, en uygun cebrî icra yönteminin saptanması amacıyla, mali durumu ile ilgili soruları yanıtlamak üzere duruşma merkezlerinde dinlenilmesidir⁷⁰⁷. Bu sorgu zorunlu bir aşama olmayıp, uygulamada karşımıza genelde alacaklının alacağını bir cebrî icra yöntemini yoluyla elde edememesi sonrası başvuru olan bir yol olarak çıkmaktadır⁷⁰⁸.

Borçlunun malvarlığı hakkında sorgulanmasını isteyen alacaklının, borçlunun ikamet ettiği ya da borçlu tacir ise muamele merkezinin bulunduğu yerdeki duruşma merkezine başvuruda bulunulması gerekmektedir⁷⁰⁹. Başvuru üzerine, borçluya sorgunun yapılacağı tarihi içeren bir davetiye gönderilecektir⁷¹⁰. Borçluya, mazeretsiz

⁷⁰⁵ Bkz. aşı. 3. Bölüm, § 4, III, A.

⁷⁰⁶ Mustafa Reşit Belgesay, **İcra ve İflâs Kanunu Şerhi**, 2. Bası, İstanbul 1948, s. 125; Necmettin M. Berkin, **Tatbikatçılara İcra Hukuku Rehberi**, C. 1, İstanbul 1980, s. 154; Baki Kuru, **İcra ve İflâs Hukuku**, C. 3, Ankara 1993, s. 2167; Saim Üstündağ, **İcra Hukukunun Esasları**, 8. Bası, İstanbul 2004, s. 361; Baki Kuru, **İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı**, 2. Bası, Ankara 2013, s. 906; Baki Kuru/ Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz, **İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı**, 27. Bası, Ankara 2013, s. 393; Ejder Yılmaz, **İcra ve İflâs Kanunu Şerhi**, Ankara 2016; s. 148; Timuçin Muşul, **İcra ve İflâs Hukuku Esasları**, 6. Bası, Ankara 2017, s. 655; Murat Atalı/ İbrahim Ermenek/ Ersin Erdoğan, **İcra ve İflâs Hukuku**, 7. Bası, Ankara 2023, s. 442; Canan Ruhi/ Ahmet Cemal Ruhi, **İlamların İcrası**, Ankara 2022; s. 34; L. Şanal Görgün/ Levent Börü/ Mehmet Kodakoğlu, **İcra ve İflâs Hukuku**, Ankara 2023, s. 390; Ramazan Arslan/ Ejder Yılmaz/ Sema Taşpınar Ayvaz/ Emel Hanağası, **İcra ve İflâs Hukuku**, 9. Bası, Ankara 2023, s. 485; Baki Kuru/ Burak Aydın, **İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı**, 8. Bası, Ankara 2023; s. 322; Hakan Pekcanitez/ Oğuz Atalay/ Meral Sungurtekin Özkan/ Muhammet Özkes, **İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı**, 10. Bası, İstanbul 2023, s. 319.

⁷⁰⁷ Applebey, **Guide**, s. 141; Zuckerman s. 1199.

⁷⁰⁸ Applebey, **Guide**, s. 141.

⁷⁰⁹ Applebey, **Guide**, s. 141; Bennie, s. 93.

⁷¹⁰ Reeves, **Court** s. 108; Applebey, **Guide**, s. 141.

olarak sorgulanacağı duruşmaya gelmemesi ve ardından belirlenecek yeni tarihte de duruşma merkezinde bulunmaması halinde, mahkemeye itaatsizlikten cezalandırılabilceği ihtar edilir⁷¹¹. Borçlu sorguya katılmakla birlikte sorulan sorulara cevap vermeyi redderse, bu takdirde de mahkemeye itaatsizlikten cezalandırılabilir⁷¹².

Sorgu, genellikle mahkeme kalem personeli tarafından gerçekleştirilir⁷¹³. Alacaklı, yeminli şekilde dinlenen borçluya soru sorma imkânına sahiptir⁷¹⁴. İşlem sonucunda mahkeme personeli, borçlu tarafından verilen bilgileri tutanağa geçirerek borçludan imzalamasını isteyecektir. Borçlunun imzadan imtina etmesi halinde, bu husus tutanağın üzerine şerh düşülecektir⁷¹⁵. Tutanak, hazır bulunması halinde alacaklıya şahsen sorgu anında; hazır değilse daha sonraki bir tarihte tebliğ edilecektir⁷¹⁶.

Türk Hukuku'nda para borcu içeren bir ilâm takibe konulduğunda, icra memuru borçluya borcunu yedi gün içerisinde ödemesi veyahut da kanun yoluna başvuruda bulunuldu ise, icra mahkemesinden icranın durdurulmasına ilişkin bir karar getirmesi gerektiğine ilişkin bir icra emri gönderir. İcra emrinde, ayrıca bu süre içerisinde mal beyanında bulunulması; mal beyanında bulunulmadığı ya da yanlış bilgi verildiği takdirde tazyik hapsi ile cezalandırılacağı ihtar edilir (İİK m. 32). Bu hususta mal beyanı borçlunun malvarlığı hakkında sorgulanması kurumu ile benzerlik gösterse de, mal beyanının icra dairesine karşı yazılı şekilde yapılacak olması, mal beyanını söz konusu kurumdan ayırmaktadır. Ayrıca İngiliz Hukuku'nda yer alan borçlunun malvarlığı hakkında sorgulanması kurumu, esasen Türk Hukuku açısından İngiliz Hukuku'nda olduğu kadar büyük bir etkiye sahip değildir. 2020 yılında İcra İflas Kanunu'nun 78. maddesinin birinci fıkrasında yapılan değişiklikle, kesinleşen takip üzerine alacaklı, haciz talebinde bulunmasına gerek kalmaksızın, Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi üzerinden, borçlunun sahip olduğu mallar, hakları ve alacakları sorgulayabilmektedir. Fakat bu yöntem uygulanırken oldukça titiz davranılmalı, elde edilen bilgiler hukuka aykırı şekilde paylaşılmamalı ve amacı dışında

⁷¹¹ Reeves, **Successful Claims**, s. 84; Applebey, **Guide**, s. 141; Bennie, s. 95.

⁷¹² Reeves, **Court**, s. 109; Bennie s. 95; Zuckerman, s. 1200; Sime, **Practical Approach**, s. 536.

⁷¹³ Applebey, **Guide**, s. 142; Loughlin/Gerlis, s. 628; **Practical Approach**, s. 535.

⁷¹⁴ Applebey, **Guide**, s. 142; Reeves, **Court** s. 108; Loughlin/Gerlis, s. 628; Baldwin, **Bargain**, s. 143; Zuckerman, s. 1199; Sime, **Practical Approach**, s. 535.

⁷¹⁵ Loughlin/Gerlis, s. 629.

⁷¹⁶ Bennie, s. 95.

kullanılmamalıdır; aksi halde alacaklının veya vekilinin hukukî ve cezai sorumluluğu doğmaktadır⁷¹⁷. Söz konusu yöntem, kanaatimizce haklı olarak, borçlunun tüm malvarlığının alacaklının erişimine açılmasının menfaat dengesini borçlu aleyhine bozabileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir⁷¹⁸.

III. Cebrî İcra Yöntemleri

Hükmün hangi yöntem kullanılarak icra edilebileceği alacaklının takdirindedir. İngiliz Hukuku'nda para borçlarının icrası için uygulanan dört yöntem mevcuttur. Bu yöntemler, genel itibariyle haciz işleminin neyin üzerinde uygulanacağı esas alınarak belirlenmiştir. İlk yöntem, taşınırın satılması yoluyla alacaklının alacağına ulaşmasını sağlayan taşınır malların haczi kararı alınmasıdır (*Warrant of Control*). Alacaklı borçlunun taşınmaz malvarlığı üzerinde bir haciz işlemi gerçekleştirilmesini istiyorsa, bu halde taşınmaz malların haczi (*Charging Order*) yoluna başvurması gerekmektedir⁷¹⁹. Borçlu çalışmakta olan biri ise, bu halde maaş ve ücret haczi (*Attachment of Earnings*) de başvurulabilecek bir diğer icra yöntemidir. Alacaklı tarafından, borçlunun üçüncü kişilerden bir para alacağı olduğu biliniyorsa, borçlunun üçüncü kişilerdeki alacaklarının haczi (*Third Party Debt Order*) talep edilebilir. Bu başlık altında sayılan icra yöntemlerinin temel özelliklerine kısaca değinilecektir.

A. Taşınır Malların Haczi

Taşınır malların haczi, icra yöntemleri arasında en sık başvuru alan yöntemdir⁷²⁰. Borçlunun taşınır mallarının satılarak, satış bedelinden alacaklının alacağının karşılanması söz konusudur⁷²¹. Bu icra yöntemine borcun tamamının ödenmemesi

⁷¹⁷ Nesibe Kurt Konca, **Güven Veren ve Erişilebilir Adalet Vizyonunda Üçüncü Yargı Paketi**, SETA Raporu, İstanbul 2020, s. 70; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **İcra**, s. 190-191; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **İcra**, s. 181.

⁷¹⁸ Bahadır Kuş, **Cebri İcrada Borçluya ve Malvarlığına Dair Bilgilere Erişim İmkânı**, Ankara 2023, s. 150. Ayrıntılı bilgi için bkz. S. Hilal Üçüncü, "İcra İflas Kanunu M. 78/1 Hükmünün Alacaklı İle Borçlu Arasındaki Menfaat Dengesine Yansımaları." Ceren Damar Şenel II. Genç Bilim İnsanları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ankara 2022, s. 729-746.

⁷¹⁹ Bu icra yöntemi, küçük talepler yargılamasında genellikle uygulanmadığı için adını zikretmekle yetineceğiz (Applebey, **Guide**, s. 152).

⁷²⁰ Applebey, **Guide**, s. 144; Reeves, **Court**, s. 111; Baldwin, **Bargain**, s. 142.

⁷²¹ Reeves, **Court**, s. 111; Baldwin, **Bargain**, s. 142; Bennie, s. 87; Zuckerman, s. 1207; Sime, **Practical Approach**, s. 536.

üzerine başvuru mümkünken, aynı zamanda taksitle ödenmesine karar verilmiş bir borcun taksinin ödenmesinde temerrüde düşülmesi halinde de başvurulabilir. Fakat, temerrüde düşünülen miktar £50'nin üzerinde olmalıdır⁷²². Ayrıca, borçlu 16 yaşından küçük ise bu yola başvurulması mümkün değildir⁷²³.

Talep edilen miktar £5.000'nin altında ise başvuru yerel ilçe mahkemesine, £5.000 ve üzerinde ise yüksek mahkemeye yapılacaktır⁷²⁴. Sınır üzerindeki başvurular yerel ilçe mahkemesine yapılır ise, mahkemece yüksek mahkemeye gönderilecektir⁷²⁵. Mahkemeye başvuru, form doldurulmak suretiyle yapılmaktadır. Formda, alacaklı tarafından borçlunun malları ve bulundukları yer hakkında mahkemeye bilgi verilmesi gerekmektedir⁷²⁶. İcra memurları, yalnızca alacaklı tarafından verilen bilgiler doğrultusunda hareket edebilecektir; kendilerinin ayrıca malvarlığı araştırması yapması mümkün değildir⁷²⁷. Taşınır malların haczi kararı çıkması üzerine borçluya, borcunu yedi gün içinde ödemesi gerektiği, aksi takdirde mallarının haczedileceğine dair bir ihtar gönderilir⁷²⁸. Fakat borçlunun malları kaçırma tehlikesi var ise alacaklı mahkemeden ihtar gönderilmemesini talep edebilir⁷²⁹.

Haciz işlemi yalnızca borçluya ait mallar üzerinde yapılacak olup, bazı mallar borçluya ait olsa da haczedilemeyecektir. Haczedilemeyecek olan mallar kısaca borçlunun mesleğini ve yaşamını devam ettirmesi için lüzumlu eşyalar olarak belirtilebilir⁷³⁰. İcra memuru haciz işlemini yaparken borcun miktarını dikkate alacak,

⁷²² Applebey, **Guide**, s. 144; Loughlin/Gerlis, s. 632.

⁷²³ Zuckerman, s. 1207; Sime, **Practical Approach**, s. 536.

⁷²⁴ Zuckerman, s. 1207; Pearl/Parker s. 256.

⁷²⁵ Zuckerman, s. 1207.

⁷²⁶ Applebey, **Guide**, s. 144; Baldwin, **Bargain**, s. 142.

⁷²⁷ Reeves, **Court**, s. 112.

⁷²⁸ Applebey, **Guide**, s. 144; Bennie, s. 88; Pearl/Parker s. 256; Zuckerman, s. 1207; Loughlin, s. 632.

⁷²⁹ Applebey, **Guide**, s. 144; Pearl/Parker s. 256.

⁷³⁰ Loughlin/Gerlis, s. 631; Bennie, s. 88; Zuckerman, s. 1209. Türk Hukuku'nda da borçlunun haczi kabil olmayan malları İİK m. 82'de belirtilmiştir. İlgili maddeye göre, “Devlet malları ile mahsus kanunlarında haczi caiz olmadığı gösterilen mallar, ekonomik faaliyeti, sermayesinden ziyade bedenî çalışmasına dayanan borçlunun mesleğini sürdürebilmesi için gerekli olan her türlü eşya, para kıymetli evrak, altın, gümüş, değerli taş, antika veya süs eşyası gibi kıymetli şeyler hariç olmak üzere, borçlu ve aynı çatı altında yaşayan aile bireylerine ait kişisel eşya ile ailenin ortak kullanımına hizmet eden tüm ev eşyası, borçlu çiftçi ise kendisinin ve ailesinin geçimi için zaruri olan arazi ve çift hayvanları ve nakil vasıtaları ve diğer eklenti ve ziraat aletleri; değilse, sanat ve mesleki için lüzumlu olan alat ve edevat ve kitapları ve arabacı, kayıkçı, hamal gibi küçük nakliye erbabının geçimlerini temin eden nakil vasıtaları, borçlu ve ailesinin idareleri için lüzumlu ise borçlunun tercih edeceği bir süt veren mandası veya ineği veyahut üç keçi veya koyunu ve bunların üç aylık yem ve yataklıkları, borçlunun ve ailesinin iki aylık yiyecek ve yakacakları ve borçlu çiftçi ise gelecek mahsül için lazım olan tohumluğu, borçlu bağ, bahçe veya meyva veya sebze yetiştiricisi ise kendisinin ve ailesinin geçimi için zaruri olan bağ bahçe ve bu sanat için lüzumlu bulunan alat ve edevat, geçimi hayvan yetiştirmeye münhasır olan borçlunun kendisi ve ailesinin maiyetleri için zaruri olan miktarı ve bu hayvanların üç aylık yem ve yataklıkları, Borçlar Kanunu'nun 510 uncu maddesi mucibince haczolunmamak üzere tesis edilmiş olan

aşkın haciz yapmayacaktır⁷³¹. Aşkın haczin yapılması, İcra ve İflas Kanunu'nun 85. maddesinin birinci fıkrası düzenlemesi ile Türk Hukuku'nda da mümkün değildir.

İcra memuru borçluya ait malları haczederek muhafaza tedbiri uygulanmasına karar verebilecek olmakla birlikte⁷³²; borçlu ile anlaşma yapılması halinde malların muhafaza altına alınmasına gerek yoktur⁷³³. Böyle bir anlaşmanın geçerli olabilmesi için yazılı olması gerekmektedir. Anlaşma kapsamında malları borçlunun elinde tutmasına izin verilir, ancak borçlunun mallar üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmamayı taahhüt etmesi gerekmektedir⁷³⁴. Türk Hukuku'nda haczolunan mal para, banknotları, hamiline ait senetleri, poliçeler ve sair cirosu kabil senetler ile altın, gümüş ve kıymetli başka bir şey ise icra dairesi tarafından muhafaza edilir (İİK m. 88/1). Sayılanların dışında kalan diğer taşınır mallar ise, masrafı peşinen alacaklıdan alınmak suretiyle muhafaza altına alınır. Fakat alacaklının muvafakati halinde, istenildiği zaman verilmek şartıyla, bunların borçluda bırakılması mümkündür (İİK m. 88/2). Görüldüğü üzere malların borçluda bırakılması için İngiliz Hukuku'nda icra memuru ile borçlunun anlaşması yeterli kabul edilmişken; Türk Hukuku'nda bu hususta alacaklının muvafakati gerekmektedir.

Bu icra yöntemini Türk Hukuku'nda yer alan taşınırların haczi hususundan ayıran önemli bir fark, İngiliz Hukuku'nda icra memurlarının zorla eve girme ve kilitli yerleri açtırmaya ilişkin yetkilerinin olmamasıdır⁷³⁵. İcra memurunun eve girmesi borçlu tarafından engellenirse, yapılacak tek işlem bu hususta tutanak tutulmasıdır⁷³⁶.

Mahkeme aksi yönde karar vermedikçe, mallar açık artırma yoluyla satılacaktır⁷³⁷. Borç miktarı ve satış için yapılan masraflar alacaklıya ödendikten sonra

kaydı hayatla iratlar, Memleketin ordu ve zabıta hizmetlerinde malûl olanlara bağlanan emeklilik maaşları ile bu hizmetlerden birinin ifası sebebiyle ailelerine bağlanan maaşlar ve ordunun hava ve denizaltı mensuplarına verilen uçuş ve dalış tazminat ve ikramiyeleri, askeri malûllerle, şehit yetimlerine verilen terfi zammı ve 1485 numaralı kanun hükmüne göre verilen inhisar beyiye hisseleri, bir muavenet sandığı veya cemiyeti tarafından hastalık, zaruret ve ölüm gibi hallerde bağlanan maaşlar; vücut veya sıhhat üzerine ika edilen zararlar için tazminat olarak mutazarrırın kendisine veya ailesine toptan veya irat şeklinde verilen veya verilmesi lazım gelen paralar; borçlunun haline münasip evi ve öğrenci bursları haczedilemez”.

⁷³¹ Sime, **Practical Approach**, s. 536; Zuckerman, s. 1209.

⁷³² Applebey, **Guide**, s. 144.

⁷³³ Zuckerman, s. 1209. Türk Hukuku'nda ise mahcuz malın borçluda bırakılabilmesi için alacaklının muvafakatine ihtiyaç duyulmaktadır (İİK m. 88/2).

⁷³⁴ Sime, **Practical Approach**, s. 537; Zuckerman, s. 1209.

⁷³⁵ Applebey, **Guide**, s. 144; Reeves, **Court**, s. 112; Baldwin, **Bargain**, s. 142.

⁷³⁶ Applebey, **Guide**, s. 144.

⁷³⁷ Zuckerman, s. 1209.

kalan miktar borçluya iade edilecektir⁷³⁸. Taşınır malların haczi kararı, on iki ay boyunca geçerli olacaktır⁷³⁹. Haciz işleminde borçlunun haczi kabil malı bulunamadığı takdirde, bu on iki aylık süre içinde alacaklı, haciz işleminin yapılması için yeni bir adres bildiriminde bulunabilir. Alacaklı on iki aylık sürenin bitiminden önce mahkemeye başvurarak sürenin uzatılması talep edebilir⁷⁴⁰. Türk Hukuku'nda taşınır mallar, kural olarak, açık artırma yolu ile satılır iken; istisnaî durumlarda satışın pazarlık suretiyle gerçekleştirilmesi mümkündür (İİK m. 119)⁷⁴¹. İcra ve İflâs Kanunu'nun 106. maddesi uyarınca Türk Hukuku'nda satış isteme süresi hacizden itibaren bir yıldır. Süresi içerisinde satışı istenip de artırma sonucu satışı gerçekleştirilemeyen mahcuz hakkındaki satış isteme süresi, satış isteyen alacaklı bakımından yukarıda belirtilen sürenin sona ermesinden itibaren bir yıl daha uzamaktadır.

B. Borçlunun Üçüncü Kişilerdeki Alacaklarının Haczi

Hacze konu mallar borçlunun yalnızca kendi uhdesinde bulundurduğu mallar değildir; alacaklının talebi üzerine borçlunun üçüncü kişilerdeki para alacakları da haczedilebilir⁷⁴². Bu haciz yöntemi çoğunlukla borçlunun bir banka nezdinde para hesabı bulunması halinde karşımıza çıkmakla birlikte, bununla sınırlı değildir⁷⁴³. Bundan başka, borçlunun diğer üçüncü kişilerde bulunan para alacakları da haczedilebilir. Burada alacağın para alacağı olması hususu önem taşımaktadır (CPR m. 72.1). Fakat ortak şekilde kullanılan banka hesapları haczedilemez⁷⁴⁴.

Borçlunun üçüncü kişilerde bulunan para alacakları hakkındaki bilgi, borçlunun malvarlığı hakkında sorgulanmasından⁷⁴⁵ edinilmiş olabilir⁷⁴⁶. Fakat, sorgu yoluna başvurulmamış ya da bu yolla bilgi elde edilmemişse; bu halde borçlunun

⁷³⁸ Loughlin/Gerlis, s. 631.

⁷³⁹ Bennie, s. 89; Loughlin/Gerlis, s. 632, Zuckerman, s. 1207.

⁷⁴⁰ Loughlin/Gerlis, s. 632; Pearl/Parker s. 256; Bennie, s. 89.

⁷⁴¹ Belgesay, **İcra**, s. 311-312; Necmettin M. Berkin, **Tatbikatçılara İcra Hukuku Rehberi**, C. 2, İstanbul 1980, s. 310-311; Baki Kuru, **İcra ve İflâs Hukuku**, C. 2, Ankara 1990, s. 1197; Üstündağ, **İcra**, s. 251; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **İcra**, s. 298; Görgün/Börü/Kodakoğlu, **İcra**, s. 275; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/ Özekes, s. 219.

⁷⁴² Applebey, **Guide**, s. 149; Reeves, **Successful Claims**, s. 78; Pearl/Parker s. 257.

⁷⁴³ Applebey, **Guide**, s. 149; Reeves, **Court**, s. 114; Bennie, s. 91; Sime, **Practical Approach**, s. 538.

⁷⁴⁴ Pearl/Parker s. 257; Sime, **Practical Approach**, s. 538; Zuckerman, s. 1201.

⁷⁴⁵ Bkz. yuka. 3. Bölüm, § 4, II.

⁷⁴⁶ Applebey, **Guide**, s. 149; Pearl/Parker s. 257.

üçüncü kişilerdeki mal veya alacaklarının tespiti doğrudan alacaklı tarafından yapılmalıdır. Alacaklı bir form doldurmak suretiyle, borçlunun para alacağı bulunduğunu iddia ettiği üçüncü kişi hakkında bilgi vererek haciz talep etmelidir. Alacaklı, aynı zamanda borçlunun üçüncü kişide alacağı olduğunu düşündüren sebepleri içeren yeminli bir beyanda da bulunmalıdır⁷⁴⁷.

Talebin duruşmasız incelenmesi üzerine mahkeme, alacaklının haklı olduğu kanaatinde olursa geçici haciz kararı (*order nisi*) verecektir⁷⁴⁸. Geçici haciz kararıyla birlikte üçüncü kişiye söz konusu alacak miktarını borçluya ödemeyerek, bünyesinde tutması emredilir. (CPR m. 72.4(2)(b)). Yine, bu karar ile birlikte hâkim nihâi kararın verilmesi için bir duruşma günü belirler. Bu duruşma tarihi, geçici haciz kararının verilmesinden itibaren en az yirmi sekiz gün sonrası olarak belirlenebilmektedir. Üçüncü kişi, borçlunun kendisinden alacağı olmadığını iddia ediyorsa, bu husustaki itirazını geçici haciz kararının tebliğinden itibaren yedi gün içinde mahkemeye bildirmelidir. Alacağa dair itirazda bulunmayan üçüncü kişinin, yine bu yedi günlük sürede mahkemeye alacağın miktarı ile ilgili bilgi vermesi gerekmektedir. Tüm bu hususlar, geçici haciz kararında ihtar edilir (CPR m. 72.6).

Geçici haciz kararının borçlu ve alacaklıya tebliğ edileceği süreler kanunda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Düzenlemelerin amacı, geçici haciz kararının üçüncü kişiden önce borçluya tebliğ edilmesini önlemektir. Nitekim borçlu, geçici haciz kararı üçüncü kişiye tebliğ edilmeden bu kararı etkisiz kılmaya yönelik faaliyetler içerisine girebilir. İlgili düzenlemeler uyarınca, geçici haciz kararı duruşma için belirlenen tarihten en az yirmi bir gün önce üçüncü kişiye tebliğ edilmelidir⁷⁴⁹. Üçüncü kişiye tebligat işleminin yapılmasından en az yedi gün sonra borçluya tebligat yapılabilecektir⁷⁵⁰. Fakat, burada borçlunun menfaati de göz önünde bulundurularak borçluya yapılacak olan tebligatın, en az duruşma gününden yedi gün önce yapılması gerektiği düzenlenmiştir.

Üçüncü kişi ya da borçlu geçici haciz kararına itiraz etmek istiyorsa bu hususu, yazılı olarak delilleri ile birlikte en geç duruşmadan üç gün önce mahkemeye sunmalıdır (CPR m. 72.8(4)). Mahkeme yapacağı değerlendirme sonucunda

⁷⁴⁷ Applebey, **Guide**, s. 149; Reeves, **Successful Claims**, s. 78; Sime, **Practical Approach**, s. 538.

⁷⁴⁸ Applebey, **Guide**, s. 149; Reeves, **Successful Claims**, s. 78; Sime, **Practical Approach**, s. 538.

⁷⁴⁹ Sime, **Practical Approach**, s. 538.

⁷⁵⁰ Reeves, **Successful Claims**, s. 78.

alacaklının haklı olduğuna kanaat getirirse mahkemenin kararı ile, geçici haciz kararı kesin haciz kararına dönüşür⁷⁵¹. Kesin haciz kararı üzerine alacaklıya ödemede bulunan üçüncü kişi, borçluya karşı olan borcundan kurtulur⁷⁵². Alacaklının iddiasının asılsız olduğu sonucuna ulaşılır ise, geçici haciz kararı kaldırılır⁷⁵³.

İcra İflas Kanunu'nun 89. maddesi uyarınca icra memuru kesinleşen takip sonucunda, alacaklının talebi üzerine borçlunun üçüncü kişilerdeki alacaklarının haczine karar verir. Bu hususta üçüncü kişiye ilk olarak birinci haciz ihbarnamesi gönderilir. Birinci haciz ihbarnamesi üçüncü kişiye yönelik birden fazla ihtar içerir. Öncelikle üçüncü kişiye bundan sonra haczedilen miktarı icra dairesine ödemesi gerektiği ve borçluya yapılacak ödemenin geçerli olmayacağı ihtar edilmektedir. Ödemenin borçluya yapılması halinde, borç miktarını yeniden icra dairesine ödemesi gerekeceği de belirtilir. Buna karşılık üçüncü kişi kendisinin borçluya karşı bir borcu olmadığına yönelik bir itirazda bulunacaksa, yedi gün içerisinde icra dairesine başvurması gerektiği, aksi halde borcun zimmetinde sayılacağı da ihtar edilir (İİK m. 89/3)

Birinci haciz ihbarnamesini tebliğ alan alacaklı üç davranışta bulunabilir⁷⁵⁴. Öncelikle borçlunun kendisinden alacağı olduğunu bildirerek ihtar doğrultusunda ödemeyi icra dairesine yapacağını bildirebilir. İkinci olarak, birinci haciz ihbarnamesine karşı itirazını icra dairesine bildirebilir. İtirazdan sonra aynı alacak hakkında yeniden haciz ihbarnamesi gönderilemez⁷⁵⁵. Son olarak da haciz ihbarnamesine karşı hareketsiz kalabilir. Hareketsiz kalma durumunda üçüncü kişi, haciz ihbarnamesinde belirtilen miktar kadar borçluya borçlu olduğunu kabul etmiş sayılır. Bu durumda üçüncü kişiye ikinci haciz ihbarnamesi yollanır. İkinci haciz ihbarnamesiyle artık borcun üçüncü kişinin zimmetinde sayıldığı fakat üçüncü kişinin

⁷⁵¹ Bennie, s. 92; Sime, **Practical Approach**, s. 539; Zuckerman, s. 1201.

⁷⁵² Zuckerman, s. 1201.

⁷⁵³ Sime, **Practical Approach**, s. 539; Zuckerman, s. 1201.

⁷⁵⁴ Necmettin M. Berkin, **İcra C. 2**, İstanbul 1980, s. 246; Baki Kuru, **İcra ve İflâs Hukuku**, C. 1, Ankara 1988, s. 663; Üstündağ, **İcra**, s. 197 ; Murat Yavaş, **Borçlunun Üçüncü Şahıslardaki Mal, Hak ve Alacaklarının Haczi (İİK m. 89)**, İstanbul 2005, s. 59; Kuru/Arslan/Yılmaz, **İcra**, s. 255-258; Ramazan Arslan, **“Borçlunun Üçüncü Kişide Bulunan Alacağının Haczi, Haczin Üçüncü Kişiyeye Bildirilmesi ve Sonuçları”**, AÜHFD, Aralık 2016, C. 65, S. 4, s. 3222; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **İcra**, s. 233; Görgün/Börü/Kodakoğu, **İcra**, s. 182; Arslan/Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, **İcra**, s. 324-327; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes s. 184-185.

⁷⁵⁵ Yavaş, **Alacak Haczi**, s. 93; Cenk Akil, **Borçlunun Üçüncü Kişilerdeki Mal ve Alacaklarının Haczi**, Ankara 2013, s. 98; Arslan R, s. 3226; Görgün/Börü/Kodakoğu, **İcra**, s. 184; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes s. 185.

borçlu olmadığı iddiası varsa bunu yedi gün içinde icra dairesine bildirmesi gerektiği ihtar edilir (İİK m. 89/3).

Üçüncü kişi, ikinci haciz ihbarnamesine de karşı da itirazda bulunmaz ve zimmetinde sayılan borcu ödemezse, bu halde üçüncü kişiye üçüncü haciz ihbarnamesi yollanır. Üçüncü haciz ihbarnamesinde on beş gün içinde borcu icra dairesine ödemesi veya bu süre içerisinde menfi tespit davası açması gerektiği, aksi halde cebri icra kurallarına göre ödemeye zorlanacağı bildirilir (İİK m. 89/3).

Görüldüğü üzere Türk Hukuku'nda başvuru mahkemeye değil doğrudan icra dairesine yapılmaktadır. Mahkeme, ancak ikinci haciz ihbarnamesine de cevap verilmemesi halinde üçüncü kişinin borcu ödemekten kurtulmak için başvurması üzerine sürece dahil olmaktadır. Ayrıca, Türk Hukuku'ndaki düzenleme borçlunun yalnızca para alacaklarına ilişkin olmayıp diğer alacak ve mallarını da kapsamaktadır⁷⁵⁶.

C. Maaş ve Ücret Haczi

Borçlunun üçüncü kişilerdeki para alacağı maaş veya ücret alacağı şeklinde olabilir. Maaş ve ücret kavramlarının ikisi de kişinin yapmış olduğu hizmet karşılığında aldığı parayı ifade eder. Bu iki kavram, ödemenin yapılacağı kişi bakımından farklılaşmaktadır. Maaş ödemesi memurlara yapılırken, ücret ödemesi işçilere yapılmaktadır. Ayrıca maaş çalışmadan önce ödenirken, ücret kural olarak çalışmadan sonra ödenir⁷⁵⁷.

Maaş ve ücret üzerindeki alacak niteliği itibariyle süreklilik arz eden bir alacak olduğu için bu alacakların haczinde ayrı bir yol öngörülmüştür⁷⁵⁸. Bu yola genelde borçlunun herhangi bir malvarlığına sahip olmayıp, bağlı çalışan niteliğinde olduğu hallerde başvurulmaktadır⁷⁵⁹. Maaş ve ücret haczinde borçlunun maaş veya ücretinden

⁷⁵⁶ Yavaş, **Alacak Haczi**, s. 9; Arslan R, s. 3218-3220; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, **İcra**, s. 323; Kuru/ Aydın, **İcra**, s. 194.

⁷⁵⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Yavaş, “**Maaş ve Ücret Haczi**”, TBBD 2009, S. 84, s. 94-96; Tuğba Korkmaz Dağlı, “**Maaş ve Ücret Haczi**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021, s. 11-18.

⁷⁵⁸ Korkmaz Dağlı, s. 4-5.

⁷⁵⁹ Sime, **Practical Approach**, s. 539.

düzenli olarak sabit bir miktar kesilerek alacaklının alacağı karşılanır⁷⁶⁰. Haczedilecek kalemler yalnız maaş ve ücretle sınırlı olmayıp; ikramiye, komisyon ve fazla mesai ücretleri de haczedilebilecek kalemler arasındadır⁷⁶¹. Serbest meslek gelirleri ve emekli maaşlarının haczi ise, mümkün değildir⁷⁶².

Maaş ve ücret haczi talepleri, form aracılığıyla borçlunun yerleşim yerinin bulunduğu yerdeki mahkemeye yapılır⁷⁶³. Borçlunun yerleşim yerinin tespit edilemediği durumlarda başvuru, kararı veren mahkemeye de yapılabilir⁷⁶⁴. Başvurunun ardından mahkeme borçluya, maaş veya ücreti hususunda mahkemeyi bilgilendirmesini emredecektir⁷⁶⁵. Borçlu tarafından bilgilendirme, tebligatın kendisine tebliğinden itibaren sekiz gün içerisinde yapılmalıdır (CPR m. 89.5(2)). Bilgilendirmenin ardından borçlunun kazancı, kalem memuru tarafından belirlenecek olan yaşamının devamı için gerekli olan asgari geçim sınırının üzerinde ise, sınırın üzerindeki miktarın haczine karar verilecektir⁷⁶⁶. Asgari geçim sınırı belirli bir miktar değildir; kalem memuru tarafından koşullar göz önünde bulundurularak tespit edilecektir⁷⁶⁷. Mahkeme, kazanç haczi kararının bir kopyasını taraflara ve borçlunun işverenine gönderecektir (CPR m. 89 7(2)). Memur tarafından belirlenen bu orana on dört içinde taraflar itiraz ederlerse, dosya bölge hâkimi tarafından incelenir (CPR m. 89 7(3)).

Mahkeme borçlunun maaş ve ücreti üzerinde bir haciz işlemi yapılmasına karar verdiğinde, bu husus işverene bildirilecektir. İşverene, belirlenen miktarın işçinin maaş veya ücretinden kesilerek, periyodik şekilde mahkemeye ödenmesi gerektiği ihtar edilecektir⁷⁶⁸. Borçlu maaş veya ücret haczi devam ederken iş değiştirirse, bu hususta mahkemeyi bilgilendirmek zorundadır. Bu yükümlülüğün ihlâli halinde cezalandırılabilir⁷⁶⁹.

⁷⁶⁰ Applebey, **Guide**, s. 150; Reeves, **Successful Claims**, s. 78; Bennie, s. 89.

⁷⁶¹ Sime, **Practical Approach**, s. 540; Zuckerman, s. 1203.

⁷⁶² Reeves, **Successful Claims**, s. 78.

⁷⁶³ Applebey, **Guide**, s. 150; Reeves, **Successful Claims**, s. 78; Bennie, s. 89.

⁷⁶⁴ Loughlin/Gerlis, s. 646.

⁷⁶⁵ Reeves, **Successful Claims**, s. 78.

⁷⁶⁶ Applebey, **Guide**, s. 152; Bennie, s. 89.

⁷⁶⁷ Applebey, **Guide**, s. 152; Reeves, **Successful Claims**, s. 78.

⁷⁶⁸ Reeves, **Successful Claims**, s. 78; Bennie, s. 89.

⁷⁶⁹ Applebey, **Guide**, s. 151; Sime, **Practical Approach**, s. 540.

Türk Hukuku'nda da maaş ve ücretlerin haczi kısmen mümkündür⁷⁷⁰. Borçlunun maaş ve ücretinin tamamen değil de kısmen haczine izin verilmesinin nedeni, anayasa ile güvence altına alınan borçlunun ve ailesinin yaşama hakkıdır. Zira borçlu iktisadi veya sosyal açıdan varlığını sürdürebilmek için bir gelire ihtiyaç duyar⁷⁷¹.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 83. maddesinin 1. fıkrası uyarınca ücret veya maaş, ancak borçlu ve ailesinin geçinmeleri için icra müdürünce gerekli olarak takdir edilen miktar ayrıldıktan sonra haczedilebilir. İngiliz Hukuku'nda kalem personeli tarafından yapılan değerlendirme, Türk Hukuku'nda da icra memuru tarafından yapılmaktadır. Fakat, tıpkı İngiliz Hukuku'nda olduğu gibi, Türk Hukuku'nda da haczedilecek olan miktarın belirlenmesi hususunda icra memuruna takdir yetkisi tanınmıştır. Buna göre, borçlu ve ailesinin geçimi için lüzumlu olan miktar ayrıldıktan sonra kalan miktar haczedilecektir. İcra memuru kendisine tanınan takdir yetkisini kullanırken İcra ve İflâs Kanunu'nun 83. maddenin ikinci fıkrası uyarınca maaş ve ücretin en az dörtte birinin haczedilmesine karar verecektir. Bunun haricinde haczedilecek miktar somut olayda borçlu ve ailesinin eğitim, sağlık ve sosyal durumları göz önünde bulundurularak icra memuru tarafından belirlenecektir⁷⁷².

Maaş veya ücret haczi talebini alan icra memuru işverene bir ihbarname göndererek çalışanın ücret veya maaşının haczedildiği bildirir. Bu ihbarnamede ayrıca işverenden ücret veya maaş miktarının en geç bir hafta içinde icra dairesine bildirilmesi ve borç bitinceye kadar belirlenen miktarın, borçlunun ücretinden kesilmek suretiyle, icra dairesine gönderilmesi gerektiği ihtar edilir. İngiliz Hukuku'ndan farklı olarak, borçlu işyerinden ayrılır ya da ücret veya maaşı hususunda bir değişiklik meydana gelirse, bu değişiklikleri bildirmek işverenin yükümlülüğündedir (İİK m. 355/2). Ayrıca borçlunun maaş veya ücreti üzerinde birden fazla haciz varsa hacze iştirak mümkün olmayıp, alacak sıraya konulur. Bir

⁷⁷⁰ Levent Akın, “**Maaş ve Ücret Haczi**”, AÜHFD 1995, C. 44, S. 1, s. 335; Yavaş, **Maaş ve Ücret Haczi** s. 93; **Muşul**, İcra, s. 365; Kuru, **İcra**, s. 493; Yılmaz, **İcra**, s. 482; Atalı/Ermenek/Erdoğan, **İcra**, s. 229; s. Görgün/Börü/Kodakoğlu, **İcra**, 218; Arslan/Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, **İcra**, s. 348; Kuru/Aydın, **İcra**, s. 211; Pekcanitez/Atalay/Sungurtekin Özkan/Özekes s. 174.

⁷⁷¹ Yavaş, **Maaş ve Ücret Haczi** s. 93-94;

⁷⁷² Yavaş, **Maaş ve Ücret Haczi** s. 103; Arslan/Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, **İcra**, s. 348; Kuru/Aydın, **İcra**, s. 211

önceki sırada bulunan alacaklı tatmin edilmeden, sonraki haciz için kesinti yapılamaz (İİK m. 83/2).

SONUÇ

Toplumun her kesiminin hak arama özgürlüğünün güvence altına alınması, devletin pozitif yükümlülükleri arasında yer almaktadır. Küçük miktardaki uyuşmazlıkların çözümünün yüksek miktarda masrafa sebebiyet vermesi, hak arama özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelecektir. Bu kapsamda adalete erişimin sağlanması amacıyla, küçük talepler içeren uyuşmazlıkların hızlı, basit ve ucuz bir yol ile çözümlenebiliyor olması gerekmektedir.

Küçük talepler yargılaması yargılamanın taraflarını temele alan, düşük maliyetli, diğer yargılama usûllerine nazaran şekil şartlarının gevşetildiği, daha az çekişmeli ve böylelikle daha erişilebilir bir uyuşmazlık çözüm mekanizması olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi devletler küçük miktardaki uyuşmazlıkların çözümü için ayrı bir mahkeme oluşturmuş iken; İngiltere, Almanya gibi devletler ise söz konusu uyuşmazlıkların çözümü için ayrı bir yargılama usûlü öngörmüştür. Türk Hukuku'nda ise, esasen küçük miktardaki uyuşmazlıkların çözümü için ne ayrı bir mahkeme ne de ayrı bir yargılama usûlü bulunmaktadır. Bununla birlikte, basit nitelikteki bazı uyuşmazlıklar basit yargılama usûlü ile çözüme kavuşturulmaktadır. Fakat, bu yargılama usûlünün kapsamı belirlenirken dava değeri üzerinden bir saptama yapılmayarak, belirli türdeki uyuşmazlıklar anılan yargılama usûlüne dahil edilmiştir.

Küçük taleplere dayanan uyuşmazlıkların çözümü, İngiliz Hukuku'nda 1970'li yılların başından beri çalışmalara konu olmuş; Tüketici Konseyi tarafından kaleme alınan Ulaşılamayan Adalet raporu söz konusu uyuşmazlıklar için mihenk taşı olmuştur. Bu hususta ilk olarak, uyuşmazlıklar mahkeme dışında tahkim yolu ile çözüme kavuşturulmaya çalışılmış; ardından 1973 yılında Yerel İlçe Mahkemeleri Kuralları'nda yapılan değişiklikler ile mahkeme sistemi içerisinde ele alınmaya

başlanmıştır. 1999 yılında Medenî Yargılama Kuralları'nın kabulü ile küçük miktarlı talepler için nihayet ayrı bir yargılama usûlü oluşturulmuştur. Değişen koşullar ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar doğrultusunda küçük talepler yargılama usûlüne ilişkin değişiklikler yapılmıştır. 1999 yılında küçük talepler yargılama usûlünün kapsamı dava değeri £5.000'e kadar olan uyuşmazlıklar ile sınırlandırılırken, bu sınır Nisan 2013'te £10.000'e yükseltilmiştir. Aynı şekilde kişiye ilişkin zararlar ve konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan uyuşmazlıklar için sınır, 1999 yılında £1.000 olarak belirlenmiştir. Bu sınır, 2024 yılı itibariyle kişiye ilişkin zarar hallerinde zararın meydana geldiği yer, davanın tarafları gibi kriterler göz önünde bulundurularak £1.000, £1.500 veya £5.000 olarak belirlenmiş iken; konutun kullanıma elverişli olmamasından kaynaklanan talepler için £1.000'dir. Küçük talepler yargılama usûlüne tâbi davalarda dava değerinin yükseltilmesi sayesinde söz konusu yargılama usûlünün uygulanma sıklığı ve önemi artmıştır.

Yargılama usûlünün belirlenmesinde dava değeri esas itibariyle belirleyici olsa da, tek başına bir ölçüt değildir. Medenî Yargılama Kuralları uyarınca hâkim, yargılama usûlünü belirlerken dava değerinin yanı sıra muhtemel yargı süresi, davanın karmaşıklık derecesi ve tarafların iradelerini de göz önünde bulundurarak karar vermelidir. Ayrıca, kiralayanın kiracıyı konutu tahliyeye zorlayan hareketlerde bulunması ya da konutu tahliye için gerekli olan prosedürü takip etmeden zorla boşaltması halinde, kiracı tarafından açılan davalar ve ev sahibinin kiralananın tahliye edilmesi için kiracıya karşı açacağı davalar da bu yargılama usûlünde görülememektedir. Yine, ev sahibi tarafından kiracıya karşı açılan güvenceli kiracılığın sona ermesi ya da güvenceli kiracılık sözleşmesinin, mahkeme tarafından kiracıya bazı davranışlarda bulunmanın yasaklandığı bir sözleşmeye dönüştürülmesini içeren davalar da bu yargılama usûlünün kapsamı dışında bırakılmıştır.

Dava asıl olarak dava formunun mahkeme tarafından düzenlendiği tarihte açılmış sayılsa da, İngiliz Hukuku'nda tarafların dava sürecine başlamadan önce uyuşmazlığı dostane şekilde çözme girişimlerinde bulunması beklenmektedir. Bu kapsamda davacının, dava açmadan önce davalı tarafa taleplerini bildirmesi gerekmektedir. İngiliz Hukuku'nda dava öncesi protokolleri ile, karşı tarafa yapılacak bildirim ve bildirime yanıt verirken izlenmesi gereken yol haritası oluşturulmuştur.

Taraflar arasında dava öncesinde bir uzlaşma sağlanamazsa, dava öncesi protokolleri deliller ve uyuşmazlık konusu vakıalar hakkında tarafların önceden karşı tarafı bilgilendirmesini gerektirir. Bütün davalara uygulanacak genel nitelikte bir dava öncesi protokolü bulunmakla birlikte, belirli nitelikteki uyuşmazlıklar için özel dava öncesi protokolleri oluşturulmuştur. Özel dava öncesi protokollerinin hazırlanmasının altında yatan sebep, belirli nitelikteki uyuşmazlıkların çözümü için özel noktaların aydınlatılmasına ihtiyaç duyulmasıdır.

Türk Hukuku'nda dava öncesi protokolleri gibi bir aşama bulunmamakla birlikte, belirli dava türleri için dava açmadan önce arabulucuya başvuru zorunludur. Arabuluculuk aşamasında uyuşmazlığın çözümüne dahil olan bağımsız üçüncü bir kişinin varlığı gerekli olup, dava öncesi protokolleri aşaması sadece tarafların iletişimini gerektirmektedir. Ayrıca ,dava öncesi protokollerine aykırılık halinde açıkça bir yaptırım düzenlenmemişken, Türk Hukuku'nda zorunlu arabulucuya başvurulmamış olması halinde dava, dava şartı eksikliği nedeniyle usûlden reddedilmektedir.

Küçük miktardaki uyuşmazlıkların dava yolu ile çözülmesi amaçlanıyorsa, olağan yol dava formunun doldurulması suretiyle başvuruda bulunulmasıdır. Yargılamanın sürati açısından form kullanılarak dava açılmasının kabulü, kanaatimizce yerindedir. Dava formunun gönderileceği yer, davacının talebinin içeriğine göre değişmektedir. Dava formu yalnızca parasal bir talep içeriyorsa Ulusal İş Merkezi'ne; parasal olmayan bir talebe ilişkin olması ya da parasal bir talebe ilişkin olmakla birlikte başka talepler de içermesi halinde doğrudan yerel ilçe mahkemesine gönderilecektir.

Dava formu tarafların isimlerini, adreslerini, dava değerini içermeli; dava formunda veya forma ek olarak talebin dayanakları bildirilmelidir. Talebin dayanaklarının dava formundan sonra sunulması da imkân dahilindedir. Fakat bu halde bu husus dava formunda açıkça ifade edilmelidir. Dava formunun doğruluk beyanı ile doğrulanması gerekmektedir; aksi halde doğruluk beyanı ile desteklenmeyen vakıalar yargılamada ileri sürülemeyecektir.

İngiliz Hukuk sisteminin en çarpıcı yanlarından biri, tebligat hususunda karşımıza çıkmaktadır. Türk Hukuk sisteminin aksine tebligatın resmî şekilde yapılma zorunluluğu bulunmamaktadır. Şöyle ki İngiliz Hukuku'nda, kural olarak, tebligat bir sonraki iş gününde teslimi öngören birinci sınıf posta yoluyla yapılmaktadır. Burada yetkilendirilen özel bir kurum yoktur; işlem dilenen posta şirketi aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca ilginçtir ki, davacının talebi üzerine veya mahkemece re'sen tebligatın davacı tarafından yapılmasına karar verilebilmektedir. Tebligatın davacı tarafından yapılacağı hallerde, tebligat davalı Birleşik Krallık mahkemelerinin yetki sınırları içerisinde ise dava formunun verildiği tarihten itibaren dört ay; yargı yetkisi dışında ise altı ay içerisinde gerçekleştirilmelidir.

Dava formunu tebliğ alan davalı, on dört gün içerisinde cevap formunu sunmalı ya da bu süre içerisinde dava formunu tebliğ aldığını bildirmelidir. Davalı sayılan işlemleri yapmakla yükümlü olmamakla birlikte, bu işlemleri yerine getirmemesinin ağır sonuçları olabilmektedir. İngiliz Hukuku'nda Türk Hukuku'ndan farklı olarak, davalı davaya cevap vermez ise iddiaların inkârı sonucu doğmamaktadır. Aksine, davalının davacının taleplerine muhalefet etmeyerek, bu iddiaların gerçekliğini kabul ettiği varsayılmaktadır. Davalının cevap formu sunmaması ya da tebligatı aldığını bildirmemesi üzerine davacı, cevap süresinin bitiminden itibaren altı ay içerisinde mahkemeye başvurarak, davalının yokluğunda karar verilmesini talep edebilmektedir. Kanaatimizce, hukuk düzeni bazı hallerde sessiz kalmaya ikrar sonucu bağlayabilse de, davanın esası hakkında bu denli öneme sahip bir hususta hareketsiz kalmanın, adeta ikrar sonucu doğurması yerinde değildir.

Gelişen teknoloji ile birlikte uyuşmazlıkların çözümünde teknolojik imkânlardan daha fazla yararlanılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda, İngiliz Hukuku'nda Çevrimiçi Para Talepleri Sistemi geliştirilmiştir. Sisteme başvuru yapılabilmesi için davanın parasal bir talebe dayanması, en fazla iki davalıya karşı ve dava değerinin £100.000'den düşük olması gerekmektedir. Ayrıca fiil ehliyeti bulunmayan kimseler sistemden faydalanamazken; adlî yardım talebinde bulunan davacı da bu sistem üzerinden davasını açamayacaktır. Söz konusu sistem, çevrimiçi

bir yargılama sistemi oluşturmamakla birlikte, talebin ve belgelerin elektronik olarak sunulacağı bir ortam sunmaktadır. Davacının iddialarına karşılık yazılı olarak savunmada bulunulması halinde, işlemler artık çevrimiçi sistem üzerinden ilerletilememekte, bir yerel ilçe mahkemesi duruşma merkezine aktarılmaktadır.

Uyuşmazlığa uygulanacak olan yargılama usûlünün belirlenmesi, İngiliz Hukuku'nda başlı başına bir yargılama evresi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dava ve cevap formları mahkemeye ulaştığında, bu formlar esas alınarak mahkeme personeli tarafından geçici olarak bir yargılama usûlü belirlenir. Geçici olarak belirlenen yargılama usûlünün taraflara tebliği esnasında nihai yargılama usûlünün belirlenmesi için davanın taraflarından soru formunu doldurmaları talep edilir. Yargılama usûlü, kural olarak, dava- cevap formları ve soru formları esas alınarak belirlenir; fakat mahkeme söz konusu formlar üzerinden belirleme yapamayacağı kanaatindeyse, yargılama usûlünün belirlenmesi için bir duruşma yapılmasına karar verebilir.

Küçük talepler yargılama usûlünde, kural olarak, tarafların kabulü halinde hâkim duruşma yapmadan dosya üzerinden karar verebilecektir. Fakat Medenî Yargılama Kuralları'nın eki niteliğinde yer alan yönetmelikte yer alan düzenleme ile birlikte Bedford, Luton, Guildford, Staines, Cardiff ve Manchester'daki duruşma merkezlerinde 1 Haziran 2022 tarihinden sonra açılan bazı küçük taleplere ilişkin davalar, tarafların rızası olmaması halinde de dosya üzerinden karara bağlanabilecektir.

Duruşmaların, ayrıca teknolojik imkânlar vasıtasıyla uzaktan yapılmasının önü açılmıştır. Bu kapsamda, duruşmaların telefon veya diğer doğrudan iletişim yolları ile gerçekleştirilmesi mümkündür. Telefon yoluyla yapılabilecek olan duruşmalar, yargılama usûlünün belirlenmesi duruşması ve iki saatin altında süreceği öngörülen duruşmalardır. Kanun, videokonferans yoluyla duruşmaların icrası hususunda herhangi bir sınırlama içermemekle birlikte, duruşmanın bu yolla icrasının mümkün olup olmaması hususu hâkimin takdirine bırakılmıştır.

Teknolojik imkânlardan daha fazla yararlanma arzusu, Çevrimiçi Adli Para Talepleri pilot sisteminin oluşturulmasına itici bir güç olmuştur. Bu pilot sistemle amaçlanan Çevrimiçi Para Talepleri sisteminin aksine, dava sürecinin tamamen çevrimiçi bir şekilde yürütülmesidir. Anılan pilot sistem uzatılmadığı takdirde, 1 Ekim 2024 tarihine kadar uygulanacaktır.

Küçük talepler yargılama usûlünde yargılamayı esaslı surette geciktirmemek amacıyla, dayanılabilecek deliller hususunda kısıtlamalar mevcuttur. Şayet uyuşmazlığın çözümü hukuk dışında teknik bilgiyi gerektiriyorsa, taraflar iki uzmanlık alanında toplam iki bilirkişinin dinlenilmesini talep edebileceklerdir. Bilirkişinin dinlenilmesi hususunda mahkemenin geniş bir takdir yetkisi vardır. Genelde, her iki taraf da bilirkişi deliline dayanmak istiyorsa, mahkemece tek bir ortak bilirkişinin atanmasına karar verilmektedir. Tek ortak bilirkişi, Türk Hukuku bakımından mahkemelerde görev yapan bilirkişiye benzetilmektedir. Kanaatimizce, küçük talepler yargılamasında tek ortak bilirkişi atanmasına karar verilmesi yerindedir. Zira süratli bir yargılamanın amaçlandığı küçük talepler yargılama usûlünde, birden fazla bilirkişi görüşüne dayanıldığında farklı yönde bilirkişi görüşleri ortaya çıkabilecek; bu da yargılama süresini uzatabilecektir. İngiliz Hukuku'nda en çok başvurulmuş delillerden biri de tanık delilidir. Nitekim, geçmişte yaşanmış bir olayın aktarımını yapan tanığın yerine bir başkasının ikamesi mümkün değildir. Mahkemenin tanık deliline dayanma hususunda takdir yetkisi olmakla birlikte, bu takdir yetkisinin kapsamı ifadelerin belirli konularla, uzunlukla ve formatla kısıtlanması şeklindedir.

Türk Hukuku'ndan farklı olarak, İngiliz Hukuku'nda mahkeme tarafından belirli bir miktar paranın ödenmesine ilişkin olarak verilen kararlar, hükümler ve para cezaları siciline kaydedilmekte ve belirli bir ücret karşılığı dileyen herkes tarafından görüntülenebilmektedir. Uygulama taraflar arası güvenin tahsisi açısından faydalı olmasına rağmen; kanaatimizce, taraflar arasında herhangi bir borç ilişkisi kurulmadan veya kurulmasının muhtemel olduğu ispatlanmadan böyle bir uygulamanın gerçekleştirilmesi kişisel verilerin gizliliğine aykırılık oluşturmaktadır. Türk Hukuku'nda taraflar arası güvenin tahsisi için Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi bünyesinde farklı bir uygulama mevcuttur. Bu uygulama ile ilgili kişinin rızası ile, kişinin kredi ve diğer finansal kuruluşlardan kullandıkları kredilerin limit ve borç

bilgilerine erişilebilmektedir. Kanaatimizce, ilgilinin rızası ile gerçekleştirilen bu sistem daha yerinde bir sistemdir.

Mahkemece verilen hükümden memnun olmayan tarafın kanun yoluna başvuru imkânı, İngiliz Hukuk sisteminde de mevcuttur. Fakat, kanun yoluna başvurulabilmesi için izin alınması gerekmektedir. Şöyle ki, kararı veren mahkemenin kendi kararına karşı istinafa başvurulması hususunda izin verirken objektif olmayacağı düşünülebilir; fakat izin hem kararı veren mahkemeden hem de istinaf incelemesini yapması öngörülen mahkemeden talep edilebilmektedir. Her mahkeme kararına karşı istinaf başvurusunun mümkün olması, yargılama süresini uzatarak küçük talepler yargılama usûlünden beklenen faydayı ortadan kaldıracağından, kanaatimizce istinafa başvurunun izne tâbi olması yerindedir.

İngiliz Medenî Yargılama Hukuku açısından dikkat çekici bir diğer özellik mahkeme tarafından verilen kararın icrası için yine öncelikle mahkemeye başvuru gerekliliğidir. Alacaklı, borçlunun taşınmaz mallarının, maaş ve ücretinin, üçüncü kişilerdeki alacaklarının ve taşınır mallarının haczi kararı almak üzere mahkemeye başvuruda bulunabilir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan küçük talepler yargılamasının bir diğer özelliği de, yargılamanın ucuz olmasıdır. Bu kapsamda Medenî Yargılama Kuralları küçük talepler yargılama usûlünde kazanan tarafça geri alınabilecek olan yargılama giderlerini sınırlandırmıştır. Kazanan taraf ödemiş olduğu bütün harçları geri alabilirken; vekâlet ücreti olarak £260, bilirkişi masrafı olarak da £750'lik bir geri ödeme alabilmektedir. Yine, kazanan taraf ve tanıklarına, dava veya tanıklık nedeniyle kaybettiği zamanla orantılı olarak günlük 95 £ ödeme yapılabilir.

Davada yargılama giderleri, kural olarak, davada haksız çıkan ve aleyhine hüküm verilen tarafa yüklenmektedir. Bu durumun istisnaları, kazanan tarafın bazı kötünietli ve yanıltıcı davranışlarının bulunması ve tarafların yargılama giderleri hususunda anlaşmış olması halleridir.

Yerel ilçe mahkemelerinde uygulanan küçük talepler yargılama usûlünün olumlu özellikleri yargılamanın hızlı, basit ve ucuz olması olarak sayılabilir. Gerçekten de Medenî Yargılama Kuralları'nın karmaşık hükümleri, bu yargılama usûlünde uygulanmamaktadır. Avukatlık ücretini karşılayamayacak durumda olan tarafın yargılamada olumsuz duruma düşmesini önlemek adına, hâkim yargılamada daha aktif bir rol üstlenmektedir. Ancak her iki tarafın da temsil edildiği hallerde hâkim daha pasif bir tavır sergilemelidir. İddia ve savunmaların form ile sunulması sistemin diğer olumlu yönlerindendir. Vekil ile temsil edilmeyen bir tarafın kanunun aradığı nitelikte bir dilekçe ile mahkemeye başvurması oldukça zordur. Kaldı ki, taraf vekil ile temsil edilse dahi, formlar üzerinden yapılacak bir başvuru daha hızlı olacaktır. Öte yandan, küçük talepleri içeren uyuşmazlıkların dosya üzerinden karara bağlanması kanaatimizce yerindedir. Fakat, bu husus kanunla belirlenmiş olduğu üzere tarafların rızası halinde uygulama alanı bulabilmelidir. Yönetmelikle bunun aksine bir pilot uygulama ihdas etmek, kanaatimizce hukuk mantığı ile bağdaşmamaktadır. Kaldı ki bu düzenleme kanunla yapılmak istense de, her iki tarafın rızası olmadan dosya üzerinden karar verilmesi de yerinde değildir. Aynı şekilde kararın icrası için yeniden mahkemeye başvuruluyor oluşu da, kanaatimizce sistemin bir diğer olumsuz yönünü oluşturmaktadır. Hızlılık temelli oluşturulan bir yargılama usûlünün tamamlayıcısı niteliğinde olan icra prosedürü de yine aynı hızlılık özelliğini taşımalıdır.

Türk Hukuku açısından olası görünen ilk öneri basit yargılama usûlünün kapsamının küçük miktardaki uyuşmazlıkları kapsayacak şekilde genişletilmesidir. Fakat, mahkemelerdeki yoğun iş yükü ve halihazırdaki basit yargılama usûlünün uygulamada beklenen faydayı göstermemesi sebebiyle desteklenebilir bir fikir olarak görülmemektedir. Ayrıca basit yargılama usûlünün kapsamı incelendiğinde geniş bir kapsama sahip olduğu fark edilecektir. Yalnızca küçük talepler için, bir yargılama usûlünün kapsamının değiştirilmesi yerinde olmayabilecektir.

Abonelik sözleşmelerinden kaynaklanan para alacaklarının tahsili amacıyla düzenlenen takip yolunun kapsamının küçük talepleri de içine alacak şekilde genişletilmesi de olası bir çözüm gibi gözükebilse de, bu takip yolunun da kendi

içerisinde sorunlu yanları bulunduğu hatırlatılmalıdır. Öncelikle bu takip usûlü, yalnızca abonelik sözleşmesi sağlayıcılarının belirli belgelere sahip olması halinde başvurabileceği bir yoldur. Kaldı ki, bu takip yoluna başvuru için vekille temsil zorunluluğu bulunmaktadır. Vekille temsil zorunluluğu bulunmasaydı dahi söz konusu takip usûlüne başvuru için özel belgelerin aranması, sıradan vatandaşların bu takip yoluna başvuru imkânını oldukça kısıtlayacak niteliktedir.

Yukarıda anmış olduğumuz sebeplerle ülkemizde küçük miktarlı uyuşmazlıkların hızlı, basit ve ucuz şekilde çözümü için ayrı bir yargılama usûlünün oluşturulması fikri desteklenebilir gözükmektedir. Kabul edilecek usûlün kapsamı saptanırken, paraya ilişkin talepler bakımından sınır senetle ispat veya istinaf sınırı esas alınarak belirlenebilir. Kanaatimizce, uyuşmazlıklar konusu itibariyle görevli olan mahkemelerde görev yapmakta olan hâkim yardımcılarının tarafından karara bağlanabilir. Böylelikle, hukuk sistemimize yakın zamanda dahil olan hâkim yardımcılarının da hâkim olarak göreve başlamadan önce bir yargılama faaliyeti yürütmüş olacaklardır. Hukuk sistemimizde avukatla temsil zorunluluğu bulunmadığından, bu davalarda hâkim yardımcılarının tarafların iddia ve savunmalarını hukukî açıdan açıklamaları ve delil sunmaları hususunda daha aktif bir tavır takınması mümkün gözükmektedir. Tarafların hukukî olarak temsil edilmeme durumları da göz önünde tutularak, sürecin uzamaması adına, bu davalarda basit yargılama usûlünde olduğu gibi form ile dava açılabilmesi ve savunma yapılabilirdir.

Önerdiğimiz sistemde parasal sınır itibariyle söz konusu uyuşmazlıklara karşı istinaf yoluna başvurulması mümkün olmadığından; hâkim yardımcılarının tarafından verilen kararlara karşı itiraz, mahkemenin hâkimine karşı yapılabilir. Hâkim yardımcılarının tarafından verilen hükümler, ilâmların icrası yoluyla icra kabiliyetine sahip olmalıdır.

KAYNAKÇA

Acar Ayşe Ece, “Elektronik Tebligat”, İÜHFD 2016, C. 74, S. 1, s. 159-174.

Afriana Anita / Ikhwansyah Isis, “Questioning the Small Claims Court in Indonesia in the Framework of National Civil Procedural Law Reform”, Jurnal Dinamika Hukum 2016, C. 16, S. 3, s. 266-272.

Ahmed Masood, “Alternative Dispute Resolution During the Covid-19 Crisis and Beyond”, King’s Law Journal 2021, C. 32, S. 1, s. 147- 156.

Akcan Recep / **Albayrak** Hakan, Tebligat Hukuku, 3. Bası, Ankara 2016.

Akın Levent, “Maaş ve Ücret Haczi”, AÜHFD 1995, C. 44, S. 1, s. 335- 363.

Akıncı Onur, “Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi Kurumu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

Akil Cenk, İstinaf Kavramı, Ankara 2010. (**Kısaltma:** Akil, İstinaf)

Akil Cenk, “Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi–Uzman Tanık Ayrımı”, ABD 2011, S. 2, s. 171-183. (**Kısaltma:** Akil, Uzman Tanık)

Akil Cenk, “Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun Hâkimin Bilirkişi Raporuyla Bağlı Olup Olmadığı Hakkında Vermiş Olduğu 24.12.2008 Gün ve E. 2008/4-734, K. 2008/766 Sayılı Kararının Tahlili”, AÜHFD 2011, C. 60, S. 3, s. 693-732.

Akil Cenk, "Basit Yargılama Usulünde Dosya Üzerinden Nihai Karar Verilip Verilemeyeceği (HMK m. 320/1) Üzerine Düşünceler, THD 2012, C.7, S. 75, s. 14-19.

Akil Cenk, Borçlunun Üçüncü Kişilerdeki Mal ve Alacaklarının Haczi, Ankara 2013.

Akil Cenk, Kısmî Dava, Ankara 2013.

Akil Cenk / **Ercan Özler** Meltem, Tanıklık Beyanının Delil Değerinin Değerlendirilmesi Hakkında Bir İnceleme (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 25.02.2015 Tarihli Kararının Değerlendirilmesi), TAAD 2018, S. 34, s. 61-73.

Akkan Mine, "Medenî Usûl Hukukunda Tanığa Soru Kâğıdı Gönderilmesi", DEÜHFD 2014, C. 16, Özel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ'e Armağan, s. 555-609.

Akkan Mine, "Tebligat Kanunu Çerçevesinde Elektronik Tebligat", MİHDER 2018, S.39, s. 23-89.

Akkaya Tolga, Medenî Usûl Hukukunda İstinaf, Ankara 2009.

Akkaya Tolga, Medenî Usûl Hukuku Bakımından Boşanma Davası, Ankara 2017.

Aksakal Ramazan, "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Basit Yargılama Usulü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2015.

Aksakal Aslıhan, "Boşanma Davalarında Delillerin Toplanması ve İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021.

Akyılmaz Bahtiyar / **Evren Çınar Can** / **Türkoğlu Üstün** Kamile / **İsbir** Begüm / **Karagöz Cin** Emine / **Albal** Hilal / **Çıtak** Halim Alperen, "İnsan Zararları Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun Teklifine Eleştirel Bakış", AHBVÜHFD 2015, C. 19, S. 2, s. 167-198.

Akyol Şener, Dürüstlük Kuralı ve Hakkın Kötüye Kullanılması Yasağı, 2. Bası, İstanbul 2006.

Akyol Aslan Leyla, Medenî Usul Hukukunda Cevap Dilekçesi Verilmemesinin Sonuçları, Ankara 2019.

Alangoya Yavuz, Medenî Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979.

Alangoya Yavuz, “Yargılama Sırasında Tarafta (Yanda) İradi Olarak Meydana Gelen Değişme Hakkında Düşünceler”, İÜMHAD 2011, C. 3, S. 5, s. 126- 194.

Alangoya Yavuz/ Yıldırım M. Kâmil/ Deren- Yıldırım Nevhis, Medenî Usul Hukuku Esasları, 8. Bası, İstanbul 2011.

Albayrak Hakan, Medeni Usul ve İcra İflas Hukukunda Yaklaşık İspat, Ankara 2013.

Albayrak Hakan, “Mukayeseli Hukuk ve Yargı Kararları Işığında Elektronik Tebligatın Yapılmış Sayıldığı Tarih”, SÜHFD 2021, C. 29, S. 3, s. 2415-2453.

Aldemir Hüsnü, Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri, 4. Bası, Ankara 2017.

Alpay Ece, İngiliz ve Türk Yargılama Hukukunda Sözlülük İlkesi, İstanbul 2020.

Andrews Neil, English Civil Procedure Fundamentals of the New Civil Justice System, Cambridge 2013. (**Kısaltma:** Andrews, Fundamentals)

Andrews Neil, Three Paths of Justice Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England, 2. Bası, 2018. (**Kısaltma:** Andrews, Three Paths)

Ani Teodorica G., “Effect of Doing Business to Economic Growth among Selected Countries in Asia”, Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research 2015, C.3, S. 5, s. 139-145.

Ansay Sabri Şakir, Hukuk Yargılama Usulleri, 7. Bası, Ankara 1960

Applebey George, Small Claims in England and Wales - A Study of Recent Changes in the County Courts and the Development of Voluntary Arbitration Schemes, Birmingham 1978. (**Kısaltma:** Applebey, Voluntary Arbitration)

Applebey George, A Practical Guide to the Small Claims Court, 2. Bası, Birmingham 2000. (**Kısaltma:** Applebey, Guide)

Arslan Aziz Serkan, Medeni Usul Hukukunda Delillerin Toplanması ve Doğrudanlık İlkesi, Ankara 2012.

Arslan Aziz Serkan, “Doğrudanlık İlkesi”, SDÜHFD 2016, C. 4, Mihbir Özel Sayısı, s. 133- 144.

Arslan Ramazan, Medenî Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı, Ankara 1989.

Arslan Ramazan, “Borçlunun Üçüncü Kişide Bulunan Alacağının Haczi, Haczin Üçüncü Kişiyeye Bildirilmesi ve Sonuçları”, AÜHFD Aralık 2016, C. 65, S. 4, s. 3217-3242.

Arslan Aziz Serkan, E- Duruşma Hukuk Yargılamasında Videokonferans Yöntemi (HMK m. 149), İstanbul 2023. (**Kısaltma:** Arslan, E- Duruşma)

Arslan Ramazan / **Yılmaz** Ejder / **Taşpınar** Ayvaz Sema / **Hanağası** Emel, İcra ve İflâs Hukuku, 9. Bası, Ankara 2023. (**Kısaltma:** Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, İcra)

Arslan Ramazan / **Yılmaz** Ejder / **Taşpınar** Ayvaz Sema / **Hanağası** Emel, Medenî Usul Hukuku, 9. Bası, Ankara 2023. (**Kısaltma:** Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, Usûl)

Arslandoğan **Kurşuncu** Birce, “Boşanma Davalarında Yargılama Usulü”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007.

Aşçıoğlu Çetin, “Yargılama Çalışmalarında Bilirkişi Sorunu ve (Hukuk Davalarında) Nitelendirmede Bilirkişinin Görevi”, TBBD, 1992/3, s. 349- 371.

Atalay Oğuz, Emare İspatı, Manisa Barosu Dergisi 1999, S. 70, s. 7-22.

Atalay Oğuz, Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku, C. 3, 15. Bası, İstanbul 2017.

Atalay Özcan, “Hakem-Bilirkişi Kavramı”, ABD 1976, S. 5, s. 870-874.

Atalı Murat, “6502 Sayılı Kanun'un Tüketici Sorunları Hakem Heyetlerine İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan, C. 1, Ankara, 2014, s. 397-418.

Atalı Murat, “6754 Sayılı Bilirkişilik Kanunu ve Hukuki Konularda Bilirkişilik”, AÜHFD 2016, C. 65, S. 4, s. 3271-3282.

Atalı Murat, Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku, C. 1, 15. Bası, İstanbul 2017.

Atalı Murat / Ermenek İbrahim / Erdoğan Ersin, Medenî Usul Hukuku, 6. Bası, Ankara 2023. (**Kısaltma**: Atalı/Ermenek/Erdoğan, Usûl)

Atalı Murat / Ermenek İbrahim / Erdoğan Ersin, İcra ve İflâs Hukuku, 7. Bası, Ankara 2023 (**Kısaltma**: Atalı/Ermenek/Erdoğan, İcra)

Axworthy Christopher S., “Controlling the Abuse of Small Claims Courts”, McGill Law Journal 1976, C. 22, s. 480-495.

Bahadır Zeynep, Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usûlü, AHBVÜHFD 2019, C. 23, S. 3, s. 129-159.

Balaban Bedriye Tuğçe, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İcra Teşkilatı, Ankara 2022.

Baldwin John, “Monitoring The Rise of The Small Claims Limit: Litigants’ Experiences of Different Forms of Adjudication”, Lord Chancellor's Department Research Series, S. 1/97, 1997.

Baldwin John, Small Claims In The County Courts In England And Wales: The Bargain Basement Of Civil Justice?, Oxford 1997. (**Kısaltma:** Baldwin, Bargain)

Baldwin John, “Lay and Judicial Perspectives on the Expansion of the Small Claims Regime”, Lord Chancellor's Department Research Series, S. 8/02, London 2002. (**Kısaltma:** Baldwin, Perspectives)

Baldwin John, “Is There a Limit to the Expansion of Small Claims?”, Current Legal Problems 2003, C. 56, S. 1, s. 313–343. (**Kısaltma:** Baldwin, Limit)

Baldwin John, “The Enforcement of Judgments in Undefended Claims in the Civil Courts”, CJQ 2004, C. 23, s. 354-166. (**Kısaltma:** Baldwin, Enforcement)

Başözen Ahmet, Medenî Usûl Hukukunda İlk Görünüş İspatı, Ankara 2010.

Belgesay Mustafa Reşit, Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller, İstanbul 1940.

Belgesay Mustafa Reşit, Teorik ve Pratik Adliye Hukuku, C. 2, İstanbul 1945.

Belgesay Mustafa Reşit, “Ehli Vukuf Mütaleasının İlmi Değeri ve Kanuni İspat Kuvveti, İHFM 1945, C. 10, S. 3-4, s. 543-548.

Belgesay Mustafa, Reşit İcra ve İflâs Kanunu Şerhi, 2. Bası, İstanbul 1948. (**Kısaltma:** Belgesay, İcra)

Belgesay Mustafa Reşit, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 4. Bası, İstanbul 1956.

Bennie David, Small Claims and The County Courts, Birleşik Krallık 2020.

Berkin Necmettin M., Tatbikatçılara İcra Hukuku Rehberi, C. 1, İstanbul 1980.

Berkin Necmettin M., Tatbikatçılara İcra Hukuku Rehberi, C. 2, İstanbul 1980.

Berkin Necmettin M., Tatbikatçılara Medenî Usul Hukuku Rehberi, İstanbul 1981.

Bilge Necip / **Önen** Ergun, Medeni Yargılama Hukuku Dersleri, 3. Bası, Ankara 1978.

Birks Micheal, Small Claims in the County Court, 1975.

Bolayır Nur, “Hukuk Yargılamasında Delillerin Toplanması ve Tarafların ve Hâkimin Rolü”, İstanbul 2014. (**Kısaltma:** Bolayır, Deliller)

Bolayır Nur, Medenî Usûl Hukuku’nda Hâkimin Hukuku Re’sen Uygulaması İlkesi, İstanbul 2019. (**Kısaltma:** Bolayır, Hâkimin Hukuku Re’sen Uygulaması)

Bolayır Nur, “Fransız Hukukundaki Düzenlemeler Işığında Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşmaların İcrası”, GSÜHFD 2020, S. 2, s. 1175- 1203.

Boran Güneysu Nilüfer, Medenî Usûl Hukukunda Karar, Ankara 2014.

Börü Levent “Dava Konusu Kavramı ve Teorileri”, BATİDER Haziran 2012, C. 28, S. 2, s. 257-293.

Börü Levent, “Elektronik Tebligat”, HÜHFD 2020, C. 10, S. 1, s. 183-225.

Briggs Lord Justice, Civil Courts Structure Review: Final Report, 2016.

Budak Ali Cem, “Kara Avrupası ve Anglo-Amerikan Medeni Usul Hukuklarında Kesin Hüküm: Türkiye ve İngiltere Örnekleri” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991.

Budak Ali Cem, “6502 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’a Göre Tüketici Hakem Heyetleri”, DEÜHFD 2014, C. 16, Özel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, s. 77-103.

Budak Ali Cem / **Karaaslan** Varol, **Medenî Usul Hukuku**, 7. Bası, İstanbul 2023.

Burnett Ian, Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases, 12. Bası, Oxford 2013.

Burns Stacy Lee, “Doing Justice and Demonstrating Fairness in Small Claims Arbitration”, Human Studies, 2009, C. 32, S. 2, 109-131.

Candemir Mehmet Ünsal, Medeni Usul Hukukunda Kanun Yollarına Kötüniyetle Başvuru, İstanbul 2022.

Cantaymaz Tunç, “İspat Hukukunda Hakem Bilirkişilik”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü - Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2002.

Chapman Vicki, “Small Claims Surveying The Future”, Legal Action, Londra, Ocak 1998.

Charkoudian Lorig / **Eisenberg** Deborah T. / **Walter** Jamie L., “What Works in Alternative Dispute Resolution? The impact Of Third-Party Neutral Strategies in Small Claims Cases”, Conflict Resolution Quarterly 2019, C. 37, S. 2, s. 101-121.

Chowdhur Rezina / **Ellis** Natalie, Money Claims: Research Summary, Londra 2013.

Consumer Council, Justice Out of Reach A Case for Small Claims Court, Londra 1970.

Çatalkaya İbrahim, Tebligat Hukuku, 2. Bası, Ankara 2020.

Çiftçi Pınar, Medeni Yargılama Hukukunda İspat Hakkı ve Sınırlamaları, Ankara 2018.

Deliduman Seyithan, İcra ve İflas Hukukumuzda Borç Ödemedi Aciz Belgesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi - İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.

Demirkapı Ertan, “Anglo-Amerikan Hukuku’nda Bilirkişilik Kurumunda Yeni Eğilimler”, DEÜHFD 2003, C.5, S. 2, s. 39-75.

Deryal Yahya, Türk Hukukunda Bilirkişilik, 6. Bası, Ankara 2017.

Economides Kim, “Small Claims and Procedural Justice”, British Journal of Law and Society 1980, C. 7, S. 1, s. 111-121.

Elyıldırım Hasan, “Hukuk Yargılamasında Uzman Görüşü (Özel Bilirkişi)”, Ankara 2021.

Erdönmez Güray, Medenî Usûl Hukukunda Belgelerin İbrazı Mecburiyeti, 2. Bası İstanbul 2014.

Erdönmez Güray, Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, C. 1, 15. Bası, İstanbul 2017.

Eren Fikret, “Türk Borçlar Hukukunda Kişiyeye İlişkin Zarar (Ölüm ve Bedensel Zarar)”, Yeni Gelişmeler Işığında Bedensel Zararların Tazmini Uluslararası Kongre, Ankara 2016, C. 1, s. 57-76.

Erişir Evrim, Geçici Hukukî Korumanın Temelleri ve İhtiyatî Tedbir Türleri, İstanbul 2013.

Ermenek İbrahim, Medenî Usul Hukukunda Davayı Kabul, Ankara 2009. (**Kısaltma:** Ermenek, Kabul)

Ermenek İbrahim, “Yargı Kararları Işığında Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri ve Bu Alanda Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Önerileri”, GÜHFD 2013, C. 17, S. 2, s. 563-630.

Ermenek İbrahim, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Yürürlüğe Girmesinden Sonra Yargılama Giderlerine İlişkin Olarak Ortaya Çıkan Bazı Güncel Sorunlar ve Usul Ekonomisi İlkesi”, SDÜHFD 2014, C. 4, S. 2, s. 215-230. (**Kısaltma:** Ermenek, Yargılama Giderleri)

Evans Randolph W., “**Whiplash Around the World**”, Headache: The Journal of Head and Face Pain 1995, C. 35, S. 5, s. 262–263.

Foster Ken, “Problems with Small Claims”, British Journal of Law and Society 1975, C. 2, S. 1, s. 75-78.

Gayretli Aydın Seda, “Medenî Yargılama Hukukunda Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşmaya Katılma”, DEÜHFD 2017, C. 19, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan Özel Sayı, s. 2101-2126.

Giacalone Marco / **Salehi** Seyedeh Sajedeh, “Small Claims And The Pursuit Of (Digital) Justice: A Tiered Online Dispute Resolution Perspective”, Revista ítalo-española de Derecho Procesal, Madrid 2022, C. 1, s. 181-213. (<https://www.revistasmarcialpons.es/rivitsproc/article/view/small-claims-and-the-pursuit-of-digital-justice-a-tiered-online/1158>)

Gioia Gina, “Small Claims: Market Realities and New Possibilities”, Revista Ítalo-Española de Derecho Procesal 2022, C. 1, s. 1-15.

Gould Kim, “Small Defamation Claims in Small Claims Jurisdictions: Worth Considering for the Sake of Proportionality”, University of New South Wales Law Journal, 2018, C. 41, S.4, s. 1222- 1262.

Göksu Mustafa, “Türk Hukuk Yargılaması ile Mukayeseli Olarak Amerikan Hukuk Yargılamasında Gıyapta Hüküm (Default Judgment)”, AHBVÜHFD 2021, C. 25, S. 4, s. 27-60.

Görgün L. Şanal / **Börü** Levent / **Kodakoğlu** Mehmet, İcra ve İflas Hukuku, 4. Bası, Ankara 2023. (**Kısaltma:** Görgün/Börü/Kodakoğlu, İcra)

Görgün L. Şanal / **Börü** Levent / **Kodakoğlu** Mehmet, Medenî Usûl Hukuku, 12. Bası, Ankara 2023. (**Kısaltma:** Görgün/Börü/Kodakoğlu, Usûl)

Gündüz Okan, Anglo-Amerikan Hukuku Işığında Medeni Yargılama Hukukunda Dava Yönetimi, Ankara 2009.

Gül Mehmet Akif, Medenî Usûl Hukukunda Dava Değeri, İstanbul 2022.

Güralp Ayşe Gülin, Anglo-Amerikan ve Kıta Avrupası Medenî Yargılama Sistemlerindeki Yeni Gelişmeler ve Türk Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, İstanbul, 2011. (**Kısaltma:** Güralp, Değerlendirme).

Hall Jonny / **Blackie** Kim / **Longworth** Nick / **Boyle** Fiona, Civil Litigation in Practice, 12. Bası, Newcastle upon Tyne 2012.

Holland Peter A., “Junk Justice: A Statistical Analysis of 4,400 Lawsuits Filed by Debt Buyers”, Loyola Consumer Law Review 2014, C. 26, S. 2, s. 179-246.

Ison Terence G., “Small Claims”, The Modern Law Review 1972, C. 35, S. 1, s. 18-37.

İçen Adem, 7155 Sayılı Kanun’a Göre Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Haciz Yoluyla İlamsız Takip Usulü, İstanbul 2023.

İstanbullu Tahsin, “Hukuk Usulünde Sürat ve Basitlik”, AD, 35 inci Sene, 1944/7, s. 577-589.

İyilikli Ahmet Cahit, “Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme”, İÜHFD 2016, C. 3, s. 2, s. 83-157.

Jackson Rupert, “Review of Civil Litigation Costs: Final Report”, Birleşik Krallık 2009
(<https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/JCO/Documents/Reports/jackson-final-report-140110.pdf>)

Jolowicz J. A., On Civil Procedure, New York, 2000. (**Kısaltma:** Jolowicz, Procedure)

Kaçak Nazif, Tebligat Kanunu Şerhi, Ankara 2004.

Kale Serdar, ‘Ses ve Görüntünün Nakledilmesi Yoluyla Duruşmanın İcrası (HMK md. 149)’, MİHDER 2013, S. 25, s. 141-155.

Kaplan Mikail Bora, “Medenî Usûl Hukukunda Bilirkişi Raporu ile Uzman Görüşü Arasındaki Çelişkinin Giderilmesi”, TAÜHFD 2022, C.4, S. 2, s. 557-586.

Karabel E Gökçe /**Aydemir** Dilek, “Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Hızlandırılması ve Adalete Erişim Hakkı Bakımından Çevrimiçi Yargılama ve Yapay Zekanın Kullanımı", MÜHF-HAD 2023, C. 29, S. 1, 530-573.

Karakaya Tuğçe, “Türk Ve Amerikan Yargılama Hukukunda Tanıklık Kurumu”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018.

Karakurumer Altunser, “Medeni Usul Hukukunda Hüküm”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.

Karaosmanoğlu Gökçe Varol, “Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi”, AndHD, Ocak 2022, C.8, S. 1, s. 71-92.

Karamercan Fatih, Medenî Usûl Hukukunda Tanık ve Tanıklık, ABD 2018, C. 76, S. 3, s.151-191.

Karşı Abdurrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, 5. Bası, İstanbul 2020.

Katsh Ethan / **Rabinovich-Einy** Orna, Digital Justice Technology and the Internet of Disputes, Amerika Birleşik Devletleri, 2017.

Katayıfçı Derya Ece, Yargı Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Ankara 2020.

Kaya Serkan, Consumer Dispute Resolution in the Digital Age: Online Dispute Resolution, İstanbul 2020.

Kazaz Gözde, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Yargılama Gideri Olarak Vekalet Ücreti”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

Kelbie David, Small Claims Procedure in the Sheriff Court, Edinburgh 1994.

Keser Leyla, “İlk Görünüş İspatı”, Prof. Dr. Mahmut Birsell’e Armağan, İzmir 2001, s.231-253.

Keskin Derya, “Medeni Usul Hukukunda Hatalı Kararlar”, Yayınlanmamış Doktora Tezi- Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2010.

Kıyak Emre, “Türk Hukuk Muhakemesinde Davanın Açılmasının Usul Hukukuna İlişkin Sonuçları”, Ankara 2014.

Koç Evren, Belge Kavramı, İstanbul 2021.

Konuralp Halûk, Medenî Usul Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları, Ankara 2009.

Konuralp Cengiz Serhat, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Tahkim”, Yayınlanmamış Doktora Tezi- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011.

Korkmaz Dağlı Tuğba, “Maaş ve Ücret Haczi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2021.

Kramer Xandra E., “The European Small Claims Procedure Striking the Balance”, Zeitschrift für Europaiches Privatrecht 2008, C. 2, s. 355-373.

Kurt Konca Nesibe, Güven Veren ve Erişilebilir Adalet Vizyonunda Üçüncü Yargı Paketi, SETA Raporu, İstanbul 2020.

Kurt Konca Nesibe, Medeni Usul Hukuku ve İcra - İflas Hukuku Açısından Elektronik Tebligat, Ankara 2024.

Kuru Baki, “Sözlü Yargılama Usulü (Şifahî Usulü Muhakeme), AD 1963, S. 9-10, s. 910- 928.

Kuru Baki, İcra ve İflâs Hukuku, C. 1, Ankara 1988.

Kuru Baki, İcra ve İflâs Hukuku, C. 2, Ankara 1990.

Kuru Baki, İcra ve İflâs Hukuku, C. 3, Ankara 1993.

Kuru Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, 6. Bası, İstanbul 2001. (**Kısaltma:** Kuru, C. II).

Kuru Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. IV, 6. Bası, İstanbul 2001. (**Kısaltma:** Kuru, C. IV).

Kuru Baki, İcra ve İflas Hukuku El Kitabı, 2. Bası, Ankara 2013.

Kuru Feriha, Cüzi Takipte Aciz Vesikasının Hukuki Rejimi, Yayımlanmamış Doktora Tezi- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2023.

Kuru Baki / Arslan Ramazan / Yılmaz Ejder, İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, 27. Bası, Ankara 2013. (**Kısaltma:** Kuru/Arslan/Yılmaz, İcra)

Kuru Baki / Arslan Ramazan / Yılmaz Ejder, Medenî Usul Hukuku Ders Kitabı, 24. Bası, Ankara 2013. (**Kısaltma:** Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl)

Kuru Baki / Aydın Burak, Medenî Usul Hukuku El Kitabı, C. I-2, 2. Bası, Ankara 2021. (**Kısaltma:** Kuru/Aydın, El Kitabı)

Kuru Baki / Aydın Burak, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, 8. Bası, Ankara 2023. (**Kısaltma:** Kuru/Aydın, İcra)

Kuru Baki / Aydın Burak, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı, 8. Bası, Ankara 2023. (**Kısaltma:** Kuru/Aydın, Usûl)

Kurt Konca Nesibe, İnsan Zararları Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun Teklifi Hakkında Kısa Bir Değerlendirme, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S.2, s. 293-312.

Kuş Bahadır, Cebri İcrada Borçluya ve Malvarlığına Dair Bilgilere Erişim İmkânı, Ankara 2023.

Lewis Paul, “Litigants in Person and Their Difficulties in Adducing Evidence: A Study of Small Claims in an English County Court”, The International Journal of Evidence and Proof 2007, C.11, S.1, s. 24-48.

Lord Chancellor’s Department, Access to Justice- Small Claims Appeals: Proposed New Procedures, 2000.

Loughlin Paula / Gerlis Stephen, Civil Procedure, 2. Bası, Londra 2004.

Madge Nic, “Small Claims in the County Court”, CQ 2004, C. 23, s. 201-211.

McGill Shelley, “Small Claims Court Identity Crisis: A Review of Recent Reform Measures”, CBLJ 2010, C. 49, S.2, s. 213-256. (Kısaltma: McGill, Identity Crisis)

McGill Shelley, “Business Dominance in the “People’s Court”: An Empirical Assessment of Business Activity in the Toronto Small Claims Court”, Windsor Yearbook of Access to Justice 2016, C. 33, S. 2, s. 69-115. (Kısaltma: McGill, People’s Court)

McGuire Seana C. / MacDonald Roderick A., “Small Claims Court Cant”, Osgoode Hall Law Journal 1997, C. 34, S. 3, s. 509-551.

Meraklı Yayla Deniz, Medenî Usûl Hukuku’nda İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması, Ankara 2014.

Meriç Nedim / Arslanpınar Tat Tuğçe, “Elektronik Ortamda Duruşma ve Diğer Yargı Faaliyetlerinin İcrası”, Dijital Çağda Medeni Yargı (2022’den Bakış), Ankara 2022, s. 189- 241.

Mirzayev Anar, “Medeni Yargılamada E- Duruşma”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü- Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2023.

Muşul Timuçin, Medeni Usul Hukukunda Terdit İlişkileri, İstanbul 1984.

Muşul Timuçin, İcra ve İflâs Hukuku Esasları, 6. Bası, Ankara 2017.

Muşul Timuçin, Tebligat Hukuku, 7. Bası, Ankara 2018. (**Kısaltma:** Muşul, Tebligat)

Nordstrom Hakan / **Shaffer** Gregory, “Access to justice in the World Trade Organization : A Case For A Small Claims Procedure?”, World Trade Review 2008, C. 7, S. 4, s. 587-640.

O’Neill Sarah, “Why Extending the Small Claims Limit Would Increase Access to Justice”, SCOLAG Legal Journal 2005, S. 327, s. 7-9.

Oğuz Arzu, Karşılaştırmalı Hukuk, 2. Bası, Ankara 2021.

Olçay Zeynep Feride / **Parlak** Türkan Melis, “İş Sağlığı ve Güvenliği Denetimi Türkiye ve İngiltere Örneklerinin Karşılaştırmalı İncelenmesi”, ABMYOD 2016, S. 41, s. 81-97.

Onar Sıddık Samir / **Belgesay** Mustafa Reşit, Adliye Hukukunun Umumi Esasları, İstanbul 1944.

Önen Ergun, Medeni Yargılama Hukuku, Ankara 1979.

Önen Ergun, “Hukuk Davasının Hangi Tarihte Açılmış Sayılacağını Belirleyen Bir Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı Üzerine”, SÜHFD 1988, C. 1, S. 1, s. 207- 218.

Örücü Esin, “Karşılaştırmalı Hukukçu Gözüyle İskoç Hukuk Sistemi”, İÜMHAD 2011, C. 15, S.18, s. 71-81.

Özbek Mustafa Serdar, **Alternatif Uyuşmazlık Çözümü**, C. 2, 4. Bası, Ankara, 2016.

Özbek Mustafa Serdar, Kesinleşmeden İcra Edilemeyecek İlâmların Kesinleşmeden Önce İcraya Konulması, BÜHFD 2016, C. 2, S.1, s. 37-78.

Özbek Mustafa Serdar, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda İlâmlı İcranın Etkinliği, Ankara 2022. (**Kısaltma:** Özbek, İlâmlı İcra)

Özcan Büyüktanır Burcu G., “Bedensel Bütünlüğün İhlali Nedeniyle Ortaya Çıkan Maddi ve Manevi Zararların İngiliz Hukukuna Göre Tazmini”, AÜHFD 2017, C. 66, S. 1, s. 49-72.

Özçelik Volkan, Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usûlü Hakkında Kanun’a Göre İcra Takibi, UMD 2019, S. 14, s. 375-395.

Özekes Muhammet, Yargılamada Dürüstlük Kuralına Aykırı Davranan Taraf Aleyhine Hükmedilecek Vekalet Ücreti, MİHDER 2005, S. 1, s.29-49.

Özekes Muhammet, “Hukuk Yargılamasında Süre Tutum Müessesesi Yoktur”, Prof.Dr. Saim Üstündağ’a Armağan, Ankara 2009, s. 381-396.

Özekes Muhammet, Pekcanitez Usûl Medeni Usûl Hukuku, C. 1, 15. Bası, İstanbul 2017.

Özekes Muhammet, Abonelik Sözleşmelerinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Yeni Takip Yolu (7155 Sayılı Kanun’un Düzenlemesi), İzBD 2018, C.83, S. 3, s. 225-256. (**Kısaltma:** Özekes, Abonelik)

Özekes Muhammet, “Arabuluculuk Mahkemelerine Doğru Tehlikeli Gidiş”, Duruşma Arası, Ocak 2019, S.1, s. 53- 62.

Özekes Muhammet, “Dijital Çağda Yargılama, Adalete Erişim ve Yargılama İlkelerine Genel Bakış”, Dijital Çağda Medeni Yargı (2022’den Bakış), Ankara 2022, s. 13- 53.

Özkaya-Ferendeci Hamide Özden, Kesin Hükümün Objektif Sınırları, İstanbul 2009. (**Kısaltma:** Özkaya-Ferendeci, Kesin Hüküm)

Özkaya-Ferendeci H. Özden, “Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri”, DEÜHFD 2014, C. 16, Özel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan, s. 813-830 (**Kısaltma:** Özkaya-Ferendeci, Belge)

Özkaya-Ferendeci Özden, “Davalının Cevap Dilekçesi Vermemesi Halinde M. 128’in Uygulanması ve Ortaya Çıkan Sorunlara İlişkin Çözüm Arayışları”, MÜHF-HAD, C. 24, S. 1, 2018, s. 258-269.

Özrahit Ticen, Türk, İngiliz ve K.K.T.C Medeni Usul Hukuklarında Deliller ve Delillerin Toplanması İlişkin Temel Kavramlar İle Güncel Sorunlar, İstanbul 2017.

Öztek Selçuk, İcra ve İflas Hukukunda Borç Ödemeden Aciz Vesikası (İİK m.143; m.251), İstanbul 1995.

Öztek Selçuk, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Aleniyet İlkesine İlişkin 28 inci Maddesi İle Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla veya Başka Yerde Duruşma İcrasına İlişkin 149 Uncu Maddesinde 7251 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler Hakkında Bazı Düşünceler”, AD, 2021, S. 66, s. 641-665.

Öztekin Günseli, “İngiliz Hukukunda Jurili Davalarda Delil Takdiri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1991.

Pala Osman, “İş Yapma Kolaylığı Açısından Ülkelerin Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye ve Vişegrad Örneği”, AKAD 2022, C. 14, S. 27, s. 411-422.

Pagter Carl R. / McCloskey Robert/ Reinis Mitchell, “The California Small Claims Court”, CLR 1964, C. 52, S. 4, s. 876- 898.

Pearl Patricia / Parker Tim, Small Claims Procedure in the County Court A Practical Guide, 7. Bası, Londra 2021.

Pekcanitez Hakan, “Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri”, İzBD 1996, S. 3, s. 40-58.

Pekcanitez Hakan, Pekcanitez Usûl Medenî Usûl Hukuku, 15. Bası, İstanbul 2017, s. 1202.

Pekcanitez Hakan, “Medenî Yargıda Dijitalleşmeye İlişkin Genel Değerlendirme”, Dijital Çağda Medeni Yargı (2022’den Bakış), Ankara 2022, s. 411- 415.

Pekcanitez Hakan, “Geciken Adalet”, Makaleler, 2. Bası, C.1, İstanbul 2023, s. 125-131. (**Kısaltma**: Pekcanitez, Adalet)

Pekcanitez Hakan, “Özel Uzman (Bilirkişi) Görüşü ve Değerlendirilmesi”, Makaleler, 2. Bası, C. 2, İstanbul 2023, s. 393-420. (**Kısaltma**: Pekcanitez, Bilirkişi)

Pekcanitez Hakan / Atalay Oğuz / Özekes Muhammet, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifinin (2020) Değerlendirilmesi” (<https://blog.lexpera.com.tr/hmk-ile-bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-teklifinin-2020-degerlendirilmesi/>)

Pekcanitez Hakan / Atalay Oğuz / Özekes Muhammet, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair 7251 Sayılı Kanun Hakkında Değerlendirme”, TBBD 2020, S. 150, s. 247-299.

Pekcanitez Hakan / Atalay Oğuz / Özekes Muhammet, **Medenî Usûl Hukuku**, 11. Bası, İstanbul 2023 (**Kısaltma**: Pekcanitez/ Atalay/ Özekes, Usûl)

Pekcanitez Hakan / Atalay Oğuz / Sungurtekin Özkan Meral / Özekes Muhammet, İcra ve İflâs Hukuku Ders Kitabı, 10. Bası, İstanbul 2023.

Petek Hasan, Medeni Usul Hukukuna Hâkim Olan İlkeler Işığında Boşanma Davaları, İzBD Temmuz 2000, S. 3, s. 11-54.

Petkova Svetozara / Senderayi Runyararo Gladys, “Two For One: How Leveraging Small Claims Procedures Can Improve Judicial Efficiency and Access to Justice”, World Bank Group Equitable Growth, Finance and Institutions Notes, Washington 2020.

Polat Oğuz / Güven A. Taner, “İngiliz, Amerikan ve Türk Hukukunda Bilirkişilik Uygulamalarının Karşılaştırılması”, TBBD 2015, C. 27, S. 119, s. 97-114.

Postacioğlu İlhan/ Altay Sümer, Medeni Usul Hukuku Dersleri, 8.Bası, İstanbul 2020.

Prince Sue / Belcher Sophie, An Evolution of Small Claims Dispute Resolution Pilot at Exeter County Court, 2006. (<https://ore.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10036/22872/prince2.pdf?sequence=2&isAllowed=y>)

Prince Sue, “Encouragement of mediation in England and Wales has been futile: is there now a role for online dispute resolution in settling low-value claims?”, International Journal of Law in Context 2020, C. 16, Özel Sayı 2, s. 181-196.

Pürselim Hatice Selin / Yöney Can, “Türk Hukukunda Gereksiz Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi, PPIL 2022, C. 42, S.1, s. 357-390.

Ramsay Iain, “Lowered Horizons and Broadened Vistas: The Small-Claims Court and Access to Justice”, Journal of Law and Society 1998, C. 25, S. 3, s. 438-442.

Reeves Anthony, See You in Court, 2003. (**Kısaltma**: Reeves, Court)

Reeves Anthony, How To Make Successful Small Claims, United Kingdom, 2014. (**Kısaltma**: Reeves, Successful Claims)

Ruhi Canan / Ruhi Ahmet Cemal, İlamların İcrası, Ankara 2022.

Rüzgaresen Cumhur, Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara 2013.

Sarıgül Ata Bersun, “Belge ve Belgenin Delil Kuvveti”, ABD 2020, C. 78, S. 1, s. 1-40.

Sarısözen M. Serhat, Medeni Usul Hukukunda Soru Yönelme ve Çapraz Sorgu, Ankara 2016. (**Kısaltma**: Sarısözen, Çapraz Sorgu)

Sarısözen M. Serhat, 7155 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Takip Hukukumuzda Etkisi, İBD 2020, C. 94, S. 3, s. 11- 28. (**Kısaltma**: Sarısözen, Değişiklikler)

Sayar İbrahim Barış, “Avrupa Basit Hak İddiaları Prosedürü (European Small Claims Procedure): Kapsamı ve Uygulanması Üzerine Bir İnceleme”, AHBVÜHFD 2019, C. 22, S.1, s. 49-94.

Schwab Karl Heinz, “Der Stand der Lehre vom Streitgegenstand im Zivilprozeß”, JuS, Mart 1965, Çev.: Yavuz Alangoya, “İhtilaf Konusu (Müddeabih) Hakkındaki Doktrinin Durumu”, İHFM 1968, S. 3-4, s. 288-303.

Sebük M. Tahir, “Hakem, Hakem Bilirkişi ve Kanunî Hakem Kararlarının Mukayesesi ve Tahkim Şartı”, ABD 1966, S. 3, s. 501- 506.

Selçuk Seyhan, “İngiliz Hukukunda Uzman Delili”, ABÜHFD, Haziran 2020, C. 8, S. 15, s. 105-137.

Shapiro Fred, “You Can Quote Them”, Yale Alumni Magazine, Eylül/Ekim 2010, C. 74, S. 1 (<https://yalealumnimagazine.org/articles/2967-you-can-quote-them>)

Silvestri Elisabetta, “Small Claims And Procedural Simplification: Evidence From Selected Eu Legal Systems”, Civil Procedure Review 2019, C. 10, S. 2, s. 41-51.

Sime Stuart, A Practical Approach To Civil Procedure, 23. Bası, Londra 2020. (Kısaltma: Sime, Practical Approach)

Sixsmith David, “Enhancing the Development and Implementation of an Online Dispute Resolution System for Low Value Civil Claims in England & Wales: Lessons from British Columbia”, Yayınlanmamış Doktora Tezi- Law School University of Sunderland, 2023.

Soner Lütfü, “Sulh, Kabul ve Feragata Dair Bazı Sorunlar”, ABD 1997, S.3, s. 439-448.

Soyhan Emine Elif, Abonelik Sözleşmesinden Doğan Para Alacaklarına Özgü Takip Usulü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2022.

Sunar Gülcan, “Medeni Usul Hukukunda Basit Yargılama Usulü”, Yayınlanmamış Doktora Tezi- Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2002.

Sungurtekin Özkan Meral, Medenî Kanunun Aile Hukuku Alanında Getirdiği Değişikliklerin Medenî Usul Hukuku Bakımından Düşündürdükleri, Yeni Türk Medenî Kanunu'nun Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukukçuları Toplantısı-I, Eskişehir 9-10 Kasım 2002, s. 75-93.

Sungurtekin Özkan Meral, "Avukatlık Kanunu'nun 35/A Maddesi Çerçevesinde Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi", MIHDER 2005, C. 1, S. 2, s. 353-369.

Sungurtekin Özkan Meral, Türk Medeni Yargılama Hukuku, İzmir 2013.

Susskind Richard, Online Courts And The Future Of Justice, Oxford, 2019.

Tahiroğlu Fatih, Medeni Usul Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi, İstanbul 2021.

Tandoğan Özbaykal Nagihan, "Tüketici Hakem Heyetlerinde İtirazın İptali Davası Sorunu ve 7063 Sayılı Kanun Sonrasında Verilen Yargı Kararlarının Değerlendirilmesi", MÜHF-HAD 2020, C. 26, S. 1, s. 467-486.

Tanrıseven Firdevs, "Medeni Yargılama Hukukunda Usule İlişkin Nihai Kararlarda Yargılama Giderlerinden Sorumluluk", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

Tanrıver Süha, "Mahkeme Huzurunda Yapılan Kabuller", AÜHFD 1995, C. 44, S. 1-4, s. 221-232.

Tanrıver Süha, Medenî Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, Ankara 1998.

Tanrıver Süha, Hukuk Yargısı Bağlamında Bilirkişilikle İlgili Temel Problemler ve Çözüm Arayışları, DEÜHFD 2009, C.11, Özel Sayı, s. 575-594.

Tanrıver Süha, Medenî Usûl Hukuku, C. 2, 2. Bası, Ankara 2022 (**Kısaltma:** Tanrıver, Usûl C. 2)

Tanrıver Süha, Medenî Usûl Hukuku, C. 1, 5. Bası, Ankara 2024 (**Kısaltma:** Tanrıver, Usûl C. 1)

Tanrıver Süha, Hukukumuzda Bilirkişilik, 2. Bası, Ankara 2024 (**Kısaltma:** Tanrıver, Bilirkişilik).

Tarım Mehves, “Kimya Sektöründe İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları”, İTİCÜFBD 2017, C. 16, S. 32, s. 49-64.

Taşdemir İbrahim Orkun, “İngiliz ve Amerikan Medenî Yargılamasında Uzman Tanıklık” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019.

Taşpınar Ayvaz Sema, “Türk Hukukunda Bir İcra Sicili Düzenlemesi rneği ‘Aciz Belgesi (Vesikası) Sicili’, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, s. s. 579-621.

Taşpolat Tuğsavul Melis, Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara 2012.

Taşpolat Tuğsavul Melis, “İstinaf İncelemesi Sonucunda Verilebilecek Kararlar”, TBBD 2018, S. 134, s. 313-354.

Taşpolat Tuğsavul Melis, “Medenî Usûl Hukukunda Tanık Gösterilmesi ve Tanık Beyanının Değerlendirilmesine İlişkin Esaslar”, Bahęesehir Universitesi 8. Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu, (Tam metin bildirisi), 2022, s. 217-243.

Tercan Erdal, Medenî Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı (Tarafların Bilgisine Delil Olarak Başvurulması), Ankara 2001.

Teomete Yalabık Fulya, “Anglo-Amerikan ve Fransız Hukuklarında Bilirkişilik Kurumuna Genel Bakış”, DEÜHFD 2014, C. 16, zel Sayı Prof. Dr. Hakan PEKCANİTEZ’e Armağan, s. 2115-2162. (**Kısaltma:** Teomete Yalabık, Bilirkişi)

Teomete Yalabık Fulya, İngiliz ve Amerikan Hukuklarında Vakıaların Getirilmesi ile Delillerin Toplanması Hakimin Rolü Ve Türk Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, İstanbul 2016. (**Kısaltma:** Teomete Yalabık, Delillerin Toplanması)

Topak Süleyman, Boşanma Davalarında Yargılama Usulü, İstanbul 2021.

Topal Önder, “Tüketici Hakem Heyeti İle Özellikle Tüketici Hakem Heyeti Kararına İtiraz Yargılamasında İcranın Geri Bırakılması Üzerine Düşünceler (Son Değişiklikler Çerçevesinde)”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2024 C. 21, S.1, s. 293-335.

Topuz Gökçen, Medeni Usul Hukukunda Karinelerle İspat, Ankara 2012.

Toraman Barış, “Anglo-Amerikan Hukukunda Mahkeme Tarafından Tayin Edilen Bilirkişiler”, AÜSBD 2013, C. 13, Özel Sayı, s. 115-129. (**Kısaltma:** Toroman, Bilirkişiler)

Toraman Barış: “Medeni Usul Hukukunda İspat Hakkına Ait Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, DEÜHFD 2014, C. 16, Özel Sayı, s. 1483-1523.

Toraman Barış, Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi, Ankara 2017. (**Kısaltma:** Toroman, Bilirkişi İncelemesi)

Toraman Barış, “Covid-19 Pandemisinin Etkisi Altında Hukuk Yargısında Elektronik (Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla) Duruşma (E-Duruşma)”, Covid-19 Küresel Salgınının Hukuktaki Yansımaları, Ankara 2021, s. 459- 523.

Turner James C. / **McGill** Joyce A., “Small Claims Reform: A Means of Expanding Access To The American Civil Justice System”, University of the District of Columbia Law Review 2000, C.5, S.1, s. 177-188.

Tutumlu Mehmet Akif, Hukuk Yargılamasında Hüküm ve Gerekçe, 2. Bası, Ankara 2014.

Tutumlu Mehmet Akif, Tüketici Sorunları Hakem Heyetlerinin Yapısı, İşleyişi, Sorunları ve Çözüm Önerileri, Ankara 2006.

Tutumlu Mehmet Akif, Norm, Kuram ve İçtihat Işığında Tüketici Hakem Heyetleri, Ankara 2015.

Ulukapı Ömer, Medenî Usûl Hukuku, 3. Bası, Konya 2015.

Umar Bilge, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, 2014. (**Kısaltma:** Umar, Şerh)

Umar Bilge, Türk İcra- İflâs Hukukunda İptal Dâvası, İstanbul 1963.

Umar Bilge/ **Yılmaz** Ejder, İsbat Yüğü, 2. Bası, İstanbul 1980.

Üçüncü Hilal, "İcra İflas Kanunu M. 78/1 Hükmünün Alacaklı ile Borçlu Arasındaki Menfaat Dengesine Yansımaları." Ceren Damar Şenel II. Genç Bilim İnsanları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ankara 2022, s. 729-746.

Ürcan Gülümnden, "Sözlü Yargılama Usulü", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2002.

Üstündağ Saim, İddia ve Müdafaanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967.

Üstündağ Saim, Medeni Yargılama Hukuku, C. 1-2, 7. Bası, İstanbul 2000. (**Kısaltma:** Üstündağ, Usûl)

Üstündağ Saim, İcra Hukukunun Esasları, 8. Bası, İstanbul 2004.

Whelan Christopher J., "Small Claims in England and Wales: Redefining Justice", Small Claims Courts- A Comparative Study, Oxford 1990.

Woolf Harry, Access to Justice: Interim Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales (Lord Chancellors Dept) 1995. (**Kısaltma:** Woolf, Report)

Woolf Harry, Access to Justice: Final Report to the Lord Chancellor on the Civil Justice System in England and Wales (Lord Chancellors Dept) 1996. (**Kısaltma:** Woolf, Final Report)

Walker Rohan / **Chong** Bahagia, “The Small Claims Tribunal- the Solicitor's Role”, The Law Institute Journal 1996, C. 70, S. 7, s. 27-31.

White Robin C. A., The English Legal System in Action: The Administration of Justice, New York, 1999.

Yağbasan Hicabi, “Medeni Usul Hukuku Kuralları Çerçevesinde Tüketici Hakem Heyetlerinde Ortaya Çıkan Bazı Usuli Sorunlar”, Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi 2019, C.2, S.1, s. 73-125.

Yardımcı Taner Emre, “Yeni Elektronik Tebligat Yönetmeliği Çerçevesinde Elektronik Tebligat”, ABD 2019, C. 77, S. 3, s. 1- 38.

Yatağan Çiğdem, 2011/7/EU Sayılı Topluluk Yönergesi ve 6102 Sayılı TTK’nın 1530. Maddesi Çerçevesinde Mal ve Hizmet Tedarikinde Geç Ödemenin Sonuçları, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi- Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2011.

Yavaş Murat, Borçlunun Üçüncü Şahıslardaki Mal, Hak ve Alacaklarının Haciz (İİK m. 89), İstanbul 2005. (**Kısaltma:** Yavaş, Alacak Haczi)

Yavaş Murat, “Maaş ve Ücret Haczi”, TBBD 2009, S. 84, s. 93-120.

Yazıcı Tıktık Çiğdem, “HMK M. 293’teki Uzman Görüşü Kurumu ile Anglo-Sakson Hukuk Sistemindeki Uzman Tanık Kurumunun Karşılaştırılması”, MİHDER 2011, C. 7, S. 20, s. 79-101.

Yazıcı Çiğdem, Medenî Usûl Hukukunda Karşı Dava, İstanbul 2021.

Yeşilirmak Ali, “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolu Olarak Hakem-Bilirkişilik”, DEÜHFD 2009, C. 11, Özel Sayı, s. 693-738.

Yeşilirmak Ali, Pekcanıtez Usûl Medeni Usûl Hukuku, C. 3, 15. Bası, İstanbul 2017.

Yıldırım M. Kamil, Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul 1990. (**Kısaltma:** Yıldırım, Delillerin Değerlendirilmesi)

Yıldırım M. Kâmil, “Medeni Usul Hukukunda Dava Konusu Teorileri”, MÜHF- HAD 1991, S. 1-3, s. 23- 50. (**Kısaltma:** Yıldırım, Teoriler)

Yıldırım M. Kâmil, “Bilirkişi Delilinin Mukayeseli Hukuk ve Türk Hukukundaki Durumu”, 2004, 75.Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki Kuru Armağanı, s. 833-841. (**Kısaltma:** Yıldırım, Bilirkişi)

Yıldırım M. Kâmil, “Tasarrufun İptali Davasının İşlevi Bakımından Aciz Vesikası işe İlişkisi Hakkında Düşünceler”, DEÜHFD 2009, C. 11, Özel Sayı Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan, s. 973-982.

Yıldırım M. Kamil, Medeni Yargılama Hukukunda Hakimin Rolü, MÜHF-HAD 2016, C. 22, S. 3, s. 3027-3044.

Yıldırım Nevhis Deren, “Hakem-Bilirkişi Sözleşmesinin Hukuki Mahiyeti ve Delillerin Serbestçe Değerlendirilmesi İlkesinin Vazgeçilmezliği”, İHFM 1994, C. 54, S. 1-4, s. 321- 346.

Yıldırım Kâmil / **Gül** Mehmet Akif, “Küçük Uyuşmazlıkların (Small Claims)” Kendine Özgü Bir Prosedür Dâhilinde Çözümlemesine İlişkin Düşünceler”, MÜHF-HAD 2021, C. 27, S. 2, s. 1334-1351.

Yılmaz Ejder, “Avukatın Uzlaşma Sağlama Yetkisi (Avukatlık Kanunu m. 35/A)”, 75. Yaş Günü İçin Prof. Dr. Baki KURU Armağanı, Ankara 2004, s. 843-856.

Yılmaz Ejder, “Usul Ekonomisi”, AÜHFD 2008, C. 57, S.1, s. 243-274. (**Kısaltma:** Yılmaz, Usul Ekonomisi)

Yılmaz Ejder, İcra ve İflâs Kanunu Şerhi, Ankara 2016.

Yılmaz Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 1, 4. Bası, Ankara 2021.

Yılmaz Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 2, 4. Bası, Ankara 2021.

Yılmaz Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 3, 4. Bası, Ankara 2021.

Yılmaz Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. 4, 4. Bası, Ankara 2021.

Yılmaz Ejder, Medeni Yargılama Hukuku'nda Islah, 5. Bası, Ankara 2021. (**Kısaltma:** Yılmaz, Islah)

Yılmaz Ejder/ **Çağlar** Tacar, Tebligat Hukuku, 6. Bası, Ankara 2013.

Yılmaz Serdar, İdari Yargının Görev Alanının Daraltılmasına Yönelik Yeni Bir Girişim Olarak “İnsan Zararları Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevlerine Dair Kanun Teklifi” Üzerine Bir Değerlendirme, ABD 2015, S. 3, 113-181.

Yngvesson Barbara / **Hennessey** Patricia, “Small Claims, Complex Disputes: A Review of the Small Claims Literature”, Law and Society Review 1975, C.9, S. 2, 219-274.

Zaharia Alexandrina, “Procedure on Small Claims in Regulating the Bill of the Code of Civil Procedure”, Acta Universitatis Danubius. Juridica 2010, C.6, S.1, s. 97-106.

Zora Fatih, Anglo Amerikan Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Medeni Usul Hukukunda Bilirkişilik, Ankara 2022.

Zuckerman Adrian, Zuckerman on Civil Procedure Principles of Practice, 4. Bası, 2021.

Law Pack Publishing, Do It Yourself Small Claims, 2. Bası, Londra 1999.

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/65200dcf244f8e000d8e7183/N180_1023.pdf

https://assets.publishing.service.gov.uk/media/652018b32548ca000dddeec1/N181_1023.pdf

<http://www.bailii.org>

<https://blog.lexpera.com.tr>

<https://www.casemine.com>

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062723110532149/pdf/P1709470788a1f07709fe304d54112f235b.pdf>

https://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/komisyonlar/yasakom_2742015.pdf

<https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2016/07/civil-courts-structure-review-final-report-jul-16-final-1.pdf>

<https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2020/03/Civil-court-guidance-on-how-to-conduct-remote-hearings.pdf>

<https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2023/08/CJC-PAP-report-Aug-23-FINAL.pdf>

https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_pre-action_conduct

<https://karararama.yargitay.gov.tr>

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/37/contents>

[https://www.ncsc.org/information-and-resources/trending-topics/trending-topics-landing-pg/faq-how-small-is-a-small-claims-case#:~:text=Most%20jurisdictions%20\(27%20of%2052,corporations%20are%20limited%20to%20%245%2C000](https://www.ncsc.org/information-and-resources/trending-topics/trending-topics-landing-pg/faq-how-small-is-a-small-claims-case#:~:text=Most%20jurisdictions%20(27%20of%2052,corporations%20are%20limited%20to%20%245%2C000)

<https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/2db10c90-db63-5746-a4e3-1bfe264dda7c/content>

<https://subnational.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/enforcing-contracts/good-practices>

<https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com>

https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=1220.

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : Filiz GÜLER
Tez Başlığı : İngiliz Hukuku'nda Küçük Talepler Yargılama Usûlü
Savunma Tarihi : 04/09/2024
Danışman : Doç. Dr. Nur BOLAYIR

JÜRİ ÜYELERİ:

Unvan, Ad-Soyadı

İmza

Prof. Dr. Güray ERDÖNMEZ

Doç. Dr. Nur BOLAYIR

Doç. Dr. Melis TAŞPOLAT TUĞSAVUL

Prof. Dr. Ulun AKTURAN

Enstitü Müdürü